

TR22 (BALIKESİR, ÇANAKKALE) GÜNEY MARMARA BÖLGESİ İMALAT SANAYİ STRATEJİSİ VE EYLEM PLANI

TR22

GÜNEY MARMARA BÖLGESİ

İMALAT SANAYİ STRATEJİSİ VE

EYLEM PLANI

GÜNEY MARMARA KALKINMA AJANSI

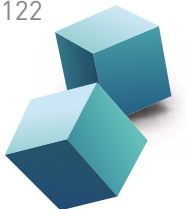
2017

Bu çalışma GMKA tarafından Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)'na yaptırılmıştır.

Tüm hakları Güney Marmara Kalkınma Ajansı'na aittir.

İÇİNDEKİLER

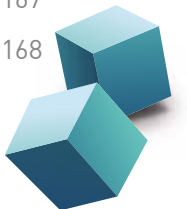
Tablo Listesi.....	3
Şekil Listesi.....	6
Tanımlar.....	10
Kısaltmalar.....	11
Önsöz.....	12
Sunuş.....	13
Yönetici Özeti.....	14
Giriş.....	22
1. Dünyadaki ve Türkiye'deki Temel Eğilimler ve TR22 Bölgesi'ne Yansımaları.....	22
2. Mevcut Durum Analizi.....	35
2.1. Üretim Yapısı ve Sektörlerin Analizi.....	35
2.1.1. Sanayi Sektörüne İlişkin Genel Değerlendirme.....	35
2.1.2. TR22 Bölgesi'nin Ekonomik Yapısı ve Rekabet Gücü.....	41
2.1.3. Üç Yıldız Kümelenme Analizi ve Tespit Edilen Kümelerin Elmas Modeli Yöntemiyle İncelenmesi.....	51
2.1.4. Temel Üretim İlişkileri.....	61
2.2. Genel Değerlendirme.....	63
2.2.1. Tarım ve Tarımsal Sanayi.....	63
2.2.2. Madencilik, Yeraltı Kaynakları ve Metalürji.....	66
2.2.3. Turizm.....	69
2.2.4. Su ve Jeotermal Kaynakları.....	73
2.2.5. Ulaştırma ve Haberleşme.....	74
2.2.6. Enerji.....	75
2.3. Yatay Alanlar.....	79
2.3.1. Nüfus, Demografik Yapı ve Eğitim.....	79
2.3.2. İşgücü, Beceriler ve İstihdam.....	80
2.3.3. Yenilik ve Öğrenme Altyapısı.....	88
2.3.4. Kentsel Yaşam Kalitesi.....	95
2.3.5. Girişimcilik ve Yenilikçilik.....	98
2.3.6. Sosyal Sermaye.....	103
2.4. Mevcut Pazarların Analizi.....	106
2.4.1. Yurt İçi Pazarlar.....	106
2.4.2. Yurt Dışı Pazarlar.....	108
2.5. Mevcut ve Potansiyel Sektörlerin Analizi.....	115
2.6. Mekânsal Değerlendirme ve Alt Planlama Bölgeleri.....	122

3. Geleceğe Doğru	127
3.1. Mevcut Plan ve Stratejiler	127
3.2. Senaryolar	131
4. Genel Yaklaşım.....	133
4.1. Stratejik Sektörler.....	137
4.2. Tipoloji	138
4.3. İlkeler.....	145
4.4. Araçlar	145
5. İmalat Sanayi Eylem Planı.....	147
6. Ekler	156
EK-1 Düzey 2 Bölgelerinde İstihdamın Sektörlere Göre Dağılımı.....	156
EK-2 Üç Yıldız Kümelenme Analizine İlişkin Sonuçlar	157
EK-3 Bölge İlçelerinde Öne Çıkan (Yerleşmiş) Sektörler	163
EK-4 Ürün Uzayı Metodolojisi.....	185
Ek-4.1. Rekabet Gücünün Ölçülmesi	187
Ek-4.2. Çeşitliliğin Ölçülmesi	188
Ek-4.3. Sektörel Yakınlığın Ölçülmesi.....	189
EK-5 Bölge İl ve İlçelerinde Ürün Uzayı Metodolojisine Göre Belirlenmiş Potansiyel Sektörler.....	192
Kaynakça	200

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Balıkesir ve Çanakkale’de Sektörlerde Çalışan Kişi Sayısı ve Sektörlerin Yerelleşme Katsayısı	17
Tablo 2: Uluslararası Koşulların Analiz Edildiği Seçilmiş 20 Ürün	20
Tablo 3: Düzey 2 Bölgelerine ve Sektörlere Göre Çalışan Başına Katma Değer, TL, 2011	30
Tablo 4: 1000 Kişi Başına Düşen Şirket Sayısı En Yüksek Olan İlk Yirmi İl, 2014	33
Tablo 5: TR22 Bölgesi’nde İmalatın Sektörel Dağılımı, 2014	40
Tablo 6: Türkiye’de Seçilmiş Üç Yıldız Kümelenme Analizi Çalışmalarında Kullanılan Eşik Değerler	52
Tablo 7: Uluslararası Başarılı Gıda Kümesi Örnekleri ve Bu Örneklerle Kıyasla Güney Marmara Gıda İşleme ve Üretimi Kümesi’nin Durumu	57
Tablo 8: Uluslararası Başarılı Kerestecilik Kümesi Örnekleri ve Bu Örneklerle Kıyasla Güney Marmara Kerestecilik Kümesi’nin Durumu	59
Tablo 9: Uluslararası Başarılı Metal Kümesi Örnekleri ve Bu Örneklerle Kıyasla Güney Marmara Ham Metal Kümesi’nin Durumu	61
Tablo 10: Türkiye’nin En Fazla Turist Çeken İlk 6 İlinde Turistlerin Geliş, Geceleme ve Ortalama Kalış Süreleri, 2014	70
Tablo 11: Turizm Sektöründe Gelişme Gösteren İllerde İmalat Sektöründe Öne Çıkan Faaliyete Göre İş Yeri Sayılarının İmalat Sektörü İş Yeri Sayılarına Oranı, Yüzde, 2013	72
Tablo 12: Eleman Sayısının Temininde Güçlük Çekilen Meslekler	87
Tablo 13: Seçilmiş Üniversitelerin Genel Puan Tablosu, 2015-2016	90
Tablo 14: Balıkesir Üniversitesi ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’nde TR22 Bölgesi’nde Öne Çıkan Sektörler İle İşbirliği Kurması Beklenen Bölümlerde Bulunan Akademisyen Sayıları ve Dereceleri	92
Tablo 15: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tarafından Desteklenen San-Tez Projelerinin İllere ve Üniversitelere Göre Dağılımı (2005-2014)	92
Tablo 16: All World Türkiye 100 Listesinde Yer Alan Güney Marmara Bölgesi Firmaları, 2014	100
Tablo 17: Seçilmiş Üniversitelerin Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi’ndeki Sıralamaları	101
Tablo 18: TR22 Bölgesi’nin Dış Ticaretine Genel Bir Bakış	108
Tablo 19: Balıkesir’in En Çok İhraç Ettiği İlk 10 Ürüne İlişkin Bilgiler, 2014	110
Tablo 20: Çanakkale’nin En Çok İhraç Ettiği İlk 10 Ürüne İlişkin Bilgiler, 2014	112
Tablo 21: Balıkesir’de Yerelleşmiş Sektörler, 2014	116
Tablo 22: Çanakkale’de Yerelleşmiş Sektörler, 2014	118
Tablo 23: Alt Bölgelere ve İlçelere Göre İkamet Eden ve Kayıtlı Olunan Nüfus, 2014	123
Tablo 24: Alt Bölgelere Göre Kayıtlı Nüfusun İkamet Ettiği Bölgelerin Dağılımı, yüzde, 2014	125
Tablo 25: Alt Bölgelere Göre İkamet Eden Nüfusun Kayıtlı Olduğu Bölgelerin Dağılımı, yüzde, 2014	126
Tablo 26: Güney Marmara Bölgesi Önemli Arazi Kullanım Önerileri	129
Tablo 27: Ayvacık’ta Yerelleşmiş Sektörler, 2014	163
Tablo 28: Ayvalık’ta Yerelleşmiş Sektörler, 2014	164
Tablo 29: Balya’da Yerelleşmiş Sektörler, 2014	165
Tablo 30: Balıkesir Merkez’de Yerelleşmiş Sektörler, 2014	165
Tablo 31: Bandırma’da Yerelleşmiş Sektörler, 2014	167
Tablo 32: Bayramiç’te Yerelleşmiş Sektörler, 2014	168

Tablo 33: Biga'da Yerelleşmiş Sektörler, 2014	169
Tablo 34: Bigadiç'te Yerelleşmiş Sektörler, 2014	170
Tablo 35: Bozcaada'da Yerelleşmiş Sektörler, 2014	171
Tablo 36: Burhaniye'de Yerelleşmiş Sektörler, 2014	171
Tablo 37: Çan'da Yerelleşmiş Sektörler 2014	172
Tablo 38: Çanakkale Merkez'de Yerelleşmiş Sektörler, 2014	172
Tablo 39: Dursunbey'de Yerelleşmiş Sektörler, 2014	173
Tablo 40: Eceabat'ta Yerelleşmiş Sektörler, 2014.....	174
Tablo 41: Edremit'te Yerelleşmiş Sektörler, 2014	174
Tablo 42: Erdek'te Yerelleşmiş Sektörler, 2014	175
Tablo 43: Ezine'de Yerelleşmiş Sektörler, 2014	176
Tablo 44: Gelibolu'da Yerelleşmiş Sektörler, 2014	176
Tablo 45: Gökçeada'da Yerelleşmiş Sektörler, 2014.....	177
Tablo 46: Gömeç'te Yerelleşmiş Sektörler, 2014	177
Tablo 47: Gönen'de Yerelleşmiş Sektörler, 2014	178
Tablo 48: Havran'da Yerelleşmiş Sektörler, 2014	179
Tablo 49: İvrindi'de Yerelleşmiş Sektörler, 2014.....	179
Tablo 50: Kepsut'ta Yerelleşmiş Sektörler, 2014	180
Tablo 51: Lâpseki'de Yerelleşmiş Sektörler, 2014	181
Tablo 52: Manyas'ta Yerelleşmiş Sektörler, 2014	181
Tablo 53: Marmara'da Yerelleşmiş Sektörler, 2014.....	182
Tablo 54: Savaştepe'de Yerelleşmiş Sektörler, 2014	182
Tablo 55: Sındırgı'da Yerelleşmiş Sektörler, 2014	182
Tablo 56: Susurluk'ta Yerelleşmiş Sektörler, 2014.....	183
Tablo 57: Yenice'de Yerelleşmiş Sektörler, 2014	184
Tablo 58: Ayvalık İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014.....	192
Tablo 59: Ayvacık İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014	192
Tablo 60: Balıkesir Merkez İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014	192
Tablo 61: Bandırma İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014	193
Tablo 62: Bayramiç İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014.....	194
Tablo 63: Biga İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014.....	194
Tablo 64: Burhaniye İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014	195
Tablo 65: Çan İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014.....	195
Tablo 66: Çanakkale Merkez İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014.....	195
Tablo 67: Dursunbey İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014	196
Tablo 68: Eceabat İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014	196
Tablo 69: Edremit İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014	196

Tablo 70: Erdek İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014	197
Tablo 71: Ezine İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014	197
Tablo 72: Gelibolu İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014.....	197
Tablo 73: Gönen İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014.....	197
Tablo 74: Havran İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014	198
Tablo 75: İvrindi İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014	198
Tablo 76: Manyas İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014.....	198
Tablo 77: Marmara İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014.....	198
Tablo 78: Susurluk İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014	198
Tablo 79: Yenice İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014.....	199

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Sektörlere Göre İSO 1000 Listesinde Bulunan Şirketlerdeki Satın Alma ve Elden Çıkarmalar (adet).....	24
Şekil 2: İmalat Sanayinin Toplam İstihdamdaki Payı, Yüzde, 1988-2014	24
Şekil 3: TR22 Bölgesi'nde İmalat Sanayinin Toplam İstihdamdaki Payı, Yüzde, 2004-2011.....	25
Şekil 4: Dünya Ekonomik Ağırlık Merkezinin Gelişimi	26
Şekil 5: Türkiye İhracatın En Fazla Olduğu Beş Bölgenin Dağılımı, Yüzde, 2000-2014.....	27
Şekil 6: TR22 İhracatın En Fazla Olduğu Beş Bölgenin Dağılımı, Yüzde, 2002-2014 Kaynak: TÜİK, TEPA Hesaplamaları.....	27
Şekil 7: Orta Gelir Tuzağı Risklerine Göre Düzey 2 Bölgeleri, 2008-2011	28
Şekil 8: TR22 Bölgesi Arsa Fiyatları, 2002 ve2014.....	29
Şekil 9: Düzey 2 Bölgelerine Göre Çalışan Başına Katma Değer, TL, 2011 Kaynak: TÜİK Bölgesel Hesaplar, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri ve TEPAV Hesaplamaları.....	29
Şekil 10: Düzey 2 Bölgelerine Göre Çalışan Başına Katma Değerin Kümülatif Gelişim Oranı, yüzde, 2004-2011	30
Şekil 11: Türkiye'nin ve AB-28'in Teknoloji Dağılımı, Yüzde, 2000-2013	31
Şekil 12: İllere Göre Yeni Kurulan Ticari İşletmelerde Gerçek Kişi İşletmelerinin Payı (yüzde, 2014)..	33
Şekil 13: İllerin Kayıtlı İstihdamında Sanayinin Payı, Yüzde, 2014	36
Şekil 14: İllerin İSO 1000 Listesindeki Firma Sayıları, 2014.....	37
Şekil 15: İllere Göre 1000 Kişi Başına Düşen İmalat Girişim Sayıları.....	37
Şekil 16: GSKD'de Bölgelerin Sanayi Payı, Yüzde, 2011	38
Şekil 17: Bölge GSKD'sinde Tarımın Payı, Yüzde, 2011.....	38
Şekil 18: TR22 ve Çevre Bölgelerde Sanayi İstihdamı.....	39
Şekil 19: Düzey 2 Bölgelerine Göre İmalat Sanayii İşyerlerinin Tüm İşyerleri İçindeki Payı, Yüzde, 2012....	42
Şekil 20: Düzey 2 Bölgelerine Göre Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyet Gösteren İşyerlerinin Tüm İşyerleri İçindeki Payı, Yüzde, 2012	42
Şekil 21: Düzey 2 Bölgelerine Göre İmalat Sanayii İstihdamının Tüm İstihdam İçindeki Payı, Yüzde, 2012...	43
Şekil 22: 81 İlde İstihdamda Sektörel Yoğunlaşma, CR3, Oran, 2014.....	43
Şekil 23: İllere Göre Herfindahl-Hirschman Endeksi Değerleri, 2014	44
Şekil 24: İllere Göre Yüksek ve Orta Yüksek Teknolojili Sektör İstihdamı, 2014	45
Şekil 25: Balıkesir'in En Çok Katma Değer Elde Ettiği İlk 10 Sektör ve Balıkesir'in Türkiye Genelindeki Payı, 2014	46
Şekil 26: Çanakkale'nin En Çok Katma Değer Elde Ettiği İlk 10 Sektör ve Çanakkale'nin Türkiye Genelindeki Payı, 2014.....	47
Şekil 27: Türkiye'nin En Çok Katma Değer Elde Ettiği İlk 10 Sektörün Toplam Katma Değer İçindeki Payları ve Bu Sektörlerin TR22 illerinin imalatındaki payları, yüzde, 2014.....	47
Şekil 28: TR22 Bölgesi illerinde Çalışan Başına Katma Değeri En Yüksek Olan İlk 10 Sektör, Bin TL, 2014 .	48
Şekil 29: 81 İlin Strateji Matrisi Üzerindeki Konumu, 2014.....	49
Şekil 30: TR22 Bölgesi'ndeki İlçelerin Strateji Matrisi Üzerindeki Konumu, 2014.....	50
Şekil 31: Elmas Modeli Bileşenleri.....	51
Şekil 32: Güney Marmara Bölgesi Üç Yıldız Kümelenme Analizi.....	53

Şekil 33: Balıkesir İli Üç Yıldız Kümelenme Analizi.....	53
Şekil 34: Çanakkale İli Üç Yıldız Kümelenme Analizi	54
Şekil 35: OSB’lerde Faaliyet Gösteren Firmaların Üretim Sürecinde Temin Ettikleri Yerler	54
Şekil 36: Güney Marmara Gıda İşleme ve Üretimi Kümesinin Performansı.....	55
Şekil 37: Güney Marmara Gıda İşleme ve Üretimi Kümesi İşletmelerinin İlçelere Göre Dağılımı (2014) ..	56
Şekil 38: Güney Marmara Bölgesel Gıda İşleme ve Üretimi Kümesinin Porter Elmas Modeli Analizi ..	56
Şekil 39: Güney Marmara Kerestecilik Kümesinin Performansı	57
Şekil 40: Güney Marmara Kerestecilik Kümesi İşletmelerinin İlçelere Göre Dağılımı, 2014	58
Şekil 41: Güney Marmara Bölgesel Kerestecilik Kümesinin Porter Elmas Modeli Analizi.....	58
Şekil 42: Güney Marmara Ham Metal Kümesinin Performansı.....	59
Şekil 43: Güney Marmara Ham Metal Kümesi İşletmelerinin İlçelere Göre Dağılımı 2014	60
Şekil 44: Güney Marmara Bölgesel Kerestecilik Kümesinin Porter Elmas Modeli Analizi.....	60
Şekil 45: Balıkesir’in En Fazla Satış ve Alış Yaptığı İllerin Payı, Yüzde 2014,	62
Şekil 46: Çanakkale’nin En Fazla Satış ve Alış Yaptığı İllerin Payı, Yüzde, 2014,	62
Şekil 47: Yıllara Göre Türkiye Bitkisel Üretim Değeri (Milyar TL).....	63
Şekil 48: Yıllara Göre Türkiye Hayvansal Üretim Değeri (Milyar TL)	64
Şekil 49: Bölge İlleri ve Çevre İllerdeki Bitkisel Üretim Değerlerinin Ülke Genelindeki Payları, yüzde 65	
Şekil 50: Bölge İlleri ve Çevre İllerdeki Bitkisel Üretim Değerlerinin Ürün Gruplarına Göre Dağılımı, yüzde, 2014.....	66
Şekil 51: Türkiye Maden ve Yeraltı Kaynakları Dağılımı, 2010	67
Şekil 52: Balıkesir İli (Zuhur Haricindeki) Maden Haritası, 2010	68
Şekil 53: Çanakkale İli (Zuhur Haricindeki) Maden Haritası	69
Şekil 54: Belediye ve Turizm Belgeli İşletmeler için Yerli Yabancı Turist Tesise Geliş Sayısı, Toplam, 2014	71
Şekil 55: Belediye ve Turizm Belgeli İşletmelerde Yerli Yabancı Turist Geceleme Sayısı, Toplam, 2014..	71
Şekil 56: Belediye ve Turizm Belgeli İşletmelerde Ortalama Kalış Süresi, Gün, 2014.....	71
Şekil 57: Balıkesir ve Çanakkale En Fazla İşyeri Bulunan İmalat Alt Sektörleri, yüzde, 2013.....	72
Şekil 58: Türkiye Akarsu Havzaları Haritası	73
Şekil 59: Türkiye Jeotermal Kaynaklar ve Uygulama Haritası.....	74
Şekil 60: TR22 Bölgesi ve Çevresindeki İllerde Havayolu Yolcu Sayısı, 2014	75
Şekil 61: TR22 Bölgesi ve Çevresindeki İllerde Havayolu Yük Miktarı, Ton, 2014	75
Şekil 62: Türkiye Enerji Tüketim Değerleri, MWh, 2013.....	76
Şekil 63: Türkiye Enerji Kurulu Güç (Üretim), MW, 2014	76
Şekil 64: Türkiye’de Yenilenebilir Enerjinin İllerdeki Toplam Kurulu Güç İçerisindeki Payı, Yüzde	76
Şekil 65: Balıkesir ve Çanakkale’de Enerji Kurulu Gücü, MW	77
Şekil 66: Türkiye Rüzgâr Atlası	77
Şekil 67: Balıkesir, Çanakkale ve Seçilmiş Çevre İllerde Türkiye’deki Her On Bin Kişiden Yaşayanların	

Sayısı	79
Şekil 68: 15 Yaş ve Üzeri Nüfusun Eğitim Durumu	80
Şekil 69: TR22 Bölgesi ve Çevre İllerde İstihdam (2009-2014)	81
Şekil 70: Balıkesir ve Çanakkale’de Yıllar İtibariyle İstihdam Oranları, 2008-2013	82
Şekil 71: Balıkesir ve Çanakkale’de Yıllar İtibariyle İşgücüne Katılım Oranları, 2008-2013.....	82
Şekil 72: Balıkesir ve Çanakkale’de Yıllar İtibariyle İşsizlik Oranları, 2008-2013	82
Şekil 73: TR22 Bölgesi’nde İstihdam Edilenlerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı, 2005-2013	83
Şekil 74: TR22 Bölgesi ve Çevre İllerde Sigortalı Kadın İstihdamı 2008-2014.....	83
Şekil 75: Düzey 2 Bölgelerinde Kadınların İşgücüne Katılma Oranı, Yüzde, 2014.....	84
Şekil 76: TR22 Bölgesi ve Çevre İllerde Kamu/Özel Sektör Dağılımı, Yüzde, 2014	85
Şekil 77: TR22 Bölgesi’nde Ölçeklerine Göre İstihdam, Bin, 2010-2014	86
Şekil 78: TR22 Bölgesi’nde Statülerine Göre İstihdam, Bin, 2010-2014.....	86
Şekil 79: Firmaların İmkânı Olmaları Durumunda Yapmak İstedikleri Değişiklikler.....	88
Şekil 80: Üniversite-Sanayi-Devlet İşbirliğinde Üçlü Sarmal Modeli	89
Şekil 81: Balıkesir Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nin Yıllara Göre URAP Karşılaştırması 2010-2015	91
Şekil 82: Seçilmiş İllere Göre Ar-Ge Birimi Bulunan İşletme Sayıları.....	94
Şekil 83: Firmaların Son 2 Yılda Girişimde Bulunma Durumları	95
Şekil 84: Firmaların Uluslararası Düzeyde Kabul Gören Kalite Belgesine Sahip Olma Durumları.....	95
Şekil 85: İllerin Yaşanabilirlik Sıralaması, 2012.....	96
Şekil 86: Türkiye’nin Şehirleri Sürdürülebilirlik Araştırması, Balıkesir, 2011	97
Şekil 87: Çalışanların Kent İçi Sosyal Faaliyetlerden Memnuniyet Düzeyi.....	98
Şekil 88: Çalışanların Kent İçi Sosyal Faaliyetlerden Memnuniyet Düzeyi, Alt Bölgelere Göre	98
Şekil 89: Düzey 2 Bölgelerine Göre İhtiyaçtan Dolayı Girişimcilerin Oranı, 2013.....	99
Şekil 90: Düzey 2 Bölgelerine Göre Fırsat Sonucu İş Kurmuş Girişimcilerin Oranı, yüzde, 2013.....	100
Şekil 91: ÇOMÜ ve Uludağ Üniversitesi’nin Girişimcilik ve Yenilikçilik Endeksi Alt Bileşenlerine Göre Kıyaslanması, 2012	102
Şekil 92: İllere Göre Patent Başvurularının Dağılımı, 2000-2014	102
Şekil 93: Her 10.000 Firma Başına Düşen Marka Tescil Sayısı.....	103
Şekil 94: TR22 Bölgesi’nde Faaliyet Alanlarına Göre Dernek Sayısı.....	104
Şekil 95: Genel Olarak İnsanlara Güvenilebilir Diyenlerin Oranı, Türkiye Değerler Atlası, 2012	105
Şekil 96: TR22 Bölgesi Firmalarının 2014 Yılı İç Piyasaya Satışları	106
Şekil 97: İç Piyasaya Satışların Firma Büyüklüğüne Göre Dağılımı.....	107
Şekil 98: Satışlarda Müşterilerin ve Rakiplerin Konumları	107
Şekil 99: OSB’lerde Faaliyet Gösteren Firmaların Müşterileri ve Rakiplerinin Konumları	108
Şekil 100: Türkiye’de Düzey 2 Bölgelerinin Ticarete Açıklık Oranı ve Kişi Başına GSKD, 2011	109
Şekil 101: Yıllar İçerisinde TR22 Bölgesi’nin İhracatı, Milyon Dolar, 2004-2014.....	110
Şekil 102: Yıllar İçerisinde TR22 Bölgesi’nin İthalatı, Milyon Dolar, 2004-2014.....	110

Şekil 103: Balıkesir veya Çanakkale'nin Ana İhracat Partnerlerinin Yıllar İçerisinde İhracat Sepetlerindeki Payları, Yüzde, 2002 -2014	113
Şekil 104: Balıkesir'in En Çok İhracat Yaptığı İlk 5 Sektörde Küresel Alıcı ve Satıcı Ülkeler, 2014.....	114
Şekil 105: Çanakkale'nin En Çok İhracat Yaptığı İlk 5 Sektörde Küresel Alıcı ve Satıcılar, 2014.....	114
Şekil 106: Balıkesir ve Çanakkale İçin Sektör Tespitindeki Adımlar	120
Şekil 107: TR22 Bölgesi Alt Bölgeleri	122
Şekil 108: Dördüncü Kademe Merkezleri ve Etki Alanları	123
Şekil 109: TR22 Güney Marmara 2014-2023 Bölge Planı Hiyerarşisi	128
Şekil 110: TR22 Bölgesi Mekânsal Gelişme Şeması	129
Şekil 111: TR22 Bölgesi'ndeki Kişi Başı Gelir Endeksinin Gelişimine İlişkin Senaryolar (2004=100)...	131
Şekil 112: 1. ve 2. Odak Grup Toplantısı Sonuçları.....	132
Şekil 113: İllerin Nitelikli Sıçrama Kapiliyeti, Ortalama Sıradanlık Düzeyleri ve Olası Tipolojiler	134
Şekil 114: TR22 Bölgesi İlçelerinin Nitelikli Sıçrama Kapiliyeti, Ortalama Sıradanlık Düzeyleri ve Olası Tipolojiler	135
Şekil 115: 1. ve 2. Odak Grup Toplantısı Sonuçları: Sizce Bölgenin 2023'teki İSO 1000 Listesine Giren Firma Sayısı Kaç Olacak?	135
Şekil 116: 1. ve 2. Odak Grup Toplantısı Sonuçları: Bölgenin En Çok Hangi Teknoloji Düzeyinde Gelişim Göstermesini Arzu Edersiniz?	136
Şekil 117: 1. ve 2. Odak Grup Toplantısı Sonuçları: Bölgenin Önümüzdeki 10 Yıllık Gelişiminde Hangi Yatırımcıların Daha Etkili Olacağını Düşünüyorsunuz?	136
Şekil 118: 1.ve 2. Odak Grup Toplantısı Sonuçları: Bölgede son 10 Yılda Hangi Sektör Daha Hızlı Gelişmiştir?	137
Şekil 119: 1.ve 2. Odak Grup Toplantısı Sonuçları: Bölgede Hangi Sektör Daha Hızlı Gelişmelidir?....	137
Şekil 120: Sektörlere Göre Anket Kapsamındaki Firmalarda Ortalama Ciro Değerleri ve Standart Sapmaları (Bin TL)	139
Şekil 121: Makine Üreticisi Türleri ve Üreticilerin Değer Zinciri Halkalarındaki Rekabet Güçleri.....	140
Şekil 122: World Management Survey – Firma Yönetiminin Ölçülebilir Kalite Göstergeleri	141
Şekil 123: Güney Marmara Bölgesi'nde Kurumsallık Derecelerine Göre Firma Sayıları	142
Şekil 124: Güney Marmara Bölgesinde Ciro Aralığına Göre Ortalama Kurumsallık Endeksi Değerleri	142
Şekil 125: Güney Marmara Bölgesinde 2013-2014 Ciro Aralığı Değişimine Göre Ortalama Kurumsallık Endeksi Değerleri	143
Şekil 126: Kurumsallaşma Düzeylerine Göre Firmaların Ürünlerini Sattığı ve Aynı Pazara Hitap Ettiği Rakiplerin Buldukları Konumları (Yüzde)	143
Şekil 127: Kurumsallaşma Düzeylerine ve Yenilik Türlerine Göre Firmaların Yenilik Yapma Oranı (Yüzde)	144
Şekil 128: Kurumsallaşma Düzeylerine Göre Firmaların Yenilik Yapmalarının Önündeki En Büyük Sorunları (Yüzde)	144
Şekil 129: 1.ve 2.Odak Grup Toplantısı Sonuçları: Sizce İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Eylem Planlarında En Çok Hangi İlkelere Uyulmalıdır?	145
Şekil 130: 1. ve 2. Odak Grup Toplantısı Sonuçları: Sizce İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Eylem Planlarında Kullanılması Gereken En Öncelikli Araç Hangisi Olmalıdır?.....	146
Şekil 131: Sizce İmalat Sanayi Eksenlerinden Hangisi Öncelikli Olmalıdır?	149
Şekil 132: Balıkesir ve Çanakkale İçin Sektör Tespitindeki Adımlar	185

TANIMLAR

AB 28	: 2015 yılı itibarıyla Avrupa Birliği üyesi olan 28 ülke
Harvey Balls	: Dairelerin boşluklarına göre düzey belirleyen bir gösterim türü
HS	: Uyumlaştırılmış Mal Tanım ve Kod Sistemi
İSO 1000	: İstanbul Sanayi Odası tarafından her yıl oluşturulan ve en fazla ciroya sahip 1000 firmayı gösteren liste
NACE	: Altılı Ekonomik Faaliyet Sınıflaması
Oslo Kılavuzu	: OECD tarafından hazırlanan yenilik tanımı ve türlerine ilişkin bilgiler sunan belge
Teknopark	: Bir veya birden fazla üniversite veya diğer yükseköğretim kurumu ve araştırma merkezleri ile resmi veya faaliyet bazında ilişkili, bünyesinde bilgiye ve ileri teknolojilere dayalı sanayi firmalarının kurulup gelişmesini teşvik etmek üzere tasarlanmış ve içinde yer alan kiracı firmalara, teknoloji transferi ve iş idaresi konularında destek sağlayacak bir yönetim fonksiyonuna sahip, teşvik ve mülkiyete dayalı bir teşebbüs
TR10 Bölgesi	: İstanbul ilini kapsayan bölge
TR21 Bölgesi	: Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli illerini kapsayan bölge
TR22 Bölgesi	: Balıkesir ve Çanakkale illerini kapsayan bölge
TR31 Bölgesi	: İzmir ilini kapsayan bölge
TR32 Bölgesi	: Aydın, Denizli ve Muğla illerini kapsayan bölge
TR22 Bölgesi	: Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya ve Uşak illerini kapsayan bölge
TR41 Bölgesi	: Bursa, Eskişehir ve Bilecik illerini kapsayan bölge
TR72 Bölgesi	: Kayseri, Sivas ve Yozgat illerini kapsayan bölge
TR81 Bölgesi	: Zonguldak, Bartın ve Karabük illerini kapsayan bölge
TR83 Bölgesi	: Samsun, Amasya, Çorum ve Tokat illerini kapsayan bölge
TR90 Bölgesi	: Trabzon, Artvin, Giresun, Gümüşhane ve Rize illerini kapsayan bölge
TRA1 Bölgesi	: Erzurum, Bayburt ve Erzincan
TRB2 Bölgesi	: Van, Bitlis, Hakkâri ve Muş illerini kapsayan bölge
TRC1 Bölgesi	: Gaziantep, Adıyaman ve Kilis illerini kapsayan bölge
TRC3 Bölgesi	: Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak illerini kapsayan bölge

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Ar- Ge	: Araştırma Geliştirme
ARDEB	: Tübitak Araştırma Destek Programları Başkanlığı
BAÜ	: Balıkesir Üniversitesi
ÇOMÜ	: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
EBK	: Eskişehir Bilecik Kütahya
GEM	: Global Entrepreneurship Monitor
GSKD	: Gayri Safi Katma Değer
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İPA	: İşgücü Piyasası Araştırması
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme İdaresi Başkanlığı
LQ	: Location Quotient (Yerelleşme Katsayısı)
MGM	: Meteoroloji Genel Müdürlüğü
MTA	: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
RES	: Rüzgâr Enerjisi Santrali
SEKA	: Türkiye Selülöz ve Kağıt Fabrikaları A.Ş.
SGK	: Türkiye Sosyal Güvenlik Kurumu
TEDAŞ	: Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.
TEİAŞ	: Türkiye Elektrik İletim A.Ş.
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TGB	: Teknoloji Geliştirme Bölgesi
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜREB	: Türkiye Rüzgâr Enerjisi Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNWTO	: United Nations World Tourism Organization (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü)
URAP	: University Ranking by Academic Performance
YY	: Yüzyıl

Yönetici Özeti

Bu rapor, Balıkesir ve Çanakkale illerini içine alan TR22 Bölgesi için hazırlanan İmalat Sanayi Stratejisi ve Eylem Planı'nı sunmaktadır. Çalışma, Mayıs 2015-Şubat 2016 döneminde yürütülmüş ve çalışma sonuçlarını içeren bu rapor Şubat 2016'da tamamlanmıştır. Ülkemizde son 10 yılda giderek daha fazla önem kazanan sanayi stratejisi olgusu, bölgesel düzlemde ele alınmaya yeni başlanmıştır. Bu çalışmanın, imalat sanayisi bir sıçrama arifesinde olan TR22 Bölgesi'nin yakın geleceğinde, hem kamu hem de özel sektör için bir yol haritası işlevi görmesi arzu edilmektedir. Ayrıca, çalışmanın hem yöntemi hem de bulguları itibarıyla ülkemizdeki bölgesel sanayi stratejisi hazırlıklarına da bir örnek teşkil etmesi amaçlanmıştır.

Genel Bağlam, Araştırma Yöntemi ve Literatür Taraması

TR22 Bölgesi, bugün ekonomik açıdan bir sıçrama yapmanın eşiğindedir. Bu sıçrama, bölgenin sanayi kapasitesinin artmasını, imalat kabiliyetlerinin güçlenmesini, yeni girişim ve yatırım sayısının artmasını, bölgede yaratılan nitelikli işlerin yaygınlaşmasını ve bunların sonucunda kişi başı gelirin ve verimlilik düzeyinin yükselmesini içermektedir. Gerek dışsal gerekse içsel dinamikler, bölgeyi böyle bir sıçrama yapmaya yakınlaştırmaktadır. Özellikle, yapım aşamasında olan İzmir-İstanbul Otoyolu'nun yakın gelecekte açılmasıyla İstanbul-İzmir arası mesafeyi 9 saatten 3,5 saate indirecek olması, bu otoyol üzerinde yer alan bölgedeki ekonomik fırsatları kümülatif biçimde artıracaktır. Bu durum, bölgenin geleceğine yönelik beklentileri de şekillendirmektedir. Örneğin, odak grup toplantılarında, katılımcıların büyük çoğunluğu (yaklaşık yüzde 60'ı), bölgenin Türkiye ekonomisine kıyasla daha hızlı gelişeceğini beklediklerini belirtmişlerdir. Bu çalışma kapsamında hazırlanan İmalat Sanayi Stratejisi ve Eylem Planı, söz konusu sıçrama için bölgeye bir yol haritası sunmayı amaçlamaktadır. Bu yol haritası, bir yandan bölgede imalat sanayii alanında yeni ve nitelikli iş imkânlarının artmasını, diğer yandan da bölge ekonomisinin bugün dinamosu konumunda olan tarım ve turizm gibi sektörlerin imalat sanayii gelişiminin yol açabileceği olumsuz dışsallıklardan asgari düzeyde etkilenmesini amaçlamaktadır.

Bu çalışmada nicel ve nitel yöntemler bir araya getirilerek bölgedeki imalat sanayii gelişim

eğilimlerine ışık tutabilmeyi mümkün hale getiren özgün bir araştırma yönteminin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bölgesel, ulusal ve uluslararası verilerin yanında, çalışma kapsamında yeni nitel ve nicel veriler türetilmiştir. Bu bağlamda, 10 Kasım-18 Aralık 2015 tarihleri arasında İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi uygulanmıştır. Üç farklı modül ile 10 başlık altında yaklaşık 100 sorudan oluşan anket, 450 firmaya başarıyla uygulanarak bölge için oldukça değerli bir veri tabanı oluşturulmuştur. Ankete ek olarak 61 adet derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Mayıs 2015-Şubat 2016 döneminde yaklaşık altı farklı saha çalışması bünyesinde, kamu ve özel sektör ile sivil toplum kuruluşlarıyla görüşülmüş; firma ziyaretlerinde mevcut iş modelleri, karşılaşılan sorunlar, geleceğe yönelik beklenti ve öngörüler not edilerek nitel veriler derlenmiştir. Bunların yanında, 22 Kasım 2015'te Balıkesir'de, 30 Aralık 2015'te ise Çanakkale'de odak grup toplantıları düzenlenmiş, farklı kesimleri temsil eden katılımcıların görüşleri çalışmaya dâhil edilmiştir. Son olarak 30 Aralık 2015'te gerçekleştirilen strateji çalıştayında, stratejik gelişme eksenleri altında yer alan eylemler katılımcılarla tartışılmış ve bir önceliklendirme yapılmıştır. Tüm bu süreçlerin sonucunda elde edilen bulgular bu raporda özetlenmektedir.

Bu çalışma için gerçekleştirilen literatür taramasında ve genel yaklaşımın şekillenmesi sürecinde üç farklı disiplinden (araştırma alanından) faydalanılmıştır. Her üç disiplin için de dünyadaki tartışmaların evrimi incelenmiş ve bugün gelinen nokta irdelenerek tartışmaların yakın gelecekte varacağı nokta anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, birinci olarak sanayi politikası literatürü kullanılmıştır. Bu kapsamdaki teorik altyapı; bebek endüstri tezi, piyasa aksaklıkları (enformasyon ve koordinasyon dışsallıkları), kamu aksaklıkları ve Washington Ulaşısı, küresel değer ve tedarik zincirleri, yatay alanlar (kurumsallaşma, markalaşma, beceriler vb.) ve sektörel odaklar arasındaki tartışma, ulusal/bölgesel şampiyonlar yaratma süreçleri, ürün uzayı ve keşfeden girişimcilere destekler, doğrudan yabancı yatırımların verimlilik artışları üzerine etkileri gibi konuları içermektedir. İkinci olarak rekabetçi kentler literatürüne odaklanılmış, sanayi politikasının mekânsal düzlem ile kesişimi incelenmiştir. Bu bağlamda özellikle, ulaştırma koridorlarından ekonomik koridorlara dönüşüm süreçleri, dünyada başarılı olmuş ikincil kentlerin (secondary cities) ortak özellikleri, kurumlar ve düzenlemelerin rolü, altyapı ve arsaya erişimin önemi, beceriler ve yenilikçilik kapasitesini artırmak için yapılması gerekenler ve firmaların verimlilik artışları için gerekli olan destek mekanizmaları gibi konular irdelenmiştir. Üçüncü ve son olarak ise genelde kalkınmanın, özelde ise bölgesel sanayi stratejilerinin yönetim unsurları incelenmiştir. Bu başlık altında, sanayi politikalarının kurumsal arka planı, başarılı reform süreçlerinin ortak özellikleri, büyüme koalisyonları, şeffaflık, hesap verebilirlik, sürdürülebilirlik gibi ilkeler yer almaktadır. Bu alanda literatürün esas vurgusu, uygulanan politikaların içeriğinden ziyade, bu politikaların planlandığı ve uygulandığı süreçlerin (kısaca yönetişimin) etkinliğinin sonuçlar üzerinde daha etkili olduğu yönündedir.

Bölgenin mevcut durumuna yönelik temel bulgular

Kişi başı Gayri Safi Katma Değer (GSKD) düzeyi açısından, bölge, Türkiye ortalamasının altında olmakla beraber aradaki farkı yavaş da olsa kapatmaktadır. Ancak 2004-2011 döneminde bölgenin, kişi başı gelirden Türkiye ekonomisine oldukça paralel bir seyir izlediği göze

çarpmaktadır. Bölgeden toplanan vergilerin, Türkiye'deki toplam vergi matrahı içindeki payına bakıldığında bu tespit doğrulanmaktadır. Bölgenin vergileri, Türkiye'deki toplam verginin yaklaşık yüzde 1'ini teşkil etmektedir. 2000'li yıllardan günümüze, son 15 yılda bu payda herhangi bir değişiklik yaşanmaması, bölge ekonomisinin Türkiye ekonomisinin performansına paralel bir seyir izlemekte olduğu tespitini güçlendirmektedir.

Öte yandan, 1960'lardan günümüze, TR22 Bölgesi'nin Türkiye ekonomisi içinde sahip olduğu göreceli önemin azalmakta olduğu söylenebilir. 1965'te Türkiye'deki her 10 bin kişiden 338'i TR22 Bölgesi'ni oluşturan Balıkesir ve Çanakkale illerinde yaşarken bu pay günümüzde 219'a gerilemiştir. Bölgenin komşusu olan ve 1960'lardan sonra hızlı bir sanayileşme süreci yaşayan Bursa'da ise aynı pay 1965'te 241 ile bölgenin gerisindeyken 2014'te 359'a yükselmiştir. Bu basit kıyaslama, Türkiye gibi hızlı kentleşen ve büyüyen bir ekonomide, bir bölgenin kendi nüfusunu bölgesinde tutabilmesi için sanayinin önemine işaret etmektedir.

Bölge sanayileşme açısından, komşu bölgelere kıyasla geride kalmıştır. Bugün TR22 Bölgesi'nde çalışanların sadece yüzde 22,5'i sanayi sektöründe çalışırken bu oran Bursa-Eskişehir-Bilecik illerinde yüzde 44, Tekirdağ-Edirne-Kırklareli illerinde ise yüzde 46 düzeyindedir. Aynı şekilde, Türkiye'nin en büyük sanayi kuruluşlarının dağılımı açısından bakıldığında bölgede henüz bir hareketlenme olmadığı görülmektedir. Bölgede bugün itibarıyla, İstanbul Sanayi Odası'nın En Büyük 1000 Firma listesine giren toplam 14 büyük sanayi işletmesi bulunmaktadır. Ancak bu sayı son yıllarda artma değil, azalma eğilimindedir. İstanbul ve İzmir gibi fiyatların hızlı yükseldiği kentlerden taşınmakta olan büyük şirketler, genelde otoyollara sahip olan, erişilebilirlik imkânı yüksek çevre illere yönelmektedir. İnşaatı devam eden yeni otoyol projelerinin, TR22 Bölgesi için benzer bir eğilimi başlatabileceği söylenebilir.

Bölgedeki firmalarla yapılan görüşmelerde, firmaların başarı hikâyelerine, iş modellerine, sorun algılarına ve gelecek beklentilerine dair kritik bulgular derlenmiştir. Bu bulgular, stratejik gelişme eksenlerinin belirlenmesine önemli katkı sunmuştur. İlk olarak bölgede faaliyet gösteren firmaların birçoğunun aile şirketi olduğu görülmektedir. Bu şirketler içinde profesyoneller tarafından yönetilenlerin sayısı azdır. Söz konusu firmaların kurumsallaşma eğilimleri, bölgenin imalat potansiyelini doğrudan etkileyecektir. Bölgede henüz yabancı yatırımların sayısı azdır. Öte yandan, yabancı ortaklıklar kuran şirketlerin iş güvenliği konusundaki bilinçlenmeyi artırdıkları görülmüştür. Bu firmalar, çalışanlar tarafından daha çok tercih edilmektedir. Yabancı firmaların sayısının artması, önümüzdeki dönemde sanayi sektörünün gençler için daha cazip hale gelmesinde önemli bir rol oynayabilecektir. İkinci olarak kentsel yaşam kalitesinin zayıflığının özellikle Balıkesir Merkez'de etkili olduğu görülmektedir. Bu zayıflık, kente nitelikli personel çekilmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bazı firmalar dış ticaret, pazarlama ve tasarım gibi işlevleri İstanbul, İzmir ve Bursa gibi kentlerde gerçekleştirmektedir. Bu durum, önümüzdeki dönemde, özellikle belediyelerin rolünü sanayi stratejisi açısından kritik hale getirmektedir. Üçüncü olarak Bandırma-İstanbul arasında hızlı feribot seferleri olmasının, beyaz yakalı personelin özellikle Bandırma Alt Bölgesi'nde istihdamını kolaylaştırdığı tespit edilmiştir. İstanbul-Bandırma arasındaki bu işlevsel ilişkinin, İzmir-İstanbul Otoyolu ve Çanakkale Geçişi/Marmara Otoyol Ringi'nin de devreye girmesiyle TR22 Bölgesi'nin geneline yayılabilme ihtimali bulunmaktadır. Dördüncü olarak Körfez Bölgesi ve Çanakkale'nin bazı kıyı ilçeleri, emekli olmuş ama **bilgi ve birikimi olan** kişilerin bölgeye çe-

kilmesi için potansiyel arz etmektedir. Bu kişilerin bölge firmalarına katkılarının somutlaşması için mekanizmaların tasarlanması, sanayi stratejisinin kritik unsurlarından biridir. Özellikle, 1960'larda bölgeden Almanya'ya göç eden işçilerin daha sonra bölgeye yerleşip Almanya'da kazandıkları sermaye ve teknik birikimi bölgeye aktarmaları sonucunda oluşan başarıların bir benzerinin, İstanbul ve etrafından bölgeye yerleşecek kişiler tarafından tekrarlanması olasıdır.

Bölgede Çanakkale, Balıkesir, Bandırma ve Edremit olmak üzere dört farklı alt bölge bulunmakta ve ekonomik imkânlar bu alt bölgelerde farklılık göstermektedir. Birbirinden farklı coğrafi ve ekonomik yapısal özellikler arz eden dört farklı alt bölgede, imalat sanayi gelişim potansiyeli ve sektörel özellikler de farklılaşmaktadır. Dolayısıyla imalat sanayi stratejisinin de farklılıkları hesaba katacak bir kurguda olması gerekmektedir. Analizler, veriler el verdiği ölçüde bu alt bölgeler bazında yapılmış; anket, odak grubu ve saha görüşmelerinde, alt bölgelere ilişkin tespitlerin derinleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu alt bölgeleri oluşturan ilçeler, kaynağa dayalı, verimliliğe dayalı ve yenilikçiliğe dayalı olmak üzere üç farklı gruba ayrılmış ve önerilen stratejilerin bu farklılıkları hesaba katması amaçlanmıştır.

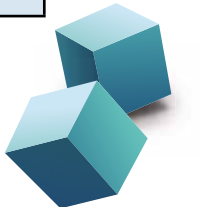
Bölgenin sektörel yapısına ve çeşitlenme potansiyeline dair bulgular

Bölgede bugün kısıtlı olan sanayi üretiminin az sayıda sektörde yoğunlaşmış olduğu görülmektedir. Balıkesir'in en çok katma değer ürettiği sektörler gıda, kimya ve fabrikasyon metal ürünleridir. İlin ülke ekonomisindeki payı en çok olan sektörleri ise gıda, kimyasallar ve kimyasal ürünler, ağaç ürünleri ve mantar ürünleridir. Balıkesir'de en fazla banka kredisini, ziraat, balıkçılık ve gıda-meşrubat gibi gıda sektörlerinin kullandığı görülmektedir. Devletin verdiği yatırım teşviklerinden ise en fazla enerji sektörü faydalanmaktadır. Çanakkale'de en çok katma değer üretilen sektörler, ana metal sanayi, diğer metalik olmayan mineral ürünler ve gıdadır. Çanakkale'nin ülke ekonomisindeki payı en çok olan sektörleri ana metal sanayi, diğer metalik olmayan mineral ürünleridir. Banka kredileri ve teşvikler dağılımı açısından Çanakkale'deki durum Balıkesir'e benzer yapıdadır. Sektörel kredilerde gıda sektörü ağırlık oluştururken en fazla teşvik, enerji sektörüne verilmektedir.

Bölgedeki gelenekselleşmiş sektörler genellikle doğal kaynağa dayalı endüstrilerdir. Balıkesir'de gıda, metal, ağaç ürünleri ve kimya; Çanakkale'de ise gıda, metal, mobilya ve ağaç ürünleri, hem istihdamın hem de ülke geneline kıyasla imalat sanayii içindeki payın yüksek olduğu sektörler arasındadır. Bu sektörlerin tamamının bölgedeki doğal bir kaynak vasıtasıyla gelişmesi, bölgenin sektörel yapısını mevcut kaynakların şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 1: Balıkesir ve Çanakkale'de Sektörlerde Çalışan Kişi Sayısı Ve Sektörlerin Yerelleşme Katsayısı

Balıkesir		
Sektör adı	Çalışan Kişi Sayısı	Yerelleşme Katsayısı
Gıda ürünlerinin imalatı	14.881	3,25
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	4.223	1,01
Tekstil ürünlerinin imalatı	2.337	0,49
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	2.323	0,99

Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı	1.955	2,54
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	1.707	1,19
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	1.682	2,16
Elektrikli teçhizat imalatı	1.555	1,18
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	1.362	0,74
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	1.162	0,56
Mobilya imalatı	1.079	0,61
Giyim eşyalarının imalatı	1.003	0,19
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	644	0,39
Ana metal sanayii	580	0,36
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	530	0,77
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	378	0,55
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	258	0,53
Diğer imalatlar	163	0,29
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	157	0,42
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	139	0,25
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	93	0,45
İçeceklerin imalatı	78	0,5
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	2	0,02
Çanakkale		
Sektör adı	Çalışan kişi sayısı	Yerelleşme Katsayısı
Gıda ürünlerinin imalatı	3.840	2,14
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	3.156	3,42
Ana metal sanayii	2.715	4,33
Mobilya imalatı	1.378	1,99
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	842	1,17
Giyim eşyalarının imalatı	672	0,32
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	642	0,39
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı	510	1,69
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	313	0,39
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	175	0,31
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	158	0,59
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	101	0,33
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	89	0,46
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	78	0,29
İçeceklerin imalatı	75	1,22
Tekstil ürünlerinin imalatı	43	0,02

Diğer imalatlar	42	0,19
Tütün ürünleri imalatı	41	2,79
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	34	0,05
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	28	0,83
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	25	0,12
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	23	0,16
Elektrikli teçhizat imalatı	18	0,03

Kaynak: SGK /TEPAV Çalışmaları

Teknolojik sınıflamalar açısından bakıldığında bölge illerinde yüksek ve orta teknolojlili sektörlerin payı düşüktür. Düşük teknoloji sektörlerinin payı Balıkesir’de yüzde 58, Çanakkale’de ise yüzde 46 düzeyindedir. Aynı oran, Kocaeli’de sadece yüzde 18, Manisa’da yüzde 30’dur. Türkiye’nin sanayi stratejisi açısından önceliğinin orta ve yüksek teknolojlili sektörlerin payını artırmak olduğu hesaba katıldığında TR22 Bölgesi’nin, bir yandan sanayileşmesi sağlanırken diğer yandan da teknolojik dönüşümüne öncelik verilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Kapasite kullanım oranlarına ve beklentilerine bakıldığında önümüzdeki dönemde en büyük atılımın gıda sektöründen geleceği anlaşılmaktadır. Bu çalışma kapsamında yapılan İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi sonuçları, Merkez Bankası’nın ülke geneli için yayımladığı kapasite kullanım verileri ile birlikte incelendiğinde Türkiye geneline kıyasla kapasite kullanım oranının yüksek olduğu sektörler, metal, gıda ve mobilyadır. Giyim, deri ve motorlu kara taşıtlarında ise ülke genelinden düşük bir kapasite ile üretim yapıldığı görülmektedir. Gelecek iki yıl içerisinde kapasitesini artırmayı planlayan firmaların yaklaşık üçte biri gıda sektöründeysen bunu fabrikasyon metal ürünleri ve seramik sektörü takip etmektedir.

Anket verilerine göre, bölgede yatırım ortamı kısıtı olarak görülen başlıca unsur, vergi oranlarıdır. Türkiye’nin genelinde firmaların yüzde 25’i, vergi oranlarını en önemli kısıt olarak görürken TR22 Bölgesi’nde bu oran yüzde 23 ile Türkiye ortalamasına çok yakındır. Bunun dışında, makroekonomik belirsizlik, mevcut işçilerin vasıf ve eğitim seviyeleri, işgücü maliyetleri ve finansman maliyeti firmalar tarafından yatırımları kısıtlayan diğer kritik unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Bölgede gelişebilecek yeni üretim alanları

Bu çalışma kapsamında bölge üretiminin ve ihracatının nasıl gelişebileceği, ürün bazında incelenmiştir. Temelde, ihracatın arttırılması için dört farklı yol izlenebilir: (i) Mevcut ürünleri mevcut pazarlara satmak, (ii) Mevcut ürünleri yeni pazarlara satmak, (iii) Yeni ürünleri mevcut pazarlara satmak ve (iv) Yeni ürünleri yeni pazarlara satmak. Bu yaklaşıma paralel bir şekilde, bölgede öne çıkan mevcut ve potansiyel ürünler tespit edilmiştir.¹² Mevcut ve potansiyel

¹ Bölgenin ihracatında öne çıkan ürünler, illerin en çok ihracat gerçekleştirdiği ilk 10 sektör ve illerin ihracat sepetinde mukayeseli üstünlüğe sahip ilk 10 sektör arasından seçilmiştir. Bölge içerisinde üretim yapan bazı firmalar başka illerdeki vergi dairelerine kayıtlıdır. Bu firmaların ihracatı ise kayıtlı oldukları illerde kayıt altına alınmaktadır. Ayrıca derinlemesine mülakatlar sırasında bölgede üretilen bazı ürünlerin başka iller üzerinden ihraç edildiği öğrenilmiştir. İhracat verilerindeki bu gibi eksikliklerden dolayı, ihracatta öne çıkan sektörler tespit edilirken imalatla öne çıkan sektörler ve derinlemesine mülakat sonuçlarına da başvurulmuştur.

² Potansiyel ürünlerin tespitinde, Güney Marmara Kalkınma Ajansı ve TEPAV tarafından hazırlanmış İmalat Sanayi Stratejisi ve Eylem Planı’nda ürün uzayı metodolojisi ile seçilmiş potansiyel sektörlerden ve derinlemesine mülakat sonuçlarından faydalanılmıştır.

pazarları tespit etmek amacıyla seçilen 20 ürün için uluslararası koşullar analiz edilmiştir. Analizlerde ilk olarak Türkiye'nin hâlihazırda bu ürünü en çok ihraç ettiği pazarlar, dünyada ürünü en çok talep eden bölgeler ya da talebi en hızlı artan bölgeler tespit edilmiştir. Sonrasında bu pazarlardaki rakip ihracatçı ülkelerin kimler olduğu belirlenmiştir. En son aşamada ise mevcut ve potansiyel pazarlarda, Türkiye'nin uzaklık ve fiyat açısından rekabette ne gibi avantajlara ya da dezavantajlara sahip olduğu analiz edilmiştir. Bu analizlerin, strateji geliştirme ve planlama sürecini aydınlatması kadar, iş dünyasına da yeni yatırım fırsatları için ilham vermesi amaçlanmıştır.

Tablo 2: Uluslararası Koşulların Analiz Edildiği Seçilmiş 20 Ürün

Seçilmiş ürünler (HS)	
Kümes hayvanları etlerinin işlenmesi ve saklanması	Aluminyumdan çubuklar ve profiller
Konserve (bitkisel ürünler)	Demir ve çelik ürünleri
Zeytinyağı	Demir veya alaşımsız çelikten profiller
Hazırlanmış/konserve edilmiş balıklar vb.	Ferro alyajlar
Süt ürünleri	Metal yapı ve yapı parçaları imalatı
Kakao, çikolata ve şekerleme	Tarım ve gıda makinelerinin imalatı
Seramik sıhhi ürünlerin imalatı	Karayolunda kullanılan motorlu taşıtlar için karoseriler
Seramik karo ve kaldırım taşları imalatı	Karayolu taşıtları için aksam, parça ve aksesuarlar
Kimyasallar	Mobilya
Gübreler	Kırmızı et

Kaynak: TEPAV hesaplamaları

Stratejik Gelişme Eksenleri ve Eylem Planı

Raporun geri kalanında sunulan bulgular ışığında, altı farklı stratejik gelişme eksenini tespit edilmiştir. Bu stratejik gelişme eksenlerinde kat edilecek mesafe, eylem planlarının etkin bir şekilde hayata geçirilmesine bağlıdır ve tüm bunların imalat sanayiinin gelişimini hızlandırması öngörülmektedir. Söz konusu stratejik gelişme eksenleri ve eylem alanları aşağıdaki şekilde kurgulanmıştır.

- İnsan sermayesi ve beceriler
- Ar-Ge, yenilikçilik ve girişimcilik ekosistemi
- Doğal kaynaklardan daha fazla katma değer
- Tarımda ve tarımsal sanayide verimlilik ve markalaşma
- Ekonomide çeşitlenme ve İstanbul-Bursa-İzmir ekonomik koridoru üzerinde işlev kazanma
- Uluslararasılaşma ve küresel değer zincirlerine entegrasyon

Üst ölçekli planlar, bölgedeki mevcut durum ve eğilimler ile bölge paydaşlarıyla gerçekleştirilen İmalat Sanayi Stratejisi ve Eylem Planı Çalışmayı doğrultusunda bir eylem planı hazırlanmıştır. İmalat Sanayi Stratejisi'nde paydaşların yüzde 46'sının tercih ettiği "Ar-Ge, yenilikçilik ve girişimcilik ortamının iyileştirilmesi", yüzde 31'inin tercih ettiği "Tarım ve

tarımsal sanayide verimlilik ve markalaşmanın sağlanması” ve yüzde 17’sinin tercih ettiği “İnsan sermayesinin geliştirilmesi-İşgücü niteliğinin artırılması” en çok ağırlık verilen gelişme eksenleri olmuştur. Söz konusu gelişme eksenlerindeki eylemler ve her bir gelişme ekseninde paydaşlarla belirlenen bütçe ağırlığı önerileri raporda sunulmaktadır.

TR22 Bölgesi İmalat Sanayi Stratejisi gelişme eksenleri ve eylemlerine ek olarak bazı ilkelere de tanımlanması faydalı olacaktır. Bu ilkelere, bölgesel sanayi stratejisinin anayasası olarak bakılabilir. Stratejinin odağı (firma tipolojisi, stratejik sektörler) zaman içinde doğal olarak değişirken ve gelişirken bu ilkeler sabit kalabilir. Sanayi stratejilerin temel ilkelerinden biri, **mevcut şartlar ve maliyet yapısı altında, bir girişimcinin gerçekleştirmeyeceği, ancak gerçekleştirmesi durumunda arzulanan iktisadi yapıya erişilmesine katkı sağlayacak faaliyetin, devlet yardımıyla gerçekleştirilmesini sağlamak** olmalıdır. Sanayi stratejisi doğrultusunda destek araçlarını tasarlarırken, izlerken ve değerlendirip gözden geçirirken bu temel ilkenin göz önünde bulundurulması faydalıdır. Bu ilkeler arasında aşağıdakilerin yer alması düşünülebilir.

Rekabete ve dünyaya açıklık: Küresel ortamda rekabet gücü olmayacak yatırımları gerçekleştirmeleri konusunda girişimcilere destek vermemeye özen gösterilmeli ve girişimcilere yanlış yatırım sinyalleri gönderilmemelidir. Günümüzde temel öncelik, sanayileşmeyi teşvik etmenin ötesine geçerek rekabet gücü olan sanayi yatırımlarını ve firmaların verimliliklerini arttırmalarını sağlayacak projeleri teşvik etmek olmalıdır.

Sürdürülebilirlik: Yapılan saha çalışmalarında, bölgede sanayileşmenin öneminin yeterince içselleştirilmiş olduğu ancak çevrede tahribata yol açacak bir sanayinin hiçbir şekilde arzulandığı görülmüştür. 21. yüzyıl koşullarında bunu hayata geçirmek mümkündür. Son 30 yılda Türkiye’nin başka bölgelerinde yapılan hataların TR22 Bölgesi’nde yapılmaması için sürdürülebilirlik ilkesinin en önemli ilke olarak benimsenmesi şarttır. Sanayinin gelişiminin yeşil teknolojilerle birlikte desteklenmesi öncelikli ilke olmalıdır.

Yetkinlik ve verimlilik artışına odaklılık (stratejik ayrımcılık): Firmalara doğrudan destek verilmesi durumunda, firmalardan beklenen objektif başarı kriterleri belirlenmeli; kriterleri yerine getirmeyen firmalar, teşvik süresi içinde izlenebilir olmalı ve gerekli durumlarda destekler geri çekilebilir olmalıdır. Ajanstaki izleme ve değerlendirme alanındaki kurumsal kapasitenin önemi artırılmalıdır. Bu işlem, bir program yürütme işbirliği kurulacak bir Kalkınma Bankası / KOBİ Bankası aracılığıyla yürütülebilir.

Katılımcılık, diyalog, öncelikleri şeffaf şekilde belirleme: Sanayi stratejisinin tasarımında ve uygulamasında, konu paydaşlarıyla diyalog kanalları sürekli olarak açık tutulmalıdır. Kamu ile özel sektör arasında, sorunların ve fırsatların doğru zamanda algılanmasına imkân tanıyacak diyalog mekanizmaları olmalı ve bu mekanizmalarda şeffaflığa önem verilmedi.

Son olarak sanayi stratejisini başarılı kılacak bir diğer temel unsur, stratejik vizyonu hayata geçirecek araçların ve mekanizmaların iyi kurgulanmasıdır. Araçlara yönelik bu saptamalar, stratejilerin uzantısı olan “yol haritaları ve eylem planlarının” oluşturulması için gereklidir.

Giriş

1. Dünyadaki ve Türkiye'deki Temel Eğilimler ve TR22 Bölgesi'ne Yansımaları

Yerel kalkınma stratejileri, orta gelir tuzağından çıkmak adına ülke kalkınmasında giderek daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Yerelde oluşturulan strateji ve politikalar, ülkelerin bu dönüşümlerin olumlu etkilerini daha kolay benimseyip ayak uydurmalarına, olumsuz etkilerinden ise daha kolay sıyrılmalarına katkı sağlamaktadır. Ekonomik büyüme ve başka başarı ölçüleri, bölgeler arasında ve hatta aynı ülke içinde dahi büyük farklılık gösterse de performansı düşük olan bölgeler, doğru politikalar ve tüm yönetim kademeleri arasındaki uyumlu bir çaba sayesinde daha rekabetçi bir konuma sahip olabilir. Ülke ölçeğinde geliştirilen politikalar her ne kadar ayrıntılı olsa da halkın, yerel ve ortak nitelikteki ihtiyaçlarını belirlemede ve gidermede eksiklikler oluşabilmektedir. Son zamanlarda sıklıkla gündeme gelen yerelleşme, yerel kalkınma gibi tartışmalar bu açıdan önemlidir. Dünyadaki ve Türkiye'deki temel eğilimlerin bölgesel ölçekte incelenmesi ve gelişmelerin TR22 Bölgesi'nde etkileri ile ne gibi eylem planlarının yapılması gerektiği kararının yine yerel ölçekte verilmesi, etkili bir mekanizma olarak görülmektedir.

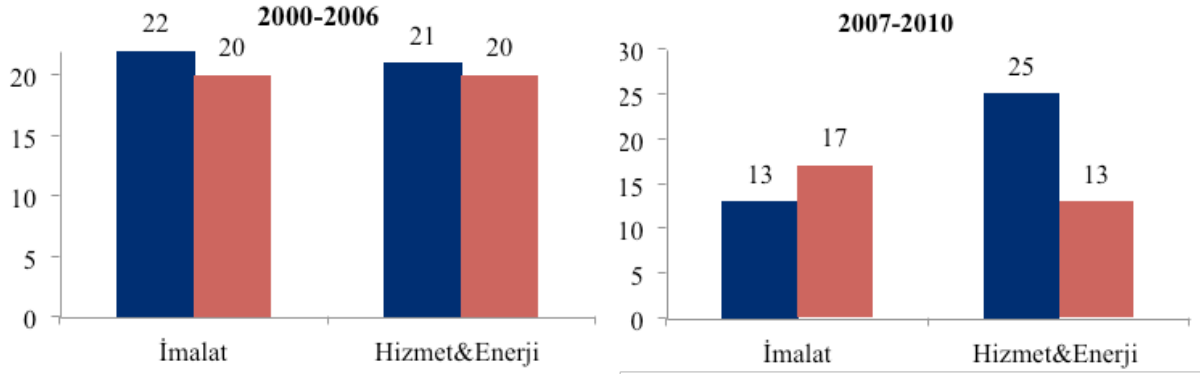
Sanayi üretiminin payı 17. yy'den itibaren hızla artmaktadır. Dünyada 16. yy'den itibaren görülmeye başlanan hızlı nüfus artışı, gıda ve tarımda yeni ihtiyaçların doğması, teknolojik gelişmeler, ulaştırma sektöründe yeni buluşlar, sermaye birikimi ve politik çevre, öncelikle Avrupa'da, sanayileşmenin önünü açan gelişmeler olmuştur. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilen teknolojiler, istihdamın payının hızlı bir şekilde tarımdan sanayiye kaymasının önünü açmıştır. Avrupa'dan yayılan sanayileşme hızla diğer kıtalara ulaşmıştır. Sanayileşme; ulaşım olanaklarının artması, enerji ve elektrik tüketimi, üretimin gelişmesi ve farklı sektörlerin gelişmeye başlaması, kentleşme, ticaret hacmi artışı gibi birçok farklı faktörü de beraberinde getirmiştir. Türkiye'de ise sanayi üretimi, mikro düzeyde 1930 yıllarında dünyadaki konjoktüre de bağlı olarak içe dönük yerli üretimle büyüme politikalarıyla başlamış, devlet destekli ilk büyük fabrikalar da bu dönemde kurulmuştur. Daha sonra günümüze kadar gelen kalkınma planları ve ekonomik politikalar ile birlikte Türkiye'deki sanayi üretimi, dünyaya göre geç kalmış da olsa artış göstermeye başlamıştır.

Özellikle 2008 yılında yaşanan küresel kriz sonrası dünyada görülen dönüşümler; ülkelerin dünyadaki konumlarını belirleyen büyüme kapasitesi, üretim ölçeği ve deseni, ihracat payı, teknolojik gelişme ve rekabet gücü gibi unsurları doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Son yıllarda, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde görülen imalat sektöründen hizmetler sektörüne doğru kayma, küresel ekonomik gücün ve pazarların farklı coğrafyalara dağılması, orta gelir tuzağı, bilgi ekonomisinin ve teknolojinin öneminin artması, Ar-Ge'nin üretime olumlu etkisi ve çevreye duyarlı yeşil ekonomi gibi başlıklar, hem dünyayı hem de Türkiye'yi etkisi altına alan dönüşümler olarak sıralanmaktadır. Bu dönüşümler, dünyadaki eğilimleri ve ülkelerin dünya ekonomisindeki yerlerini belirlerken aynı zamanda yerel ölçekte strateji ve politika geliştirmenin önemini de artırmaktadır.

Sanayisizleşme eğilimi, dünyada son dönemde imalat sektörünü yakından ilgilendiren gelişmelerden biri olarak görülmektedir. "Sanayisizleşme", OECD tarafından, imalat sektörü içerisindeki istihdamın, toplam istihdam içerisindeki payının düşmesi olarak tanımlanmaktadır. ABD, Avrupa ülkeleri ve Asya Kaplanları gibi ülkelerde gözlemlenen sanayisizleşme, IMF'nin **Deindustrialization-Its Causes and Implications** çalışmasında olumsuz bir olgudan ziyade, gelişmiş ülkelerde başarılı ekonomik büyümenin ve yükselen yaşam standartlarının doğal bir sonucu olarak tanımlanmaktadır. Fakat gelişmekte olan ülkelerde, özellikle Latin Amerika ve Afrika ülkelerinde, sanayisizleşme, ilk tanımın aksine, erken sanayisizleşme olarak görülmektedir. Bu ülkelerde kişi başına milli gelir seviyesi, gelişmiş ülkelerin sanayisizleşme sürecine girdiğinde sahip olduğundan çok daha düşüktür. Bu durum istihdam sağlayamadan büyümeye ve uzun dönemde başarılı imalat ve hizmetler sektörleri oluşturamamaya sebep olmaktadır.

Son dönemde Türkiye'de de imalat sanayiinin toplam istihdam içerisindeki payı düşmeye başlamıştır. 1988 yılından 2008 yılına kadar, özellikle 2003-2008 yılları arasında önemli bir artış gösteren imalat sanayiinin toplam istihdam içerisindeki payı, 2008 senesinden sonra giderek azalmaktadır. (Bkz. Şekil 1) Bununla birlikte, Türkiye Rekabet Kurumu'na yapılan birleşme ve devralma başvurularına göre, İSO 1000 listesinde yer alan 21 büyük imalat sanayi şirketinin işlemlerine bakıldığında sanayisizleşmenin, Türkiye için giderek daha fazla risk oluşturmaya başladığı görülmektedir. 2000-2006 yılları arasında hem imalat hem de hizmetler-enerji sektörlerinde, sektöre giriş ve çıkış neredeyse eşit düzeydeyken 2007-2010 arasında bu eğilim değişmiştir. Söz konusu dönemde hizmet-enerji sektöründeki girişler, sektörden çıkışların önüne geçerken imalat sanayiinde tersi bir eğilim görülmüştür. Bu gözleme göre, Türkiye'nin geleneksel büyük sanayicileri imalat sektöründen çıkararak hizmetler sektörüne yönelmektedir.

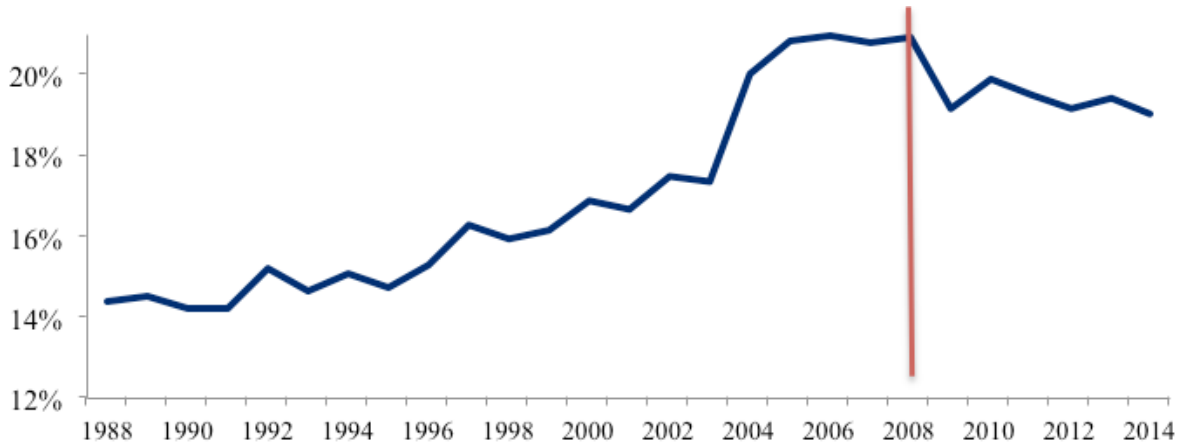

Şekil 1: Sektörlere Göre İSO 1000 Listesinde Bulunan Şirketlerdeki Satın Alma ve Elden Çıkarmalar (adet)

Kaynak: Türkiye Rekabet Kurumu ve TEPAV Hesaplamaları

* Mavi renkler satın almaları (sektöre girişleri), kırmızı renkler ise elden çıkarmaları (sektörden çıkışları) ifade etmektedir.

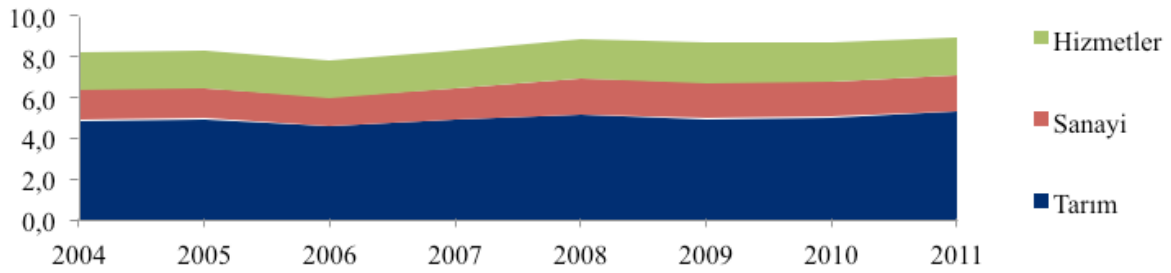
Türkiye'nin imalat sektöründeki rekabetçi yapısı değişmekte ve sanayideki performansı rakiplerine göre giderek düşmektedir. Türkiye, 1990 yılında dünyanın en büyük 13. imalat sanayi üreticisi iken bu sıralamadaki yeri 2000 senesinde 15'nciliğe gerilemiştir. 2010 senesinde ise ilk on beş ülke arasında Türkiye görülmemektedir. Son olarak imalatın büyümeye katkısının son yıllarda diğer ülkelere göre kısıtlı kalması ve sanayi sektörünün toplam gayri safi katma değer içerisindeki payının 2006 yılında yüzde 28,2 olarak hesaplanırken 2010 senesinde yüzde 26,4, 2014 senesinde ise yüzde 24,2'lere kadar düşüş göstermesi de Türkiye'deki bu eğilimi destekler niteliktedir. Bu durum, Türkiye'deki etkin sanayi politikalarının geliştirilmesine duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Türkiye gelişim patikası itibariyle, sanayiden vazgeçmek için erken bir aşamada bulunmaktadır. Türkiye'de kişi başı milli gelir, son yıllarda 10.000 dolar civarında takılıp kalmıştır. Bu çeşit bir orta gelir tuzağından kaçışın en önemli ayağı imalat sanayiinde yenilikçi ve teknolojik yöntemlerin kullanılmasından geçmektedir.

Şekil 2: İmalat Sanayinin Toplam İstihdamdaki Payı, Yüzde, 1988-2014

Kaynak: TÜİK ve TEPAV Hesaplamaları

TR22 Bölgesi hala sanayileşmekte olan bir bölge olmasının yanında çevre illerinde daha fazla görülen hizmetler sektörüne kayma eğilimiyle de dikkat çekmektedir. TÜİK tarafından 2011 yılına kadar açıklanan veriler ışığında 2004 yılından 2011 yılına kadar bölgesel düzeyde sektörlerin gayri safi katma değerlerdeki payları incelenmiştir. Bu kapsamda, erken sanayileşmeye başlayan TR10 (İstanbul), TR31 (İzmir), TR32 (Aydın, Denizli, Muğla) gibi TR22 Bölgesi'ne yakın bölgelerde, sanayi sektörünün gayri safi katma değer içerisindeki payının azaldığı; TR22, TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) gibi bölgelerde ise sanayinin katma değerdeki payının artmaya devam ettiği görülmüştür. 2004 senesinde TR22 Bölgesi için imalat sanayiinin gayri safi katma değerdeki payı yüzde 1,7'dir. Bu pay 2011'e gelindiğinde yüzde 1,9'a çıkmıştır.

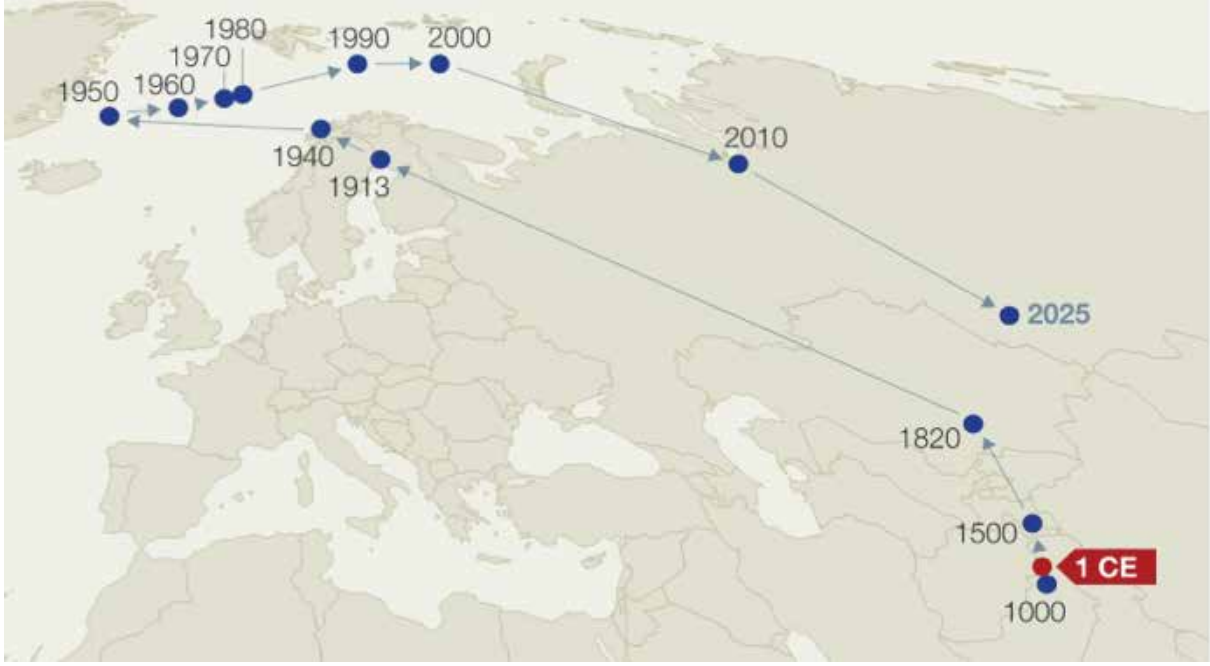

Şekil 3: TR22 Bölgesi'nde İmalat Sanayiinin Toplam İstihdamdaki Payı, Yüzde, 2004-2011

Kaynak: TÜİK

Dünyada ekonomik dönüşümün gözlemlendiği bir diğer önemli konu, küresel ekonomik gücün ABD'den ve Avrupa'dan, hızlı büyüme kaydeden ve gelişmekte olan ülkelere kaymasıdır. Literatürde bu kaymanın OECD ülkelerinden OECD üyesi olmayan ülkelere; ABD'den BRICS ülkelerine (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) ya da daha geniş kapsamda, batıdan doğuya doğru devam edeceğini öngören birçok çalışma mevcuttur. Özellikle McKinsey Institute tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Sanayi Devrimi'nin de etkisiyle 19. yüzyılın başından itibaren dünyanın ekonomik ağırlık merkezinin hızla Atlantik'e doğru yöneldiği, 20. yüzyılın sonlarından itibaren ise tekrar Asya'ya doğru kaydığı belirtilmektedir (Bkz. Şekil 4). Bu gözlemler ışığında dünyanın ekonomik ağırlık merkezinin 2010 yılında Türkiye'ye çok yakın bir noktaya geldiği tartışılmaktadır. Söz konusu bir diğer çalışma ise PwC'in (Pricewaterhouse-Coopers) World in 2050 (2050'de Dünya) çalışmasıdır. 2050 senesi için ağırlıklı olarak demografi, sermaye yatırımı, eğitim düzeyi ve teknolojik ilerleme verileri üzerinden projeksiyonlar ile geliştirilen çalışmadaki bulgular, önümüzdeki 35 yıl boyunca ekonomik gücün Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Japonya gibi gelişmiş ekonomilerden başka ülkelere kayacağını öngörmektedir. Bu kaymanın Asya ülkelerinde özellikle Çin ve Hindistan ağırlıklı olacağı tahmin edilmektedir.

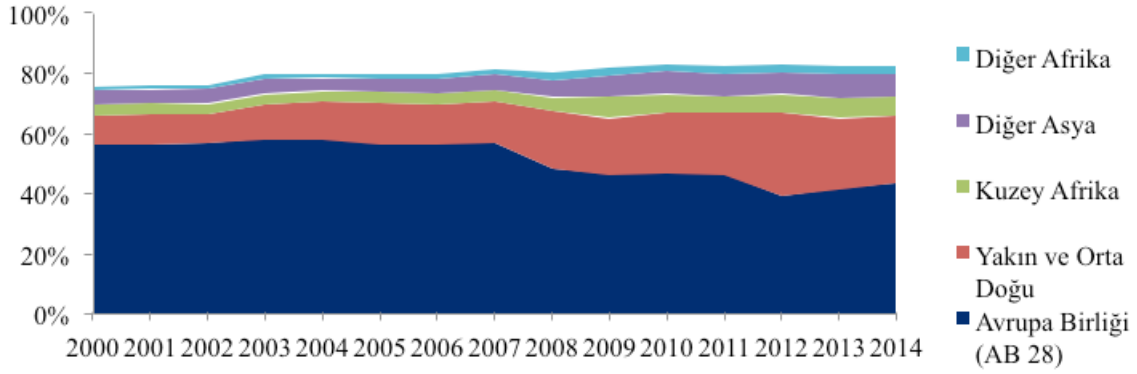

Şekil 4: Dünya Ekonomik Ağırlık Merkezinin Gelişimi

Kaynak: McKinsey Global Institute (2012): Urban world: Cities and the rise of the consuming class

Dünyadaki bütün ülkeleri yakından ilgilendiren bu güç dengeleri değişimi, hem Türkiye için hem de TR22 Bölgesi için önem arz etmektedir. Dünyadaki ekonomik gücün coğrafya değiştirmesindeki en önemli çıktı, söz konusu Asya ekonomilerinin dünyada imalat, ticaret gibi kalemlerden aldıkları payın artması ve kendi aralarında yeni ticaret kanalları oluşturmalarıdır. Bahsedilen ülkelerde hem üretim hem de talep artmaktadır. Dünyanın ticari merkezi giderek Türkiye'ye daha yakın noktalara yaklaşıyor olmasına rağmen, ülkede bu durumun avantaja dönüştürülebildiğine dair herhangi bir gösterge bulunmamaktadır. Hem ulusal hem de yerel ölçekte doğru kanallar geliştirerek bu ülkelerde artan talebi avantaja çevirmek gerekmektedir.

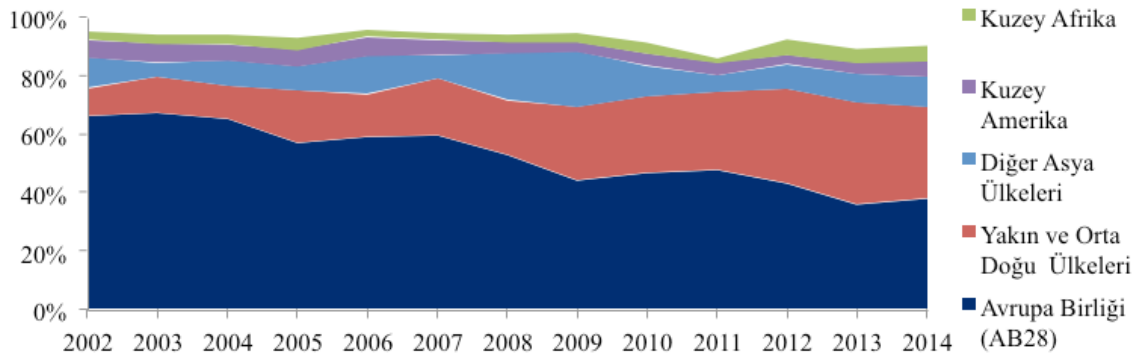
Dünyadaki güç dengeleri ve ekonominin yönü ile dünyadaki talebin yapısına da bağlı olarak Türkiye'nin ihracat pazarı da eskisinden farklı bir dağılım göstermektedir. Türkiye'nin imalat sanayi pazar payının 2007 yılına kadar Avrupa Birliği ve diğer ülkeler arasındaki dağılımında çok fazla değişiklik gözlenmezken 2008'den sonra AB'ye gerçekleştirilen ihracatın giderek düştüğü ve Yakın ve Orta Doğu ile Kuzey Afrika gibi pazarların payının yükseldiği görülmektedir. Buna karşın, yükselen ekonomilerdeki yeni ticaret kanalları değerlendirilememekte, aksine Türkiye ihracatta yüzünü düşük geliri ve çalkantılı pazarlara dönmektedir. 2000 senesinde Türkiye, ihracatının yüzde 56,5'ini Avrupa Birliği'ne yaparken bu oran 2014 senesinde yüzde 43,5'e düşmüştür. Aynı sürede Yakın ve Orta Doğu'ya gerçekleştirilen ihracat yüzde 9,3'ten yüzde 22,5'e çıkmıştır. Aynı şekilde, Kuzey Afrika ve Diğer Asya ülke gruplarına ihracat da 14 sene içerisinde yüzde 57 ve yüzde 58 oranında artış göstermiştir. Bu durum, Türkiye'deki üretim yapısının kalite ve sofistikasyonunu etkilemektedir. Savaş ve savaş sonrasında yaşanan yeniden yapılanma sürecindeki ülkelere gelen talepler neticesinde Orta Doğu için üretilen ürünlerin çoğunlukla daha düşük kalite ve teknolojide, yenilikçilik gerektirmeyen ürünler olması, Türkiye'nin niteliği düşük ürünlerde uzmanlaşmasının önünü açmakta ve diğer pazarlardaki rekabetçiliği de bu duruma bağlı olarak azalmaktadır.

Şekil 5: Türkiye İhracatın En Fazla Olduğu Beş Bölgenin Dağılımı, Yüzde, 2000-2014

Kaynak: TÜİK, TEPAV Hesaplamaları

Türkiye’de son zamanlarda görülen ihracat pazarı değişikliği, TR22 Bölgesi’nde de görülmektedir. 2002 senesinde bölgenin en fazla ihracat yaptığı ilk beş ülke Almanya, İtalya, Yunanistan, İspanya ve Japonya olarak sıralanırken 2015 yılında en çok ihracat yapılan ülkelerde birinci sırada Irak, ikinci sırada ise Suudi Arabistan yer almaktadır. İtalya, Almanya ve İngiltere gibi Avrupa Birliği ülkeleri ise listede daha sonra gelmektedir. Avrupa Birliği’ne yapılan ihracatın payı 2002’den 2014 yılına yüzde 66’dan yüzde 38’e düşerken; Yakın ve Orta Doğu ülkeleri ile gerçekleştirilen ihracatın payı aynı yıllar arasında yüzde 9’dan yüzde 30’a çıkmıştır.

Şekil 6: TR22 İhracatın En Fazla Olduğu Beş Bölgenin Dağılımı, Yüzde, 2002-2014

Kaynak: TÜİK, TEPAV Hesaplamaları

Dünyada gelişmekte olan ülkelerde görülen orta gelir tuzağına takılma, hem Türkiye’yi hem de ülkenin alt bölgelerini yakından ilgilendiren bir sorundur. Orta gelir tuzağı, orta gelir düzeyindeki ülkelerde görülen artan maliyetler ve rekabetçilikteki azalma sebebiyle yüksek gelir düzeyine geçememe durumudur.

Bu durumda, kişi başına düşen milli gelirin belirli bir seviyede sıkışması ve yükselememesi problemi açığa çıkmaktadır. Türkiye’de 2008’de 10.444 dolar olan kişi başına düşen gayri safi milli hâsıla, 2014 senesinde hala 10.390 dolar seviyesindedir. Rekabet gücünün artırılması için maliyetlerin düşürülmesi gerekirken gelişmekte olan ülkelerde, kalkınmaya paralel olarak işgücü maliyeti gibi maliyet unsurlarının arttığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle bu tür ülkeler, inovasyon, farklılaşma ve verimliliğe odaklanmalıdır. Yüksek teknoloji sektörlerinde, yüksek

gelir düzeyine sahip ülkelerle yarışabilmek için yenilikçilik ve girişimcilik üretime yerleşmeli ve sektörlerin teknolojileri sürekli Ar-Ge çalışmaları ile geliştirilmelidir. Örneğin, orta gelir grubundaki Çin ve Hindistan gibi ülkeler, üretimde çeşitlenme ve uzmanlaşmayı aynı anda sağlayarak kalkınma sağlayabilmişlerdir. Bu durum, daha üst gelir seviyesine ulaşabilmek adına hem ölçek ekonomisi bulunan sektörlerde uzmanlaşma gerekliliğine hem de çeşitlenmeye gösterilmesi gereken önemi vurgulamaktadır. Benzer bir şekilde, Türkiye’de de sürekli inovasyon ve Ar-Ge ile üretimlerini destekleyebilecek tipolojideki firmaların belirlenerek bunların üretim kapasite ve kalitelerinin geliştirilebilmesi ve sayılarının artırılması için sektöre ve bölgeye özel kamu politikaları geliştirilmesi gerekmektedir. Orta gelir tuzağından kurtulmak ancak bu şekilde mümkün görünmektedir.

Güney Marmara Bölgesi, gelişmekte olan ülkelerde görülen orta gelir tuzağına düşme riskindedir. Yeldan ve ark. (2011)’nin çalışmasında, Türkiye’deki Düzey 2 Bölgeleri için 2004, 2008 ve 2011 gayri safi katma değer verileri kullanılarak kişi başına düşen bölgesel gayri safi yurt içi değerleri tahmin edilmiştir. Çalışmada orta gelir tuzağına olan bölgelerin tespitinde, Eichengreen ve ark. (2011)’nin kullandıkları ABD kişi başına gelirinin yüzde 58’i eşik değer olarak kullanılmıştır. Bu sınıflamaya göre, TR22 Bölgesi, orta gelir tuzağına riskine sahip 12 bölge arasında yer almaktadır. Bölgenin yakın çevresinde orta gelir tuzağına riskini aşmış TR21 Bölgesi (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ), TR31 Bölgesi (İzmir) TR41 Bölgesi (Bursa, Eskişehir, Bilecik) gibi komşuları bulunmaktadır. Bölge, bu yönüyle komşularından sadece TR22 Bölgesi’yle (Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak) benzerlik göstermektedir. İstanbul ve İzmir yeni otoyol projesinin komşularla olan bağı artıracak olması da TR22 Bölgesi’nin ekonomisini etkileyecektir. Türkiye’nin istikrarlı bir büyüme eğilimine sahip olabilmesi için özellikle orta gelir tuzağına riskine sahip 12 Düzey 2 Bölgesindeki üretim yapısının dönüştürülmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda TR22 Bölgesi’nde uygulanacak politikaların önemi, Türkiye için daha kritik hale gelmektedir.

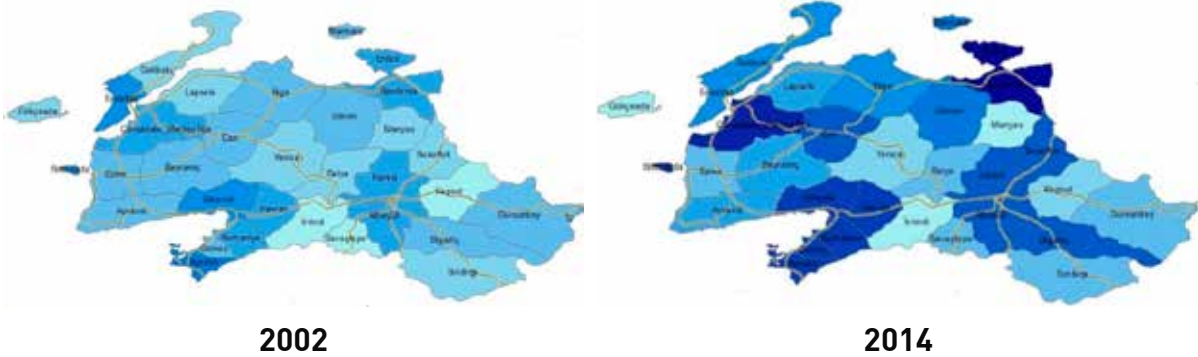

Şekil 7: Orta Gelir Tuzağı Risklerine Göre Düzey 2 Bölgeleri, 2008-2011

Kaynak: Yeldan, E., Taşçı, K., Voyvoda, E. ve Özsan, M.E. (2012), Orta Gelir Tuzağından Çıkış: Hangi Türkiye?, Cilt 1: Makro/Bölgesel/Sektörel Analiz çalışmasındaki bilgiler doğrultusunda TEPAV tarafından haritalandırılmıştır.

TR22 Bölgesi arazi fiyatlarında son on iki sene içerisinde en fazla artış yaşayan ilçeler, otoyol bağlantısı bulunan veya otoyolların kesişim noktalarında kalan ilçelerdir. Bölge gelişmişlik ve sanayileşme düzeyi gibi noktalarda kendi alt bölge ve ilçelerine göre de değişiklik göstermektedir. Bu değişikliği yakından görebilmek amacıyla arazi fiyatlarındaki değişkenlik incelenmiştir. Arazi fiyatlarındaki artış, oraya olan talep ve sanayileşme miktarına dair fikir

vermektedir. 2002 (okuyucunun solundaki harita) yılından 2014 yılına (okuyucunun sağındaki harita) gelindiğinde arazi fiyatı artışının en fazla, otoyol geçecek ve otoyolların kesişeceği noktalarda bulunan ilçelerde olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle yeni yapılacak olan İstanbul ve İzmir otoyol projesi de önemli bir noktada durmaktadır.

Şekil 8: TR22 Bölgesi Arsa Fiyatları, 2002 ve 2014

Kaynak: Gelir İdaresi/ TEPAV tarafından haritalandırılmıştır.

Güney Marmara Bölgesi'nde çalışan verimliliği, 2004-2011 yılları arasında hızlı bir şekilde artsa da halen Türkiye ortalamasının gerisindedir. TÜİK'in Bölgesel Hesaplar ve Hane Halkı İşgücü İstatistikleri kullanılarak oluşturulan çalışan başına düşen gayri safi katma değer verilerine bakıldığında Türkiye genelinde 2004 yılında 25.208 TL'lik bir değer görülürken bu değer bölgede 18.754 TL'dir. 2004-2011 yılları arasında ülke genelinde kümülatif yüzde 189'luk bir gelişme görülürken TR22 Bölgesi'nde aynı dönemdeki gelişme hızı yüzde 229 olmuştur. Bölge, bu yönüyle TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt), TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt), TR90 (Trabzon, Ordu, Rize, Giresun, Artvin, Gümüşhane) ve TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya) bölgelerinin ardından Türkiye'nin en hızlı gelişen beşinci bölgesi olmuştur. Bölgenin komşuları olan TR21 Bölgesi'nin yüzde 204, TR31 Bölgesi'nin yüzde 168, TR22 Bölgesi'nin yüzde 226 ve TR41 Bölgesi'nin yüzde 200'lük büyümeye sahip olduğu göz önüne alındığında Güney Marmara Bölgesi'nin, çevresindeki gelişmiş bölgelerle arasındaki işgücü verimliliği farkını kapama eğiliminde olduğu görülmektedir.

Şekil 9: Düzey 2 Bölgelerine Göre Çalışan Başına Katma Değer, TL, 2011

Kaynak: TÜİK Bölgesel Hesaplar, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri ve TEPAV Hesaplamaları

Şekil 10: Düzey 2 Bölgelerine Göre Çalışan Başına Katma Değerin Kümülatif Gelişim Oranı, Yüzde, 2004-2011

Kaynak: TÜİK Bölgesel Hesaplar, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri ve TEPAV Hesaplamaları

Tablo 3: Düzey 2 Bölgelerine ve Sektörlere Göre Çalışan Başına Katma Değer, TL, 2011

	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Toplam
Türkiye	100	100	100	100
TR10 (İstanbul)	168	103	143	155
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)	161	114	113	124
TR21 (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ)	146	101	95	103
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	143	103	90	89

Kaynak: TÜİK Bölgesel Hesaplar, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri ve TEPAV Hesaplamaları
Türkiye=100 TL olarak alınmıştır.

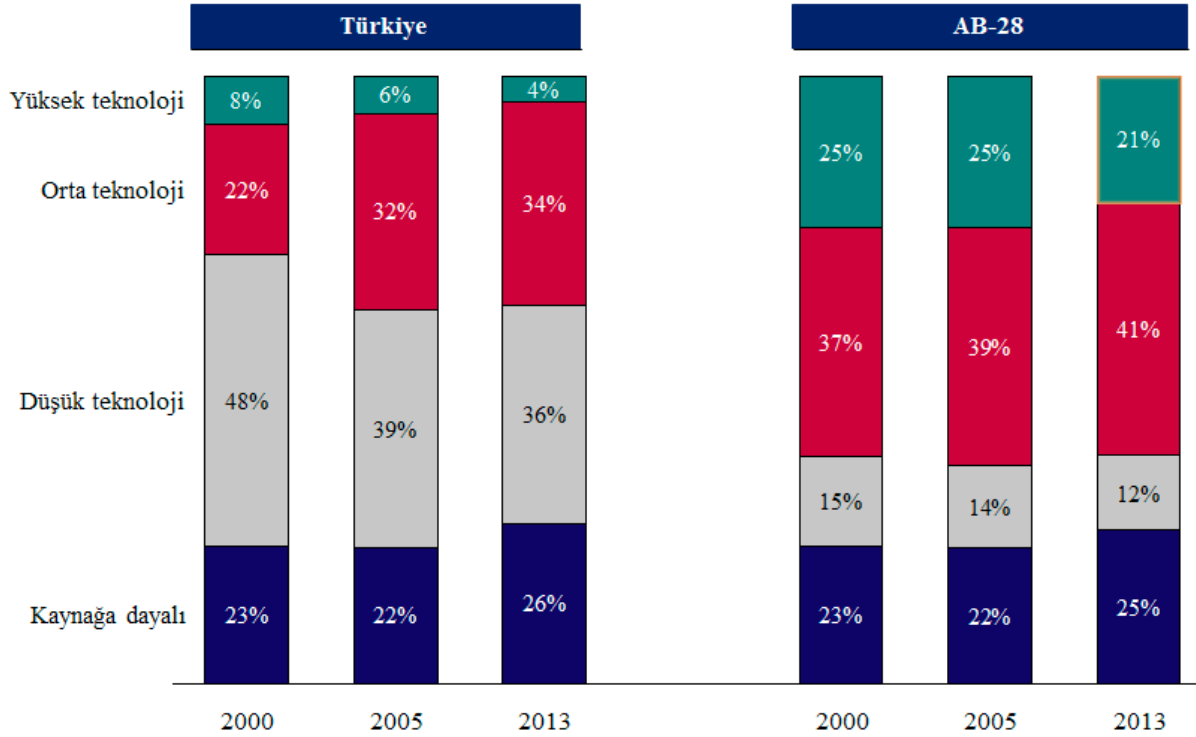
Değişen dünya düzeninde katma değer yaratabilmek, yeni teknolojiler geliştirebilmeye, uzmanlaşmaya ve markalaşmaya da bağlı hale gelmiştir. İnsan kaynağının sürekli olarak geliştirilmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılması ve yenilikçiliğe odaklanılması, kişi başına geliri sürekli olarak arttırabilmenin yolu olarak öne çıkmaktadır.³ Küresel imalat sanayiinde kaynak tabanlı ürünlerin payı 2002'de yüzde 31,5 iken 2011'e gelindiğinde yüzde 26,8 olmuştur. Aynı zamanda, orta ve yüksek teknoloji ürünlerin payı ise yüzde 43,2'den yüzde 47,8'e çıkmıştır.⁴ Üretim aşamasında Ar-Ge çalışmalarına önem veren ve sürekli yenilikçilik peşinde koşarak yüksek katma değer hedefleyen ülkeler, bu hedeflerine yeni teknolojiler geliştirerek ulaşabilmektedirler. Bu teknolojiyi geliştiremeyen ama gelişmiş ülkelerden kopyaladıkları teknolojiyi kendi üretimlerine özgün bir şekilde entegre etmeyi başararak kendilerine has üretim yapısı oluşturma yoluna gitmekte olan ülkeler de sürekli gelişme yolunda aşama kat etmektedirler. İkinci kategorideki bu ülkeler, genellikle, Brezilya, Çin, Hindistan gibi dünya ekonomisinin de yüzünü döndüğü ülkelerdir.

Orta ve yüksek teknoloji ürünlerin üretimde ve ihracattaki payı konusunda Türkiye, Avrupa'nın gerisinde kalmaktadır. Yüksek teknoloji imalat sanayiinde 2013 senesinde Avrupa'nın 28 ülkesi (AB 28) için istihdam edilenlerin payı toplam istihdam içerisinde yüzde 1,1 iken Türkiye'de bu oran yüzde 0,3'tür. Yüksek teknoloji ve bilgi yoğun hizmetler sektörlerinde istihdam edilenlerin toplam istihdam içerisindeki oranı ise AB 28'de 2,8 iken Türkiye'de yüzde

³ T.C. Bilim, Sanayi Ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi, 2015-2018

⁴ UNIDO, 2013. INDUSTRIAL DEVELOPMENT REPORT 2013, SUSTAINING EMPLOYMENT GROWTH: THE ROLE OF MANUFACTURING AND STRUCTURAL CHANGE

0,9'da kalmaktadır.⁵ Ayrıca Türkiye'nin toplam ihracatı içerisinde yüksek teknolojlü ürünlerin ihracatı son yıllarda ortalama yüzde 1,8 civarında durağan bir seyir izlerken dünyada bu oran özellikle 2008'den itibaren artma eğilimindedir.

Şekil 11: Türkiye'nin ve AB-28'in Teknoloji Dağılımı, Yüzde, 2000-2013

Kaynak: Birleşmiş Milletler Veri tabanı, Lall (2000), TEPAV Hesaplamaları

Son yıllarda değişen üretim yapısı ve orta yüksek teknolojlü ürünler üretebilme kapasitesinin hem ihracata hem de üretim yapısına yansımalarının neticesinde, dünyada ve Türkiye'de Ar-Ge çalışmaları giderek daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Ar-Ge faaliyetlerine daha fazla para harcayan ülkeler, hizmetlerini ve üretim yöntemlerini sürekli olarak değiştirebilmekte ve geliştirebilmektedir. Bu sayede daha az maliyetli veya daha yüksek teknolojlü ürünler üretebilmekte ve küresel rekabet güçlerini artırmaktadır. Güney Kore Cumhuriyeti, İsrail, Finlandiya, Japonya ve İsveç gibi ülkeler, dünyada son yıllarda Ar-Ge faaliyetlerine en fazla harcama yapan ülkeler olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'ye bakıldığında ise Ar-Ge harcamalarının özellikle 1990'lı yılların sonundan itibaren artış gösterdiği, fakat bu artışın nispeten yetersiz kaldığı gözlemlenmektedir. 2011 senesinde Ar-Ge için en fazla harcama yapan Güney Kore, bu harcamalarına gayri safi yurt içi hasılasının yüzde 4'ünü ayırırken; Türkiye'nin de dâhil olduğu üst orta gelirli ülkeler için bu oran ortalama yüzde 1,3, Türkiye içinse yalnızca yüzde 0,85'tir.⁶ TR22 Bölgesi'ne yapılan saha ziyaretleri sonucunda da Ar-Ge birimi bulunduran veya Ar-Ge çalışmaları için bütçe ayıran firmaların yenilik konusunda daha başarılı olduğu ve ihracat yapabildikleri gözlemlenmiştir. Bu nedenle Ar-Ge, hem dünyada hem de Türkiye'de olduğu gibi bölge içinde de oldukça önemli bir konu olarak görülmektedir.

Dünyada rekabetin yönünü belirleyen bir diğer unsur da kümelenme faaliyetleridir. Küme-

⁵ OECD, Statistics on employment in high - tech sectors, EU-28 and selected countries, 2013

⁶ Dünya Bankası

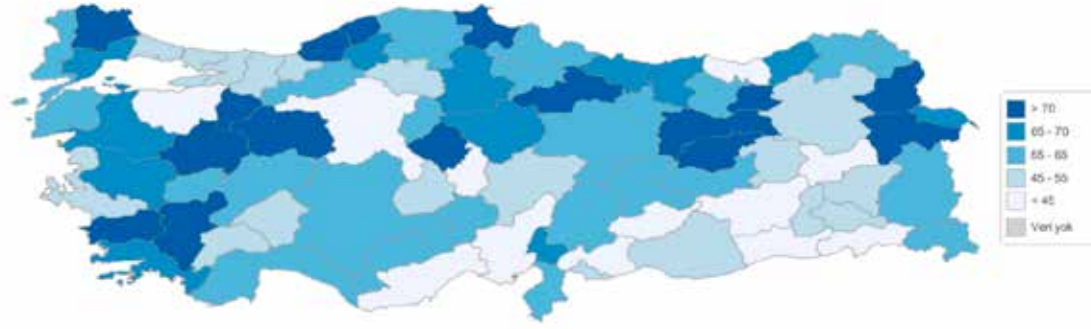
lenme, birbiriyle sektörel ya da organik şekilde bağlı firmaların ve kurumların coğrafi olarak aynı yerde toplu halde bulunmalarındır. Kümelenmelerin işyerlerine başlıca faydaları arasında (i) Kalifiye personele, tedarikçilere, bilgiye, kurumlara, kamuya, güçlü motivasyona ve kaliteyi değerlendirmeye kolay erişim, (ii) Bu erişilebilirlik sayesinde üretimi artırma, yenilikçiliği teşvik etme, yeni işletmelerin oluşumunu ve (iii) Kümelenmenin kendisini büyütmesine olanak sağlaması sayılmaktadır. Rekabet ve üretkenlik birbiriyle doğru orantılıdır. Firmaları rekabette güçlü kılacak ve üretimlerini artıracak faktörlerin başında, buldukları yerin şartları ve yerel iş çevresi gelir. Gelişmiş ülkelerde bu ortamlara bakıldığında kümelerin bu anlamda çok önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Londra ve New York'taki bankacılık sektörleri, Hollywood film endüstrisi, Stanford Üniversitesi ile iç içe olan Silikon Vadisi, Boston şehrindeki üniversitelerle iç içe olan yüksek teknoloji kümelenmesi, İtalya'da tekstil ve Almanya'da otomotiv kümelenmeleri, dünyadaki başarılı kümelenmelere örnek olarak gösterilmektedir.⁷ Türkiye'de de kümelenme stratejisinin önemi anlaşılmaya başlanmış ve belli bölgelerde uygulamaya konulmuştur. İzmir Organik Gıda Kümelenmesi, Sultanahmet Bölgesi Turizm Sektörü Kümelenmesi ve Adıyaman Tekstil ve Hazır Giyim Kümelenmesi, proje çalışmaları mevcut girişimlerden bazılarıdır.⁸ Yine Türkiye'de başarılı kümelenme örnekleri arasında gösterilebilecek olan EBK Seramik İş Kümesi ise geçtiğimiz günlerde, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı "Kümelenme Destek Programı" kapsamında destek almaya hak kazanan Türkiye'deki ilk ve tek küme olmuştur.

Bölgenin ortaklık yapma kültürünün zayıf olduğu görülmektedir. Bölgede gerçekleştirilen saha çalışmalarında, yerli sanayicilerin ortak iş yapma eğiliminde olmadıkları anlaşılmıştır. Bu durum, birkaç büyük ölçekli işletmenin oluşturduğu iş kümeleri dışında bölge geneline yansıyan bir özelliktir. TOBB Kurulan/Kapanan Şirket İstatistiklerine göre, 2014 yılında Türkiye'de kurulan 126.635 ticari işletmenin yüzde 45,6'sı şirket iken yüzde 53,6'sı gerçek kişi ticari işletmesidir.⁹ Söz konusu gerçek kişi işletmelerinin oranı, bölge illerinden Balıkesir'de yüzde 67,8 iken Çanakkale'de yüzde 58,7'dir. Bölgedeki girişimcilerin şirketleşme yerine şahıs işletmeleri kurmayı tercih ettikleri görülmektedir. Söz konusu oran, gelişmişlik düzeyi yüksek illerden İstanbul'da yüzde 53,6, İzmir'de yüzde 50,6, Ankara'da ise yüzde 38'dir. Bölgenin komşu illerinden Manisa'da yüzde 66,2, Kütahya'da yüzde 70,8, Tekirdağ'da ise yüzde 66,2 gibi değerlerin görülmesi, söz konusu bireysellik (ortak iş yapamama) sorununun Ege ve Trakya'da yaygın olduğunun göstergesidir. 2014 senesinde iller bazında 1000 kişi başına düşen şirket sayısına bakıldığında ise (Bkz. Şekil 12) Çanakkale'nin Türkiye'de 7. , Balıkesir'in ise 18. geldiği görülmektedir. Bölge şehirlerinin 1000 kişi başına düşen şirket sayısı, Türkiye ortalaması olan 17'den yüksek olmasına rağmen özellikle Balıkesir'in, çevre illerine kıyasla şirketleşmede de geri kaldığı görülmektedir.

7 Michael E. Porter. 2000. Location, Competition, and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy. Economic Development Quarterly.

8 Sercan Bozkurtoğlu. 2013. Kümelenme Modeli ve Türkiye'de Kümelenme Çalışmaları, İzmir Ticaret Odası, s:16
Hakkı Eraslan. 2012. Türkiye'de Kümelenme Projeleri ve Uygulamaları, Vezir Consulting.

9 Geri kalan %0,8 ise kooperatiflerdir..

Şekil 12: İllere Göre Yeni Kurulan Ticari İşletmelerde Gerçek Kişi İşletmelerinin Payı (Yüzde, 2014)

Kaynak: TOBB Kurulan/Kapanan Şirket İstatistikleri ve TEPAV Hesaplamaları

Tablo 4: 1000 Kişi Başına Düşen Şirket Sayısı En Yüksek Olan İlk Yirmi İl, 2014

Sıra	İl	1000 Kişi başına şirket sayısı	Sıra	İl	1000 Kişi başına şirket sayısı
1	Muğla	36	11	Denizli	24
2	İstanbul	35	12	Eskişehir	24
3	Antalya	30	13	Tekirdağ	24
4	İzmir	29	14	Kocaeli	24
5	Yalova	27	15	Aydın	24
6	Ankara	26	16	Edirne	24
7	Çanakkale	26	17	Uşak	24
8	Bursa	25	18	Balıkesir	23
9	Bayburt	13	19	Karabük	22
10	Bolu	24	20	Kırklareli	22

Kaynak: SGK/ TÜİK/ TEPAV Çalışmaları

Dünyada yeni büyüme arayışlarının yoğunlaştığı bir diğer alan ise yeşil büyüme veya düşük karbon ekonomisi diye tarif edilen, rekabet gücünü artıran ve aynı zamanda sürdürülebilir olan üretim modellerinin benimsenmesidir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), yeşil ekonomi kavramını, insan refahını ve sosyal eşitliğini artırırken bir yandan da risk ve ekolojik zararların en aza indirilmesi olarak tanımlamaktadır.¹⁰ Küresel eğilimlere bakıldığında, 1990-2000 yılları arasında küresel enerji yoğunluğunun yüzde 25 oranında düştüğü ve özellikle 1990'lardan itibaren Çin başta olma üzere Hindistan ve Meksika gibi ülkelerde üretimde enerji yoğunluğunu düşürücü teknolojilerin benimsendiği görülmektedir.¹¹ Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayacak üretim biçimleri, geliştirilmesi gereken bir alandır. Fakat ne yazık ki birçok ülkede enerji ve sanayiden kaynaklanan sera gazı salınımları düşürülmeye çalışılırken Türkiye'de bu oranda artış gözlemlenmektedir. 1990 yılında 218,2 milyon ton olan sera gazı salınımı, 2013 yılına gelindiğinde 459,1 milyon tona çıkmıştır.¹² Yenilenebilir enerji, sürdürülebilirlik, iklim, verimlilik gibi kavramlar, yerli üretim

¹⁰ UNEP (2010). Driving a Green Economy through public finance and fiscal policy reform, <http://www.unep.org/greeneconomy/>

¹¹ Onuncu Kalkınma Planı, İmalat Sanayiinde Dönüşüm Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2014)

¹² TÜİK, Sera gazı Emisyon Envanteri, 2013

açısından oldukça önem taşımaktadır. İmalat sanayideki yapısal dönüşümün sürdürülebilir olması, yenilenebilir enerji kavramını temel alarak gerçekleşmesine bağlıdır.

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı, ABD ve AB arasında gerçekleştirilecek olmasına rağmen sadece bu iki ekonomiyi değil, bütün dünyayı etkilemesi beklenen bir yeniliktir.¹³ Bunun sebebi, anlaşmanın dünya GSYH'nin yüzde 46,7'sini, dünya ticaretinin yüzde 30,4'ünü ve yabancı doğrudan yatırımların yüzde 65'ini oluşturan ekonomiler arasında imzalanacak olmasıdır. Küreselleşmenin getirdiği bu yenilik, dünyanın geri kalanı için de gerekli hazırlıkların yapılmasını gerektiren bir durum oluşturmaktadır. Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması, tarife dışı engellerin kaldırılmasını, yatırım, kamu ihalesi, çalışma, patent, çevre, rekabet politikaları, servis alanlarında ve pazara serbestlik konularında kuralların paralelleştirilmesini; küresel ticarete paylaşılan risk ve fırsatların ele alınmasını ilgilendiren kurallar, ilkeler ve yeni işbirliği koşullarını kapsamaktadır. Anlaşmanın, dünyadaki ticaret yoğunlaşmasında sapmaya yol açması ve ekonomik güçleri bilinen ülkelerin refah düzeylerini artırması, akla gelen ilk faydalardandır.

Henüz tamamlanma aşamasında olan Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması, Türkiye için de gündem oluşturmaktadır. Türkiye ve AB arasında hâlihazırda yürürlükte olan Gümrük Birliği şartlarına paralel olarak AB ve ABD'de piyasaya erişim ve düzenleyici/kısıtlayıcı kurallar açısından yenilikler gerektirecektir. Türkiye ve AB arasında uygulanan Gümrük Birliği yükümlülüklerine göre, taraflardan birinin üçüncü bir partiyle serbest ticaret anlaşması yapması durumunda, taraflardan diğerinin de üçüncü partiyle masaya oturması beklenmektedir. Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği Anlaşması'nın gözlenebilir etkilerinden biri olarak iki taraf arasındaki ikili ticaretin 1996'dan beri toplam 4 kat büyüdüğü gösterilebilir. 2014 verilerine göre ise bu iki partnerin ticaret hacmi 157 milyar doları bulmuştur. Bu göstergelerle Türkiye, AB'nin en büyük 6. ticaret partneri konumuna ulaşmıştır. Gümrük Birliği Anlaşması, şu anda sadece imalat sanayiini kapsamasına rağmen yakın gelecekte yeni fasılların da açılmasıyla anlaşma içeriğinin genişletilmesi beklenmektedir. Dolayısı ile ABD ve AB arasında gerçekleştirilecek olan ticaret ve yatırım ortaklığı anlaşması, Gümrük Birliği Anlaşması'nın taraflarından olan Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir.

13 Dünya Bankası

2. Mevcut Durum Analizi

2.1. Üretim Yapısı ve Sektörlerin Analizi

2.1.1. Sanayi Sektörüne İlişkin Genel Değerlendirme

2.1.1.1. Bölge Sanayiinin Tarihsel Gelişimi

Günümüzde, Balıkesir ve Çanakkale illerindeki imalat sanayiinin geçirmiş olduğu dönüşümü 19. yüzyıldan başlayarak takip etmek mümkündür. TR22 Bölgesi'nde, 19. yüzyılda imalat becerileri özellikle dokuma ve gıda ile kısmen de madencilığe yoğunlaşmıştır. 1840'lı yıllardan itibaren özellikle Biga ve Bandırma çevresinde kurulan fabrikalar sadece bölgenin ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla değil İstanbul'un ve ülkenin ihtiyaçlarına hitaben kurulmuştur. Örneğin, bölgedeki pamuk fabrikaları ordunun kumaş ihtiyacına yönelik kaba kumaş (çuha) imal ederken¹⁴ gıda üretimi, İstanbul'un hububat ihtiyacını karşılamaya yönelmiştir.¹⁵

Bölgenin tarihsel bir diğer üretim merkezi ise Balya'dır. Balya yöresindeki imalat, ağırlıklı olarak 19. yüzyılın ikinci yarısında kurulan işletmelerden oluşmuştur. Biga ve Bandırma çevresinden farklı olarak Balya'daki imalat, özellikle Almanların ve Fransızların yaptığı yabancı yatırımlardan meydana gelmiştir.¹⁶

Ancak, Osmanlı'nın son döneminde bölgeye yapılan bu yatırımlar, Cumhuriyet Dönemi'nde süreklilik gösterememiştir. 1838 yılında İngiltere ile imzalanan serbest ticaret antlaşması (Baltalimanı Antlaşması), sadece bölge sanayisinin değil, sanayileşme sürecine nispeten yeni başlamış olan Osmanlı sanayisinin de gelişimine ket vurmuştur. Bu antlaşma, Emekleme Aşamasındaki Endüstri Tezi (Infant Industry)'nde savunulan yeni sanayileşen devletlerin uygulaması gereken korumacı politikanın sürdürülmesini engellemiştir.¹⁷ Bu ve benzeri antlaşmaların getirdiği rekabeti zorlayıcı faktörler, bölgede yeni kurulmuş sanayilerin (bebek sanayiler) yerleşmiş yabancı endüstrilerle rekabet etmesini zorlaştırmıştır. 1915 yılına gelindiğinde bölgede biri yünlü dokuma, biri değirmencilik olmak üzere iki fabrika kalmıştır.¹⁸

14 Giz, A. (1968). İslimiye Çuha Fabrikası, İSOD, 3 (27), s: 15-16.

15 Genç, S. (2005). XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Karesi Sancağında Hububat Üretimi Ticareti ve İstanbul'un İlaşesine Katkısı, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, s: iv.

16 Arslan, İ. (2010). Tanzimat'tan Cumhuriyete Bir Maden Şehri: Balya (1839-1923), International Journal of Social Science 3 (2), s:43.

17 Melitz, M. J. (2004) When and how should infant industries be protected? Harvard University, Cambridge.

18 Yaşar, O. (2003). 1913 ve 1915 Yılları Sanayi Sayımı İstatistiklerine Göre Osmanlı Devleti'nde Tarıma Dayalı Sanayiler, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı 40, s:52. Söz konusu sayımda sadece İstanbul, İzmir, Manisa, Bursa, İzmit, Karamürsel, Bandırma ve Uşak şehirlerinde sayım yapılmıştır.

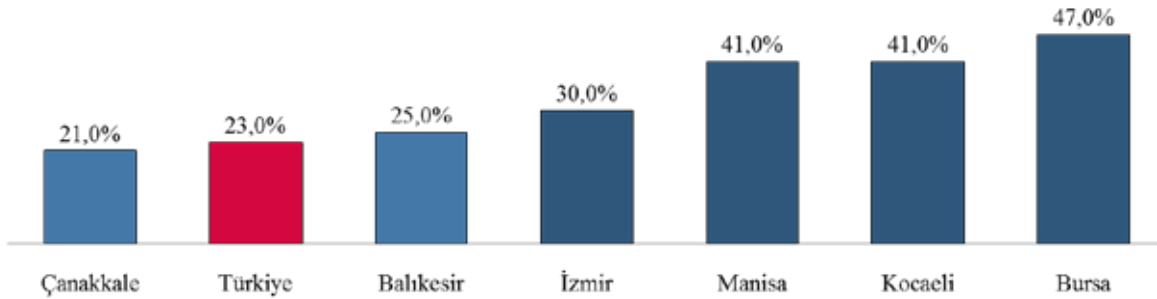

Bölge sanayisinde devamlılığın en önemli istisnasını ise Midilli'nin Komi köyünde Komili Hasan tarafından 1878 yılında kurulan, daha sonra Ayvalık'a taşınan ve bugün de üretime devam eden Komili Zeytinyağı oluşturmaktadır.¹⁹

Cumhuriyet sonrasında bölgede çeşitli imalat işletmeleri kurulmuştur. Devlet öncülüğünde kurulan fabrikalara zamanla özel sektör işletmeleri de eklenmiştir. TR22 Bölgesi'nde Cumhuriyet Döneminde devlet tarafından açılan fabrikalar arasında sağladıkları istihdam ile göze çarpanlar, Çanakkale Şarap ve Kanyak Fabrikası, Balıkesir SEKA Fabrikası, Balıkesir Çimento Fabrikası, Çanakkale Plastik İşleme Fabrikası, Bandırma Bor ve Asit Fabrikaları, Çanakkale Seramik, Bandırma Yem Fabrikası ve Çanakkale Sentetik Deri Fabrikası olarak sıralanabilir. Söz konusu işletmelerden sadece Balıkesir Çimento Fabrikası (1989'ta özelleştirilmiştir), Bandırma Bor ve Asit Fabrikaları, Çanakkale Seramik ve Bandırma Yem Fabrikası hala faaliyet göstermektedir. Diğer fabrikalardan Çanakkale Plastik İşleme Fabrikası (2003'te Petkim'in Aliğa tesisine taşınmıştır), Çanakkale Sentetik Deri (2003'te özelleştirilmiş ve daha sonra kapatılmıştır) ile Çanakkale Şarap ve Kanyak Fabrikası (2003'te özelleştirilmiş ve 2006'da kapatılmıştır) bölgenin kapanan fabrikaları arasındadır. Balıkesir SEKA Fabrikası, 2003'te özelleştirilmiş olup işletmenin yeniden faaliyete geçmesi gündemdedir.

2.1.1.2. Bölgedeki Sanayileşme Düzeyi

Sanayi, bölge illeri için önemli bir istihdam kaynağıdır. Çanakkale'de kayıtlı istihdamın yüzde 21'i, Balıkesir'de ise yüzde 25'i sanayide çalışmaktadır. Balıkesir, Türkiye ortalamasının üzerinde bir rakama sahipken Çanakkale'nin, Türkiye ortalaması olan yüzde 23'ten geride kaldığı gözlemlenmektedir. Aynı zamanda bölgenin çevresindeki Manisa, Kocaeli ve Bursa illerinde kayıtlı istihdamın yüzde 40'ının sanayide çalıştığı gözlemlenmiştir. İzmir ise yüzde 25'lik pay ile bölgeye daha benzer bir tablo göstermektedir.

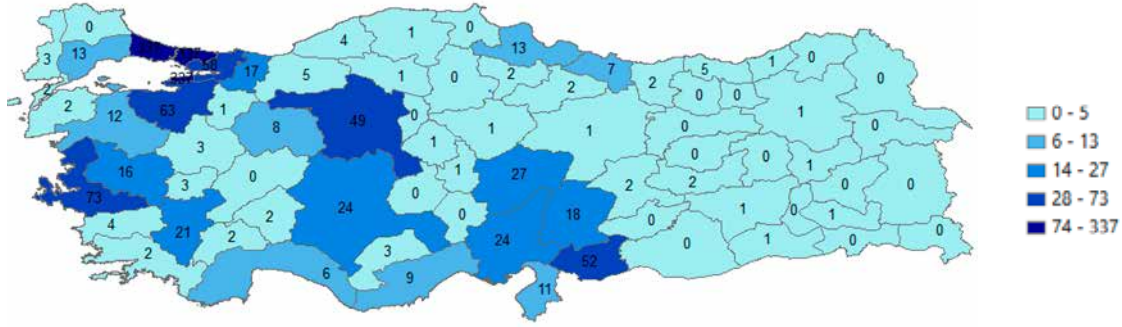

Şekil 13: İllerin Kayıtlı İstihdamında Sanayinin Payı, Yüzde, 2014

Kaynak: SGK 2014 Aralık Verileri, TEPAV hesaplamaları

Bölge illeri İSO 1000 listesine giren firma sayısı yönünden birçok komşu ilin gerisindedir. Türkiye'nin en fazla ciroya sahip işletmelerinin yer aldığı İSO 1000 listesinde 2014 yılında 26 Düzey 2 Bölgesi içerisinde 14 firmayla 16. sırada yer alan TR22 Bölgesi, tüm komşu bölgelerinin gerisinde kalmıştır. Bölge illerinden Balıkesir'in 12, Çanakkale'nin ise 2 firma ile listeye girmesi, Balıkesir'in bu yönden başarılı olduğunu gösterse de il, bu yönüyle komşu illerden sadece Kütahya'yı geride bırakabilmiştir. Kamunun 17 firmasının bulunduğu İSO 1000 listesinde ilk sırayı alan il 365 firmayla İstanbul'dur. Bu ili 76 firmayla İzmir, 66 firmayla Bursa, 63 firmayla Kocaeli ve 56 firmayla Gaziantep takip etmektedir.

¹⁹ Komili Resmi Web Sitesi: <http://www.komili.com.tr/html/general/komili.html>

Şekil 14: İllerin İSO 1000 Listesindeki Firma Sayıları, 2014

Kaynak: İSO verileri ve TEPAV Hesaplamaları

1915 yılında toplamda 2 fabrikası olan TR22 Bölgesi illeri, 2014 yılında toplam imalat girişim sayısına göre Türkiye'nin en büyük 15. (Balıkesir) ve 32. (Çanakkale) iline dönüşmüştür.

2014 yılında Türkiye geneli ortalama imalat girişim sayısı 1911'dir.²⁰ Balıkesir ve Çanakkale ise sırasıyla 5.789 ve 2.314 işletmeyle Türkiye'nin sanayileşmiş kentleri arasında yer almaktadır. 1000 kişi başına düşen imalat girişim sayısı Çanakkale için 25 ve Balıkesir içinse 22 olarak hesaplanmaktadır. Ayrıca imalat harici inşaat, ulaştırma gibi farklı sektörlerin de dâhil edildiği girişim sayısı sıralamasında Balıkesir 14. olurken Çanakkale 30. sırada yer almaktadır. Şekil 15'te de görüldüğü gibi imalat sanayiinin varlığı açısından Balıkesir ve Çanakkale, çevresindeki illere yakın bir performans sergilemektedir.

Şekil 15: İllere Göre 1000 Kişi Başına Düşen İmalat Girişim Sayıları

Kaynak: SGK verileri ve TEPAV Hesaplamaları

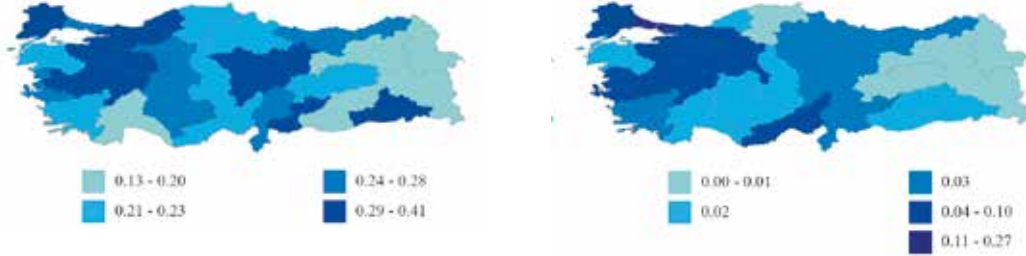
TR22 Bölgesi, ortalama üzeri sanayileşmiş bir bölge olarak görünse de bölge, katma değer üretimi yönünden istenilen düzeyde değildir. TR22 Bölgesi'nde sanayinin toplam GSKD içerisindeki payı yüzde 22,2'dir. Türkiye genelinde Düzey 2 Bölgeleri arasında sanayinin bölge GSKD'sine katkısı ise ortalama yüzde 23,3 olarak bulunmuştur. Şekil 16'da da gösterilmiş olduğu gibi TR22 Bölgesi'nin sanayide katma değer üretme konusunda çevresine göre zayıf kaldığı söylenebilir. Bursa, Bilecik ve Eskişehir illerini kapsayan TR41 Bölgesi'nde yaratılan katma değer yüzde 41'i sanayiden gelmiştir. En çok imalat girişiminin bulunduğu İstanbul'da ise sanayinin bölge GSKD'sine katkısı yüzde 27'dir. Bölge ekonomilerinin boyutları göz önüne alındığında Türkiye sanayisinin yüzde 27'sinin İstanbul, yüzde 10'unun ise Bursa, Bilecik ve Eskişehir tarafından üretildiği görülmektedir. Balıkesir ve Çanakkale ise Türkiye sanayisinin

²⁰ Ortalama girişim sayısı, basit ortalama alınarak değil örneklemede ekstrem değerlerin olduğu durumlarda daha anlamlı sonuçlar veren medyan ortalama ile bulunmuştur..

yüzde 1,7'sini üreterek çevresindeki bölgeler arasından sanayi GSKD'sine en az katkı sağlayan bölge olmuştur. (Bkz. Şekil 16)

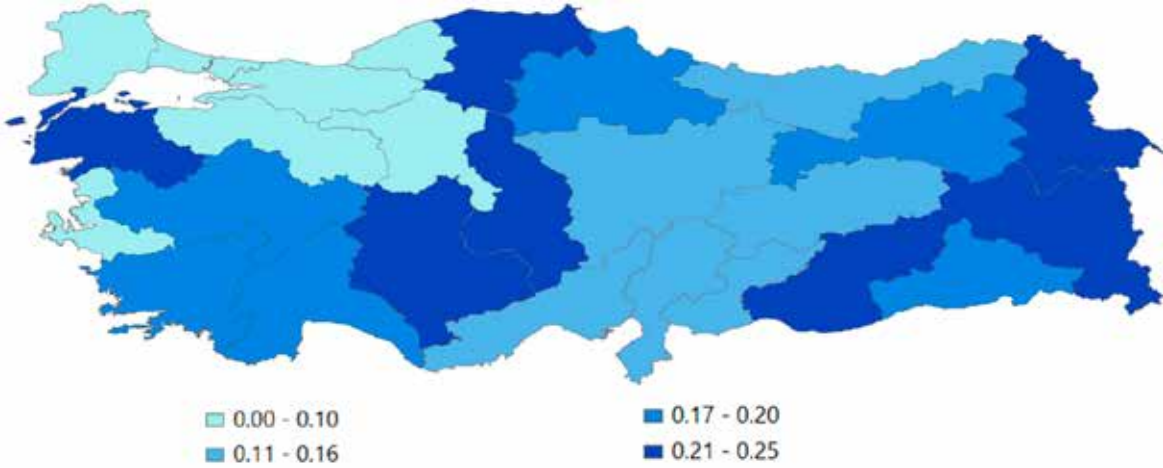
a) Düzey-2 bölgelerinde sanayinin toplam GSKD'deki payı **b) Türkiye'nin sanayi GSKD'sine Düzey-2 bölgelerinin katkıları**

Şekil 16: GSKD'de Bölgelerin Sanayi Payı, Yüzde, 2011

Kaynak: TÜİK, TEPAV hesaplamaları

Güney Marmara Bölgesi'nde tarımın bölge ekonomisine katkısı diğer bölgelere nispeten fazladır. Bölge GSKD'sinde en etkili kalem olan hizmetler, bölgedeki katma değerın yüzde 55,4'nü yaratırken; tarımın etkisi yüzde 22,3, sanayinin etkisi yüzde 22,2 olarak bulunmuştur. Tarımın ve sanayinin bölge ekonomisine katkısı birbirlerine çok yakın olmakla beraber Türkiye'deki diğer bölgeler ile kıyaslandığında sanayiden elde edilen katkının nispeten az kaldığı, tarımdan elde edilen katkının ise nispeten fazla olduğu gözlemlenmiştir. 2011'de Türkiye genelinde bölge ekonomilerinin ortalama yüzde 16'sı tarımdan beslenmektedir. Balıkesir ve Çanakkale ise yüzde 22,3 ile Türkiye ortalamasının belirgin bir şekilde üzerindedir.

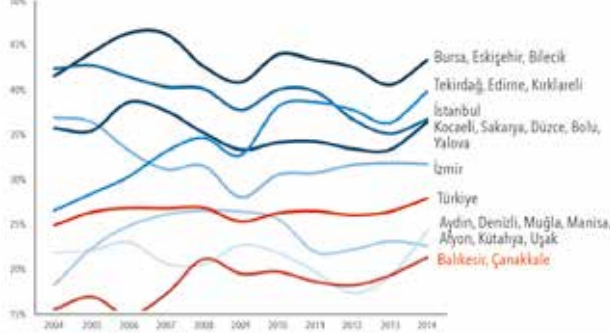
Şekil 17: Bölge GSKD'sinde Tarımın Payı, Yüzde, 2011

Kaynak: TÜİK, TEPAV hesaplamaları

2014 yılında imalatta toplam 128 bin kişiyi istihdam eden TR22 Bölgesi, sanayinin toplam istihdamdaki payına göre çevre illerden geride kalmıştır. (Bkz. Şekil 18) Ancak sanayide çalışan kişi başına elde edilen katma değere bakıldığında Balıkesir ve Çanakkale'nin, Türkiye ortalamasının üstünde bir verimliliğe sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bölge, çevre illerden Aydın, Denizli, Muğla, İzmir, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli ve İstanbul'a nazaran daha verimli olmakla beraber Bursa, Eskişehir, Bilecik, Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova, Manisa,

Afyon, Kütahya, Uşak illerinin oluşturduğu bölgelerin TR22 Bölgesi'ne göre çalışan başına daha verimli bir imalat yapısına sahip olduğu gözlemlenmiştir. (Bkz. Şekil 18)

a) TR22 Bölgesi ile kıyaslanan komşu illerde ve Türkiye'de sanayinin toplam istihdamdaki payı,yüzde , 2004-2011

b) Sanayide çalışan kişi başına katma değer, bin TL, 2011

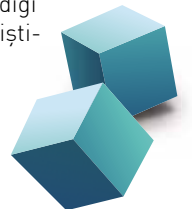
Şekil 18:TR22 ve Çevre Bölgelerde Sanayi İstihdamı

Kaynak: TÜİK, TEPAV hesaplamaları

2.1.1.3. Sektörel Dağılım ve İstihdam

Balıkesir ve Çanakkale illeri, başta gıda ürünleri olmak üzere, ağaç ürünleri, mobilya, ana metal sanayi ve makine imalatında uzmanlaşmıştır. (Bkz. Tablo 5) Balıkesir'de en çok istihdam sağlanan sanayi kolları; gıda ürünleri, fabrikasyon metal ürünleri, tekstil ürünleri, diğer metalik olmayan mineral ürünleri ve ağaç ürünleri imalatıdır. Ancak bu sektörlerden tekstil ve diğer metalik olmayan mineral ürünler, diğer illerde de yoğun olarak görülen iş kolları olduğu için il için göreceli bir avantaj oluşturmamaktadır. Bir başka deyişle, yoğunlaşma ya da yerleşme katsayılarına (Location Quotient -LQ) göre imalat sektörleri sıralandığında tekstil ve diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatında Türkiye geneline oranla ilde yoğun olarak istihdam sağlanmamaktadır.²¹ Başka illerle karşılaştırıldığında gıda ürünleri, fabrikasyon metal ürünleri, ağaç ürünleri, kimyasallar ve elektrikli teçhizat Balıkesir'in istihdamının yoğunlaştığı iş kollarıdır. Çanakkale'de ise en çok istihdam sağlanan sanayi kolları, benzer bir şekilde gıda ürünleri ve diğer metalik olmayan mineral ürünleridir. İlde ayrıca ana metal sanayi, mobilya ile makine ve ekipmanlarının kurulumu ve onarımı da önemli iş kolları arasındadır. Balıkesir'den farklı olarak Çanakkale'de en çok istihdamın sağlandığı sektörler, ilde yerleşmiş sektörlerdir. Bir diğer deyişle, sıralanan sektörlerde Çanakkale, Türkiye ortalamasına göre daha fazla kişi istihdam etmektedir. Ayrıca, Balıkesir'den farklı olarak Çanakkale'de bazı sektörlerde çok fazla kişi istihdam edilmese de Türkiye geneline oranla daha fazla kişi istihdam edildiği için, ilde yerleşmiş olarak görülen sektörler mevcuttur. Çanakkale'de istihdam edilen kişi sayısı az olduğu halde Türkiye ortalamasından daha yoğun olarak istihdam sağlanan yerleşmiş sektörler, ağaç ürünleri, içecek olarak sıralanmaktadır.

²¹ Bir il için bir sektördeki LQ değerinin 1'den büyük olması, söz konusu sektörün ilin toplam istihdamından aldığı payın, ülkenin toplam istihdamından aldığı paydan büyük olduğu anlamına gelmektedir. LQ, Haig (1926)'da geliştirilmiştir.

Tablo 5: TR22 Bölgesi'nde İmalatın Sektörel Dağılımı, 2014

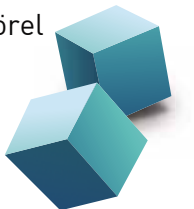
Balıkesir		
Sektör adı	Çalışan kişi sayısı	Yerelleşme Katsayısı
Gıda ürünlerinin imalatı	14.881	3,25
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	4.223	1,01
Tekstil ürünlerinin imalatı	2.337	0,49
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	2.323	0,99
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı	1.955	2,54
Başka yerde sınışandırılmamış makine ve ekipman imalatı	1.707	1,19
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	1.682	2,16
Elektrikli teçhizat imalatı	1.555	1,18
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	1.362	0,74
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	1.162	0,56
Mobilya imalatı	1.079	0,61
Giyim eşyalarının imalatı	1.003	0,19
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	644	0,39
Ana metal sanayii	580	0,36
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	530	0,77
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	378	0,55
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	258	0,53
Diğer imalatlar	163	0,29
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	157	0,42
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	139	0,25
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	93	0,45
İçeceklerin imalatı	78	0,5
Kok kömürü ve raşne edilmiş petrol ürünleri imalatı	2	0,02
Çanakkale		
Sektör adı	Çalışan kişi sayısı	Yerelleşme Katsayısı
Gıda ürünlerinin imalatı	3.840	2,14
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	3.156	3,42

Ana metal sanayii	2.715	4,33
Mobilya imalatı	1.378	1,99
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	842	1,17
Giyim eşyalarının imalatı	672	0,32
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	642	0,39
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı	510	1,69
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	313	0,39
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	175	0,31
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	158	0,59
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	101	0,33
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	89	0,46
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	78	0,29
İçeceklerin imalatı	75	1,22
Tekstil ürünlerinin imalatı	43	0,02
Diğer imalatlar	42	0,19
Tütün ürünleri imalatı	41	2,79
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	34	0,05
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	28	0,83
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	25	0,12
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	23	0,16
Elektrikli teçhizat imalatı	18	0,03

Kaynak: SGK 2014 Aralık Verileri, TEPAV hesaplamaları

2.1.2. TR22 Bölgesi'nin Ekonomik Yapısı ve Rekabet Gücü

TR22 Bölgesi'nde ülke geneline göre imalat sanayi ile mesleki, bilimsel ve teknik faaliyet gösteren işletmelerin payı daha düşükken; konaklama ve yiyecek hizmeti ile ticaret faaliyeti gösteren işletmelerin payı yüksektir. TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistiklerine göre, 2012 yılında Türkiye genelinde 2.858.415 işletme faaliyet gösterirken TR22 Bölgesi'nde bu değer 70.493'tür. Komşu bölgelerden TR21 Bölgesi'nde (Edirne, Tekirdağ, Kırklareli) 70.653, TR31 Bölgesi'nde (İzmir) 174.185, TR22 Bölgesi'nde (Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak) 112.799 ve TR41 Bölgesi'nde (Bursa, Eskişehir, Bilecik) ise 144.168 işyeri bulunmaktadır. Bölge, işyeri sayısı yönünden komşularının gerisinde kalmaktadır. Bölgedeki işyerlerinin sektörel

dağılımına bakıldığında yüzde 42,2 ile toptan ve perakende ticaret ve yüzde 13,5 ile konaklama ve yiyecek hizmetleri öne çıkmaktadır. Söz konusu sektörlerin Türkiye genelindeki payları sırasıyla yüzde 40,9 ve yüzde 8,9'dur. Bu durum, bu sektörlerde bölgenin ülke geneline kıyasla daha fazla oranda işyerine sahip olduğunu göstermektedir. İmalat sanayiinin yüzde 10,3'lük paya sahip olduğu bölgede mesleki, bilimsel ve teknik faaliyet gösteren işletmelerin payı yüzde 3,8'dir. Bu sektörlerin ülke genelindeki payları ise yüzde 13 ve yüzde 5,2 olarak sıralanmaktadır. Bölge, Şekil 19'da da görüleceği üzere, özellikle mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler gösteren işletmelerin azlığı yönünden TR22, TR42 ve TR81 bölgeleriyle birlikte batıda yer alan bölgelerden farklılaşmaktadır.

Şekil 19: Düzey 2 Bölgelerine Göre İmalat Sanayii İşyerlerinin Tüm İşyerleri İçindeki Payı, Yüzde, 2012

Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri ve TEPAV Hesaplamaları

Şekil 20: Düzey 2 Bölgelerine Göre Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyet Gösteren İşyerlerinin Tüm İşyerleri İçindeki Payı, Yüzde, 2012

Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri ve TEPAV Hesaplamaları

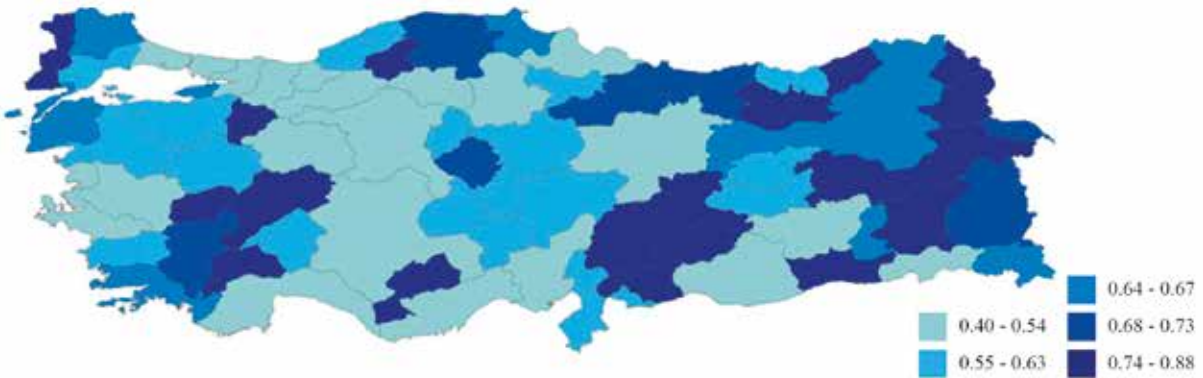
Bölgede öne çıkan sektörler istihdam yönünden de benzerlik göstermektedir. Daha önce de belirtildiği üzere Türkiye genelinde yüzde 27,2 olan imalat sektörü istihdamının payı, TR22 Bölgesi'nde yüzde 22,5'tir. Bu oran komşu bölgelerden TR21 Bölgesi'nde yüzde 46, TR22 Bölgesi'nde yüzde 34,1 ve TR41 Bölgesi'nde yüzde 43,8'dir. Bölgede istihdamın da işyerleri sayısında olduğu gibi turizm ve ticaret sektörlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bölge, bu yönüyle Aydın, Denizli ve Muğla'dan oluşan TR32 Bölgesi'ne benzemektedir. Detaylı sektörel dağılım Ek 1'de sunulmaktadır.

Şekil 21: Düzey 2 Bölgelerine Göre İmalat Sanayili İstihdamının Tüm İstihdam İçindeki Payı, Yüzde, 2012

Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri ve TEPAV Hesaplamaları

Bölge illerinden Çanakkale’de sektörel yoğunlaşma daha yüksektir. Sektörel yoğunlaşmalar, en çok istihdamın sağlandığı ilk üç sektörün toplam imalat istihdamındaki payı ile ifade edilmiştir.²² Bölgedeki 24 imalat sektörü arasında gıda ürünleri, fabrikasyon metal ürünleri, tekstil ürünleri imalatında çalışanların sayısı, Balıkesir’in imalattaki toplam istihdamının yüzde 56’sını oluştururken; Çanakkale’nin imalattaki toplam istihdamının yüzde 65’ini gıda ürünleri, diğer metalik olmayan ürünler, ana metal sanayinde çalışanlar oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, Balıkesir’de sektörel yoğunlaşma oranı (CR 3) yüzde 56 iken Çanakkale’de yüzde 65’tir. 81 il içerisinde sektörel yoğunlaşma oranı ise ortalama yüzde 63 seviyelerindedir. Bu rasyoya göre, Balıkesir’de imalatta sektörel yoğunlaşma Türkiye ortalaması üzerindeyken Çanakkale’de Türkiye ortalamasının altındadır. Balıkesir, çevre illerle kıyasla yapıldığında Bursa, Kütahya ve Tekirdağ illerine yakın bir sektörel yoğunlaşmaya sahipken Manisa, Kocaeli, İstanbul ve İzmir illerinin gerisinde kalmaktadır. Çanakkale ise çevre illerden Kırklareli ve Yalova’ya benzemekle beraber diğer çevre illerinden geride kalmaktadır. (Bkz. Şekil 22) Yoğunluğun fazla olması il için uzmanlaşmayı gösterebileceği gibi potansiyel bir tehlike de yaratmaktadır. Tehlikenin nedeni, yoğunlaşmanın, ili yoğun olarak üretim yapılan sektörlerde yaşanabilecek şoklara karşı duyarlı hale getirmesidir.

Şekil 22: 81 İlde İstihdamda Sektörel Yoğunlaşma, CR3, Oran, 2014

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

²² Yoğunlaşma Oranı (Concentration Ratio) yaygın olarak ilk 3, ilk 4 ya da ilk 8 sektörün toplam içerisindeki payı olarak hesaplanmaktadır. Bu rasyoda sektörlerin üretimdeki ya da istihdamdaki payları kullanılabilirliği gibi orijinalinde bu rasyo, firmaların sektördeki pazar payları ile hesaplanmaktadır..

Balıkesir ve Çanakkale, ülke geneline kıyasla sektörel çeşitliliği dengeli dağılan iller arasında yer alırken çevre illerden İzmir, Manisa ve Bursa, Güney Marmara Bölgesi illerinden daha dengeli bir sektörel dağılıma sahiptir.²³²⁴ Yoğunlaşma oranlarından farklı olarak Herfindahl-Hirschman Endeksi, ilk 3 sektörün değil istihdamın tüm sektörler arasında ne kadar eşit dağıldığına bakmaktadır. Endeks değerinin yüksek olması, ildeki imalat sektörü istihdamının belli alt sektörlerde yoğunlaştığını, küçük olması ise ildeki sektörel dağılımın dengeli olduğunu göstermektedir. Türkiye’de en çeşitli imalat yapısına sahip iller sırasıyla İzmir, Ankara ve Kocaeli olarak listelenmiştir. Sırasıyla Ağrı, Karaman, Ardahan ise istihdamda sektörel yığılmaların en çok gözlemlendiği üç il olmuştur. Bölge illerindeki değerlere göre, İzmir, Manisa ve Bursa illerinin gerisinde yer alan Balıkesir ve Çanakkale; Tekirdağ, Kırklareli ve Kütahya illeriyle benzer bir sektörel çeşitliliğe sahiptir. İlk üç sektörün yoğunlaşması açısından sıralanan illerden daha yoğun bir sanayisi olan Balıkesir ve Çanakkale’deki çeşitliliğinin Tekirdağ ve Kütahya ile benzer seviyede olması ise bölge için pozitif bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Örnekleme gerekirse Balıkesir ve Çanakkale için her ne kadar ilk üç sektör ekonomiyi daha çok domine ediyor olsa da diğer sektörler de istihdamdan eşit bir şekilde pay almaktadır. Çeşitliliğin İstanbul ve Bursa’dan daha az seviyede olması ise yeni sektörlerde üretime başlamanın, bölge illeri için nispeten daha zor olabileceğine işaret etmektedir. Çeşitliliğin çok olması, farklı sektörlerde kullanılan birbirinden farklı üretim becerilerinin mevcut olduğuna işaret etmektedir. Bu durum da daha az sektörel çeşitliliğe sahip bölge illerinin, Bursa ve İstanbul’da mevcut olan üretim becerilerinin hepsine sahip olmadığını göstermektedir.

Şekil 23: İllere Göre Herfindahl-Hirschman Endeksi Değerleri, 2014

Kaynak: SGK 2014 İstatistik Yıllığı ve TEPAV hesaplamaları

Bölge illeri yüksek ve orta yüksek teknoloji sektörlerin istihdamında geride kalırken Balıkesir, bu yönden Çanakkale’nin önündedir. Eurostat tarafından yapılan teknoloji düzeyi sınıflamasına²⁵ göre eczacılık, bilgisayar ve elektronik ürünleri imalatı (NACE Rev. 2 kodları 21 ve 26) yüksek; kimya, elektrikli teçhizat, başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman, motorlu taşıtlar ile ulaşım araçları imalatı sektörleri (NACE Rev. 2 kodu 20, 27, 28, 29 ve 30) ise orta-yüksek teknoloji sektörler olarak tanımlanmaktadır. Bu sektörlerde Balıkesir’in istihdamı 6.222 iken, Çanakkale’nin istihdamı 440’tır. Buna karşın, söz konusu sektörlerin istih-

23 Hirschman, A. (1945). "National Power and the Structure of Foreign Trade", University of California Press, 155-62.

24 Herfindahl, O (1950). "Concentration in the Steel Industry", Doktora tezi.
25 Hirschman-Herfindahl Endeksi (HHE), ilk olarak Hirschmann (1945)’te tanımlanarak beraber aynı yöntem, endeksin varlığından habersiz olarak Herfindahl (1950)’de tanımlandığı için, endeks iki akademisyenin ortak çalışması kabul edilmiştir.

25 Eurostat, "High-technology and "knowledge based services" aggregations based on NACE Rev. 2 (2009)

damı Bursa'da 77.871, İzmir'de 46.931, Manisa'da 27.648 ve Tekirdağ'da 24.794'tür. Bölgenin, özellikle Çanakkale'nin yüksek teknolojik sektörlerle geçişte sorun yaşadığı görülmektedir.

Şekil 24: İllere Göre Yüksek ve Orta Yüksek Teknolojik Sektör İstihdamı, 2014

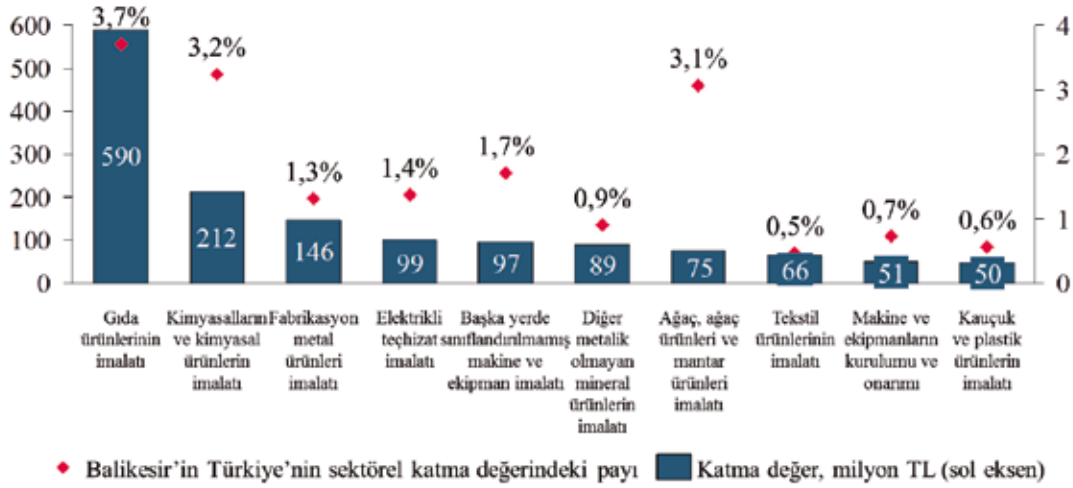
Kaynak: SGK 2014 İstatistik Yıllığı ve TEPAV hesaplamaları

Sektörel katma değerler, TR22 Bölge Planı'ndaki (2014-2023) metodun uyarlanması ile analiz edilmiştir. Bu analizde, Türkiye'de çalışan başına sektörel katma değerler dört basamakta TÜİK verileri ile hesaplanmıştır. Veri eksikliğinden dolayı, Türkiye genelindeki çalışan başına sektörel katma değerler, il bazındaki analizlerde dört basamakta kullanılmıştır. Daha sonrasında, il bazında SGK'dan edinilmiş çalışan sayıları ve Türkiye geneli çalışan başına katma değerleri, ildeki sektörel katma değerleri hesaplamak için kullanılmıştır.²⁶ En son adımda ise NACE Rev.2'ye göre dört basamakta yapılan analizler, sektör bazlı karşılaştırmalar yapabilmek için iki basamakta toplulaştırılmıştır. Hesaplamaların önce dört basamakta yapıp daha sonrasında iki basamakta toplulaştırılması ile sektördeki katma değeri yüksek olan faaliyetler ile düşük olan faaliyetlerin etkisi ayrıştırılmıştır. Örneğin, gıda sektörü ülke genelinde çalışan başına katma değeri 37 bin lira olan bir sektörken; Balıkesir'de aynı sektörde daha katma değerli faaliyetlerin yürütülmesi ile ilin gıda sektöründeki çalışan başına katma değeri 39 bin lira olarak bulunmuştur.

Balıkesir'in ülke ekonomisinde en çok paya sahip olduğu ilk üç sektör, gıda, kimyasallar ve kimyasal ürünler, ağaç ürünleri ve mantar ürünleridir. 24 sektör arasından ilk 10 sektördeki faaliyetler, Balıkesir'in imalattan elde ettiği katma değerinin yüzde 89'unu oluşturmaktadır. Balıkesir'de imalattan elde edilen katma değerinin yüzde 35'i gıda ürünleri imalatından gelmektedir. Balıkesir, 2014 yılında gıda ürünleri imalatında 590 milyon liralık katma değer yaratarak Türkiye genelinde sektörel katma değerinin yüzde 3,7'sini üretmiştir. Gıda ürünleri imalatından sonra ise 212 milyon lira ile kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı, ilin en çok katma değer yarattığı ikinci sektördür. Bu sektörde de Balıkesir, Türkiye geneli sektörel katma değerinin yüzde 3,2'sini oluşturmuştur. Balıkesir'in en çok katma değer elde ettiği yedinci sektör olan ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri ise ilin ülke ekonomisinde en çok katma değer yarattığı üçüncü sektördür. Bu sektörde ülkedeki katma değerinin yüzde 3,1'i Balıkesir tarafından oluşturulmuştur. (Bkz. Şekil 25)

²⁶ TÜİK Yıllık ve Sanayi Hizmet İstatistiklerinde en güncel veri 2012 yılına aittir. SGK verileri ise 2014 yılına aittir. Veri eksikliğinden dolayı bu analizde çalışan başına sektörel katma değerinin 2012-2014 arası sabit kaldığı varsayılmıştır.

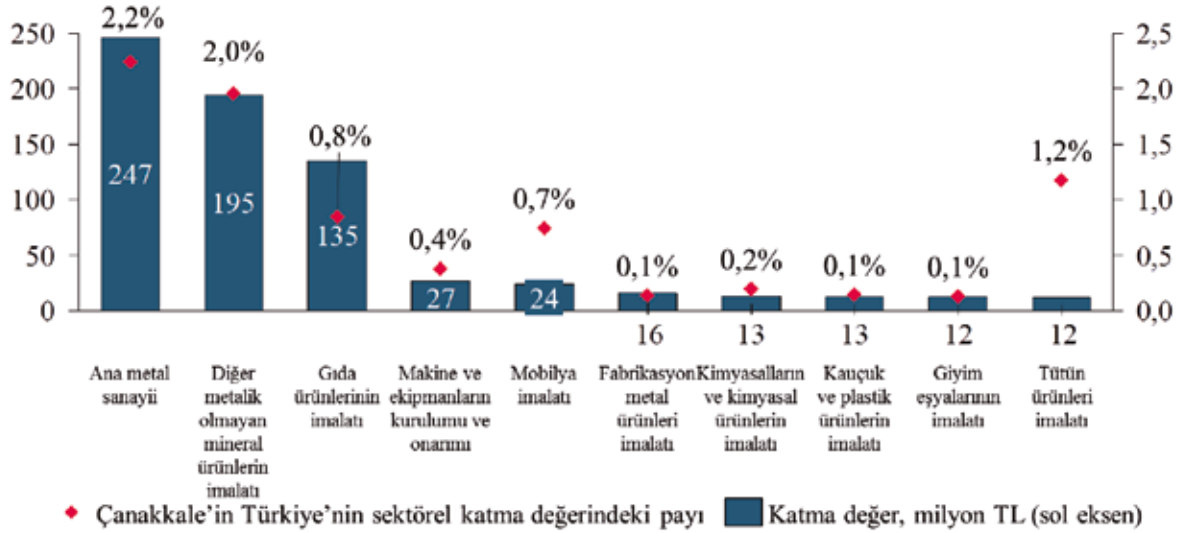

Şekil 25: Balıkesir'in En Çok Katma Değer Elde Ettiği İlk 10 Sektör ve Balıkesir'in Türkiye Genelindeki Payı, 2014

Kaynak: TÜİK Yıllık ve Sanayi Hizmet İstatistikleri (2012), SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları, TR22 Bölge Planı 2014-2023

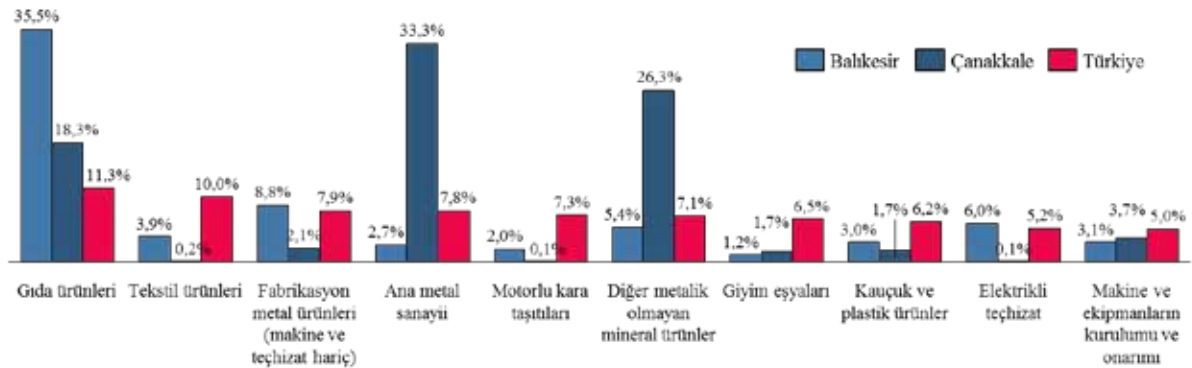
Çanakkale'nin en çok katma değer elde ettiği ilk üç sektör, ana metal sanayi, diğer metalik olmayan mineral ürünler ve gıda ürünleridir. Çanakkale'de imalattan elde edilen katma değer yüzde 18'i ana metal sanayi imalatından gelmektedir ve Türkiye genelinde bu sektördeki katma değer yüzde 2,2'si Çanakkale tarafından üretilmektedir. 24 sektör arasından ilk 10 sektördeki faaliyetler, Çanakkale'nin imalattan elde ettiği katma değer yüzde 94'ünü oluşturmaktadır. Çanakkale, 2014 yılında gıda ürünleri imalatında 247 milyon liralık katma değer yaratarak Türkiye genelinde sektörel katma değer yüzde 2,2'sini oluşturmuştur. Ana metal sanayi imalatından sonra ise 195 milyon lira ile diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı, ilin en çok katma değer yarattığı ikinci sektördür. Bu sektörde de Çanakkale, Türkiye geneli sektörel katma değer yüzde 2'sini oluşturmaktadır.

Şekil 26: Çanakkale'nin En Çok Katma Değer Elde Ettiği İlk 10 Sektör ve Çanakkale'nin Türkiye Genelindeki Payı, 2014

Kaynak: TÜİK Yıllık ve Sanayi Hizmet İstatistikleri (2012), SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları, TR22 Bölge Planı 2014-2023

TR22 Bölgesi imalatında katma değerde önde gelen sektörlerden gıda, fabrikasyon metal ürünleri ve ana metal sanayi, Türkiye genelinde katma değerın yüzde 27'sini oluşturan Türkiye genelinde daha çeşitli bir sektörel dağılım gözlemlenmiştir. İmalattan elde edilen katma değerın Balıkesir'de yüzde 35,5'ini, Çanakkale'de ise yüzde 18,3'ünü oluşturan gıda ürünleri imalatı, Türkiye'nin imalatının sadece yüzde 11,3'ünü oluşturmaktadır. Ayrıca, yüzde 11,3'lük pay ile gıda ürünleri imalatı, Türkiye imalatına da en çok katkı veren sektör konumdadır. Sektör paylarının dağılımına bakıldığında ise ilk 10 sektörün payı Türkiye genelinde yüzde 74 olarak görülmektedir. Balıkesir'de bu oran yüzde 89 ile daha konsantre bir yapıya işaret etmektedir. Çanakkale'de daha da konsantre bir yapıyla bu oran yüzde 94'tür. Türkiye'de tekstil, giyim eşyaları, kauçuk ve plastik ürünler ile makine ekipmanlarının kurulumu ve onarımı ekonomiye daha çok katkı sağlamaktadır. Türkiye geneli sektörel katkı payları, bu yönüyle TR22 Bölgesi'nden farklılaşmaktadır. (Bkz. Şekil 27)

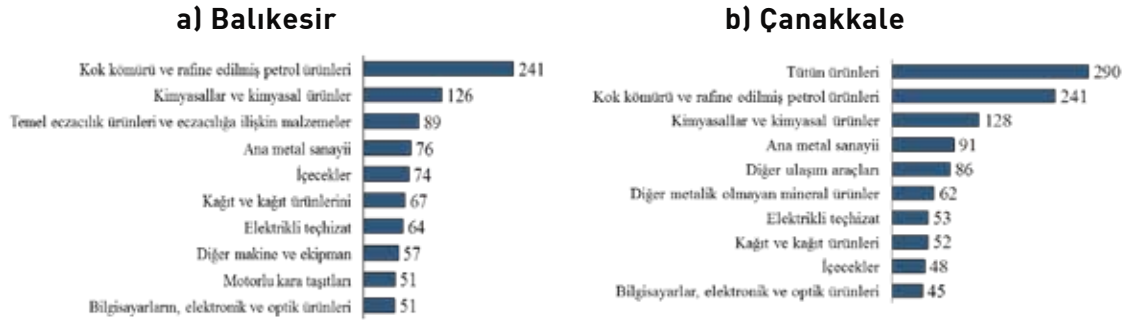
Şekil 27: Türkiye'nin En Çok Katma Değer Elde Ettiği İlk 10 Sektörün Toplam Katma Değer İçindeki Payları ve Bu Sektörlerin TR22 İllerinin İmalatındaki Payları, Yüzde, 2014

Kaynak: TÜİK Yıllık ve Sanayi Hizmet İstatistikleri (2012), SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları, TR22 Bölge Planı 2014-2023

Balıkesir ve Çanakkale, çalışan başına daha verimsiz oldukları sektörlerde yoğunlaşmıştır.

Balıkesir’de çalışan başına en çok katma değer elde edildiği sektörler sırasıyla kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri, kimyasallar ve kimyasal ürünler, temel eczacılık ürünleridir. (Bkz. Şekil 28) Çanakkale’de çalışan başına katma değer en çok olduğu sektörler ise kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri, kimyasallar ve kimyasal ürünlerdir. (Bkz. Şekil 28) Balıkesir ve Çanakkale’nin sektörel istihdam dağılımında ise bu sektörler oldukça gerilerdedir. Bazı sektörlerdeki yüksek verimlilik sektöründe az sayıda çalışan olmasına bağlı olabilir. Bu duruma istisna olarak Balıkesir’in kimyasallar ve kimyasal ürünlerdeki imalatı gösterilebilir. Bu sektör, Balıkesir’de 1.682 çalışanla, çalışan başına en fazla verim alınan ve en çok katma değer elde edilen ikinci sektör olarak bulunmuştur.

Şekil 28: TR22 Bölgesi İllerinde Çalışan Başına Katma Değeri En Yüksek Olan İlk 10 Sektör, Bin TL, 2014

Kaynak: TÜİK Yıllık ve Sanayi Hizmet İstatistikleri (2012), SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları, TR22 Bölge Planı 2014-2023

TR22 Bölgesi illerinden Balıkesir, daha sofistike bir imalat sepetine sahipken Çanakkale düşük sofistikasyona sahiptir.

Dünya Ekonomik Forumu, ülkeleri rekabet gücü açısından kaynağa dayalı, verimliliğe dayalı ve inovasyona dayalı rekabet eden ülkeler olarak üç ayrı kategori altında toplayarak farklı ülkeler için farklı politikalar önermektedir.²⁷ İmalat sanayi yapısını anlamak için tek düzlemli yaklaşımlar yerine Harvard Üniversitesi’nde geliştirilen çok düzlemli bir yaklaşım temel alınmıştır.²⁸ Bu yaklaşıma göre iller/ilçeler, (i) Üretim yapılarının özgünlüğü, (ii) Ürettiği ürünlerin niteliği, (iii) Ekonomik çeşitlilik düzeyi ve (iv) Sıçrama yapabilme kabiliyeti (mevcut üretim sepetiyle, üretilebilme olasılığı yüksek ürünlerin sayısı) parametrelerine göre dört farklı model ile strateji matrisinde incelenmiştir. Şekil 29’da, Türkiye’nin 81 ili, üretimin niteliğini arttırmak için gereken politikaların niteliğine göre çok düzlemli strateji matrisinde konumlandırılmıştır. Her farklı model için farklı türde gündemlerin olduğu strateji matrisindeki bölgelerin özellikleri ise aşağıdaki gibidir.

Temel model #1: Sol üst köşede yer alan iller, sıradan olmayan (az sayıda ilde üretilebilen), niteliği ve başka sektörlerde sıçrama potansiyeli yüksek ürünler üretmektedir. Bu iller, sahip oldukları üretim becerileriyle üretim yapılarının niteliğini herhangi bir müdahale olmaksızın geliştirebilme şansına sahiptir. Var olan büyüme dinamiğini güçlendirmek için bu illerde inovasyon ekosistemini geliştirecek risk sermayesi, özel sermaye ortaklığı, fikri mülkiyet hakları vb., esnek bir sanayi politikası ile desteklenebilir. TR22 Bölgesi’nden Balıkesir bu grupta yer

27 World Economic Forum. (2014). The Global Competitiveness Report 2014–2015. Geneva: WEF.

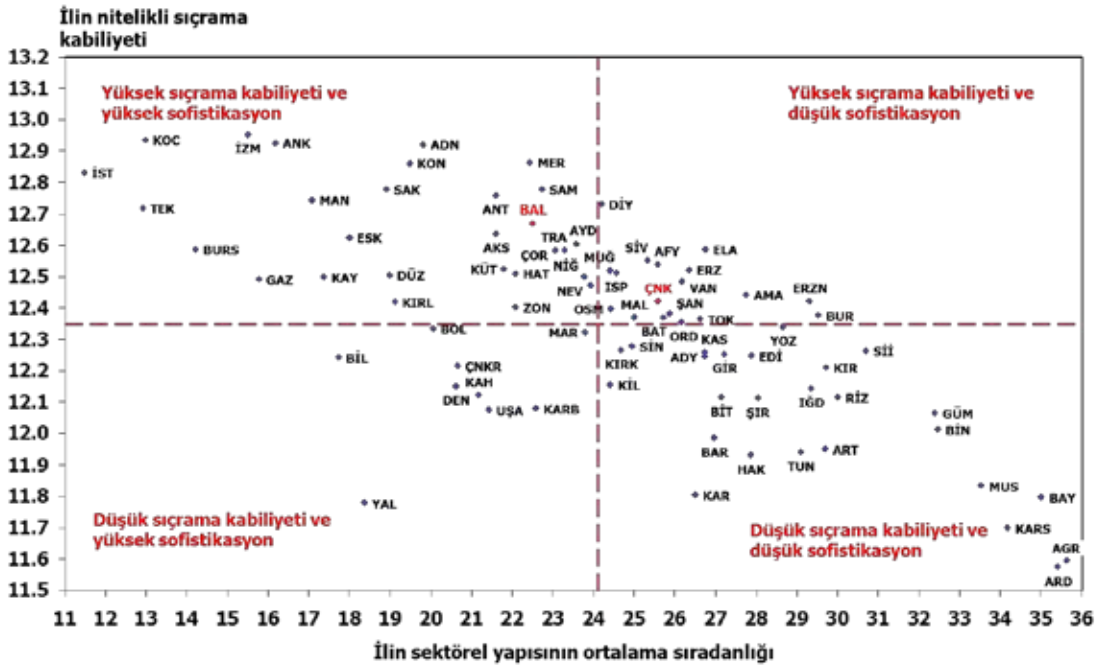
28 Hausmann, R. ve B. Klinger. (2006). Structural Transformation and Patterns of Comparative Advantage in the Product Space. Center for International Development, Harvard University, Working Paper No.128.

almaktadır. Aynı zamanda çevre illerden Tekirdağ, Kocaeli ve İzmir'in de bu grupta yer alması, Balıkesir'in gelecekte bölgedeki rolünü etkileyebilecek bir durum olarak değerlendirilebilir.

Temel model #2: Sol alt köşede yer alan iller, sıradan olmayan (az sayıda ilde üretilebilen) ancak mevcut beceri setinin başka sektörlerle geçişte nispeten yetersiz kaldığı ürünlerde uzmanlaşmıştır. Bu iller için yeni sektörlerle geçiş görece zor olduğu için mevcut endüstrilerde rekabet gücünün artırılması öncelikli politikadır. Ayrıca, niş sektörlerde uzman bu iller, piyasa koşullarına bağlı oluşacak riskleri azaltmak için pazar çeşitlendirmesine ihtiyaç duyar.

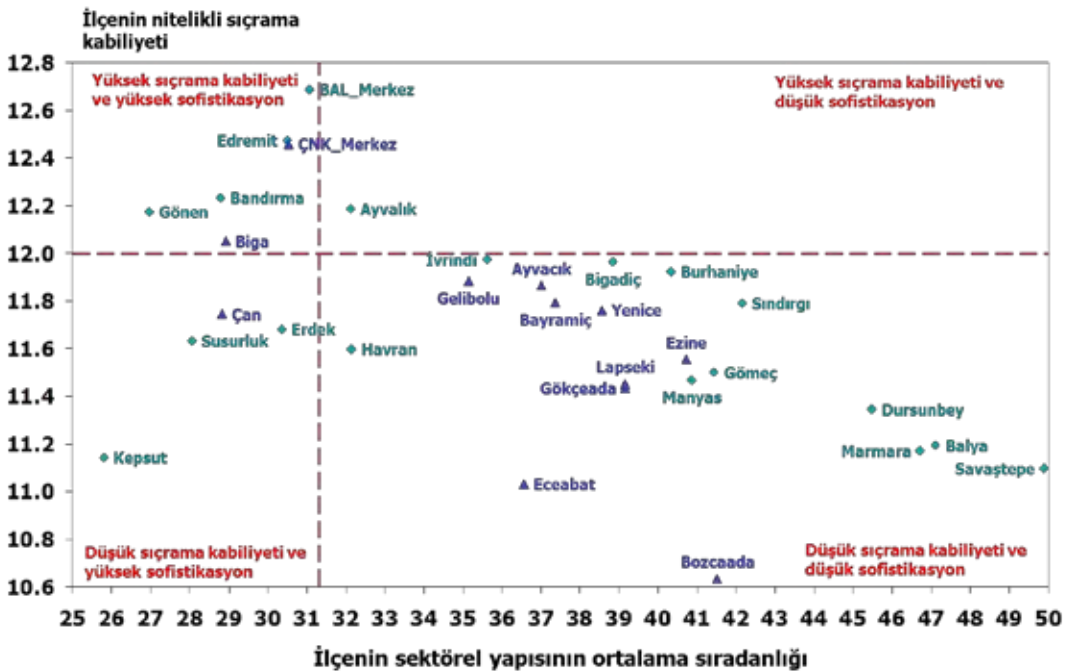
Temel model #3: Sağ üst köşede yer alan iller, diğerlerine nazaran daha sıradan sektörlerde uzmanlaşmıştır. Mevcut beceri seti ile nitelik seviyesi daha yüksek sektörlerle geçiş ise nispeten kolaydır. Yapısal dönüşüm politikalarına ihtiyaç duyan bu illerde, üretimin ortalama niteliğini arttırıcı sektörlerin desteklenmesi uygun olacaktır. Var olan beceri seti ile sıçrama ihtimalinin yüksek olduğu nitelikli sektörler odağa alınırken işgücü becerileri ve kalite altyapısı, hedeflenen sektörler baz alınarak geliştirilmelidir. Sektörler arası geçişte, hedef sektörler yabancı yatırımlar ve bu yatırımları davet edebilecek yaşam kalitesi standartlarının temini ile desteklenmelidir. TR22 Bölgesi'nden Çanakkale bu grupta yer almaktadır.

Temel model #4: Sağ alt köşede yer alan iller, üretim niteliğinin ve nitelikli sektörlerle sıçrama kabiliyetinin düşük olduğu ürünlerde uzmanlaşmıştır. Yapısal dönüşüm politikalarına en çok ihtiyaç duyan bu illerde, küresel ve yerel talebin artış gösterdiği herhangi bir sektörün gelişimini mümkün kılacak şekilde temel altyapı ve bağlantı (connectivity) düzeyi ile sınır-ötesi işbirliklerini arttıracak politikaları desteklemek gerekir. İlk önce gerekli talebi yaratmak için hizmetler sektörünü (dış kaynak kullanımı ile çağrı merkezlerinin kurulması vb.) desteklemek de bir alternatif olabilir.

Strateji matrisindeki konumlandırma sonucuna göre, hem Balıkesir hem de Çanakkale, mevcut durumdaki beceri setleri ile nitelikli başka sektörler için “sıçrama” kabiliyetine sahiptir. Niteliği yüksek sektörlerde uzmanlaşmış Balıkesir’in yapısal dönüşümü, ilin mevcut üretim niteliğinden daha nitelikli sektörlerin desteklenmesiyle geliştirilebilir. Yeni sektörler için sıçrayışta Balıkesir, inovasyon ekosistemini geliştirecek risk sermayesi, özel sermaye ortaklığı, fikri mülkiyet hakları vb.’ni destekleyecek esnek bir sanayi politikası ile desteklenebilir. Balıkesir’den farklı üretim yapısına sahip Çanakkale ise nispeten daha az nitelikli sektörlerde uzmanlaşmış durumdadır. Yapısal dönüşüm politikalarına özellikle ihtiyaç duyan Çanakkale’de üretimin ortalama niteliğini artırıcı sektörlerin desteklenmesi uygun olacaktır. Çanakkale’nin dönüşümünde, sıçrama ihtimalinin yüksek olduğu nitelikli sektörler odaklanılırken işgücü becerileri ve kalite altyapısının, hedeflenen sektörler baz alınarak geliştirilmesi gerekir.

Bölge ilçelerinin Türkiye’deki diğer iller ile kıyaslanmasıyla oluşturulan Strateji Matrisi, ilçelerin birbirlerinden oldukça farklılaştığını göz önüne sermektedir. Balıkesir Merkez (Altıeylül ve Karesi), Çanakkale Merkez ve Edremit ilçeleri hem yüksek sıçrama kabiliyetine hem de nitelikli ürünlere dayalı bir üretim yapısına sahiptir. Bandırma, Biga ve Gönen de sıralanan ilçelere göre daha düşük performans göstermekle beraber diğer ilçelere nazaran daha yüksek sıçrama kabiliyetine ve niteliğe sahip olan grupta yer almaktadır. Ayvalık ise adı geçen ilçelere oranla daha sıradan sektörlerde uzmanlaşmış olmakla beraber, uzmanlaşmış olduğu sektörler aracılığıyla yeni sektörler için daha kolay geçiş potansiyeli taşımaktadır. Diğer tüm ilçeler ise düşük sıçrama kabiliyetine sahiptir. Bu ilçeler, mevcut beceri setlerini kullanarak kendi iç dinamikleriyle üretimde niteliklerini arttırmakta güçlük çekmektedir. Çan, Gönen, Erdek, Kepsut ve Susurluk ise bu ilçelerin görece niş sektörlerde uzmanlaşmış olanlarıdır.

Şekil 30: TR22 Bölgesi’ndeki İlçelerin Strateji Matrisi Üzerindeki Konumu, 2014

Kaynak: SGK Aralık 2014 verileri, TÜİK, TEPAV hesaplamaları

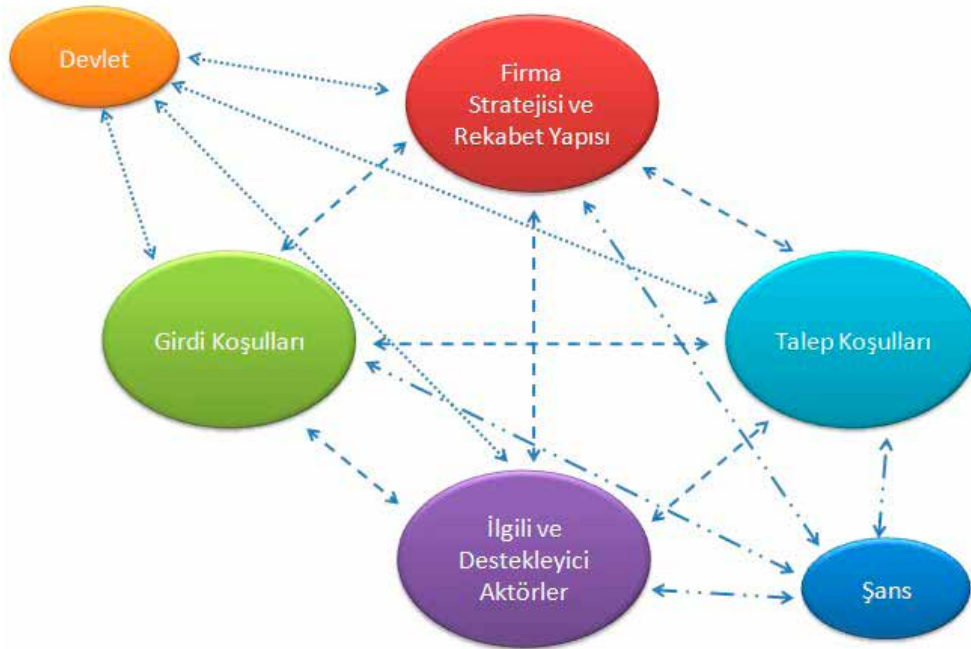
* SGK verilerinin adapte edilmemiş olmasından dolayı Altıeylül ve Karesi ilçeleri, 12 Kasım 2012 tarihli 6360 sayılı kanunundan önceki haliyle Balıkesir’in Merkez ilçesi olarak alınmıştır.

2.1.3. Üç Yıldız Kümelendirme Analizi ve Tespit Edilen Kümelerin Elmas Modeli Yöntemiyle İncelemesi

2.1.3.1. Üç Yıldız Kümelendirme Analizi

20. yüzyılın başlarında Marshall tarafından başlatılan sektör ve firma yığınlarına ilişkin çalışmalar, küreselleşmenin hız kazanmasıyla "kümelendirme" kavramının oluşmasına ve bu kavramın, büyümenin önemli bileşenlerinden biri olarak ele alınmasına neden olmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde de yer verildiği üzere, kümelerin firmalara faydaları arasında tedarik-üretim-satış süreçlerindeki faktörlere erişimin kolaylaşması ve bu sayede verimlilik artışının sağlanması öne çıkmaktadır. Marshall, çalışmalarında, bir sektörün bir yerde kümelendirilmesinin temelinde fiziki koşulların etkili olduğunu dile getirmektedir.²⁹ Michael Porter ise kümelendirmeyi, belirli bir alanda birbirine ortak ve tamamlayıcı unsurlarla bağlı şirketlerin ve ilgili kurumların oluşturduğu coğrafi açıdan yakın grup olarak tanımlayarak konumsal rekabet üstünlüğünün kaynağı olan 6 bileşen tanımlamıştır.³⁰

Şekil 31: Elmas Modeli Bileşenleri

Bir bölgedeki kümelendirme düzeyinin tespitinde en yaygın olarak kullanılan Üç Yıldız Kümelendirme Analizi'dir. Literatürde Üç Yıldız Kümelendirme Analizi dışında Herfindahl-Hirschman metodu, network analizi, elmas modeli, shift-share analizi gibi yöntemlerin de kullanıldığı görülmektedir.³¹ Ancak Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve kümelendirme çalışmalarında rehber olarak kullanılan eserde Üç Yıldız Kümelendirme Analizi'nin metodolojisi ele alınmaktadır. Buna göre, bir kümenin gücünün ölçülmesinde kullanılan üç kriter bulunmaktadır:

29 Marshall, Alfred. "Principals of Economics, Book IV, Chapter X", Macmillan and Co., Ltd., 8th Edition, London 1920

30 Porter, M. E. The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. NY: Free Press, 1985.

31 Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı, TR41 Bölgesi İleri Kümelendirme Analizleri, 2012

- **Büyüklik:** Kümenin bölgedeki istihdamının, kümenin ülke genelindeki istihdamına oranının yüzde 10'un üzerinde olması,
- **İhtisaslaşma:** Kümenin uzmanlaşma katsayısının (LQ), 2'den büyük olması,
- **Başatlık:** Kümenin bölge istihdamındaki payının yüzde 10'un üzerinde olması.³²

Söz konusu kriterlerdeki eşik değerler, Türkiye gibi büyük ölçekli bir ekonomi için yüksek kalmaktadır. Bu nedenle Türkiye'deki bölgesel çalışmalarda eğilim, bu kriterler için farklı değerler kullanılması olmuştur. Bahsi geçen çalışmalarda kullanılan eşik değerlere ilişkin derleme aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Tablo 6: Türkiye'de Seçilmiş Üç Yıldız Kümelendirme Analizi Çalışmalarında Kullanılan Eşik Değerler

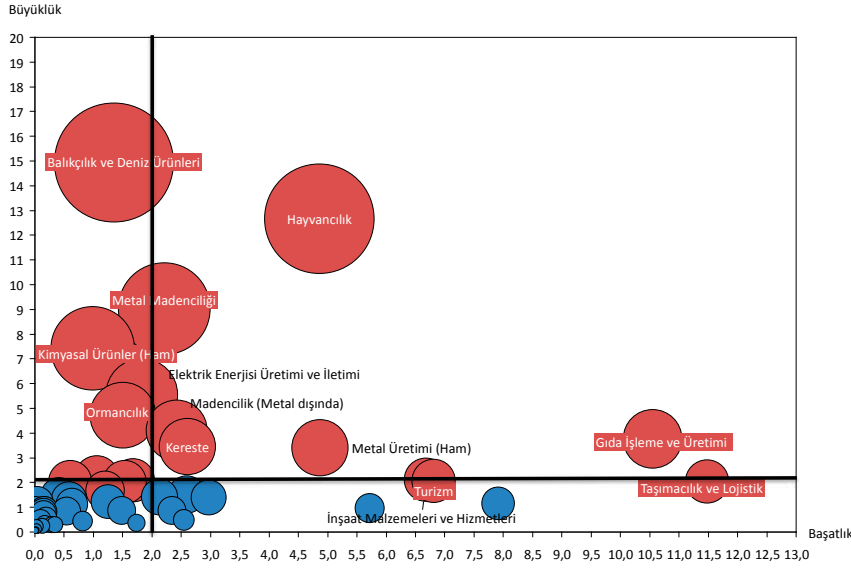
	Büyüklik	İhtisaslaşma	Başatlık
Dış Ticaret Müsteşarlığı (Ekonomi Bakanlığı) ¹	0,07	1	0,07
Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı ²	0,04 - 0,05	1	0,004 - 0,01
Güney Ege Kalkınma Ajansı ³	0,05	1	0,01
İzmir Kalkınma Ajansı ⁴	0,06	1	0,01
Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı ⁵	0,0385	1	0,0556
Orta Anadolu Kalkınma Ajansı ⁶	0,0346154	1	0,05
Türkiye Kalkınma Bankası ⁷	0,045455	1	0,045455

Kaynak: TEPAV Derlemeleri

Güney Marmara Bölgesi'ndeki Üç Yıldız Kümelendirme Analizi'nde ise büyüklük için bölgenin 2014 yılında nüfustaki payı olan 0,02189, uzmanlaşma için 1, başatlık için ise analizi yapılan küme sayısı göz önüne alınarak 0,02, eşik değer olarak ele alınmıştır. Çalışmada ayrıca Avrupa Komisyonu'nun, NACE Rev. 2 Sınıflaması doğrultusunda oluşturduğu küme tanımları kullanılmıştır.

Bölge geneline ilişkin yapılan Üç Yıldız Kümelendirme Analizi'nde, gıda işleme ve üretimi, hayvancılık, metal madencilik, metal dışı madencilik, kereste, ham metal üretimi kümeleri öne çıkmaktadır. Söz konusu sektörler, bölgenin üç kriterde de eşik değeri aşarak üç yıldıza sahip olan olgun kümeleridir. Bunların dışında balıkçılık ve deniz ürünleri, ham kimyasal ürünler, ormancılık, elektrik enerjisi iletimi ve üretimi, turizm, taşımacılık ve lojistik ile inşaat malzemeleri ve hizmetleri sektörleri iki yıldız alan potansiyel kümelerdir. Detaylı analiz sonuçları Ek 2'de sunulmaktadır.

³² European Commission, European Cluster Observatory Report: Methodology and Findings Report for Correlation Analysis between Cluster Strength and Competitiveness Indicators, 2014

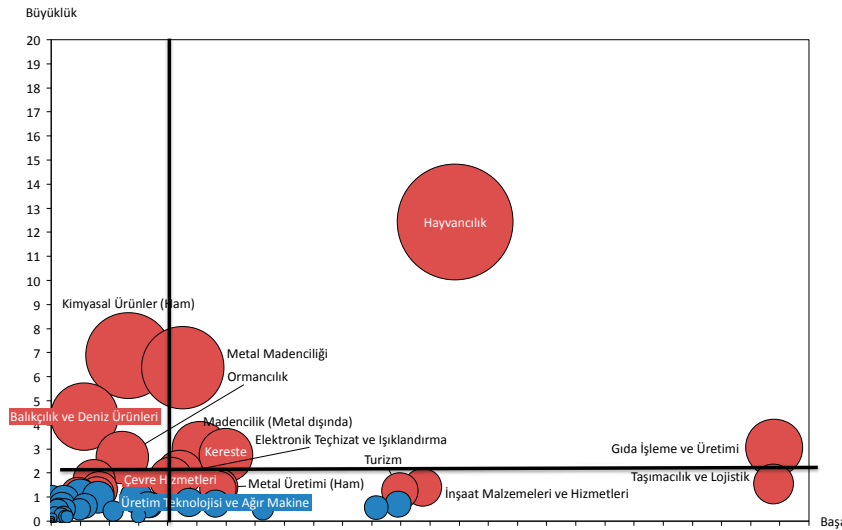

Şekil 32: Güney Marmara Bölgesi Üç Yıldız Kümelendirme Analizi

Kaynak: SGK 2014 Yıl Sonu Verileri ve TEPAV Hesaplamaları

* Dairelerin büyüklüğü uzmanlaşma katsayısını göstermektedir. 1'den büyük uzmanlaşma katsayısına sahip kümeler kırmızı dairelerle işaretlenmiştir.

Balıkesir'de, Üç Yıldız Kümelendirme Analizi'ne göre gıda işleme ve üretimi, hayvancılık, metal madenciliği, metal dışı madencilik ile kereste kümeleri öne çıkmaktadır. Söz konusu sektörler, ilin üç kriterinde de eşik değeri aşarak üç yıldızla sahip olan olgun kümeleridir. Bunların dışında inşaat malzemeleri ve hizmetleri, çevre hizmetleri, balıkçılık ve deniz ürünleri, ormancılık, turizm, elektrikli teçhizat ve ışıklandırma, üretim teknolojisi ve ağır makine, taşımacılık ve lojistik, ham kimyasal ürünler ile ham metal ürünleri sektörleri iki yıldız alan potansiyel kümelerdir. Detaylı analiz sonuçları Ek 2'de sunulmaktadır.

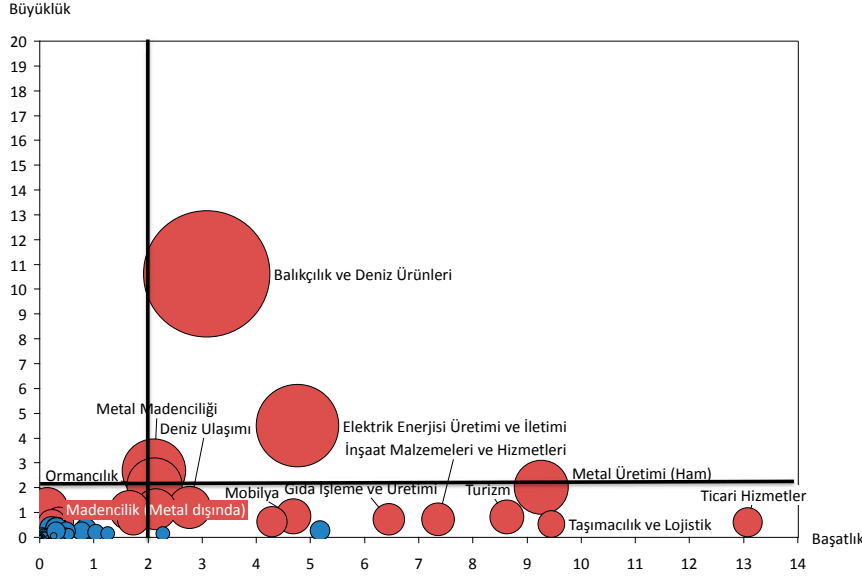
Şekil 33: Balıkesir İli Üç Yıldız Kümelendirme Analizi

Kaynak: SGK 2014 Yıl Sonu Verileri ve TEPAV Hesaplamaları

* Dairelerin büyüklüğü uzmanlaşma katsayısını göstermektedir. 1'den büyük uzmanlaşma katsayısına sahip kümeler kırmızı dairelerle işaretlenmiştir.

Çanakkale’de, Üç Yıldız Kümelenme Analizi’ne göre balıkçılık ve deniz ürünleri, elektrik enerjisi üretim ve iletimi ile metal madenciliği kümeleri öne çıkmaktadır. Söz konusu sektörler, ilin üç kriterde de eşik değeri aşarak üç yıldızla sahip olan olgun kümeleridir. Bunların dışındaki 10 sektörde iki yıldız alan potansiyel kümeler bulunmaktadır. Detaylı analiz sonuçları Ek 2’de sunulmaktadır.

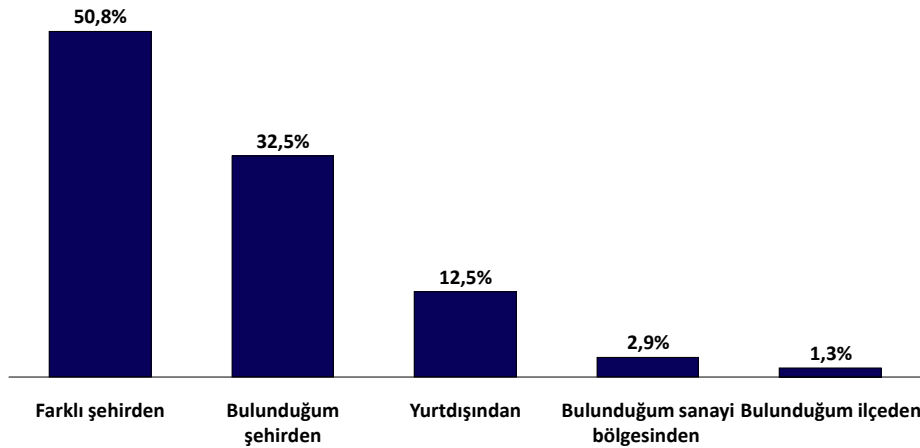

Şekil 34: Çanakkale İli Üç Yıldız Kümelenme Analizi

Kaynak: SGK 2014 Yıl Sonu Verileri ve TEPAV Hesaplamaları

* Dairelerin büyüklüğü uzmanlaşma katsayısını göstermektedir. 1’den büyük uzmanlaşma katsayısına sahip kümeler kırmızı dairelerle işaretlenmiştir.

Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketine katılan firmaların kümelenme faaliyetlerine bakıldığında OSB’lerde faaliyet gösteren firmaların, kullandıkları makineleri ve ekipmanı, yedek parçalarını, bakım hizmetlerini ve kullandıkları ham madde/yarı mamüllerini İstanbul, İzmir ve Bursa gibi farklı çevre illerden temin ettikleri görülmektedir. Firmaların yurt dışından temin ettikleri makine ve parça aksamının oranı yüzde 12,5’tir. Yurt dışından temin edilen ülkelerin başında Almanya, Çin ve İtalya gelmektedir.

Şekil 35: OSB’lerde Faaliyet Gösteren Firmaların Üretim Sürecinde Temin Ettikleri Yerler

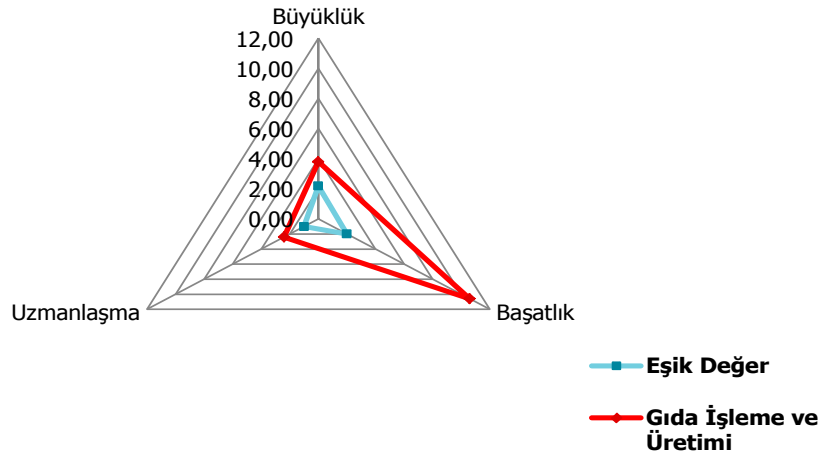
Kaynak: Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi, 2015

2.1.3.2. Olgun Kümelere İlişkin Porter Elmas Analizi

Kümelenme analizinde iller bazında 2 veya 3 yıldız alan kümelerden metal dışı madencilik, ve elektrik dağıtımı ile iletiminin imalat sanayi kapsamı dışında olmasından, deniz ürünleri sektörü az sayıda firmayı barındırmasından, hayvancılık ise küme üyelerinin aynı zamanda gıda işleme ve üretimi kümesine dâhil olmasından dolayı bu sektörlerde Porter Elmas Analizi yapılmamıştır. Elmas Analizi yapılan sektörler, gıda işleme ve üretimi, kerestecilik ve ham metal kümeleridir.

2.1.3.2.1. Güney Marmara Bölgesel Gıda İşleme ve Üretimi Kümelenmesi

Gıda işleme ve üretimi, Güney Marmara Bölgesi'nde başat konumundadır. Üç Yıldız Kümelenme Analizi'nde Balıkesir'de 3, Çanakkale'de ise 2 yıldız alan sektörün, bölge illerinde öne çıktığı saha çalışmalarında da görülmüştür. Sektörün, kümelenme analizindeki performansına bakıldığında özellikle başatlık kriterinde eşik değerini hayli üzerinde olduğu görülmektedir. Bu durum, gıda işleme ve üretiminin bölge ekonomisinde önemli bir payı oluşturduğunun göstergesidir. Sektörün her iki ilde de yoğunlaşması nedeniyle Elmas Modeli Analizi bölgesel ölçekte yapılmıştır.

Şekil 36: Güney Marmara Gıda İşleme ve Üretimi Kümesinin Performansı

Kaynak: SGK 2014 Yıl Sonu Verileri ve TEPAV Hesaplamaları

Bölgede gıda işleme ve üretimi kümelenmesinde yer alan işletmeler, kıyı kesimlerle Balıkesir Merkez (Altıeylül ve Karesi) ilçelerinde yoğunlaşmaktadır. SGK'nın 2014 yıl sonu verilerine göre, sektörde yer alan 755 işletmenin 109'u Balıkesir Merkez'de yer alırken bu ilçeyi 53 işletme ile Biga, 50 işletme ile Çanakkale Merkez, 47 işletme ile Edremit ve 46 işletme ile Bandırma takip etmektedir. Tüm işletmelerin dağılımı Şekil 37'de sunulmuştur.

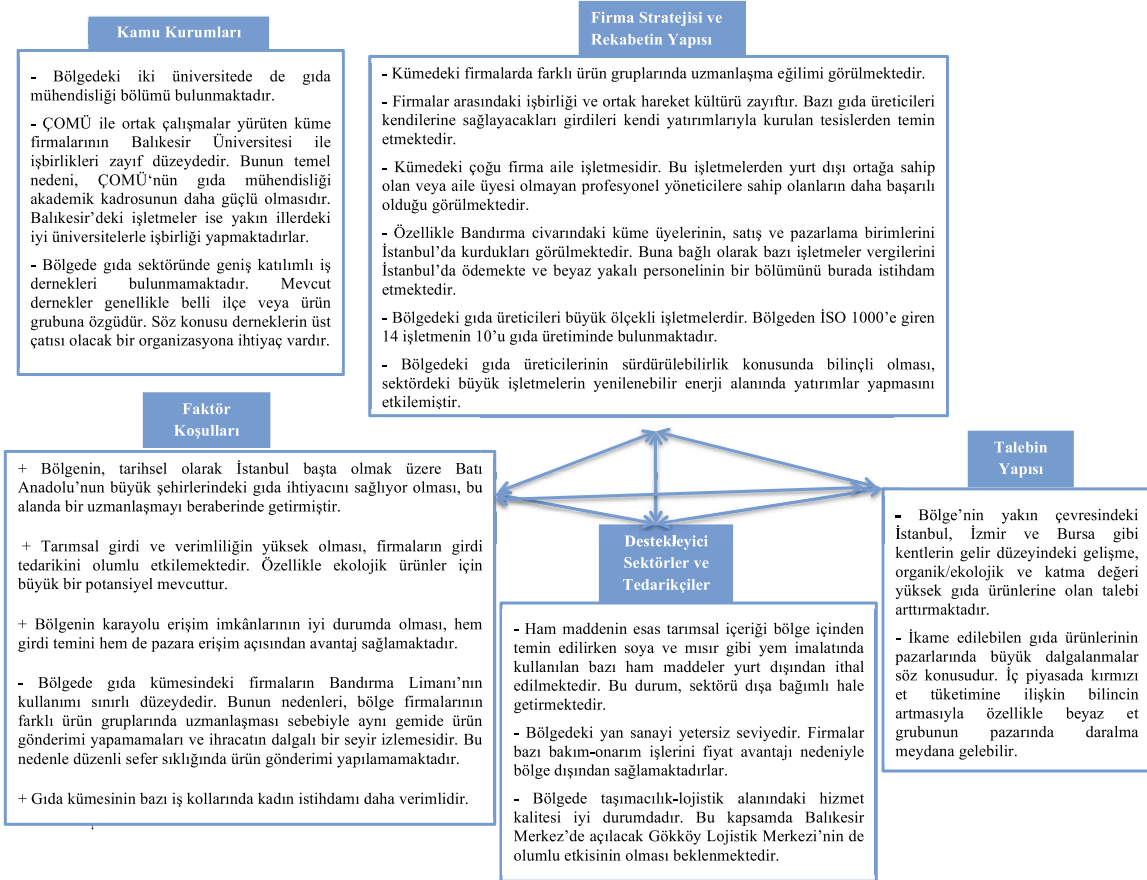

Şekil 37: Güney Marmara Gıda İşleme ve Üretimi Kümesi İşletmelerinin İlçelere Göre Dağılımı (2014)

Kaynak: SGK (2014)

Güney Marmara Gıda İşleme ve Üretimi Kümesi içerisindeki işletmeler farklı ürünlerde uzmanlaşmaya sahiptir. Saha çalışmaları kapsamında söz konusu kümede üretim yapan firmaların 13'üne ziyaret gerçekleştirilmiştir. 13 firma içerisinde süt ve süt ürünleri, konserve ürünler ve beyaz et gibi farklı ürünleri üreten işletmeler bulunmaktadır.

Şekil 38: Güney Marmara Bölgesel Gıda İşleme ve Üretimi Kümesinin Porter Elmas Modeli Analizi

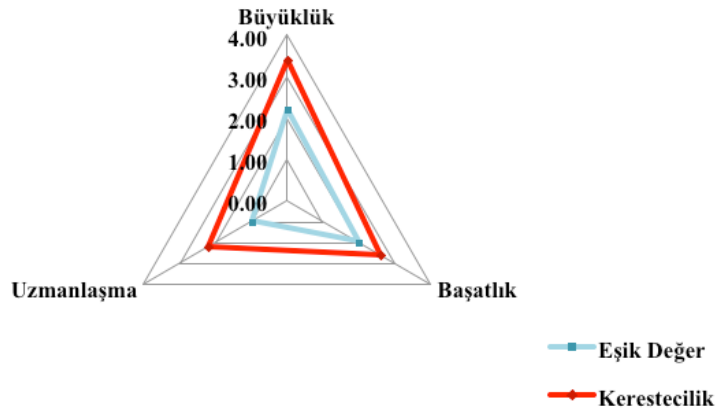
Güney Marmara Bölgesel Gıda İşleme ve Üretimi Kümesi'nin, dünyadaki benzer gıda kümeleriyle kıyaslandığında özellikle firma stratejilerinin ve destekleyici sektörlerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Ekonomi Bakanlığı tarafından 2009'da gerçekleştirilen Türkiye'de Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi Projesi kapsamında bir iş kümesinin rekabetçilik analizi yapılırken gösterimde harvey balls kullanılmıştır. Söz konusu rekabetçilik analizi, Güney Marmara Bölgesel Gıda İşleme ve Üretimi Kümesi için kullanıldığında aşağıdaki sonuçlar elde edilmektedir.

Tablo 7: Uluslararası Başarılı Gıda Kümesi Örnekleri ve Bu Örneklerle Kıyasla Güney Marmara Gıda İşleme ve Üretimi Kümesi'nin Durumu³³

North Colorado Gıda Kümesi (ABD)	Faktör Koşulları	●
Flanders' Food (Belçika)	Firma Stratejileri ve Rekabetin Yapısı	○
Kızad Gıda Kümesi (Birleşik Arap Emirlikleri)	Destekleyici Sektörler ve Tedarikçiler	○
	Talebin Yapısı	●
	Kamu Kurumları	●

2.1.3.2.2. Güney Marmara Bölgesel Kerestecilik (Orman Ürünleri) Kümelenmesi

Kerestecilik kümesi, Güney Marmara Bölgesi'nde yoğunlaşmıştır. Üç Yıldız Kümelenme Analizi'nde Balıkesir'de 3, Çanakkale'de ise 1 yıldız alan sektördeki kümelenme analizi bölge düzeyinde yapılmıştır. Sektör, tüm kümelenme göstergelerinde eşik değerlerin belirli ölçüde üzerindedir. Bu durum, sektörün ilk sıralarda görülmesi de bölge ekonomisinde önemli bir payının olduğunu göstermektedir.

Şekil 39: Güney Marmara Kerestecilik Kümesinin Performansı

Kaynak: SGK 2014 Yıl Sonu Verileri ve TEPAV Hesaplamaları

Bölgede kerestecilik kümelenmesinde yer alan işletmeler Balıkesir ve Edremit alt bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. SGK'nın 2014 yıl sonu verilerine göre, sektörde yer alan 479 işletmenin 88'i Balıkesir Merkez (Altıeylül ve Karesi)'de yer alırken bu ilçeyi 67 işletme ile Dursunbey, 56 işletme ile Edremit, 34 işletme ile Çanakkale Merkez ve 32 işletme ile Ayvalık takip etmektedir. Tüm işletmelerin dağılımı Şekil 40'ta sunulmuştur.

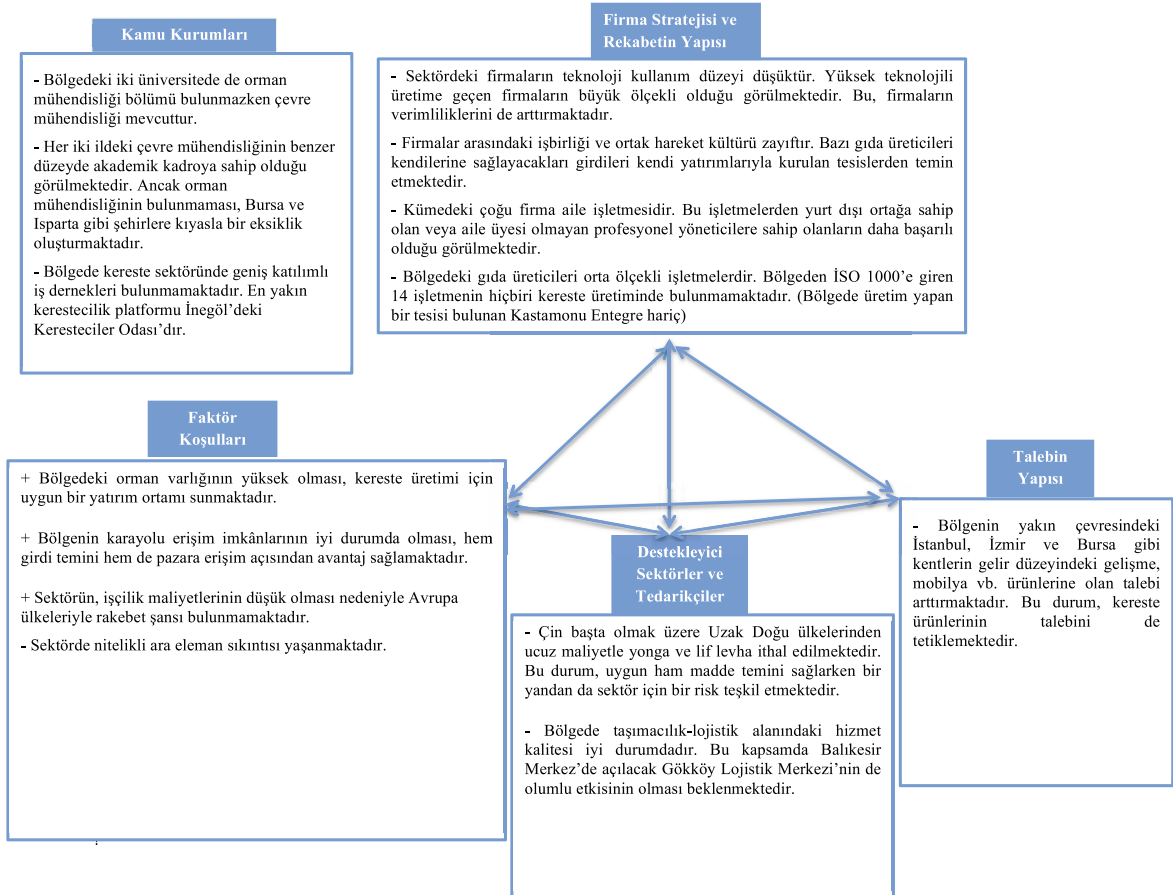
³³ Dairenin doluluk oranı, diğer kümelerle kıyasla, Güney Marmara'daki kümenin ne kadar iyi durumda olduğunu ifade etmektedir.

Şekil 40: Güney Marmara Kerestecilik Kümesi İşletmelerinin İlçelere Göre Dağılımı, 2014
Kaynak: SGK (2014)

Güney Marmara Kerestecilik Kümesi içerisindeki işletmeler, genellikle orta ölçekli işletmelerdir. Saha çalışmaları kapsamında, söz konusu kümede üretim yapan firmalardan bölge dışından büyük bir yatırım yaparak gelen bir işletmeyle mülakat gerçekleştirilmiştir. Anılan işletme, bu kümedeki en büyük işletme iken sektörün diğer işletmeleri KOBİ'lerden oluşmaktadır.

Şekil 41: Güney Marmara Bölgesel Kerestecilik Kümesinin Porter Elmas Modeli Analizi

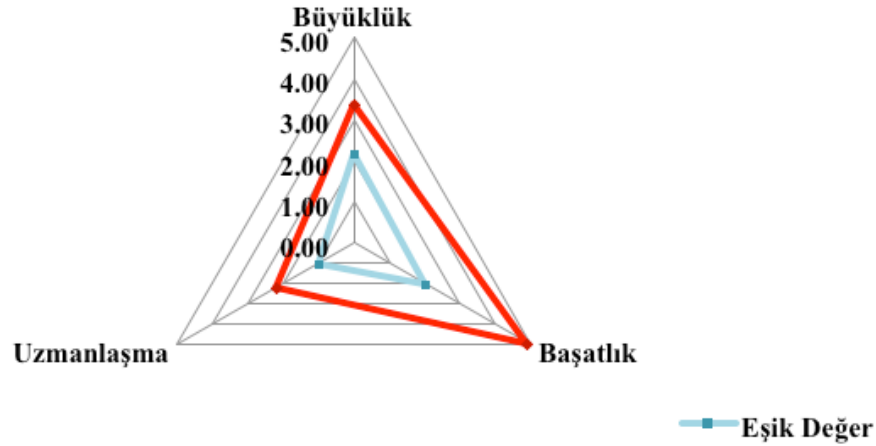
Güney Marmara Bölgesel Kerestecilik Kümesi'nin, dünyadaki benzer gıda kümeleriyle kıyaslandığında özellikle firma stratejilerinin ve kamu kurumlarının geliştirilmesine ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Ekonomi Bakanlığı tarafından 2009'da gerçekleştirilen Türkiye'de Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi Projesi kapsamında bir iş kümesinin rekabetçilik analizi yapılırken gösterimde harvey balls kullanılmıştır. Söz konusu rekabetçilik analizi Güney Marmara Bölgesel Kerestecilik Kümesi için kullanıldığında aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 8: Uluslararası Başarılı Kerestecilik Kümesi Örnekleri ve Bu Örneklerle Kıyasla Güney Marmara Kerestecilik Kümesi'nin Durumu³⁴

Kuzey Batı (Warazdin)Orman Endüstrisi Kümesi (Hırvatistan)	Faktör Koşulları	●
Ontario Kerestecilik Kümelenmesi (Kanada)	Firma Stratejileri ve Rekabetin Yapısı	◐
Slovenya Ormancılık Kümelenmesi/ Lesarski Grozd (Slovenya)	Destekleyici Sektörler ve Tedarikçiler	◐
	Talebin Yapısı	●
	Kamu Kurumları	○

2.1.3.2.3. Güney Marmara Bölgesel Ham Metal Kümelenmesi

Ham metal kümesi, Güney Marmara Bölgesi'nde yoğunlaşmıştır. Üç Yıldız Kümelenme Analizi'nde her iki bölge ilinde de 2 yıldız alan sektörün bölge illerinde öne çıktığı, saha çalışmalarında da görülmüştür. Sektörün, kümelenme analizindeki performansına bakıldığında özellikle başatlık kriterinde eşik değerini hayli üzerinde olduğu görülmektedir. Bu durum, ham metal üretiminin bölge ekonomisinde önemli bir pay oluşturduğunun göstergesidir. Sektörün her iki ilde de yoğunlaşması nedeniyle Elmas Modeli Analizi bölgesel ölçekte yapılmıştır.

Şekil 42: Güney Marmara Ham Metal Kümesinin Performansı

Kaynak: SGK 2014 Yıl Sonu Verileri ve TEPAV Hesaplamaları

Bölgede ham metal üretimi kümelenmesinde yer alan işletmeler büyük ilçelerde yoğunlaşmaktadır. SGK'nın 2014 yıl sonu verilerine göre sektörde yer alan 162 işletmenin 56'sı Balıkesir Merkez'de yer alırken; bu ilçeyi 22 işletme ile Edremit, 16 işletme ile Gönen, 11 işletme ile Bandırma ve 10 işletme ile Çanakkale Merkez takip etmektedir. Tüm işletmelerin dağılımı Şekil 43'te sunulmuştur.

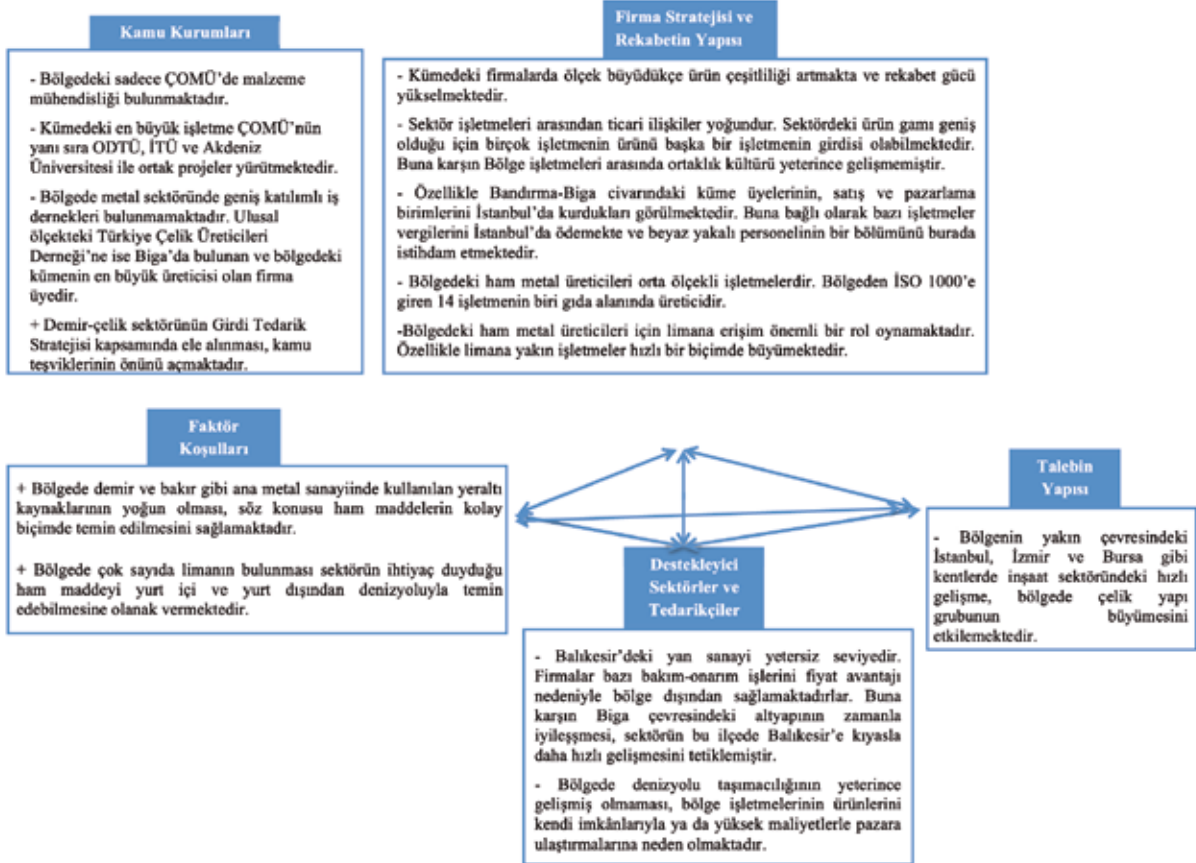
³⁴ Dairenin doluluk oranı, diğer kümelerle kıyasla, Güney Marmara'daki kümenin ne kadar iyi durumda olduğunu ifade etmektedir.

Şekil 43: Güney Marmara Ham Metal Kümesi İşletmelerinin İlçelere Göre Dağılımı 2014
Kaynak: SGK (2014)

Güney Marmara Ham Metal Kümesi içerisindeki işletmeler farklı büyüklüktedir. Saha çalışmaları kapsamında söz konusu kümede üretim yapan firmaların 3'üne ziyaret gerçekleştirilmiştir. Söz konusu işletmelerden biri Biga'daki büyük ölçekli bir işletmeyken diğerleri Balıkesir Merkez ve Gönen'de yer alan orta ölçekli işletmelerdir.

Şekil 44: Güney Marmara Bölgesel Kerestecilik Kümesinin Porter Elmas Modeli Analizi

Güney Marmara Bölgesel Ham Metal Kümesi'nin, dünyadaki benzer metal kümeleriyle kıyaslandığında özellikle firma stratejilerinin ve destekleyici sektörlerin geliştirilmesine ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Ekonomi Bakanlığı tarafından 2009'da gerçekleştirilen Tür-

kiye’de Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi Projesi kapsamında, bir iş kümesinin rekabetçilik analizi yapılırken gösterimde harvey balls kullanılmıştır. Söz konusu rekabetçilik analizi Güney Marmara Bölgesel Ham Metal Kümesi için kullanıldığında aşağıdaki sonuçlar elde edilmektedir.

Tablo 9: Uluslararası Başarılı Metal Kümesi Örnekleri ve Bu Örneklerle Kıyasla Güney Marmara Ham Metal Kümesi’nin Durumu³⁵

Chicago Metal İmalatı Kümesi (ABD)	Faktör Koşulları	●
Brandenburg Metal Kümesi (Almanya)	Firma Stratejileri ve Rekabetin Yapısı	◐
Vojvodina Metal Kümesi (Sırbistan)	Destekleyici Sektörler ve Tedarikçiler	◑
	Talebin Yapısı	●
	Kamu Kurumları	◐

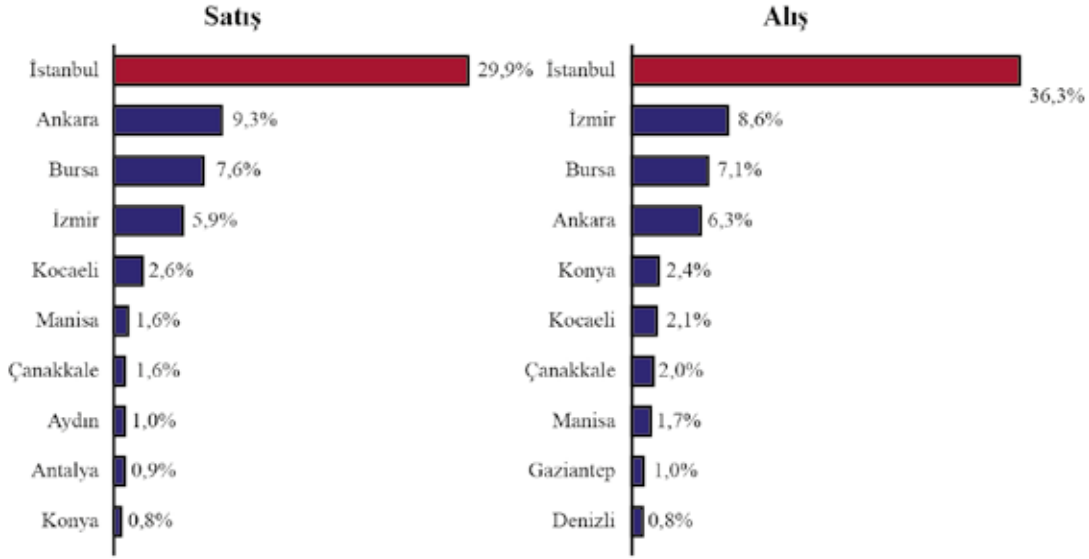
2.1.4 Temel Üretim İlişkileri

Balıkesir’in ülke içi ticaretine bakıldığında yakın çevresi ile yüksek oranda ticaret gerçekleştirebildiği gözlemlenmektedir. Balıkesir’in en fazla satış yaptığı ilk on il çoğunlukla Marmara ve Ege Bölgelerinde bulunmaktadır. Balıkesir’in İstanbul’dan sonra en yüksek değerde ürün gönderdiği il Ankara (yüzde 9,3) ve Bursa’dır (yüzde 7,5). İstanbul’dan sonra en yüksek değerde ürün tedarik ettiği iller ise sırasıyla İzmir (yüzde 8,5), Bursa (yüzde 7) ve Ankara’dır (yüzde 6,3). Balıkesir’in il içindeki ticari ilişkisi ise Bursa, Ankara, İzmir ve Kocaeli ile olduğu kadar yüksek değildir.

Balıkesir’in iç ticaret ilişkilerine bakıldığında hem alıfta hem de satışta İstanbul’un büyük bir yoğunluğunun olduğu görülmektedir. Balıkesir, ürettiği ürünleri 81 ilin 81’ine de satabilmektedir. Fakat üretim ilişkileri bütün illerle aynı düzeyde değildir. Türkiye’nin çoğu ilinde görüldüğü gibi Balıkesir de ticaretinin çok büyük bir çoğunluğunu İstanbul ile yapmaktadır. 2014 senesi iller arası ticaret incelendiğinde Balıkesir’in İstanbul’a gönderdiği ürünlerin, tüm ürünlerin tutarının yüzde 29,9’u kadar olduğu görülmektedir. Aynı şekilde satın almaya bakıldığında tüm illerden tedarik ettiği ürünlerin maliyetinin yüzde 36,3’ünün İstanbul’dan gelen mallardan oluştuğu görülmektedir.

³⁵ Dairenin doluluk oranı, diğer kümelerle kıyasla, Güney Marmara’daki kümenin ne kadar iyi durumda olduğunu ifade etmektedir.

Şekil 45: Balıkesir'in En Fazla Satış Ve Alış Yaptığı İllerin Payı, Yüzde 2014,

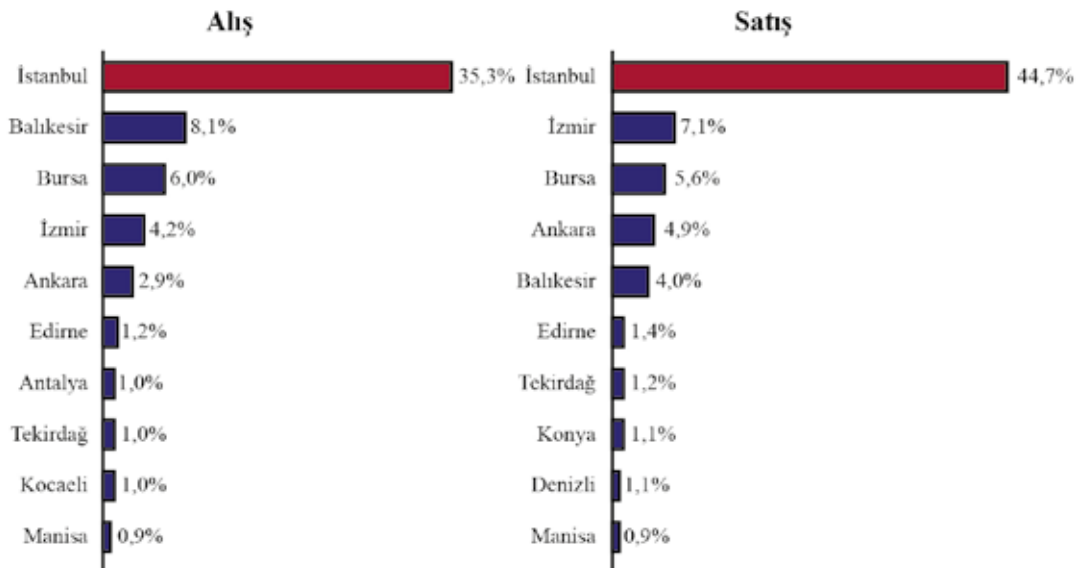
Kaynak: Girişimci Bilgi Sistemi ve TEPAV Hesaplamaları

Çanakkale'nin iç ticaretindeki İstanbul ağırlığı, Balıkesir'den daha yüksek düzeydedir.

Çanakkale'nin sattığı ürünlerin yüzde 35'i İstanbul'a gitmektedir. İlin Türkiye'nin genelinden tedarik ettiği ürünlere bakıldığında ise en yüksek ilişkinin yüzde 45 ile yine İstanbul'la olduğu görülmektedir. Fakat tüm Türkiye genelinde İstanbul'dan en fazla alış yapan iller incelendiğinde Çanakkale, yüzde 0,2 ile 31. sırada gelmektedir. Bu oran, yüzde 0,5 ile 21. sırada olan Balıkesir'den daha azdır.

Çanakkale'nin hem alış hem de satışta İstanbul'dan sonraki en büyük ticaret partneri olan iller İzmir, Bursa, Balıkesir ve Ankara olarak sıralanmaktadır.

Özellikle Bursa ve Balıkesir ile yüksek ticari ilişkiler geliştirmiş olması, Çanakkale'nin kendi bölgesiyle ticari ilişkilerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Fakat ticarete İstanbul'a olan yüksek bağımlılık, ilin kendi bölgesiyle geliştirebileceği ilişkilerin ve dolayısıyla yerel kalkınmanın hızını yavaşlatmaktadır.

Şekil 46: Çanakkale'nin En Fazla Satış Ve Alış Yaptığı İllerin Payı, Yüzde, 2014

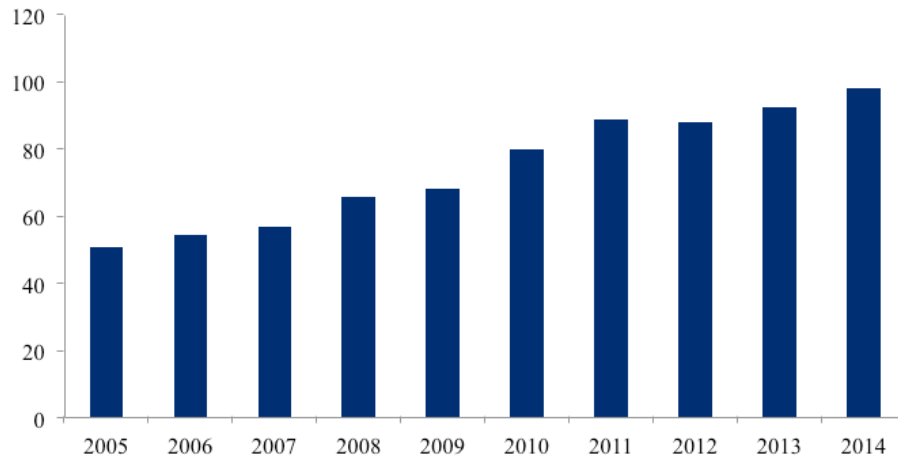
Kaynak: Girişimci Bilgi Sistemi

2.2. Genel Değerlendirme

2.2.1. Tarım ve Tarımsal Sanayi

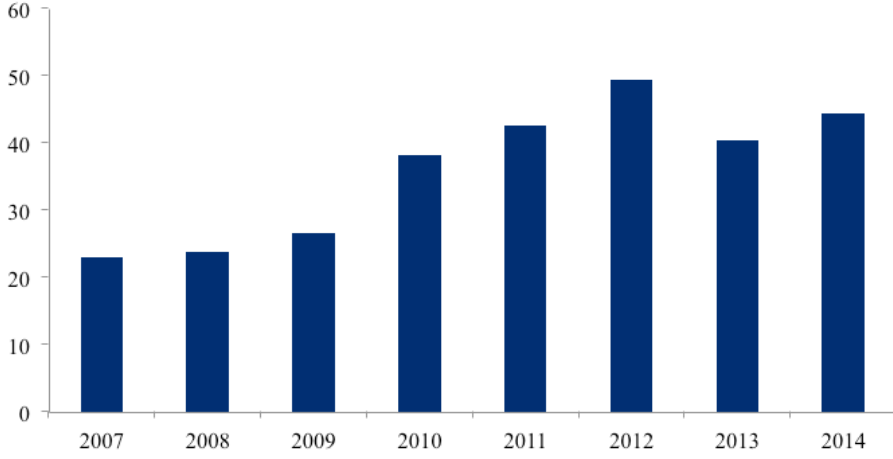
Son 10 yıllık dönemde ülke genelindeki bitkisel üretim değeri yaklaşık iki katına çıkmıştır. TÜİK verilerine göre, 2005 yılındaki bitkisel üretim değeri yaklaşık 51 milyar TL iken bu değer 2014 yılında 98 milyar TL'ye ulaşmıştır. Söz konusu artışın nedenleri arasında tarımsal ürünlerin fiyatlarında 2007 sonrasındaki hızlı yükselmenin yanı sıra, bazı bölgelerdeki tarımsal teknolojinin modernize edilmesi ve sulanan alanların genişletilmesi bulunmaktadır. Hayvansal üretim değerlerinde ise bitkisel ürünlerdekinden daha hızlı bir artış görülmüştür. TÜİK verilerine göre, 2007-2014 yılları arasında hayvansal ürünlerdeki üretim değeri yaklaşık iki katına çıkarak 44 milyar TL'yi aşmıştır.

Şekil 47: Yıllara Göre Türkiye Bitkisel Üretim Değeri (Milyar TL)

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler

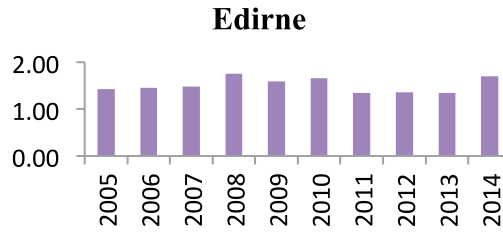
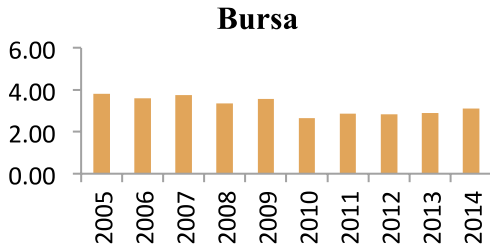
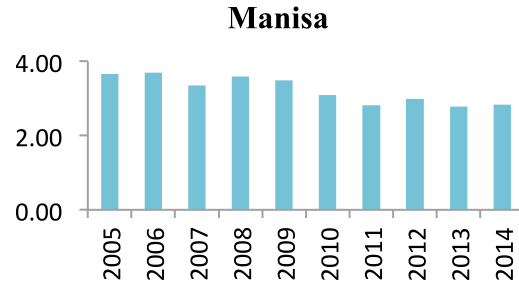
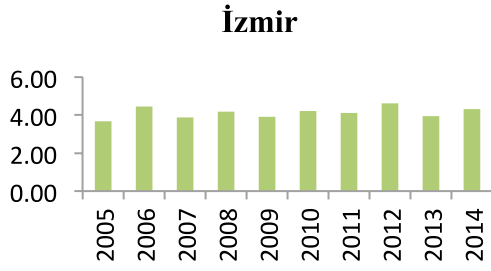
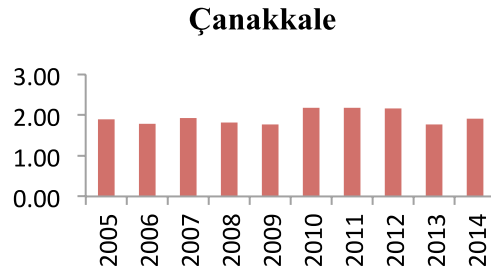
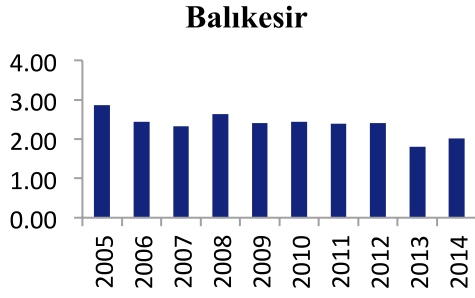

Şekil 48: Yıllara Göre Türkiye Hayvansal Üretim Değeri (Milyar TL)

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler

Bitkisel üretim değeri yönünden Balıkesir, ülke genelindeki ağırlığını kaybederken Çanakkale'nin bu yönden bir değişim yaşamadığı görülmektedir. 2005 yılında Balıkesir, yaklaşık 1,5 milyar TL'lik bitkisel üretim değeriyle ülke bitkisel üretiminin yüzde 2,87'sini karşılamış ve bu yönden Türkiye genelinde 10. sırada yer almıştır. Çanakkale ise yaklaşık 1 milyar TL ve yüzde 1,90'lık payıyla 17. sıraya yerleşmiştir. 2014 yılına gelindiğinde ise Balıkesir yüzde 2,02 ile 16. sıraya gerilerken Çanakkale yüzde 1,91 ile 17. sıradaki yerini korumuştur. Çevre illerden İzmir, Bursa ve Manisa, bölge illerinin önünde yer alırken geride yer alan Edirne'nin farkı kapama eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, bölgede özellikle Balıkesir'in bitkisel üretim yönünden diğer çevre illere kıyasla bir gerileme sürecinde olduğunu ortaya koymaktadır.

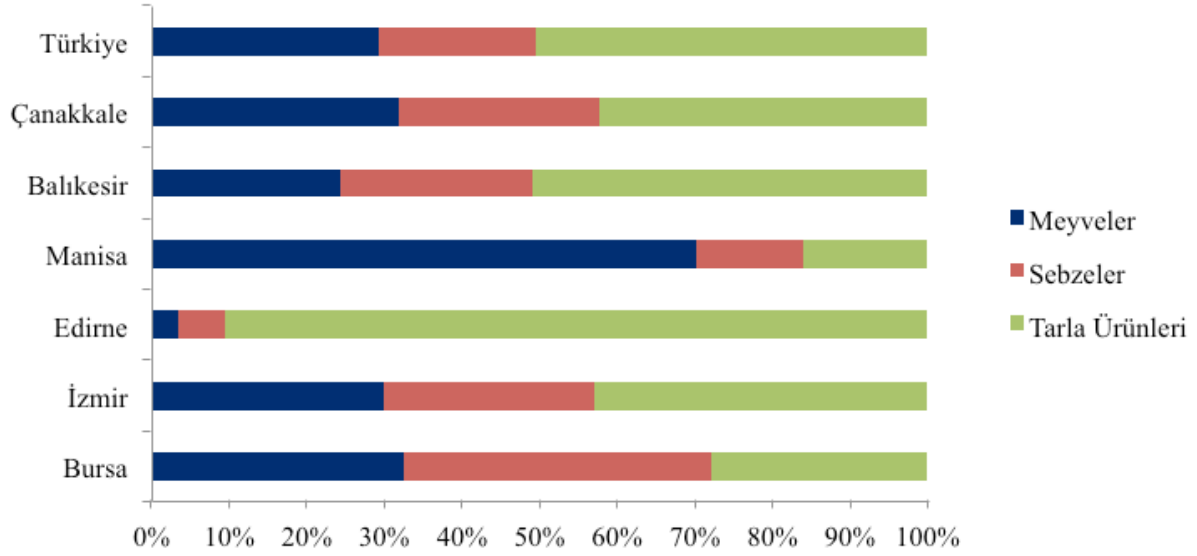

Şekil 49: Bölge illeri ve çevre illerdeki Bitkisel Üretim Değerlerinin Ülke Genelindeki Payları, yüzde

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler ve TEPAV Hesaplamaları

Bölge illerindeki tahılların ağırlığı ülke genelinin altında olmasına rağmen çevre illere oranla yüksektir. Ülke bitkisel üretiminin ürün gruplarına göre dağılımında, meyveler yüzde 29,2, sebzeler yüzde 20,3, tarla ürünleri ise yüzde 50,5 paya sahiptir. Söz konusu oranlar Balıkesir’de sırasıyla yüzde 24,3, yüzde 24,9 ve yüzde 50,8; Çanakkale’de ise yüzde 31,9, yüzde 25,9 ve yüzde 42,2 şeklindedir. Balıkesir’de sebzelerin, Çanakkale’de ise hem sebzelerin hem de meyvelerin payının ülke geneline göre yüksek olduğu görülmektedir. Tahılların payı Balıkesir’de ülke geneli ile benzer düzeydeyken Çanakkale’de daha düşük seviyededir. Buna karşın Edirne dışındaki çevre illerin de Güney Marmara Bölgesi’ne benzer şekilde, meyve ve sebzelerde yüksek paya sahip olması dikkat çekmektedir.

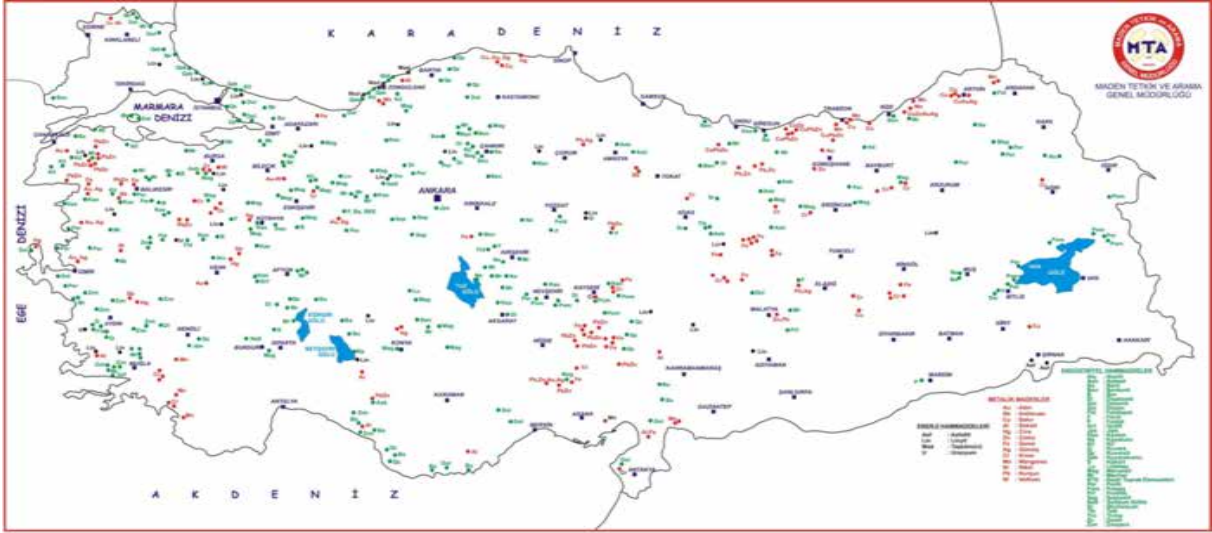
Şekil 50: Bölge İlleri ve Çevre İllerdeki Bitkisel Üretim Değerlerinin Ürün Gruplarına Göre Dağılımı, Yüzde, 2014

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri, Tarımsal Fiyat Değerleri ve TEPAV Hesaplamaları

2.2.2. Madencilik, Yeraltı Kaynakları ve Metalürji

Ülke sanayilerinin gelişiminde önemli rol oynayan sektörlerin başında madencilik sektörü gelmektedir. Sanayinin ihtiyacı olan enerji ve enerjinin ham maddesi olan madenler ve yeraltı kaynakları, ülke ekonomilerine olumlu katkılar sunmaktadır. Türkiye jeolojik yapısı itibarıyla zengin maden ve yeraltı kaynaklarına sahiptir. Ülkemiz maden üretiminde dünyada 132 ülke arasında 28., üretilen maden çeşitliliğinde ise 10. sıradadır. Dünyada ticareti yapılan 90 maden çeşidinin 77'si Türkiye'de bulunmaktadır.¹ Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA) verilerine göre, 2012 yılında Türkiye maden ihracatı 4 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olup toplam ihracat içindeki payı yüzde 2,6 olmuştur.

TR22 Bölgesi illerinde zengin maden kaynakları bulunmaktadır. Türkiye'deki maden ve yeraltı kaynaklarının dağılımına bakıldığında özellikle belirli bölgelerde yoğunlaşmalar dikkat çekmektedir. Güney Marmara Bölgesi'ndeki yoğunlaşma ise ülkenin geri kalanına göre daha yüksektir. Madencilik sektörünün farklı kullanım alanları ve sanayideki önemi nedeniyle bölgedeki bu potansiyelin avantaja dönüştürülmesi için maden ve yeraltı kaynaklarının ayrıca incelenmesi yerinde olacaktır.

Şekil 51: Türkiye Maden ve Yeraltı Kaynakları Dağılımı, 2010

Kaynak: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA)

Balıkesir'deki maden yatakları endüstriyel ham maddelerde yoğunlaşmaktadır. İlde bor, kaolen, kireçtaşı, manyezit, mermer ve talk gibi endüstriyel ham maddeler yaygın olarak bulunmaktadır. Özellikle bor, kaolen ve manyezit, ülkemiz madencilik politikaları açısından önemli ürünler arasındadır.³⁶ Bunun yanı sıra, özellikle Edremit Körfezi civarında bakır-kurşun-çinko, altın ve antimuan gibi metalik maden rezervleri de bulunmaktadır. İlde dağınık halde demir ve mangan yatakları da mevcuttur.

36 Kalkınma Bakanlığı (2015), Onuncu Kalkınma Planı Madencilik Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu

AÇIKLAMALAR / EXPLANATIONS

⊙ YATAK / ORE DEPOSITE

× İŞLETME / MINE

× ESKİ İŞLETME / OLD MINE

• Yerleşim merkezi
Urban center

METALİK MADENLER

METALLIC MINERALS

ENDÜSTRİYEL HAMMADELER

INDUSTRIAL RAW MATERIALS

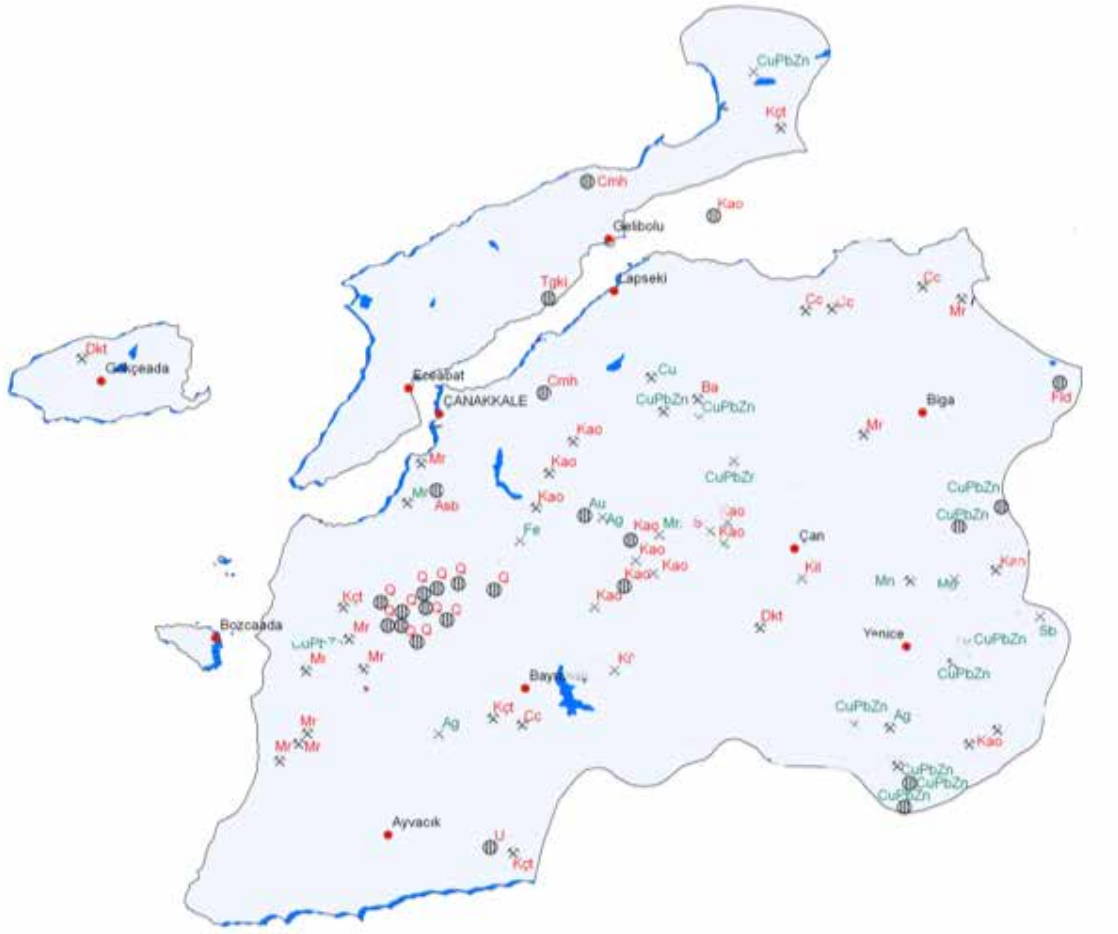
Ag	Gümüş Silver	Fel	Feldspat Feldspar	Mn	Mangan Manganese
Asb	Asbest Asbestos	Hg	Çivya Mercury	M	Mermer Marble
Au	Altın Gold	Jps	Jips Gypsum	Per	Perlit Perlite
B	Bor Boron	Kao	Kaolin Kaolinite	S	Kükürt Sulphur
Cr	Krom Chromite	Kçl	Kireçtaşı Limestone	Sb	Antimon Antimony
CuPbZn	Bakır-Kurşun-Çinko Copper-Lead-Zinc	Kİ	Kil Clay	Talk	Talk Talc
Fe	Demir Iron	Mag	Magnezit Magnesite	W	Wolfram Wolfram

Şekil 52: Balıkesir İli (Zuhur Haricindeki) Maden Haritası, 2010

Kaynak: MTA

* Zuhur düzeyinde bulunan madenler dâhil edilmemiştir.

Çanakkale'nin iç kesimlerinde metalik madenler, diğer bölgelerde ise endüstriyel ham maddeler yoğunlaşmaktadır. İlde kıyıya yakın kesimlerde kaolen, kuvars ve mermer yoğunlaşması dikkat çekerken Çanakkale'de uranyum, dekoratif taş, kalsit ve barit gibi endüstriyel maddelerin de bulunduğu görülmektedir. İlin iç kesimlerinde yoğunlaşan başlıca metalik madenler ise bakır-kurşun-çinko ve altındır.

AÇIKLAMALAR / EXPLANATIONS

⊕ YATAK / ORE DEPOSIT

× İŞLETME / MINE

× ESKİ İŞLETME / OLD MINE

• Yerleşim merkezi
Urban center

METALİK MADENLER
METALLIC MINERALS

ENDÜSTRİYEL HAMMADDELER
INDUSTRIAL RAW MATERIALS

Ag	Gümüş Silver	Dkt	Dekoratif Taş Decorative Stone	Mn	Mangan Manganese
Asb	Asbest Asbestos	Diy	Diyatomit Diatomite	Mo	Molibden Molybdenum
Au	Altın Gold	Fe	Demir Iron	Mr	Mermer Marble
Ba	Barit Barite	Fld	Feldspat Feldspar	Q	Kuvarts Quartz
Ben	Bentonit Bentonite	Grf	Grafit Graphite	S	Kükürt Sulphur
Cmh	Çimento Hammaddeleri Cement Raw Materials	Kao	Kaolin Kaolin	Sb	Antimuan Antimony
Cc	Kalsit Calcite	Kçt	Kireçtaşı Limestone	Tgki	Tuğla-Kiremit Brick-Tile Building Stone
Cu	Bakır Copper	Kil	Kil clay	U	Uranyum Uranium
CuPbZn	Bakır-Kurşun-Çinko Copper-Lead-Zinc	Mag	Magnezit Magnesite	W	Wolfram Wolfram

Şekil 53: Çanakkale İli (Zuhur Haricindeki) Maden Haritası

Kaynak: MTA

* Zuhur düzeyinde bulunan madenler dâhil edilmemiştir.

2.2.3. Turizm

Turizm sektörü, hizmetler sektörünün bir kolu olmasına rağmen bölgenin sanayi yapısının turizm ile ilişkili olarak nasıl gelişeceğine dair yön çizebilmesi açısından temel gelişme eksenleri arasında incelenmektedir. 2014 yılı verilerine bakıldığında turizm, dünyada ve Türkiye’de giderek büyüyen bir sektör olarak göze çarpmaktadır. UNWTO (Birleşmiş Milletler

Dünya Turizm Organizasyonu) göstergelerine göre, dünyada GSMH'nin yüzde 9'unu turizm sektörü oluşturmaktadır. Turizm 2020 Vizyonu Raporu'na göre ise 2020 yılında turist sayısının 1,6 milyara, harcamaların ise 2 trilyon dolara ulaşacağı ve sektörün yıllık ortalama olarak yüzde 4,1 oranında büyüyerek küresel ekonomiden daha hızlı bir şekilde gelişim göstereceği tahmin edilmektedir.³⁷

Türkiye, coğrafi konumu, tarihi, doğal güzellikleri, sahilleri ve iklimi sayesinde çok fazla turist çekebilen bir ülkedir. 2014 senesinde Türkiye'ye gelen yerli ve yabancı toplam ziyaretçi sayısı 41 buçuk milyonu bulmuştur. Bu ziyaretçiler için hesaplanan kişi başına ortalama harcama yaklaşık 800 dolar civarındadır. Ziyaretçilerin ortalama kalış süresi ise 10 gün olarak belirlenmiştir ki bu oldukça yüksek bir sayıdır.³⁸ Ülkeye turistik amaçlarla geliş sayısı oldukça yüksek olmasına rağmen kişi başı harcanan miktarın görece az olması, ülkeye gelen turist profilinin az harcama yapan orta gelir düzeyine sahip turistlerden oluştuğunu göstermektedir.

Balıkesir; İstanbul, Antalya, İzmir, Muğla ve Aydın'ın ardından Türkiye'nin en fazla turist çeken illeri arasında yer almaktadır. 2014 verilerine bakıldığında, Balıkesir adı geçen beş ilin ardından turist çeken altıncı il konumundadır. 2014 yılında Balıkesir'i 1.690.900 yerli ve yabancı turist ziyaret etmiştir. Geceleme sayısına bakıldığında ise Türkiye geneline göre yüksek olmasına rağmen en fazla turist çeken diğer iller kadar yüksek performans göstermediği gözlemlenmektedir. Balıkesir'de belediye işletmesi belgeli tesislerde 2014 senesinde 1.011.667, turizm işletmesi belgeli tesislerde ise 2.240.093 geceleme gerçekleşmiştir. Ek olarak Balıkesir'e turistik amaçlarla gelen ziyaretçiler yaklaşık 1,9 günlerini burada geçirmektedirler. Bu sayı, Türkiye ortalaması olan 1,7'den yüksek olmasına rağmen Türkiye'nin en fazla turist çeken ilk beş ilinin ortalaması olan 3 güne kıyasla oldukça düşük kalmaktadır.

Tablo 10: Türkiye'nin En Fazla Turist Çeken İlk 6 İlinde Turistlerin Geliş, Geceleme ve Ortalama Kalış Süreleri, 2014

	Tesise Geliş sayısı	Geceleme Sayısı	Ortalama Kalış Süresi
İstanbul	9.584.339	22.455.162	2,4
Antalya	8.889.339	40.189.972	4,0
Muğla	5.155.304	21.286.018	4,0
İzmir	5.037.577	8.613.631	1,9
Aydın	2.294.206	6.303.426	2,7
Balıkesir	1.690.900	3.251.760	1,9

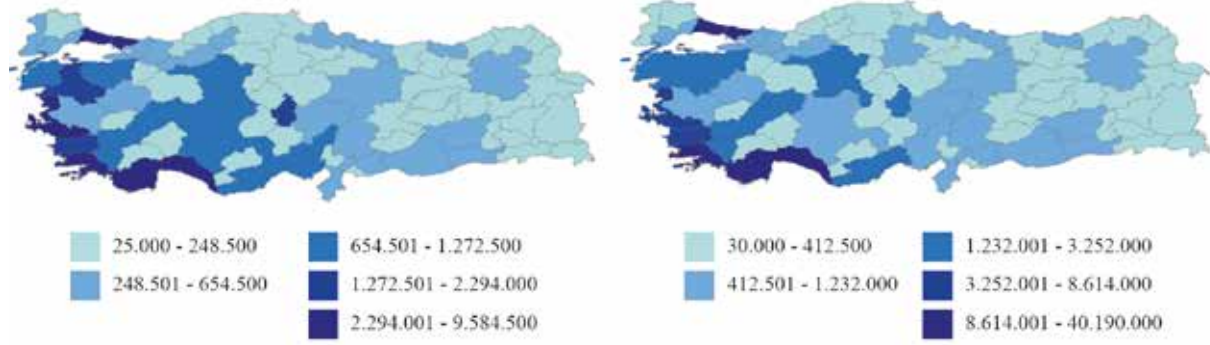
Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Çanakkale, turizm sektöründe Balıkesir'in gerisinde olsa da ilk 10 il arasına girebilmektedir. Çanakkale, 2014 senesinde Türkiye'nin en çok turist çeken 10. ili durumundadır. 2014 senesinde Çanakkale'yi 1.031.943 yerli ve yabancı turist ziyaret etmiştir. İlde turistlerin ortalama kalış süresi 1,4 gündür. Bu, Çanakkale'nin de içinde bulunduğu 2014 yılında en fazla turist çeken ilk on ilin ortalaması olan 2,4 gün ile kıyaslandığında yine oldukça düşük kalmaktadır. Gökçeada'ya gelen turist sayısı 2009'dan itibaren sürekli düşmesine rağmen Çanakkale'ye ge-

³⁷ Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, UNWTO

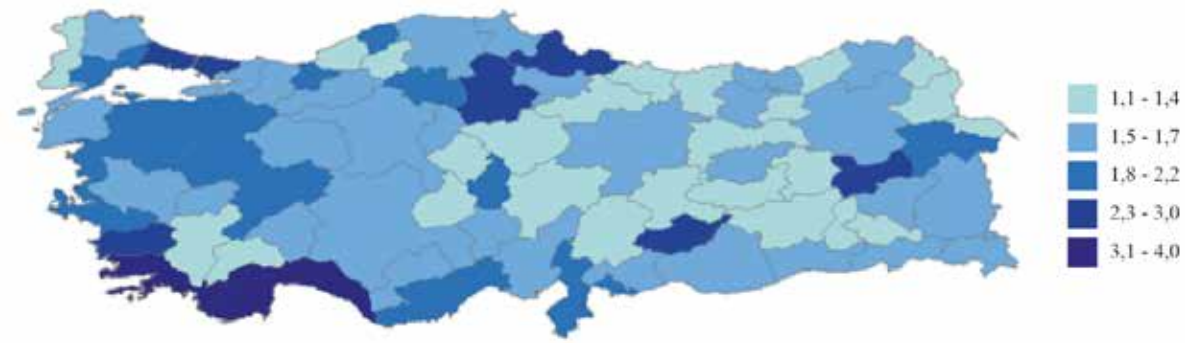
³⁸ TÜİK

len toplam turist sayısı artmaktadır. Özellikle 2010 senesinden sonra Bozcaada'da yaşanan turist artışı, ilin tümüne etki etmiştir.

Şekil 54: Belediye ve Turizm Belgeli İşletmeler için Yerli Yabancı Turist Tesise Geliş Sayısı, Toplam, 2014

Şekil 55: Belediye ve Turizm Belgeli İşletmelerde Yerli Yabancı Turist Geceleme Sayısı, Toplam, 2014

Şekil 56: Belediye ve Turizm Belgeli İşletmelerde Ortalama Kalış Süresi, Gün, 2014

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

* Bozcaada ve Gökçeada, Çanakkale içerisinde ele alınmıştır.

Turizm sektöründe başarılı olan illerin, imalat sektöründe de bazı benzerliklere sahip oldukları görülmektedir. Balıkesir ve Çanakkale ekonomileri büyük oranda sadece turizme dayanmasa bile, yukarıda da gösterildiği gibi turizm sektörü, bahsedilen illerde büyük önem taşımaktadır. Tek başına turizmdeki başarının imalat sanayi ile direkt bir ilişkisi bulunmamaktadır. Fakat turizm sektörü gelişkin bölgelerde bu sektörü beslemek adına gelişen ve öne çıkan bazı sanayi kollarından bahsetmek mümkündür. Bu nedenle, turizm sektöründeki gelişmişlik ve imalat sanayi arasında bir bağlantı olup olmadığını ve bu bağlantının hangi imalat kollarının gelişmesine katkıda bulunduğunu saptamak adına turizmde başarılı illerde öne çıkan imalat sektörlerinin incelenmesi önemlidir.

Türkiye'de 2000 yılından 2013 yılına kadar turizmde en fazla gelişme gösteren illerde sırasıyla gıda, mobilya, bitkisel ve hayvansal üretim, fabrika metal ürünler ve metalik olmayan ürünlerin imalatı ön plana çıkmaktadır. Turizmdeki gelişmişliğin Türkiye'de hangi sanayi kollarını etkilediğini görmek için öncelikle, 2000-2013 yılları arasında turizm ve belediye belgeli tesislere turist geliş sayısını en fazla artırmış iller belirlenmiştir. Söz konusu iller belirlenirken 2000 yılındaki turist geliş sayısı 25 binden düşük iller, ilk değerleri çok düşük olduğu için analiz dışında tutulmuştur. Bu şekilde turizm sektöründe yıllar içinde başarısını en hızlı

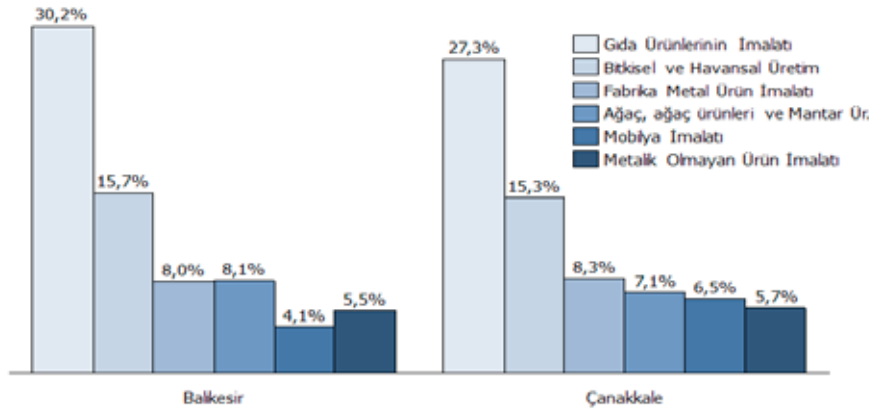
arttıran 10 il tespit edilmiştir. Daha sonra, bu illerde imalat sektöründe faaliyet gösteren iş yerlerinin en fazla hangi faaliyet gruplarına ait olduğu çıkartılarak turizmde başarı gösteren illerin hangi sanayi faaliyet kollarında yüksek performans gösterdiği tespit edilmiştir. Bulunan veriler ışığında, turizm başarısını 2000 yılından 2013 senesine kadar başarılı bir şekilde artırmış olan illerde sırasıyla gıda, mobilya, bitkisel ve hayvansal üretim, fabrika metal ürün ve metalik olmayan ürünlerin imalatının, imalat sektöründeki en büyük paylara sahip oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 11: Turizm Sektöründe Gelişme Gösteren İllerde İmalat Sektöründe Öne Çıkan Faaliyete Göre İş Yeri Sayılarının İmalat Sektörü İş Yeri Sayılarına Oranı, Yüzde, 2013

	Gıda Ürünleri İmalatı	Mobilya İmalatı	Bitkisel ve Hayvansal Üretim	Fabrika Metal Ürün İmalatı	Metalik Olmayan Ürünler İmalatı
Antalya	16,2	12,4	11,2	8,4	6,9
Diyarbakır	30,3	5,8	7,0	6,8	6,7
Eskişehir	19,8	3,7	2,1	7,4	3,5
Gaziantep	24,4	3,7	2,0	6,8	4,0
Hatay	20,9	13,0	5,6	11,5	6,3
Kocaeli	13,3	5,7	3,0	21,3	5,5
Manisa	23,3	3,4	11,6	13,3	6,5
Ordu	34,2	9,0	2,4	8,5	8,5
Kayseri	14,2	21,1	4,7	17,3	4,8
Şanlıurfa	41,9	3,8	20,6	2,7	6,2

Kaynak: TÜİK, SGK ve TEPAV Hesaplamaları

Turizmde başarılı illerde yoğunlaşan imalat alt sektörlerinin Balıkesir ve Çanakkale’de yoğun olarak bulunduğu görülmektedir. Gıda ürünlerinin imalatı, aynı turizmde karşılaştırılan başarılı illerde olduğu gibi Balıkesir ve Çanakkale’de de işyeri sayısı sıralamasında birinci sırada yer almaktadır. Karşılaştırılan illerden farklı olarak Balıkesir ve Çanakkale’de ağaç, ağaç ürünleri sektöründe çalışan işyeri sayısı ve mantar üretimi, mobilya imalatı ve metalik olmayan ürün imalatında çalışan işyeri sayısından daha fazladır.

Şekil 57: Balıkesir ve Çanakkale En Fazla İşyeri Bulunan İmalat Alt Sektörleri, yüzde, 2013

Kaynak: TÜİK/SGK/TEPAV Çalışmaları

2.2.4. Su ve Jeotermal Kaynakları

Üç ayrı akarsu havzasında toprağı bulunan bölgenin su kaynakları, yüzeyde yoğunlaşmaktadır. Balıkesir ve Bandırma alt bölgeleri Susurluk Havzası'na dâhilken Çanakkale Alt Bölgesi Marmara Havzası, Edremit Alt Bölgesi ise Kuzey Ege Havzası'nda yer almaktadır. Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın 2014 yılı verilerine göre, söz konusu üç havzanın yeraltı işletme rezervi 1.009,5 hektometreküp iken ortalama yıllık akışları 15,85 kilometreküp olarak gerçekleşmiştir. Buna göre, söz konusu yeraltı su potansiyelinin yüzde 5,9'unu oluşturan bu havzaların yüzey sularındaki payı yüzde 8,5'tir. Bu durum, bölgede yeraltı su kaynaklarının yüzey sularına göre daha sınırlı düzeyde olduğunu göstermektedir.

Şekil 58: Türkiye Akarsu Havzaları Haritası

Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı

Bölgede yüksek sıcaklığa sahip jeotermal kaynaklar bulunmaktadır. MTA'nın aşağıda sunulan haritasına göre, TR22 Bölgesi'nin iç kesimlerinde yoğun olarak bulunan sıcak su kaynakları, hem termal hem de sağlık turizmi açısından önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Özellikle Balıkesir'deki kaynakların su sıcaklığının yüksek olması, bu potansiyeli arttırmaktadır. MTA verilerine göre, TR22 Bölgesi'nde 24'ü Balıkesir'de, 17'si ise Çanakkale'de olmak üzere toplam 41 kaynak mevcuttur. Kaynakların yanı sıra, Balıkesir Üniversitesi bünyesindeki Gönen Jeotermal Enstitüsü'nün faaliyete geçmesi ve Sındırgı Jeotermal A.Ş. ile jeotermal kaynağın şehrin ısınma sisteminde kullanımı gibi planlar söz konusudur.

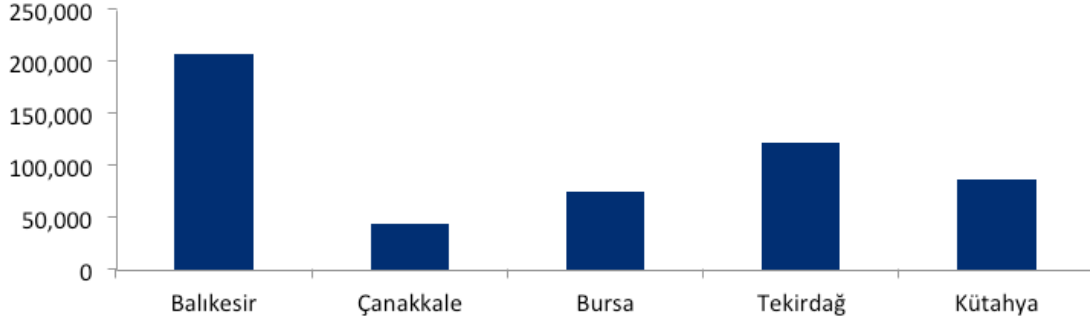
Şekil 59: Türkiye Jeotermal Kaynaklar ve Uygulama Haritası

Kaynak: MTA

2.2.5. Ulaştırma ve Haberleşme

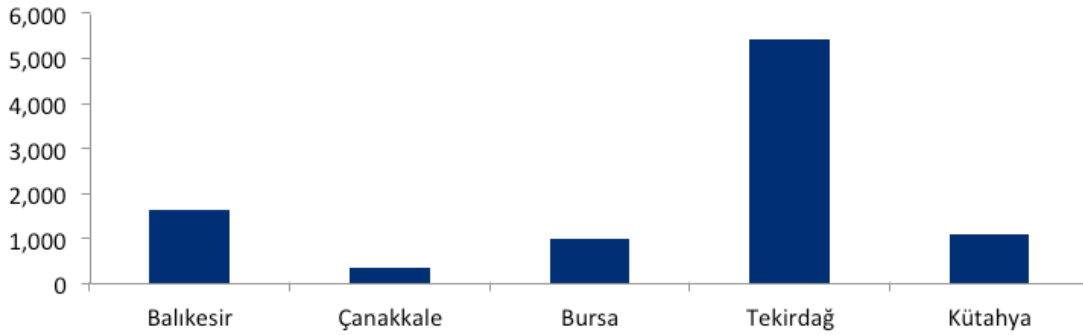
Bölgede karayolu altyapısı yaygındır. TÜİK verilerine göre, 2014 yılında bölgede 1.191 kilometresi Balıkesir, 1.055 kilometresi ise Çanakkale’de olmak üzere toplam 2.246 kilometrelik devlet ve il yolu ağı bulunmaktadır. Söz konusu yol ağı, ülke genelinin yüzde 3,52’sini oluşturmaktadır. Sadece Balıkesir’de bulunan 280 kilometre demiryolu altyapısı ise bu alanda ülke genelinin yüzde 2,76’lık bölümüne tekabül etmektedir. Bölgenin ülke yüzölçümünün yüzde 3,15’ine sahip olduğu göz önüne alındığında karayolu altyapısının yaygınlığının yüksek, demiryolu altyapısının yaygınlığının ise düşük olduğu görülmektedir.

2010’da yenilenerek açılan Edremit Koca Seyit Havalimanı, bölgenin havayolu ulaşımında kritik bir rol oynamaktadır. Balıkesir’in, havalimanı bulunan çevre illerle kıyaslandığında, yolcu taşımacılığı yönünden Bursa ve Tekirdağ gibi diğer büyükşehirleri geride bıraktığı görülmektedir. 2014’te Balıkesir’de taşınan 200 bini aşkın yolcu, Edremit Kocaseyit Havalimanı’nı kullanmıştır. Bu durumda büyük ölçüde, tatil amacıyla Körfez bölgesine gelen yerli turistlerin etkisi bulunmaktadır. Yük taşımacılığına bakıldığında ise çevre illerden Tekirdağ’ın öne çıktığı görülmektedir. Bunun nedeni, İstanbul’dan taşın ve Çorlu-Çerkezköy hattında yoğunlaşan sanayinin, yurt dışına havayoluyla ihracat kanalını kullanmasıdır.

Şekil 60: TR22 Bölgesi ve Çevresindeki İllerde Havayolu Yolcu Sayısı, 2014

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler

Şekil 61: TR22 Bölgesi ve Çevresindeki İllerde Havayolu Yük Miktarı, Ton, 2014

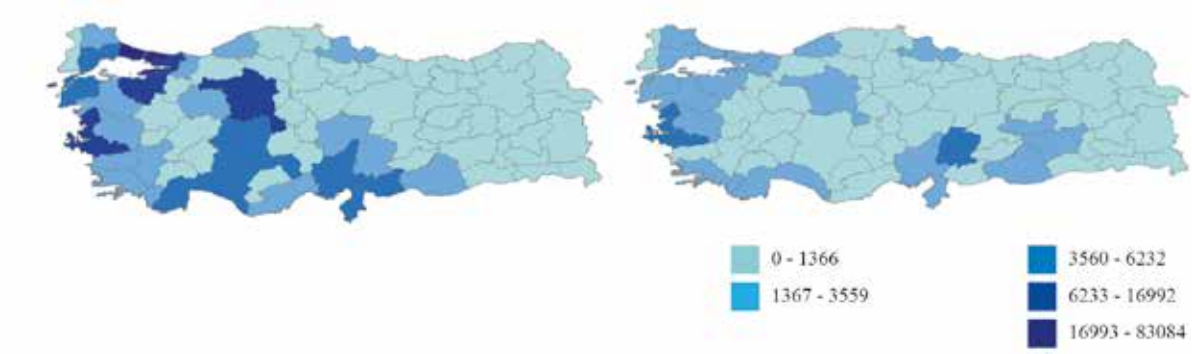
Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler

2.2.6. Enerji

Enerji sektörü özellikle başta sanayi olmak üzere bütün sektörler için oldukça büyük önem arz etmektedir. Sürdürülebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması, üretim, iletim ve dağıtımda kayıpların önüne geçilmesi, enerjinin etkili kullanımı, yeni teknolojilerin geliştirilmesi gibi konular üzerine çalışmalar, enerji sektörünün bölgedeki verimliliğini belirlemektedir. TEPAV Ekibi ve Güney Marmara Kalkınma Ajansı tarafından gerçekleştirilen saha ziyaretlerinde, bölgenin enerji sektöründe Türkiye'nin diğer illerine kıyasla daha fazla faaliyet yürüttüğü gözlemlenmiştir. Fakat aynı zamanda, özellikle OSB dışındaki fabrikalarda altyapı eksikliklerinden doğan elektrik kesintilerinin üretimde kayıplara yol açtığına dair yorumlar da edinilmiştir. Bölgede enerji sektörünün öneminin büyük olmasına rağmen hala bazı altyapı eksikliklerinin üretimi sekteye uğratması önemli bir sorundur. Enerji ve elektrik üretimindeki sıkıntılar, imalat sektörüne bu şekilde doğrudan etki ettiği için TR22 Bölgesi'nde enerji konusunun incelenmesi yerinde olacaktır.

Türkiye'de kişi başına düşen gelirin artışı, ekonominin genişlemesi, kentleşmenin hızlanması ve nüfusun artışı gibi unsurlar enerji talebini artırmaktadır. Bu durumun yansımaları illerde ve ilçelerde de görülmektedir. Genel enerji üretimine bakıldığında Türkiye'de en fazla öne çıkan yerler, TR22 Bölgesi'nin de içerisinde bulunduğu Marmara Bölgesi ve Ege Bölgesi olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat aynı şekilde en fazla enerji tüketiminin görüldüğü bölge de yine bu bölgedir. Türkiye'de enerji tüketiminde başı çeken iller İstanbul, Ankara ve İzmir olarak sıralanmaktadır. Çanakkale en fazla enerji tüketen 12., Balıkesir ise 19. ilimizdir ve Türkiye içerisinde enerji tüketim payları sırası ile yüzde 2,16 ve yüzde 1,36'dır.

Şekil 62: Türkiye Enerji Tüketim Değerleri, MWh, 2013 **Şekil 63: Türkiye Enerji Kurulu Güç (Üretim), MW, 2014**

Kaynak: Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü (TEDAŞ / TEİAŞ)

Çanakkale’de enerji sektöründe istihdam daha yüksek iken Balıkesir’de bu oran, hem Çanakkale’ye göre hem de Türkiye geneline göre düşük kalmaktadır. 2014 yılında illerin elektrik enerjisinin üretimi, iletimi ve dağıtım³⁹ sektöründe çalışanların tüm çalışanlara oranı sıralamasında, Çanakkale 8. gelirken Balıkesir 53. yer almıştır. Çanakkale’de sektörde istihdam edilenlerin bütün istihdama oranı yüzde 2.10 iken Balıkesir’de bu oran yalnızca yüzde 0,3’tür. Türkiye’de bu oranın 81 il için ortalaması ise yüzde 0,8 civarındadır.

TR22 Bölgesi’ni enerji konusunda ele almanın bir diğer gerekliliği de bölgenin yenilenebilir enerji konusundaki performansıdır. Yenilenebilir olmayan enerji üretim ve tüketim sistemleri; yerel, bölgesel ve küresel ölçekte hava, su ve toprak kirlenmesinde büyük rol oynamaktadır. Bu nedenle dünyada karbon ve sera gazı salınımını azaltmak için çalışmalar ve alternatif enerji üretim yöntemleri geliştirilmektedir. Türkiye’de yenilenebilir enerji üretimi oldukça düşüktür ve her ilde gerçekleşmemektedir. Hem Çanakkale hem de Balıkesir, Türkiye’deki yenilenebilir enerji üretimine katkı yapan sayılı illerdendir. Balıkesir, yenilenebilir kurulu güç temel alındığında Türkiye’de 8., Çanakkale ise Türkiye’de 10. gelmektedir. Fakat bütün üretim içerisinde yenilenebilir enerjinin payına bakıldığında sıralama biraz daha düşmektedir. (Bkz. Şekil 64) Balıkesir’de yenilenebilir enerjinin toplam kurulu güç içerisindeki payı yüzde 1,3; Çanakkale’de ise yüzde 1’dir.

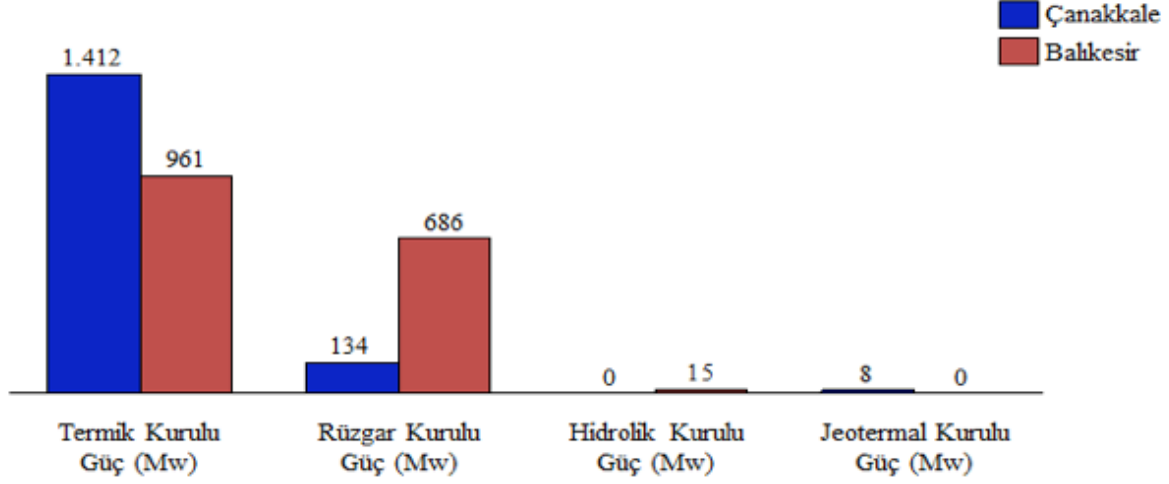

Şekil 64: Türkiye’de Yenilenebilir Enerjinin İllerdeki Toplam Kurulu Güç İçerisindeki Payı, Yüzde

Kaynak: Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü (TEDAŞ / TEİAŞ)

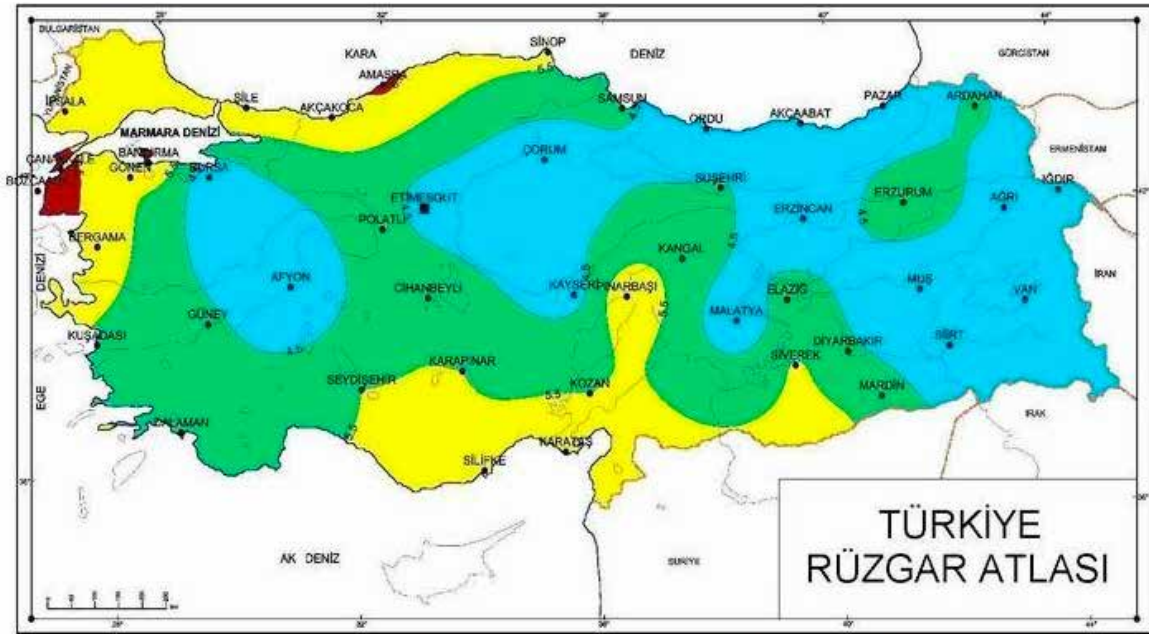
³⁹ NACE D 35.1

2014 yılında en fazla hangi santrallerden enerji üretildiği incelendiğinde termik kurulu gücünün ve rüzgâr kurulu gücünün bölgede ağırlığı olduğu görülmektedir. Özellikle Balıkesir’de termikten elde edilen enerji ile rüzgâr gücü ile elde edilen enerji birbirine yakındır. Bu durum, bölgede özellikle de Balıkesir’de yenilenebilir enerjinin öneminin yüksek olduğunu göstermektedir.

Şekil 65: Balıkesir ve Çanakkale’de Enerji Kurulu Gücü, MW

Kaynak: Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü (TEDAŞ / TEİAŞ)

	Red	Yellow	Green	Blue
U (m/s)	> 7.5	6.5 – 7.5	5.5 – 6.5	4.5 – 5.5
P (W/m ²)	> 500	300 - 500	200 - 300	100 - 200

Şekil 66: Türkiye Rüzgâr Atlası

Kaynak: <http://www.mgm.gov.tr/arastirma/yenilenebilir-enerji.aspx?s=ruzgaratlası>

MGM (Meteoroloji Genel Müdürlüğü) tarafından hazırlanan Türkiye Rüzgâr Atlası incelendiğinde Türkiye’de rüzgârın kuvvetli olduğu üç lokasyondan ikisinin Bandırma ve Gelibolu olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, bölgenin rüzgâr enerjisi için doğal bir potansiyel olduğunun göstergesidir. TÜREB İstatistik Raporu’na göre, Türkiye’de işletmede bulunan RES’lerin yüzde 24,08’i Balıkesir’dedir ve bu oranla Balıkesir, Türkiye’de rüzgar enerjisinde birinci konumdadır. Çanakkale ise aynı sıralamada yüzde 4,52 ile 6. sırada bulunmaktadır.

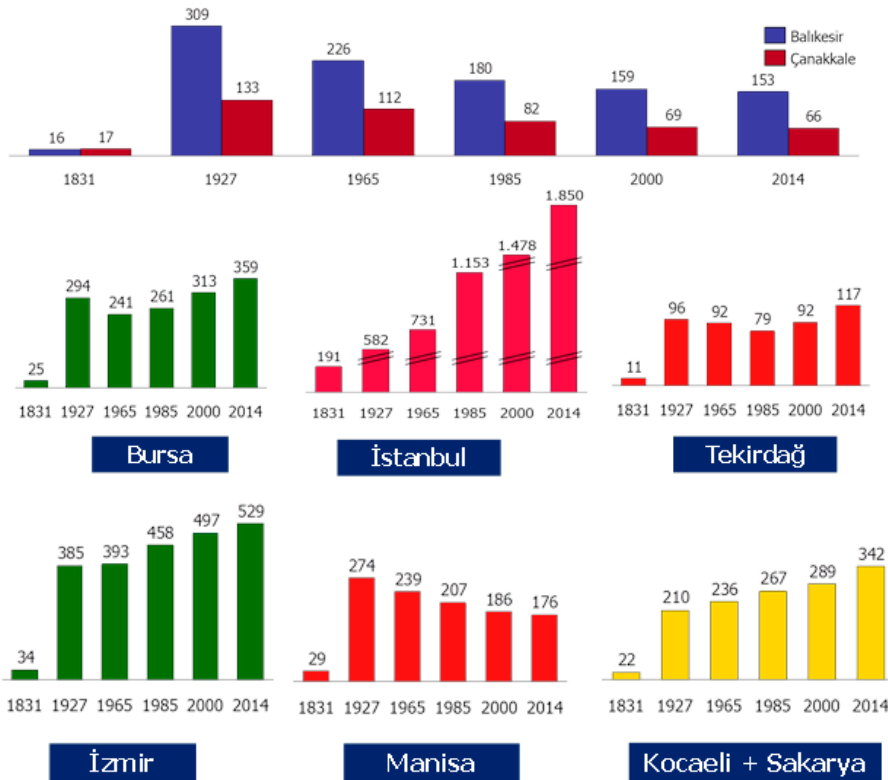
Yukarıdaki şekil ve haritalardan görülebileceği gibi Konya da Balıkesir ve Çanakkale gibi enerji konusunda Türkiye’de öne çıkan illerimizdendir. Enerji kurulu gücü bakımından Balıkesir ve Çanakkale’den geride olmasına rağmen, Karapınar Enerji İhtisas Organize Sanayi Bölgesi’nin Konya’nın yenilenebilir enerji üretimine büyük katkı sağlaması beklenmektedir. Konya’da üzerinde tarım yapılamayan verimsiz araziye kurulan Enerji İhtisas OSB, özellikle bu arazilere kurulması planlanan güneş panelleri ile birlikte ilin ve bölgenin enerji ihtiyacını havayı ve suyu kirletmeden karşılayabilecektir. Bu çeşit Enerji İhtisas OSB’lerin kurulması, sadece iller düzeyinde değil ülke düzeyinde de ekonomiye katkı sağlamaktadır. Ayrıca yenilenebilir enerji yapısı itibariyle tükenmedikleri için, yeşil sanayi ve çevre dostu üretime geçme aşamasında da katkı sağlamaktadır. Karapınar’da özellikle güneş enerjisi ağırlıklı inşa edilen enerji ihtisas OSB’nin bir benzeri Balıkesir ve Çanakkale’de gerekli ölçümler yapıp güneş, rüzgâr ve diğer yenilenebilir enerji çeşitlerini kapsayacak şekilde gerçekleştirilebilir.

2.3. Yatay Alanlar

2.3.1. Nüfus, Demografik Yapı ve Eğitim

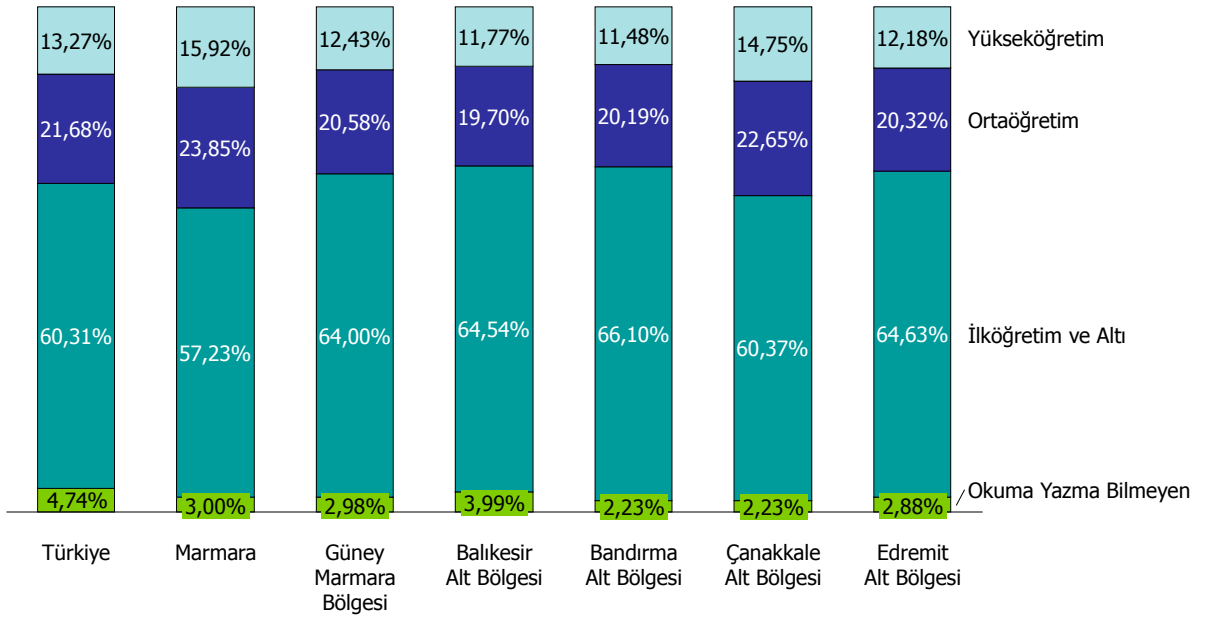
Bölge illeri, ülke nüfusu içindeki ağırlığını kaybederken çevre iller arasında İzmir, Bursa ve Tekirdağ gibi ağırlığını arttıran iller bulunmaktadır. 1927 yılında ülke genelindeki her on bin kişiden 309'u Balıkesir'de, 133'ü ise Çanakkale'de yaşamaktadır. Bu değerle Balıkesir; Bursa, Manisa ve Kocaeli-Sakarya illerinin üzerinde yer alırken zamanla nüfus artışının zayıflaması ve özellikle büyük kentlere verilen göçle söz konusu iller, Balıkesir'i geçmiştir. 2014 yılı itibarıyla ülke nüfusundaki her on bin kişiden 153'ü Balıkesir, 66'sı ise Çanakkale'de yaşamaktadır.

Şekil 67: Balıkesir, Çanakkale ve Seçilmiş Çevre İllerde Türkiye'deki Her On Bin Kişiden Yaşayanların Sayısı

Kaynak: Karpat, K. (2010) Osmanlı Nüfusu 1830-1914, TÜİK ve TEPAV Hesaplamaları

Eğitim düzeyi yüksek kişilerin oranı Çanakkale Alt Bölgesinde daha yüksektir. Ülke genelinde yükseköğretim mezunlarının 15 yaş ve üzeri nüfustaki oranı yüzde 13,27 iken bu oran Güney Marmara Bölgesi'nde yüzde 12,43'tür. Bölgenin bağlı bulunduğu Marmara Düzey 1 Bölgesi'nde ise söz konusu oranın yüzde 15,92 gibi ülke genelinin de üzerinde bir değere sahip olduğu görülmektedir. Yükseköğretim mezunlarının payı yönünden özellikle Çanakkale Alt Bölgesi yüzde 14,75'lik değeriyle öne çıkmaktadır. Yapılan derinlemesine mülakatlarda, bu alt bölgenin yaşam kalitesi yönünden de daha iyi konumda olduğu ve yeni yapılan alışveriş merkezlerinin bu kaliteyi arttırdığı dile getirilmiştir.

Şekil 68: 15 Yaş ve Üzeri Nüfusun Eğitim Durumu

Kaynak: TÜİK ve TEPAV Hesaplamaları

2.3.2. İşgücü, Beceriler ve İstihdam

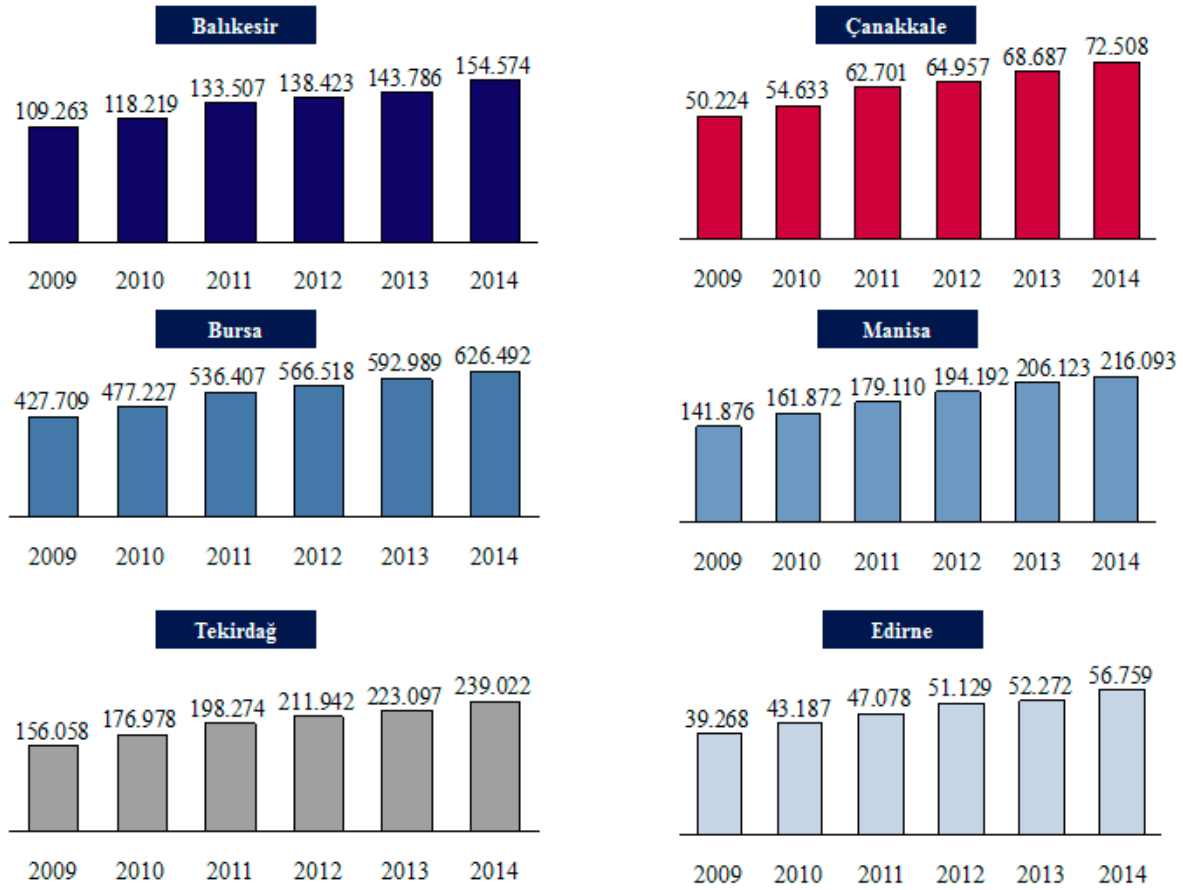
Ulusal ve yerel düzeyde işgücü piyasalarına katılım, katılanların profili, firmaların işgücü taleplerinin ve işgücüne verilmesi gereken eğitim ihtiyaçlarının ortaya çıkartılması, bölgesel farklılıkların tespiti için son derece önemlidir. Bölgesel rekabetin önemli girdilerinden olan insan kaynağı⁴⁰ ve bu kaynağın çıktısı olan işgücü, rekabet gündemi unsurlarıyla direkt ya da dolaylı olarak etkileşimde bulunmaktadır. Ekonomik yapı değişiminin gerektirdiği nitelikli insan kaynağı, ekonomik dönüşüm vizyonuna ulaşmada önemli faktörler arasında sayılmaktadır.

İşgücü piyasasında önemli farklılıkların gözlemlendiği ülkemizde, nitelikli eleman ve ara eleman bulmada yaşanan sıkıntılar tüm kentlerde etkisini göstermektedir. Son zamanlarda

40 UNDP, Beceri seti analizi

işgücü piyasasına yönelik tartışmaların işsizlikle değil mesleksizlikle ilgili olmasına rağmen kurum ve kuruluşların işgücü piyasasıyla ilgili yaptıkları çalışmalar yeterli olmamaktadır. TR22 Bölgesi'ni oluşturan Balıkesir ve Çanakkale illerinde gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlarda, firmaların birçoğunun nitelikli eleman bulmada sıkıntı yaşadıkları, ara eleman bulamadıkları için vasıfsız işçileri işe alarak yetiştirdikleri ortaya çıkmıştır. Beyaz yaka çalışanların bölgeden temin edilememesi de firmaların yaşadığı başlıca sorunlar arasında bulunmaktadır.

Balıkesir ve Çanakkale'de yıllar itibariyle sigortalı istihdam edilenlerde yaşanan artış, Türkiye ortalaması olan yüzde 47,5'in altında kalmıştır. Bölgede ve çevre illerde 2009 yılından itibaren istihdamda bir artış eğilimi olduğu görülmektedir. Ancak istihdam edilenlerde son altı yılda yaşanan artışın oranına bakıldığında Balıkesir'de yüzde 41,5, Çanakkale'de yüzde 44,4 artış olduğu ancak çevre iller olan Bursa, Manisa, Tekirdağ ve Edirne'ye kıyasla bu artışın geride kaldığı görülmektedir. Tekirdağ'ın en fazla istihdam artış oranına sahip olması ise dikkat çekmektedir.

Şekil 69: TR22 Bölgesi ve Çevre İllerde İstihdam (2009-2014)

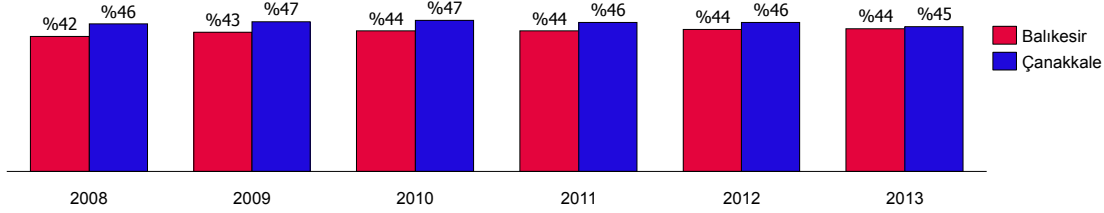
Kaynak: SGK

Balıkesir ve Çanakkale illerinde istihdam yapısını yansıtan göstergelerden olan istihdam, işgücüne katılma ve işsizlik oranları, bölgenin istihdam eğilimiyle ilgili bilgiler sunmaktadır. TÜİK'ten alınan verilere göre, Balıkesir ve Çanakkale, göstergelerde benzer bir yapı sunmaktadır. İstihdam oranı 2010 yılına kadar artış gösteren Balıkesir, son yıllarda da bu eğilimi sür-

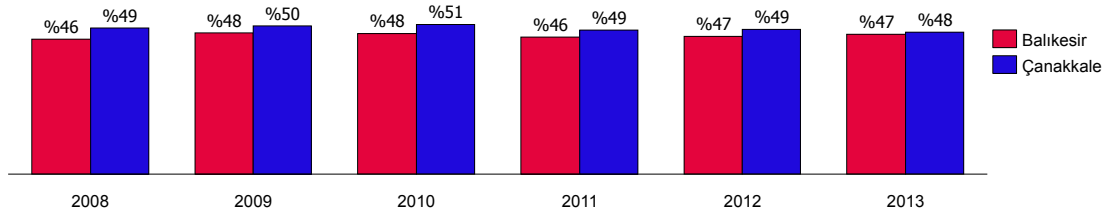
dürmüştür. Çanakkale’de ise 2010 yılına kadar Balıkesir’den daha fazla artış görülen istihdam oranının 2010 yılından sonra düşüş eğilimine girdiği görülmüştür. Bölgede 2010 yılı, istihdam oranları bakımından bir dönüm noktası olmuştur.

Çanakkale, Balıkesir’e kıyasla işgücüne katılma oranında daha iyi performans sergilemektedir. Çanakkale’de 2010 yılında yaşanan değişim, işgücüne katılım oranında da görülmektedir. Balıkesir, bireyleri işgücü piyasasına katmada yıllar itibariyle değişken bir görünüm sergilemiştir. Proje kapsamında gerçekleştirilen saha ziyaretlerinde, özellikle kırsal kesimde yaşayan bireylerin bir kısmının ya kısa süreli işgücü piyasasına dâhil oldukları ya da devletin yardımlarıyla geçindikleri görülmüştür.

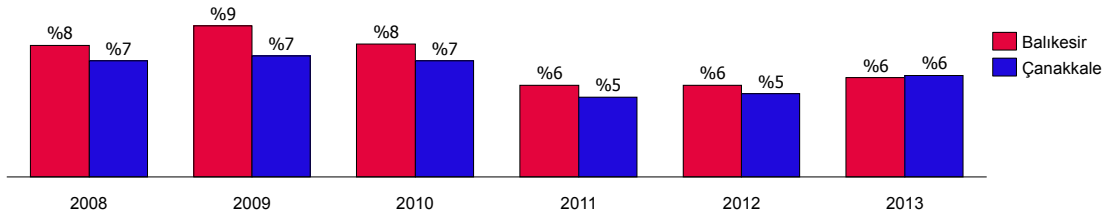
Şekil 70: Balıkesir ve Çanakkale’de Yıllar İtibariyle İstihdam Oranları, 2008-2013

Kaynak: TÜİK

Şekil 71: Balıkesir ve Çanakkale’de yıllar itibariyle işgücüne katılım oranları, 2008-2013

Kaynak: TÜİK

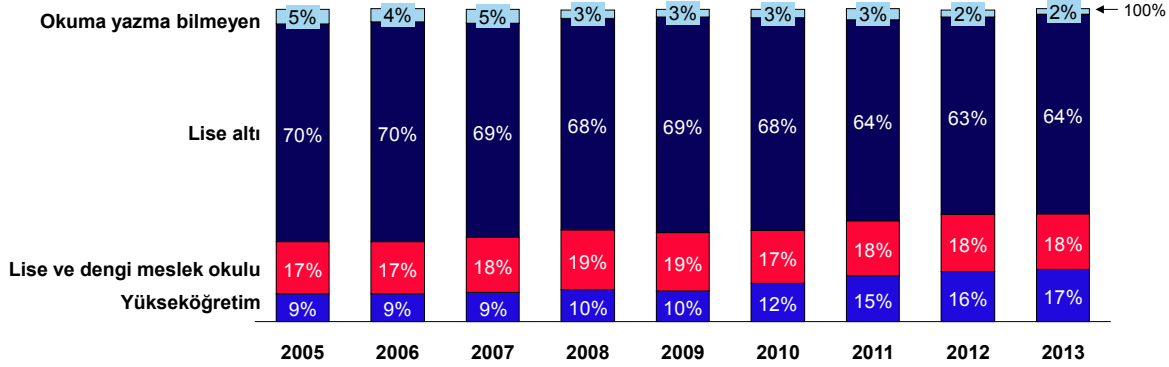
Şekil 72: Balıkesir ve Çanakkale’de Yıllar İtibariyle İşsizlik Oranları, 2008-2013

Kaynak: TÜİK

Bölge illerinde işsizlik oranları benzer düzeydedir. Küresel krizin etkilerinin her iki il için de 2009 yılında hissedildiği görülmektedir. Mülakatlarda görüşülen firmaların kriz döneminde küçülmeye giderek işten çıkarma yoluna gittikleri, sonraki süreçte ise hızlı bir büyüme kat ettikleri görülmüştür.

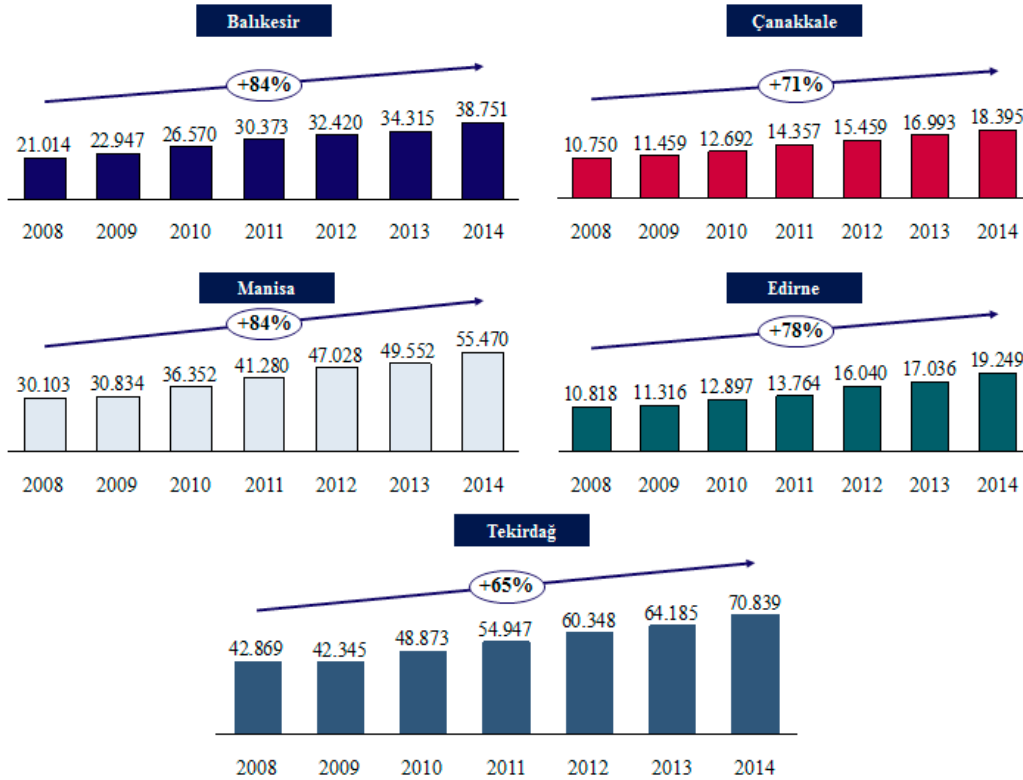
TR22 Bölgesi’nde kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus, eğitim durumuna göre incelendiğinde yükseköğretim mezunlarının payının giderek arttığı ve 2013 yılında istihdam edilemlerin yüzde 17’sinin yükseköğretim mezunu olduğu görülmüştür. Eğitim durumunun TÜİK tarafından okuma yazma bilmeyen, lise altı, lise ve dengi meslek okulu ve yükseköğretim

olmak üzere dört gruba ayrıldığı istihdam oranlarında istihdamdan en çok pay alan kesim, lise altı nüfus olmuştur. Yıllar itibariyle lise altı mezunlarının payının azalıp lise ve dengi meslek yüksekokulu ve yükseköğretim mezunlarının payının arttığı görülmüştür. Bu durum, TR22 Bölgesi'nde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların giderek daha nitelikli işgücü tercih ettiklerinin bir kanıtıdır.

Şekil 73: TR22 Bölgesi'nde İstihdam Edilenlerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı, 2005-2013
Kaynak: TÜİK

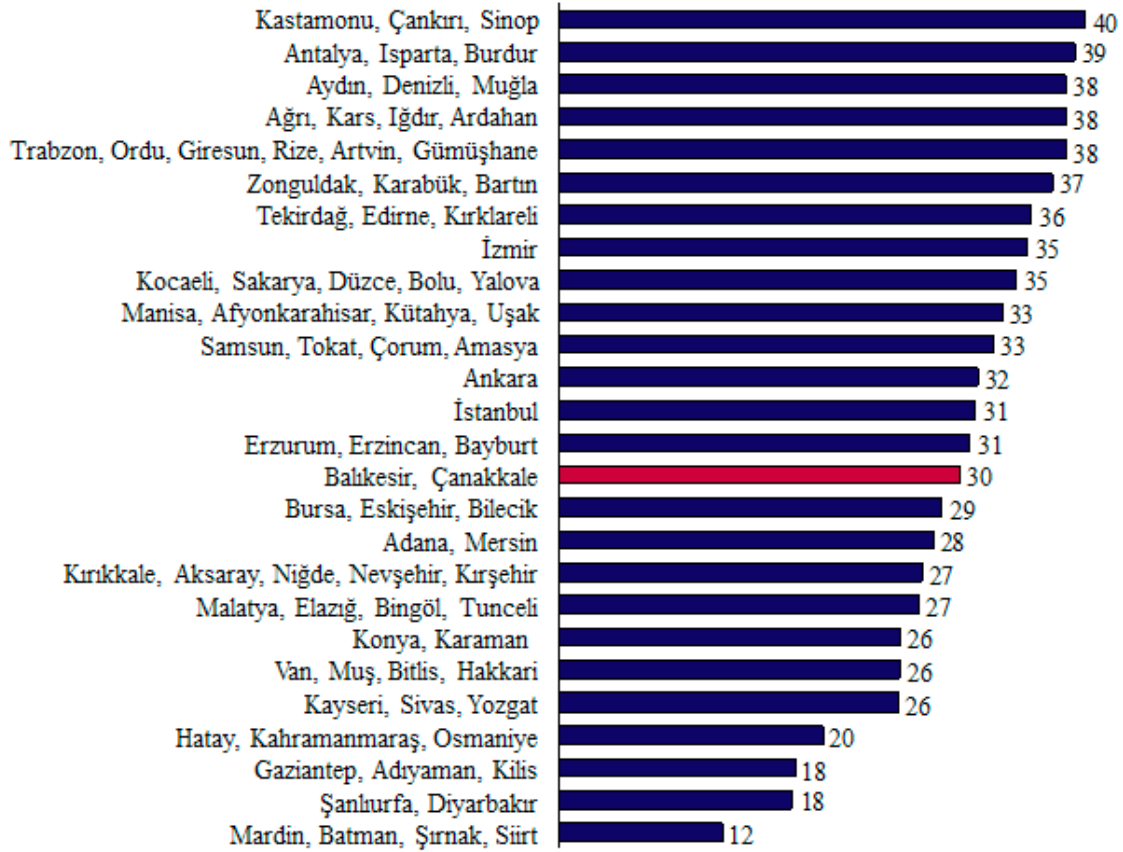
Balıkesir, 2008 yılından bu yana kadın istihdamında hızlı bir artış göstermesine rağmen Edirne hariç diğer illeri yakalayamamıştır. Çanakkale ise bölgede ve seçilmiş çevre iller arasında istihdam edilen kadın sayısı bakımından en kötü performans sergileyen il olmuştur. Tekirdağ, sigortalı kadın çalışan sayısında lider il olmasına rağmen Balıkesir ve Çanakkale illerinin artış oranının altında kalmıştır. Balıkesir ile aynı artış oranına sahip Manisa ise TR22 Bölgesi illerine kıyasla kadın istihdamında öne çıkmaktadır. SGK verilerine göre sigortalı kadın çalışan artış oranında Balıkesir ile Manisa ve Çanakkale ile Edirne benzer bir durum sergilemektedir.

Şekil 74: TR22 Bölgesi ve Çevre İllerde Sigortalı Kadın İstihdamı 2008-2014
Kaynak: SGK

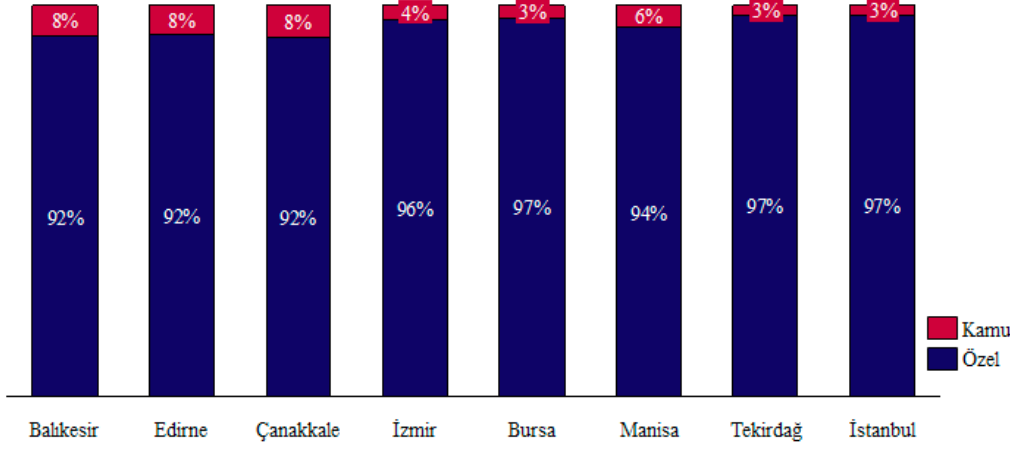
Bölgede kadınların işgücüne katılım oranı Türkiye ortalamasına yakın bir düzeyde gerçekleşmiştir. Düzey 2 Bölge bazında kadınların işgücüne katılma oranları karşılaştırmasında, TR22 Bölgesi yüzde 30 ile işgücü piyasasına kadınların katılımında 15. bölge olmuştur. Kadınların işgücüne katılım oranında ilk sırayı Kastamonu, Çankırı, Sinop illerinden oluşan TR82 Bölgesi alırken son sırada Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt illerinden oluşan TRC3 Bölgesi yer almıştır. Bursa'nın da içinde bulunduğu TR41 Bölgesi, yüzde 29 ile TR22 Bölgesi'ni takip etmiştir. Bölgenin çevre illerinin yer aldığı, Manisa'yı da kapsayan TR22 Bölgesi'nin, yüzde 33 ile kadınların işgücüne katılım oranında oldukça iyi performans sergilediği görülmüştür.

Şekil 75: Düzey 2 Bölgelerinde Kadınların İşgücüne Katılma Oranı, Yüzde, 2014

Kaynak: TÜİK

Balıkesir ve Çanakkale’de faaliyet gösteren firmaların büyük bir çoğunluğunun özel sektörde faaliyet gösterdiği görülmüştür. İşgücü piyasasındaki insan sermayesinin mevcut durumu kadar firmaların kamu/özel dağılımlarına bakmak da faydalı olacaktır. Türkiye’de birçok kentte özel sektörün ağırlıkta olduğu bilinmektedir.

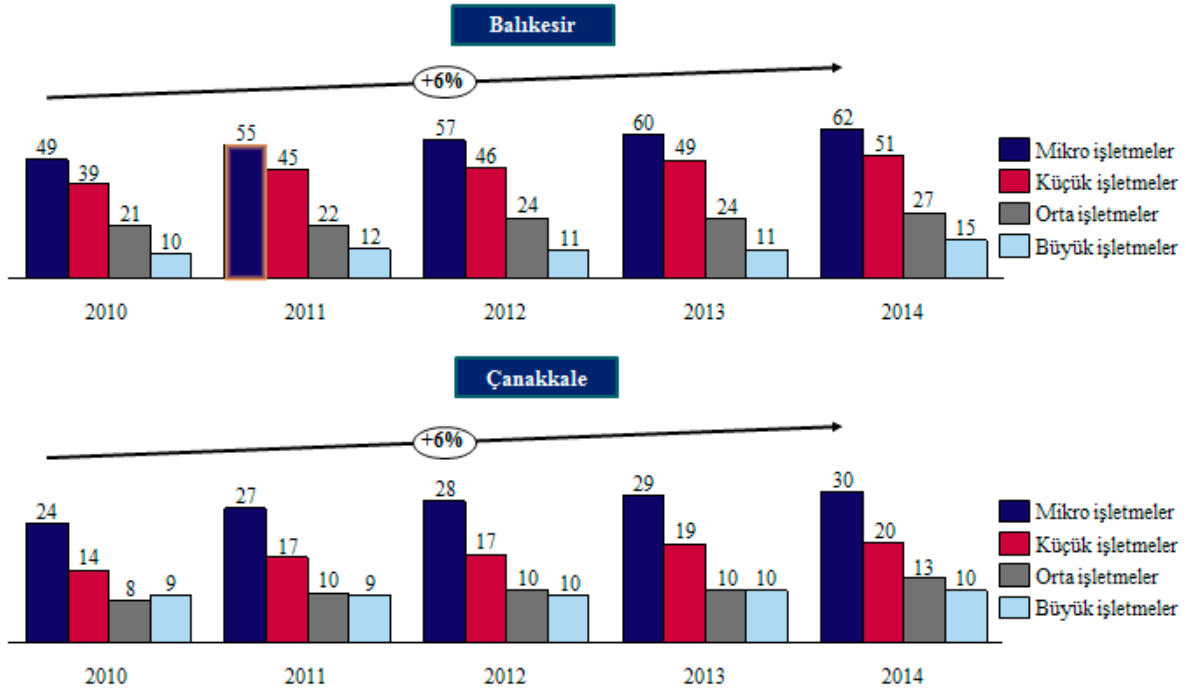
Şekil 76: TR22 Bölgesi ve Çevre İllerde Kamu/Özel Sektör Dağılımı, Yüzde, 2014

Kaynak: SGK

Çevre illerle kamu/özel dağılımı kıyaslandığında Balıkesir ve Çanakkale, yüzde 8 ile kamuda faaliyet gösteren firmaların yoğunluklu olduğu bölge olarak öne çıkmaktadır. TR22 Bölgesi'ndeki dağılımla aynı olan Edirne'yi en yakın Manisa takip etmektedir. İstanbul, İzmir, Bursa gibi büyük kentlerdeki işletmelerin kamu ağırlığının az, özel sektör oranının ise oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Balıkesir ve Çanakkale'de kamu işletmeleri ağırlıklı olarak madencilik ve yeraltı kaynaklarında faaliyet gösteren termik santrallerden oluşmaktadır. Türkiye'de devlete ait 3 linyit işletmesinden biri olma özelliği taşıyan Çan Linyit İşletmesi, 1979 yılına kadar özel sektör tarafından işletildikten sonra devletleştirilmiştir. 18 Mart Çan Termik Santrali, Afşin A ve Afşin B ile birlikte kamuya ait özelleştirilmemiş 3 termik santralden biri olup Türkiye'nin 46'ncı, Çanakkale'nin 3'ncü büyük enerji santrali olma özelliğine sahiptir.

Son beş yılda Balıkesir'de büyük işletmelerde istihdam edilenlerde yüzde 50'ye yakın artış yaşanırken Çanakkale'de büyük işletmelerde istihdam edilenlerde artış yüzde 11 olarak gerçekleşmiştir. Balıkesir'de son beş yılda en fazla büyük ölçekli işletmelerde istihdam artışı yaşanırken büyük firmaları küçük firmalar takip etmiştir. Çanakkale'de 2010 yılından bu yana en fazla artış orta ölçekli firmalarda çalışan sayısında yaşanmış, bunları yine küçük firmalar izlemiştir. Balıkesir'de büyük firmalarda çalışan sayısı 2014 yılında yaklaşık 4 bin kişi artmış olup bu yıl, en fazla artışın gerçekleştiği yıl olmuştur. Çanakkale'de son bir yılda orta ölçekli işletmelerde sigortalı çalışan sayısı yaklaşık 3 bin artmıştır.

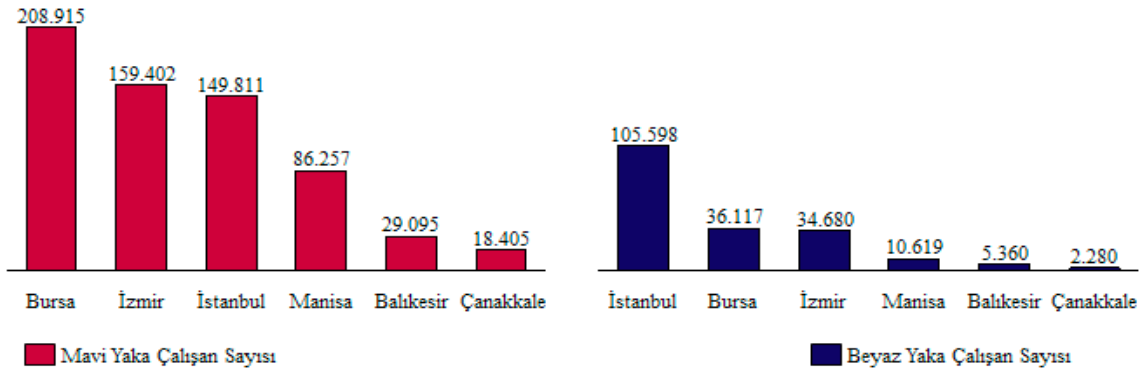

Şekil 77: TR22 Bölgesi'nde Ölçeklerine Göre İstihdam, Bin, 2010-2014

Kaynak: SGK

TR22 Bölgesi ve çevre illerde faaliyet gösteren firmalarda istihdam edilen çalışanların profiline bakıldığında Balıkesir ve Çanakkale, mavi ve beyaz yaka çalışan sayısı bakımından diğer illere kıyasla geride kalmaktadır. Mavi yaka ve beyaz yaka çalışan sayısında büyük kentler ilk sıralarda yer almaktadır. Mavi yaka çalışan sayısı bakımından Bursa'nın öne çıktığı, beyaz yaka çalışan sayısı bakımından ise İstanbul'un önde olduğu görülmektedir. Manisa, mavi yaka çalışan sayısı bakımından büyük kentleri takip eden il konumundadır. Balıkesir'deki firmalarda istihdam edilen mavi yaka çalışan sayısı 29 bin olup Bursa'daki mavi yaka çalışan sayısının yüzde 13'ünü oluşturmaktadır.

Şekil 78: TR22 Bölgesi'nde Statülerine Göre İstihdam, Bin, 2010-2014

Kaynak: TOBB Sanayi Veri tabanı

Balıkesir ve Çanakkale’de eleman temininde güçlük çekilen mesleklerin başında imalat sektörü gelmektedir. İŞKUR’un hazırladığı 2014 İşgücü Piyasası Araştırma Raporu, illerde istihdamın yapısını değerlendirerek işgücü piyasasına il bazında detaylı bir bilgi sunmaktadır. İstihdama yönelik sorunların da belirlendiği bu raporda, Balıkesir’de temininde en çok sıkıntı çekilen meslek, 585 kişi ile imalat sektörü olmuştur. İmalat sektörünü 440 kişi ile toptan ve perakende ticaret takip etmiştir. Araştırmaya göre, Balıkesir’de inşaat, konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetlerinin dışında temininde en çok güçlük çekilen meslek 63 eleman ile insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleridir. Balıkesir’de hizmet veren hastane hizmetlerinin yetersiz olduğu, derinlemesine mülakatlarda dile getirilen konulardan biri olmuştur. Bu tespite paralel olarak raporda da eleman sayısının temininde güçlük çekilen mesleklerden biri sağlık sektörü olarak görülmektedir.

Tablo 12: Eleman Sayısının Temininde Güçlük Çekilen Meslekler

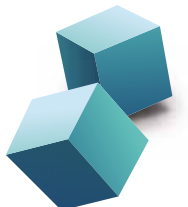
Balıkesir		Çanakkale	
İmalat	585	Toptan ve perakende ticaret	339
Toptan ve perakende ticaret	440	İmalat	325
İnşaat	198	İnşaat	221
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	183	Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	130
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	63	Madencilik ve taş ocaklığı	60

Kaynak: İŞKUR, İşgücü Piyasası Araştırma Raporu (İPA), 2014

Çanakkale’de eleman sayısının temininde güçlük çekilen mesleklerin ilki 339 kişi ile toptan ve perakende ticaret olarak görülmektedir. Bu sektörü 325 kişi ile imalat sektörü takip etmektedir. Çanakkale ilinde de imalat sektöründe eleman bulma sıkıntısı yaşandığı, bulgular arasındadır. Çanakkale’de Balıkesir’den farklılaşan meslek, madencilik ve taş ocaklığı olmuştur. Maden ve yeraltı kaynakları bakımından zengin bir il olan Çanakkale’de, madencilik sektöründe faaliyet gösteren firmalar eleman bulmada güçlük çekmektedir.

Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi sonuçlarına göre, 2014 yılı işgücü maliyeti toplam maliyet içinden büyük bir pay almaktadır. Firmalar girdi ve ara malı maliyetinden sonra işgücünün maliyet kalemlerinde yer aldığını söylemiştir. Firma büyüklüğü ve alt bölge bazında işgücü maliyetlerine bakıldığında mikro firmalar için işgücü maliyeti en fazla iken Edremit Alt Bölgesi, diğer alt bölgelere kıyasla işgücü maliyetinin daha fazla olduğu alt bölge olmuştur.

Anket sonuçlarına göre Edremit Alt Bölgesi, işgücü piyasası düzenlemelerini çok ciddi yatırım engeli olarak görmüştür. Edremit Alt Bölgesi’ni; Çanakkale Alt Bölgesi, Balıkesir Alt Bölgesi ve Bandırma Alt Bölgesi takip etmiştir. Çalışanların vasıf ve eğitim seviyelerini çok ciddi yatırım engeli olarak gören alt bölge yine Edremit Alt Bölgesi olmuştur. Edremit Alt Bölgesi’nin işgücü ve beceriler bakımından sorun yaşadığı görülmektedir.

Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketine göre, firmalar imkânları olmaları durumunda nitelikli eleman yetişmesini istediklerini söylemiştir. TR22 Bölgesi firmaları nitelikli eleman bulmada sıkıntı yaşadıklarını sıklıkla dile getirmiştir. Anket sonuçlarına göre, firmaların yüzde 55'i nitelikli eleman ihtiyacını vurgulamıştır. Bölgeye yeni teknolojilerin gelmesini ve Ar-Ge merkezi kurulmasını isteyen firmalar da çoğunluktadır.

*Birden çok seçenek işaretlendiği için toplam %100'ü veremeyebilir.

Şekil 79: Firmaların İmkânı Olmaları Durumunda Yapmak İstedikleri Değişiklikler

Kaynak: Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi, 2015

2.3.3. Yenilik ve Öğrenme Altyapısı

OECD ve Eurostat tarafından birlikte yayımlanan Oslo Kılavuzu'nda geçen tanımla inovasyon, "yeni veya önemli ölçüde değiştirilmiş ürün (mal ya da hizmet) veya sürecin; yeni bir pazarlama yönteminin ya da iş uygulamalarında, iş yeri organizasyonunda veya dış ilişkilerde yeni bir organizasyonel yöntemin uygulanmasıdır."⁴¹ Daha basit bir tanımla yenilik; imalat veya hizmetler gibi üretim süreçlerinde, bu süreçlerin daha verimli kullanılabilmesi ve daha iyi sonuç vermesi için üretimin farklı alanlarında atılan yenilikçi adımlardır. Bölgesel düzeyde düşünüldüğünde sektörlerde üretim sürecini iyileştirmek için atılan her adımın tek tek firmaların yenilikçilik kapasiteleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Yerel düzeyde faaliyet gösteren kamu veya özel araştırma kurumları ile üniversiteler; büyük, orta veya küçük ölçekli firmaların stratejilerine etki ederken bölgedeki güçlü girişimcilere ve yenilikçi performansa da katkı sunmaktadır.

Özellikle 18. yy sonlarından bu yana imalat sanayiinde ve teknolojiye görülen gelişmelerin bilgi temelinde büyüdüğü, bilinen bir gerçektir. Üniversiteler ve sanayi arasında işbirliği, üniversitelerde üretilen bilginin sanayi ile birlikte üretime dönüşmesi ve ticarileşerek ekonomiye eklemlenmesi ile gerçekleşmektedir. Bilimsel gelişmenin temel üreticisinin üniversiteler; yeni teknolojilerin ve ekonomik gelişmenin temel aktörlerinin de endüstri olduğu düşünüldüğünde bu iki kültürün yapacağı işbirliğinin bölgenin yenilik faaliyetlerindeki önemi anlaşılmaktadır.⁴²

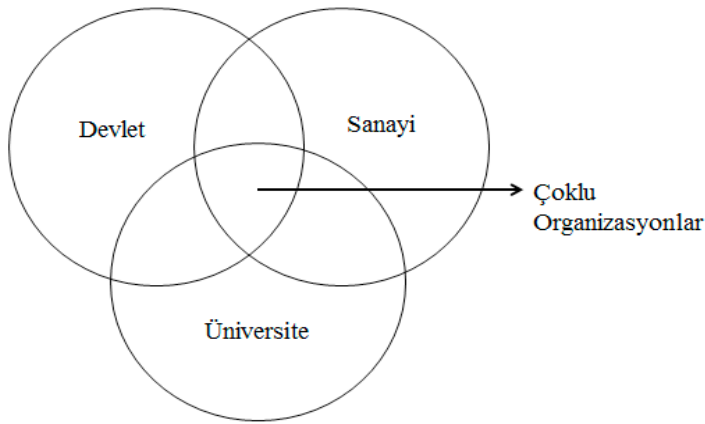
Bölgelerin öğrenme ve yenilik altyapısında üniversitelerin önemli bir rolü bulunmaktadır.

19. yüzyılda ilk modern üniversitelerin kurulmasından itibaren bu kurumlar, bilgi üretiminin ve üretilen bilginin hem yerel hem ulusal ölçekte topluma yayılmasının öncüsü olmuşlardır.

41 OECD&Eurostat, (2005), Oslo Kılavuzu: Yenilik Verilerinin Toplanması ve Yorumlanması için İlkeler

42 Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği 50. Yıl Yayınları (2004), Teknoloji: Teknoloji transfer mekanizmaları ve bu kapsamda üniversite – sanayi işbirliği, Ankara, web: <http://www.tmmob.org.tr/>

Üniversite-sanayi işbirliğinin başlıca fonksiyonları; ülkenin AR-GE potansiyelini artırmak, sosyo-teknik toplumun gelişmesini sağlamak, verimliliği artırmak, danışmanlık, dokümantasyon hizmetleri, staj/uygulama, üniversiteye gelir sağlamak, AR-GE yapmak ve personele eğitim vermektir.⁴³ Bu amaçlara yönelik olarak Henry Etzkowitz tarafından bu ekosistemi oluşturan devlet, sanayi ve üniversite aktörlerinin konumuna dair üç model oluşturulmuştur. Devletçi (üniversite ve sanayi devletin egemenlik alanında) ve liberal (devlet, üniversite ve sanayi birbirinden bağımsız) modellere alternatif olarak oluşturulan üçüncü modelde aktörler arasında dayanışma ve işbirliği benimsenmektedir. Bu modele göre, girişimciliğin akademi ile ilişkisi; şirketlerin hem birbiri hem de çevreleri ile kurdukları stratejik beraberlik, kamu-üniversite-şirket araştırma işbirliği, çalışma ve üretim alanlarının ortaklaştırılması gibi olguları benimseyen bir yapıdadır.

Şekil 80: Üniversite-Sanayi-Devlet İşbirliğinde Üçlü Sarmal Modeli

Kaynak: Etzkowitz, 2002

İşbirliğinin ve ortaklıkların gelişmesi ve bunun sonucunda çoklu organizasyonların oluşması, bahsedilen bu kurumların başarısıyla doğru orantılıdır. Türkiye’de üniversiteler ile sanayi arasındaki ilişkiye bakıldığında bu ilişkinin belli bir düzeyin üzerine çıkamadığı ve kurumların birbirlerinin politikalarından habersiz hareket etme eğiliminde olduğu bir atmosfer göze çarpmaktadır. Bu ortaklığın sağlanması ile ülke kalkınmasının daha yüksek bir ivme alacağı kesindir. Fakat bu işbirliğinin sağlanabilmesi için kurumların iş geliştirme kapasitelerinin de yüksek olması gerekmektedir. Bu nedenle üniversitelerin kapasite ve yetilerinin incelenmesi önem taşımaktadır.

Bölgede Balıkesir Üniversitesi’nin akademik performansının düşük olduğu görülmektedir. TR22 Bölgesi’nde Yükseköğretim Kurumu’na bağlı üç üniversite bulunmaktadır. Bunlar 1992’de kurulan Balıkesir Üniversitesi ve Çanakkale Oksekiz Mart Üniversitesi ile 2015’te kurulan Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi’dir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Enformatik Enstitüsü bünyesinde kurulan University Ranking by Academic Performance (URAP) Araştırma Enstitüsü’nün yükseköğrenim kurumlarının akademik başarılarını değerlendirdiği çalışması, Türkiye’deki özel ve devlet üniversitelerinin performanslarını ortaya koymaktadır. URAP,

⁴³ GÜROL, Mehmet. Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Çağdaş Uygulama Biçimleri ve Teknopark Modeli, Doktora Tezi, Elazığ, Fırat Üniversitesi, 1993

başarı sıralamasında ölçüt olarak makale sayısı, öğretim üyesi başına düşen makale sayısı, atıf sayısı, öğretim üyesi başına düşen atıf sayısı, toplam bilimsel doküman sayısı, doktora öğrenci oranı ve öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı gibi veriler kullanarak aslında üniversitedeki öğrencilerin performansının ilk belirleyeni olan üniversitenin akademik başarısını ölçmektedir. Her sene sıralamada ilk 125'e girebilen üniversitelerin puanını yayımlayan çalışmada Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, 2015'te kurulduğu için aşağıdaki listede yer almamaktadır. Sıralamada bölgenin diğer üniversitelerinden Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi 38. olurken, Balıkesir Üniversitesi 66. olmuştur. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Batı Marmara'nın en başarılı üniversitesi olarak öne çıkarken Balıkesir Üniversitesi, Batı Marmara'da yer alan üniversitelerden sadece Kırklareli Üniversitesi'ni geride bırakmıştır. Balıkesir Üniversitesi'nin bu performansında doktora öğrenci sayısının az olmasının ve öğrenci başına öğretim elemanı sayısının yetersiz kalmasının etkili olduğu görülmektedir.

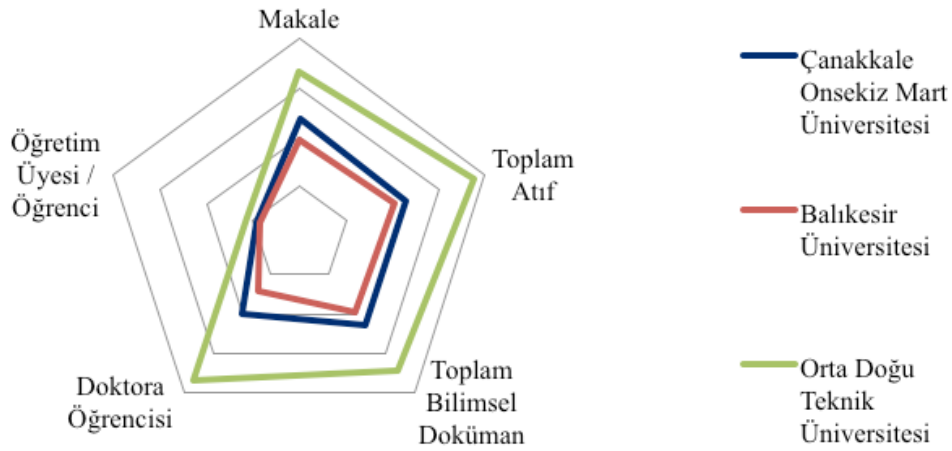
Tablo 13: Seçilmiş Üniversitelerin Genel Puan Tablosu, 2015-2016

Sıra	Üniversite	2014 Yılı Makale Puanı	Toplam Atıf Puanı	Toplam Bilimsel Doküman Puanı	Doktora Öğrencisi Puanı	Öğretim Üyesi / Öğrenci Puanı	Toplam
8	Ege Üniversitesi	147,15	145,92	151,92	144,86	66,44	656,29
16	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	135,58	110,16	128,27	130,51	71,19	575,71
19	Dokuz Eylül Üniversitesi	124,27	128,46	129,53	129,59	53,31	565,17
29	Uludağ Üniversitesi	119,04	120,83	123,28	122,06	45,54	530,76
38	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	120,11	114,61	115,35	100,80	47,24	498,12
39	Kocaeli Üniversitesi	113,75	118,05	121,39	101,23	42,84	497,26
45	Celal Bayar Üniversitesi	116,01	104,35	113,40	101,32	49,35	484,43
59	Namık Kemal Üniversitesi	96,44	83,01	89,41	90,33	71,17	430,35
63	Trakya Üniversitesi	83,96	91,89	97,05	99,01	48,06	419,98
66	Balıkesir Üniversitesi	97,18	102,14	96,99	70,59	41,01	407,91
90	Yaşar Üniversitesi	64,26	63,45	61,59	82,34	48,15	319,78
112	İzmir Üniversitesi	79,96	43,59	67,91	0,20	65,80	257,46
117	Kırklareli Üniversitesi	47,58	65,08	54,92	16,58	47,37	231,54

123	Gediz Üniversitesi	34,15	43,12	38,83	52,69	38,38	207,18

Kaynak: University Ranking by Academic Performance (URAP), http://tr.urapcenter.org/2015/2015_t9.php

2010 senesinden itibaren gerçekleştirilen sıralamada Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi daha başarılı ve giderek iyileşen bir performans gösterirken Balıkesir Üniversitesi yerini korumaktadır. 2010 senesinde Türkiye sıralamasında 67. olan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2015-2016 senesi için gerçekleştirilen sıralamada 38. sıraya kadar yükselmiştir. Balıkesir Üniversitesi ise 2010'da 75. olduktan sonra 2011 senesinden 2015-2016 öğretim yılına kadar 64-69 aralığında seyretmiştir. Listede birinci olan Orta Doğu Teknik Üniversitesi ile karşılaştırıldığında hem Balıkesir hem de Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin makale, atıf alma, bilimsel doküman ve doktora öğrenci sayısı açısından geri kaldığı görülmektedir.

Şekil 81: Balıkesir Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin Yıllara Göre URAP Karşılaştırması 2010-2015

Kaynak: URAP

Bölge üniversiteleri arasında akademisyen sayıları yönünden Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin öne çıktığı görülmektedir. Daha önce imalat sanayi bölümünde Balıkesir ve Çanakkale için LQ analizine göre daha fazla istihdam sağlayan sektörler belirlenmiş, buna göre Balıkesir ve Çanakkale illerinin başta gıda ürünleri olmak üzere, ağaç ürünleri, mobilya, ana metal sanayi ve makine imalatında uzmanlaştığı belirtilmişti. Bu bilgi üzerinden üniversiteler içerisindeki bölümlerin bölgenin öne çıkan sanayi sektörlerini ne kadar desteklediği incelenmiştir. Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, henüz mühendislik fakültesinin açılmamış olması nedeniyle incelemeye alınmamıştır. Balıkesir'de LQ analizinde en fazla istihdam sağlayan sektör gıda ürünlerinin imalatı olarak çıkmıştır. Buna rağmen üniversitenin gıda mühendisliğinde toplam 5 adet öğretim görevlisinin görev yaptığı görülmektedir. Çanakkale'de ise en fazla öne çıkan sektör ana metal sanayi olmasına rağmen Çanakkale Üniversitesi'nde metalürji bölümü bulunmamaktadır. Bu sektörleri destekleyecek diğer mühendislik dallarına bakıldığında ise Balıkesir'de makine, elektrik ve endüstri mühendisliği ile kimya bölümü ve Çanakkale'de ise gıda mühendisliği ve kimya bölümü haricinde kalan diğer bölümlerde oldukça az sayıda akademisyen görev yapmaktadır.

Tablo 14: Balıkesir Üniversitesi ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde TR22 Bölgesi'nde Öne Çıkan Sektörler İle İşbirliği Kurması Beklenen Bölümlerde Bulunan Akademisyen Sayıları ve Dereceleri

Balıkesir	Gıda Müh.	Elektrik Müh.	Makine Müh.	Mekatronik Müh.	Kimya Bölümü	Endüstri Müh.	Maden Müh.
Profesör	x	1	3	x	10	2	x
Doçent	x	1	4	x	8	x	x
Yar. Doç.	x	7	16	x	7	6	x
Öğretim Görevlisi	5	x	x	1	0	1	x
Ar. Gör.	x	6	8	3	3	3	x
Toplam	5	15	31	4	28	12	x

Çanakkale	Gıda Müh.	Tekstil Tasarımı	Elektrik ve Elektronik Müh.	Makine Müh.	Endüstri Müh.	Kimya Bölümü	Maden Müh.
Profesör	5	x	x	x	x	6	x
Doçent	2	x	x	x	1	8	2
Yar. Doç.	5	x	x	1	1	2	2
Öğretim Görevlisi	x	5	x	x	x	1	x
Ar. Gör	7	1	x	x	x	8	1
Toplam	19	6	x	1	2	27	5

Kaynak: <http://www.balikesir.edu.tr/>, <http://www.comu.edu.tr/>

SAN-TEZ programı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından üniversitelerdeki yüksek lisans ve doktora öğrencilerine verilen bir destek programıdır. Yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin tez konularının sanayi ve hizmet sektörü kuruluşlarının teknik sorunlarına çözüm üretmek üzere yayınlanmasını amaçlayan bu program bünyesinde 2014 yılına kadar Çanakkale'de 4, Balıkesir'de ise 2 proje destek almıştır. ARDEB ise TÜBİTAK tarafından araştırma geliştirme merkezleri, üniversiteler, enstitüler için araştırma ve geliştirme projelerine destek sağlamak için geliştirilmiş bir destek programıdır. 2005 yılından bu yana Türkiye'de en fazla proje desteği alabilen üniversiteler sıralamasında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi 19., Balıkesir Üniversitesi ise 48. sırada gelmektedir.

Tablo 15: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tarafından Desteklenen SAN-TEZ Projelerinin İllere ve Üniversitelere Göre Dağılımı (2005-2014)

Sıra	ARDEB Desteklenen Proje Sayısı	2005-2014
1	Orta Doğu Teknik Ü.	879
2	Ege Ü.	692
9	Boğaziçi Ü.	337
10	Gazi Ü.	337
17	Atatürk Ü.	255
18	Karadeniz Teknik Ü.	225
19	Çanakkale Onsekiz Mart Ü.	224
20	Erciyes Ü.	220

21	Gebze Teknik Ü.	218
47	Gaziantep Ü.	80
48	Balıkesir Ü.	79
49	Sakarya Ü.	74
50	Celal Bayar Ü.	69
157	Süleyman Şah Ü.	1
158	Toros Ü.	1

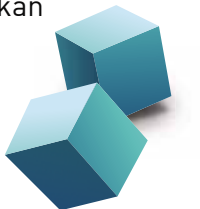
Sıra	İl	SAN-TEZ Desteklenen Proje Sayısı
1	Ankara	207
2	İstanbul	157
3	İzmir	109
8	Eskişehir	43
9	Gaziantep	42
17	Isparta	5
18	Karabük	5
19	Çanakkale	4
25	Manisa	3
26	Niğde	3
27	Balıkesir	2
28	İzmit	2
39	Sakarya	1
40	Yalova	1

Kaynak: TUBİTAK/ BUTEKOM

Son zamanlarda üniversite sanayi işbirliğini geliştirmek için atılan adımlardan en işlevsel olanları teknoparklardır. Teknoparklar konusunda ilk girişim 1940'ların sonuna doğru Amerika Birleşik Devletleri'nde Stanford Üniversitesi'nde gerçekleşmiştir. Daha sonraları "Silikon Vadisi" olarak anılacak olan ileri teknoloji parkı, üniversite ve sanayi arasındaki ilişkileri geliştirmek için kurulan önemli bir arayüzdür. Eylül 2015 sonu itibariyle Türkiye'de toplam 61 adet Teknoloji Geliştirme Bölgesi kurulmuştur. Bunlardan 48'i faaliyetine devam etmektedir. 13'ü ise altyapı çalışmalarının devam etmesi sebebiyle hâlihazırda faaliyette değildir. Yüzde 60,7'si Ar-Ge personeli olmak üzere, teknoloji geliştirme bölgelerinde toplam 36.556 kişi çalışmaktadır. Tamamlanan ve devam eden projeler beraber değerlendirildiğinde TGB'lerde 25.527 proje bulunmaktadır ve Eylül 2015 sonu itibariyle 527 adet tescilli patent ve 152 adet tescilli faydalı model geliştirilmiştir.⁴⁴

TR22 Bölgesi'nde teknoloji geliştirme bölgesi projesinin protokolü 2013 senesinde imzalanmıştır. Bölgenin ilk teknoparkı olacak BAÜ Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nin öncelikle Balıkesir'de olmak üzere bulunduğu civarda üniversite-sanayi işbirliğini gerçekleştirmesi beklenmektedir. TEPAV Ekibinin saha ziyaretlerinden tespit ettiği bir durum, özellikle makine sektöründeki genç firmalardan akademi ile iç içe çalışanların kısa sürede hızlıca büyüdüğüdür. Daha önce belirtildiği gibi Balıkesir Üniversitesi'nde bölgenin imalat sanayiinde öne çıkan

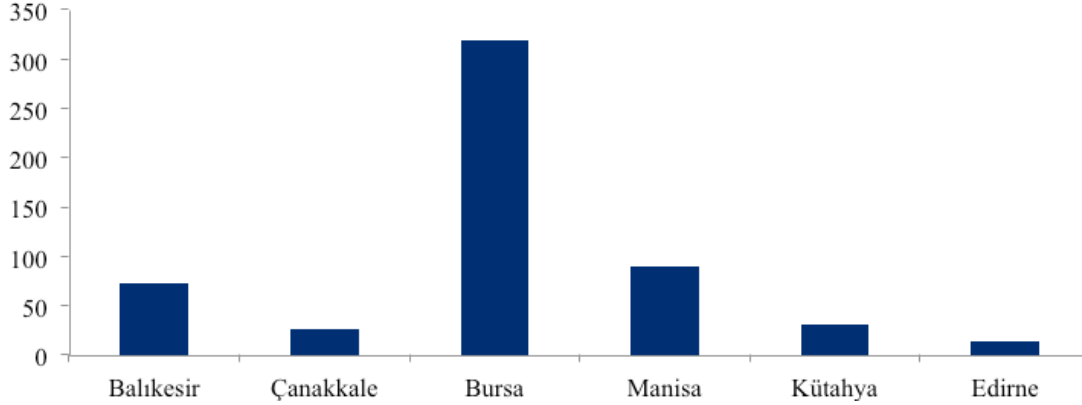
⁴⁴ T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bilim ve Teknoloji Genel Müdürlüğü

sektörlerle ilgili bölümlerde en fazla akademisyen bulunduran bölüm, makine mühendisliği bölümüdür. Bununla birlikte Balıkesir’de teknoloji geliştirme bölgesi projesi bünyesinde gelişebilecek makine sektöründe faaliyet gösteren firmalar bulunmaktadır. Bu iki aktörün birleştirilebilmesi açısından BAÜ Teknoloji Geliştirme Bölgesi’nin etkili kullanılması gerekmektedir.

Balıkesir’de bireysel bazda üniversite-sanayi işbirliğiyle gelişen işletmeler ve hızlı büyüyen işletmeler bulunmaktadır. Gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlarda, Balıkesir Merkez’deki Karen Mühendislik, Deneysan ve KZ Mekatronik işletmelerinin, akademisyen ve işadamı ortaklığıyla kurulduğu ve ciro yönünden hızlı büyüme kaydettiği belirlenmiştir. Söz konusu işletmelerden Karen Mühendislik, 2010-2012 yılları arasındaki büyüme hızıyla Türkiye’nin en hızlı büyüyen 63. şirketi olurken KZ Mekatronik ise KOSGEB tarafından inovatif girişimci kategorisinde yılın girişimcisi ödülünü almıştır. Bu tip işletmelerin ağırlıklı olarak eğitim ve Ar-Ge sektörüne hizmet vermesi dikkat çekmektedir. Deneysan ile KZ Mekatronik, eğitim setleri ve cihazları üretirken Karen Mühendislik ise özellikle trafo kurulumunda kullanılan parçaların tasarım ve üretimini yapmaktadır.

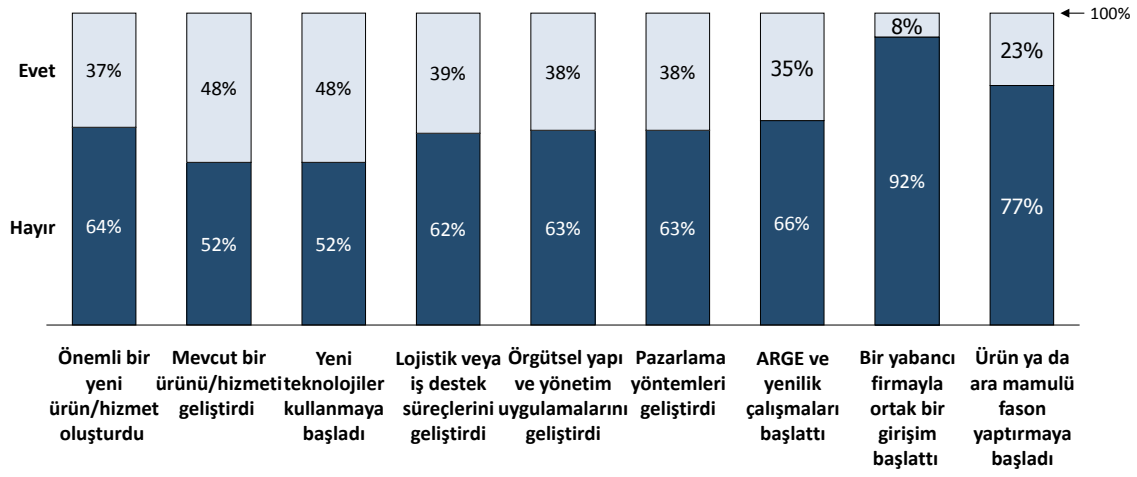
Bölge illeri, Ar-Ge birimi bulunan firma sayısı yönünden çevre illerden Bursa ve Manisa’nın gerisindedir. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın Türkiye 81 İl Sanayi Durum Raporu’na göre, 2014 yılında Balıkesir’de 73, Çanakkale’de ise 26 Ar-Ge birimi bulunan işletme mevcuttur. Bölge illeri bu değerlerle çevre illerden Edirne’yi ve Kütahya’yı geride bırakırken; Bursa ve Manisa’nın gerisinde yer almaktadır. Balıkesir, bölgedeki yenilik altyapısının önemli bir kısmını teşkil etmektedir.

Şekil 82: Seçilmiş İllere Göre Ar-Ge Birimi Bulunan İşletme Sayıları

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2014) Türkiye 81 İl Sanayi Durum Raporu

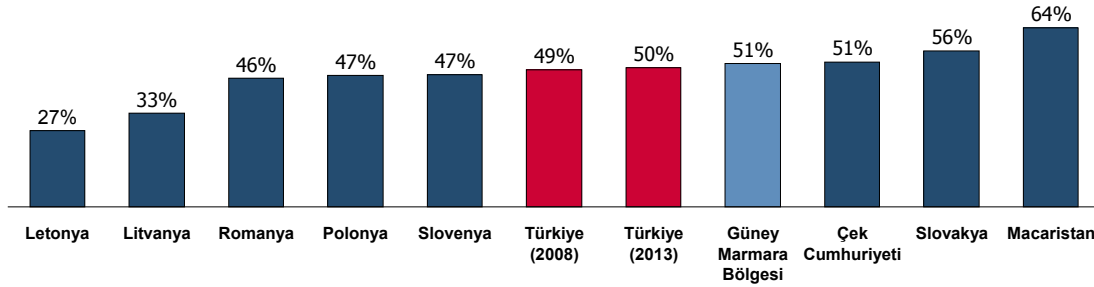
Firmalar son iki yılda mevcut bir ürünü/hizmeti geliştirmiş ve yeni teknolojiler kullanmaya başlamıştır. Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketine katılan firmaların yüzde 39’u son iki yılda lojistik veya iş destek süreçlerini, yüzde 38’i ise örgütsel yapı ve yönetim uygulamalarını ve pazarlama yöntemlerini geliştirdiğini ifade etmiştir. Bir yabancı firmayla ortak bir girişim başlatma durumu, firmalar tarafından yenilik ve öğrenme sürecinde oldukça az tercih edilmiştir.

Şekil 83: Firmaların Son 2 Yılda Girişimde Bulunma Durumları

Kaynak: Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi, 2015

TR22 Bölgesi firmalarının yüzde 51'i uluslararası düzeyde kabul gören bir kalite belgesine sahiptir. 2013 yılında Türkiye, yüzde 50 ile Polonya ve Slovenya'nın önünde yer almıştır. Türkiye'nin ardından uluslararası kalite belgesine sahip ülkeler Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Macaristan olmuştur.

Şekil 84: Firmaların Uluslararası Düzeyde Kabul Gören Kalite Belgesine Sahip Olma Durumları

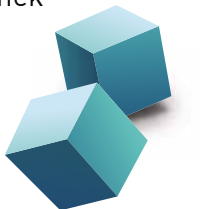
Kaynak: Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi, 20

2.3.4. Kentsel Yaşam Kalitesi

Yaşam kalitesi genel anlamda bireylerin ve toplumların iyi olma durumunu ifade etmektedir. İyi olma durumu öznel bir kavram olup kişilere ve durumlara göre değişkenlik göstermekte ve bu sebeple kentsel yaşam kalitesini ölçmek kimi zaman zor olabilmektedir. Kentlere özgü veri gruplarıyla ve birçok gösterge göz önüne alınarak bu ölçüm kısmen de olsa yapılabilir. ⁴⁵ Göstergelerin seçiminde mevcut yaşam kalitesi çalışmalarında ortak olarak kullanılmış olan göstergelerle birlikte bölge için önemli olduğu düşünülen ve saha ziyaretlerinden edinilen bilgiler de kullanılmıştır.

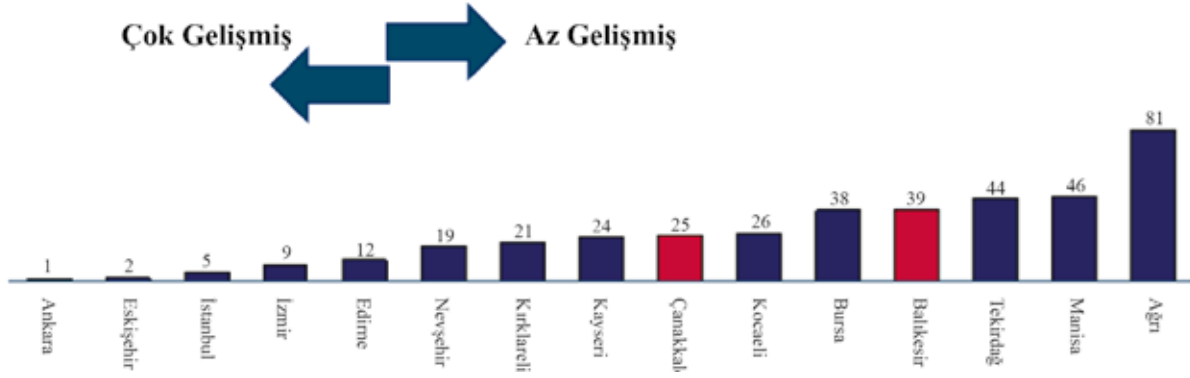
Kentsel yaşam kalitesinin düşük olduğu yerlerde, bireylerde yer değiştirme eğilimi ortaya çıkmaktadır. Bu da bölgeler arası dengesizlik ve göç sorunuyla sonuçlanmaktadır. Bireylere, yaratıcılık ve verimliliklerini artırabilmek adına, ekonomik olduğu kadar toplumsal ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanabileceği bir ortam yaratmak gerekmektedir. Yaşam kalitesinin yüksek olması, kentsel alanda ekonomik canlılığı artıracak, yerleşimin ekonomik anlamda zenginliğine de katkıda bulunacaktır. TR22 Bölgesi kentsel yaşam kalitesini bu bakış açısıyla incelemek

45 UNDP, Rekabet Odaklı Bölgesel Kalkınma Gündeminin Geliştirilmesi

yerinde olacaktır. Balıkesir’de hafta sonları yapılabilecek sosyal aktivitelerin kısıtlı olması, vatandaşların yakın illere gitmelerine neden olmaktadır. Çanakkale ise Balıkesir’e kıyasla daha hareketli yaşam koşullarına sahiptir.

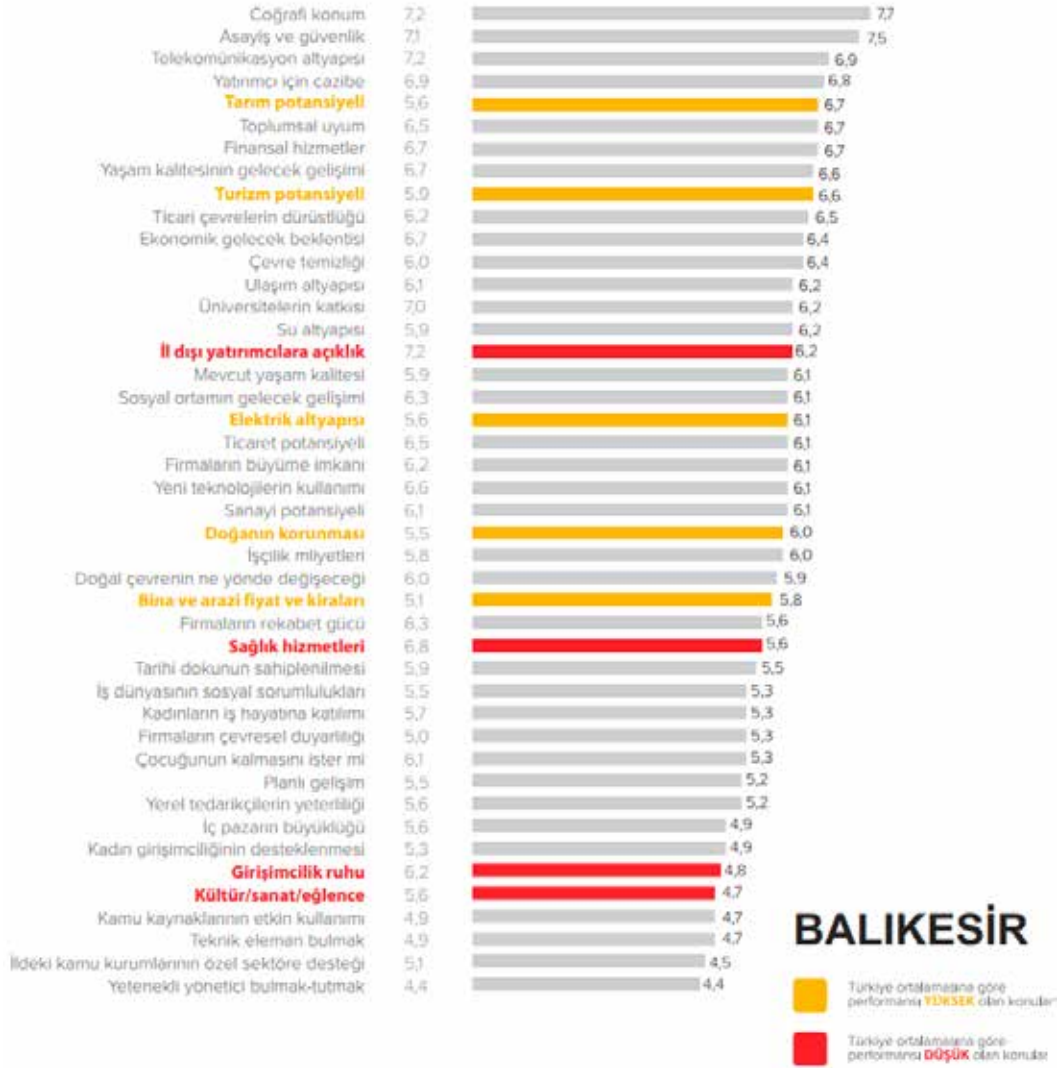
Balıkesir ve Çanakkale, yaşanabilir kentler arasında ilk sıralarda yer almazken söz konusu listede Çanakkale, Balıkesir’in önünde yer almaktadır. 2012 yılında yapılan araştırma sonuçlarına göre, en yaşanılabilir il başkent Ankara, bireylerin yaşamayı en son tercih ettiği il ise Ağrı olmuştur. TR22 Bölgesi illerine bakıldığında Çanakkale 25., Balıkesir 39. sıradadır. Veriler, Çanakkale’nin daha yaşanılabilir bir il olduğunu göstermektedir. Bölgenin komşu illerinden olan İzmir 9., Bursa 38., Tekirdağ 44., Manisa ise 46. sırada yer almıştır. Bölgenin komşu illerinin önemli bir bölümünün orta sıralarda yer alması, Güney Marmara için hem avantaj hem de dezavantaj olabilecek bir durumdur. Bölgenin; trafik, gürültü ve çevre kirliliği gibi faktörlere çözüm getirilerek yaşam kalitesinin gelişmesi durumunda, yaşam kalitesi gerileyen çevre illere kıyasla daha yaşanabilir bir ortam sunması ve beyaz yakalı çalışanı şehirde tutabilmesi mümkün olabilir.

Şekil 85: İllerin Yaşanabilirlik Sıralaması, 2012

Kaynak: CNBC-e

Kentsel yaşam kalitesi üzerine yapılan bir diğer araştırma, Boğaziçi Üniversitesi ve Mastercard araştırması olmuştur. Araştırmada endeks, nesnel ölçütlerle illerin sürdürülebilirliği ve Düzey 2 Bölgelerini ve büyükşehirlerini kapsayan bir anket çalışması ile iş dünyasının bakış açısından illerin ekonomik, sosyal ve çevre performanslarını değerlendiren bir araştırma ile hesaplanmıştır. Nesnel ölçütlerle yapılan illerin sürdürülebilirliği endeksinde ekonomik, sosyal ve çevre göstergelerinin altında 19 alt gösterge kullanılmıştır. Araştırma örnekleminde yer alan Balıkesir’e ait değerler Şekil 86’da gösterilmiştir. Buna göre Balıkesir, tarım ve turizm potansiyeli, elektrik altyapısı, doğanın korunması, bina ve arazi fiyat ve kiralari açısından Türkiye ortalamasının üzerindeyken; il dışı yatırımcılara açıklık, sağlık hizmetleri, girişimcilik ruhu ve kültür/sanat/eğlence yönünden ortalamanın altında yer almaktadır. İlin geride yer aldığı faktörler, gerçekleştirilen mülakatlarda da dile getirilmiştir. Girişimcilik ruhunda Türkiye ortalamasının üzerinde yer alan iller Denizli, Gaziantep, Hatay ve Malatya olmuştur. Kültür/sanat/eğlence alanında ise İstanbul, İzmir ve Mersin ortalamasının üzerinde iken komşu illerden Manisa’nın bu alanda ortalamanın altında yer aldığı görülmektedir. Sağlık hizmetlerindeki başarılı iller ise Adana, Erzurum ve Malatya’dır. Balıkesir’in yaşam kalitesini arttırabilmesi açısından bu alt göstergelerde başarılı illerdeki iyi uygulamaları örnek alması gerekmektedir.

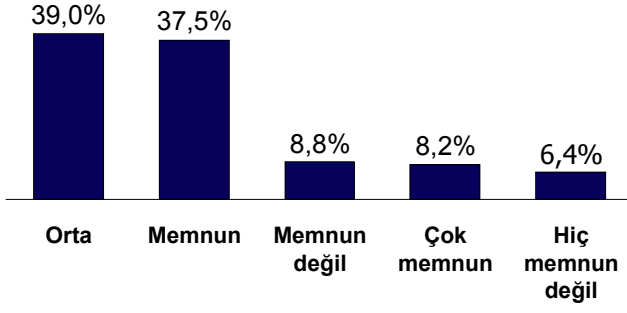

Şekil 86: Türkiye'nin Şehirleri Sürdürülebilirlik Araştırması, Balıkesir, 2011

Kaynak: http://www.eso.org.tr/belgeler/kalite_dokumanlari/arastirmalar/Turkiyenin_sehirleri_Sur-durulebilirlik_Arastirmasi.pdf, 16 Kasım 2015'te erişilmiştir.

Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketine katılan firmalara, çalışanlarının kent içi sosyal faaliyetlerden memnuniyet düzeyi sorulduğunda yüzde 39'u, çalışanlarının orta memnuniyet düzeyinde olduğunu belirtmiştir. Yüzde 37,5'i, ise çalışanlarının memnun olduğunu söylemiştir. Sahada çalışanların sosyal faaliyetlerden memnun olmadığı ve bu sebeple bireylerin hafta sonlarını geçirmek için çevre iller olan Bursa, İzmir ve İstanbul'u tercih ettiği gözlemlenmiştir.

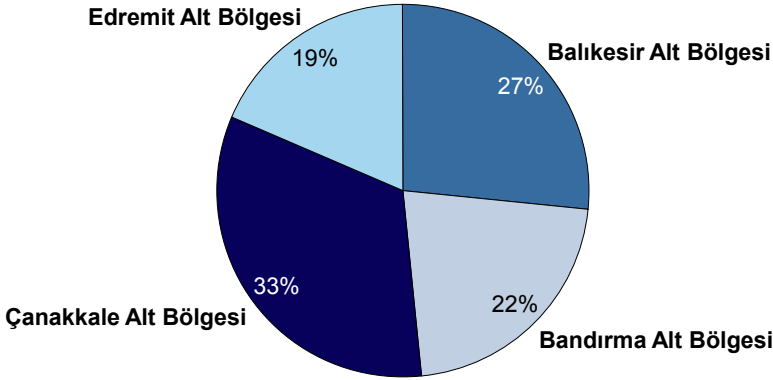

Şekil 87: Çalışanların Kent İçi Sosyal Faaliyetlerden Memnuniyet Düzeyi

Kaynak: Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi

Çanakkale Alt Bölgesi'nde çalışanlar kent içi sosyal faaliyetlerden en memnun alt bölge olmuştur. Çanakkale Alt Bölgesi'ni, yüzde 27 ile Balıkesir Alt Bölgesi, yüzde 22 ile Bandırma Alt Bölgesi ve yüzde 19 ile Edremit Alt Bölgesi izlemiştir. Kent dışından gelen çalışanların alt bölge dağılımına bakıldığında Balıkesir Alt Bölgesi'nde çalışmak için dışardan gelen çalışanlar ilk sırada yer almıştır.

Şekil 88: Çalışanların Kent İçi Sosyal Faaliyetlerden Memnuniyet Düzeyi, Alt Bölgelere Göre

Kaynak: Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi

2.3.5. Girişimcilik ve Yenilikçilik

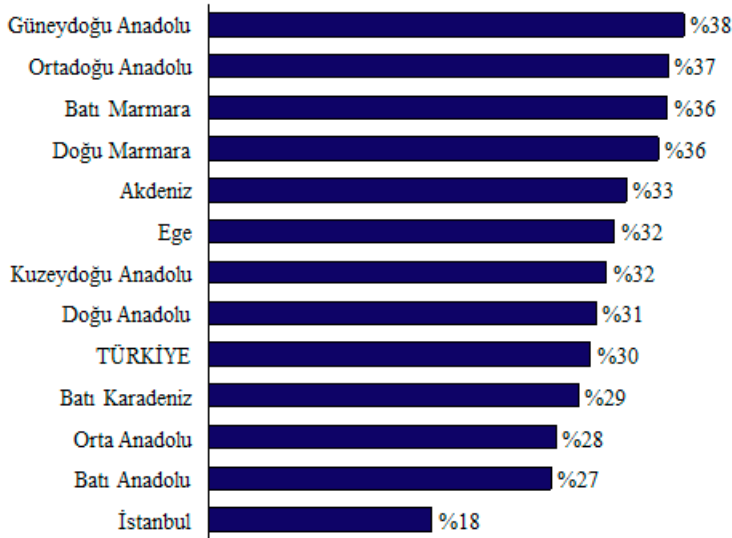
Girişimcilik, bir sektörde yeni firmaların çıkmasını sağlayarak rekabetin artması ve bu firmaların yeni yöntemler arayarak verimliliği artırmasıdır. Yenilikçilik, en geniş anlamıyla bir ürün, hizmet, teknoloji ya da sürecin bir bölgede ilk kez kullanımını ve yaygınlaştırılmasını kapsar.⁴⁶ Girişimcilik ve yenilikçilik birbiriyle etkileşim içinde bulunan iki kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Yenilikçilik, girişimciler için yeni iş fikirlerinin kaynağını oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerde hızlı büyüyen başarılı girişimlerin önemli bir bölümü geliştirilen ürün ya da süreçlerden, diğer bir bölümü de yeni teknoloji ya da süreçlerden kaynaklanmaktadır.⁴⁷

Ülkelerin girişimcilik faaliyetlerini ölçmek ve ülkeler arası karşılaştırma yapabilmek için girişimcilikte en kapsamlı uluslararası araştırma projesi olan GEM (Global Entrepreneurship

46 UNDP, Rekabet Odaklı Bölgesel Kalkınma Gündeminin Geliştirilmesi

47 OECD (2010), **High-Growth Enterprises: What Governments Can Do to Make a Difference**, OECD Studies on SMEs and Entrepreneurship, OECD Publishing.

Monitor), Türkiye'nin girişimcilik ekosistemi için bir referans olmuştur.⁴⁸ 2013 yılında yapılan araştırmada Türkiye'de 33 bin anket uygulanmıştır. GEM, girişimciliği dönemlerine ve nedenlerine göre ayırmıştır. Önümüzdeki 3 yıl içinde girişimcilikte bulunacaklar; erken dönem girişimciler, fırsat sonucu iş kurmuş girişimciler ve ihtiyaç sonucu iş kurmuş girişimciler olarak alt gruplara ayrılmaktadır. Erken dönem girişimciler, kuruluş aşamasında ve yeni iş sahibi girişimler olarak tanımlanmaktadır. İhtiyaçtan dolayı girişimci olanların en fazla olduğu Düzey 1 Bölgesi, yüzde 38 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi olurken; Balıkesir ve Çanakkale'nin içinde bulunduğu Batı Marmara Bölgesi yüzde 36 oranıyla Türkiye ortalamasından daha yüksek bir değer almıştır.

Şekil 89: Düzey 2 Bölgelerine Göre İhtiyaçtan Dolayı Girişimcilerin Oranı, 2013

Kaynak: KOSGEB

Güney Marmara Bölgesi, fırsat sonucu iş kuranların oranında geride kalan bölgeler arasında yer almaktadır. Şekil 90'da fırsat sonucu iş kurmuş girişimcilerin oranının verildiği Türkiye haritası gösterilmektedir. Fırsatları en iyi değerlendiren girişimciler, yüzde 81,42 ile İstanbul olmuştur. Balıkesir'de girişimciler fırsatları değerlendirmekte yüzde 55,23 ile gerilerde kalmıştır. Fırsat sonucu iş kurmuş girişimcilerin oranı Güney Marmara'ya yakın bölgelerden İzmir'de yüzde 64,89, TR22 Bölgesi'nde yüzde 67,90, TR41 Bölgesi'nde yüzde 57,64 ve TR21 Bölgesi'nde yüzde 59,05'tir. Söz konusu bölgelerin tümünde oranlar Güney Marmara Bölgesi'nden daha yüksekken; bölgenin bu yönüyle sadece TRB2 (Van) ve TRC1 (Gaziantep) bölgelerinin önünde yer aldığı görülmektedir. Bu durum, bölgede girişimciliğin zayıflığını ortaya koymaktadır.

48 KOSGEB, <http://kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Haberler.aspx?ref=988>, 16 Kasım 2015'te erişilmiştir.

Şekil 90: Düzey 2 Bölgelerine Göre Fırsat Sonucu İş Kurmuş Girişimcilerin Oranı, Yüzde, 2013

Kaynak: KOSGEB

Türkiye’de en hızlı büyüyen 100 şirket arasına Güney Marmara Bölgesi’nden, biri Balıkesir Merkez’de, diğeri Bandırma’da olmak üzere 2 şirket girmiştir. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) tarafından düzenlenen All World Türkiye 100 oluşumu, her yıl firmalardan gelen bilgiler doğrultusunda Türkiye’nin en hızlı büyüyen şirketlerinin listesini oluşturmaktadır. Listeye giren firmalar başarılı girişimcilik örnekleri göstermekte; yeniliğe açık, sektör takibi yapan ve bu doğrultuda öngörülü firmalardan oluşan bir yapı sunmaktadır. Bu kapsamda TR22 Bölgesi’nden 2014 yılında listeye yalnızca 2 firma girebilmeyi başarmıştır. Listede Balıkesir’den Paksan ve Karen Mühendislik bulunmaktadır. Karen Mühendislik, yeni alanlarda yaptıkları işler, Ar-Ge ve üniversite işbirlikleri ile hızlı büyüyen girişimcilere önemli bir örnek teşkil etmektedir. Balıkesir Üniversitesi Makine Mühendisliği ile çalışmalar yürüten firma, kendilerine gelen farklı alanlardaki her işi öğrenmek ve firma vizyonunu geliştirmek adına yenilikçi bir yapı sergilemektedir. Paksan, tarım makineleri üretiminde eksikliği fark edip sipariş üzerine üretim yapmaya başlamış ve balya makinesi üretimi ile belirgin bir büyüme göstermiştir. Firma, dünyada balya makinesi üretiminde lider olan İtalya ile aralarındaki farkı kapatmanın yolunun kalite ve yenilikçilik olduğunu belirterek girişimciliğin önemini vurgulamıştır.

Tablo 16: All World Türkiye 100 Listesinde Yer Alan Güney Marmara Bölgesi Firmaları, 2014

Şehir	Firmalar
Balıkesir	Paksan Makina Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
Balıkesir	Balıkesir Karen Mühendislik Ltd. Ştd

Kaynak: TEPAV Türkiye 100 Araştırması

Daha önce de bahsedildiği gibi, bölgede Balıkesir Üniversitesi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi olmak üzere 3 üniversite eğitim vermektedir. Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi 2015 yılında kurulan yeni bir üniversitedir. Bölgenin diğer üniversitelerinin araştırma ve uygulama merkezleri bulunmakta ancak bunlar sanayi-üniversite işbirliğine gitmede başarılı olamamaktadır. Bölgede az sayıda firmanın üniversitelerle koordinasyonlu çalışması; çalışmayanlara ise üniversitelerin danışmanlık sağ-

lamada yetersiz kalmaları, bölgenin girişimcilik ve yenilikçilik ekosistemini zayıflatmaktadır. Türkiye'nin en girişimci ve en yenilikçi ilk 50 üniversitesinin sıralandığı 2015 TÜBİTAK Girişimci ve Yenilikçi üniversite listesine bölgeden hiçbir üniversitenin giremediği görülmektedir. 2012'den beri hazırlanan endeks verilerine göre, ilk yıl Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi 45. sıradan listeye girse de sonraki yıllarda ilk 50'ye girme şansını yakalayamamıştır. Bölgenin yakın çevresindeki illerden İzmir, 2014'e kadar 4, 2015'te ise 5 üniversite ile bu listede yer almaktadır. Bursa'da Uludağ Üniversitesi ise sıralamada giderek yükselmesiyle dikkat çekmektedir. Uludağ Üniversitesi'nin bu performansı, ildeki Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetlerini olumlu etkilerken; Balıkesir ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitelerinin bu listeye 2013'ten beri girememesi, bölgenin yenilikçilik ve girişimcilik faaliyetlerini kısıtlamaktadır.

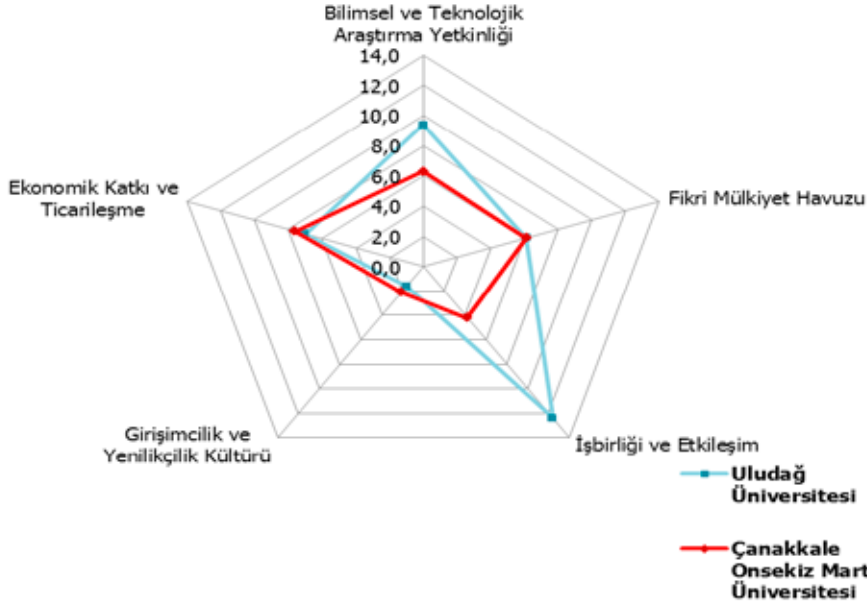
Tablo 17: Seçilmiş Üniversitelerin Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi'ndeki Sıralamaları

	Bulunduğu Şehir	2012	2013	2014	2015
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	İzmir	7	6	9	8
Ege	İzmir	12	14	15	15
Uludağ	Bursa	25	29	19	19
Dokuz Eylül	İzmir	27	32	33	23
İzmir Ekonomi	İzmir	34	35	28	39
Trakya	Edirne	44	-	-	
Balıkesir	Balıkesir	-	-	-	
Çanakkale Onsekiz Mart	Çanakkale	45	-	-	
Gediz	İzmir	-	-	-	41

Kaynak: TÜBİTAK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin sanayicilerle işbirliğinin ve ekonomik etkileşiminin zayıf olduğu görülmektedir. ÇOMÜ'nün listede yer aldığı 2012 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi ile alt bileşenlere göre kıyaslaması yapıldığında 5 alt bileşenin 3'ünde başabaş bir performans sergilemeleri dikkat çekmektedir. Buna karşın Uludağ Üniversitesi özellikle işbirliği ve ekonomik etkileşim alt bileşeninde ÇOMÜ'nün epey önündedir. Uludağ Üniversitesi'nin sonraki yıllarda hızlı bir şekilde yukarı sıralara çıktığı, ÇOMÜ'nün ise liste dışı kaldığı göz önüne alındığında girişimci ve yenilikçi bir üniversite olmak için işbirliği ve ekonomik etkileşime önem verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Şekil 91: ÇOMÜ ve Uludağ Üniversitesi'nin Girişimcilik ve Yenilikçilik Endeksi Alt Bileşenlerine Göre Kıyaslanması, 2012

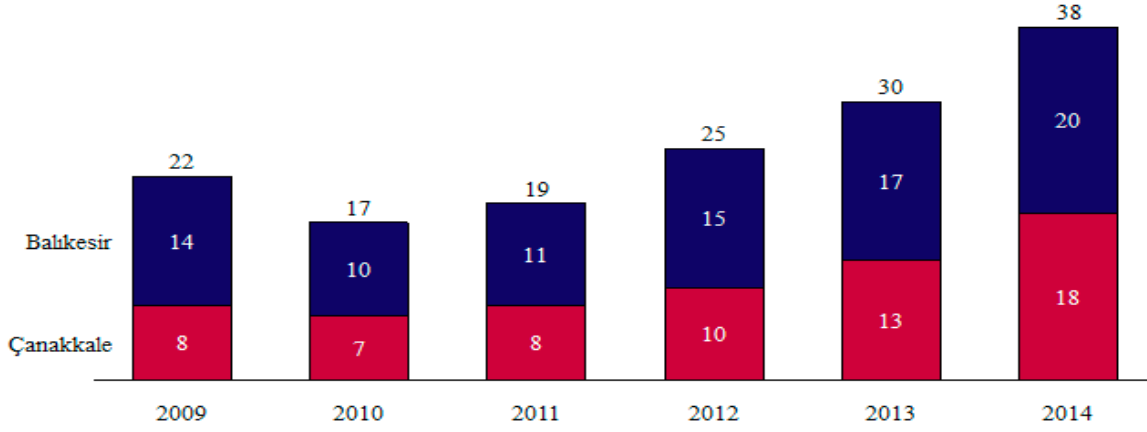
Kaynak: TÜBİTAK

Bölge illeri, patent başvurularında Batı Anadolu'nun başarılı performans sergileyemeyen illeri arasında yer almaktadır. 2000-2014 yılları arasında, Balıkesir'de 153, Çanakkale'de ise 67 olmak üzere toplam 220 patent başvurusu yapılmıştır. Aynı dönemde yakın çevredeki illerden Manisa'da 994, Tekirdağ'da ise 760 başvuru yapıldığı göz önüne alındığında Güney Marmara Bölgesi'nin yenilik alanında zayıf kaldığı anlaşılmaktadır. Patent başvurularının yoğun olduğu iller arasında İstanbul, İzmir ve Bursa gibi metropollerin yanı sıra, Kayseri, Kocaeli ve Sakarya gibi hızlı büyüyen Anadolu Kaplanlarının da olduğu görülmektedir.

Şekil 92: İllere Göre Patent Başvurularının Dağılımı, 2000-2014

Kaynak: TPE ve TEPAV Hesaplamaları

Şekil 93: Her 10.000 Firma Başına Düşen Marka Tescil Sayısı

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü (TPE) ve TEPAV Hesaplamaları

TR22 Bölgesi'ndeki markalaşma faaliyetleri giderek artmaktadır. Yeniliğin kullanılması ve yaygınlaştırılması olarak adlandırılan markalaşma, bölgede yıllar itibariyle artış göstermektedir. Balıkesir ve Çanakkale'de her 10 bin firmaya düşen marka tescil sayısı yıllar itibariyle artış göstermiş olup Balıkesir'de markalarını tescil ettiren firma sayısı Çanakkale'ye göre daha fazla gerçekleşmiştir.

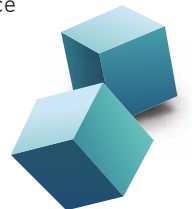
2.3.6. Sosyal Sermaye

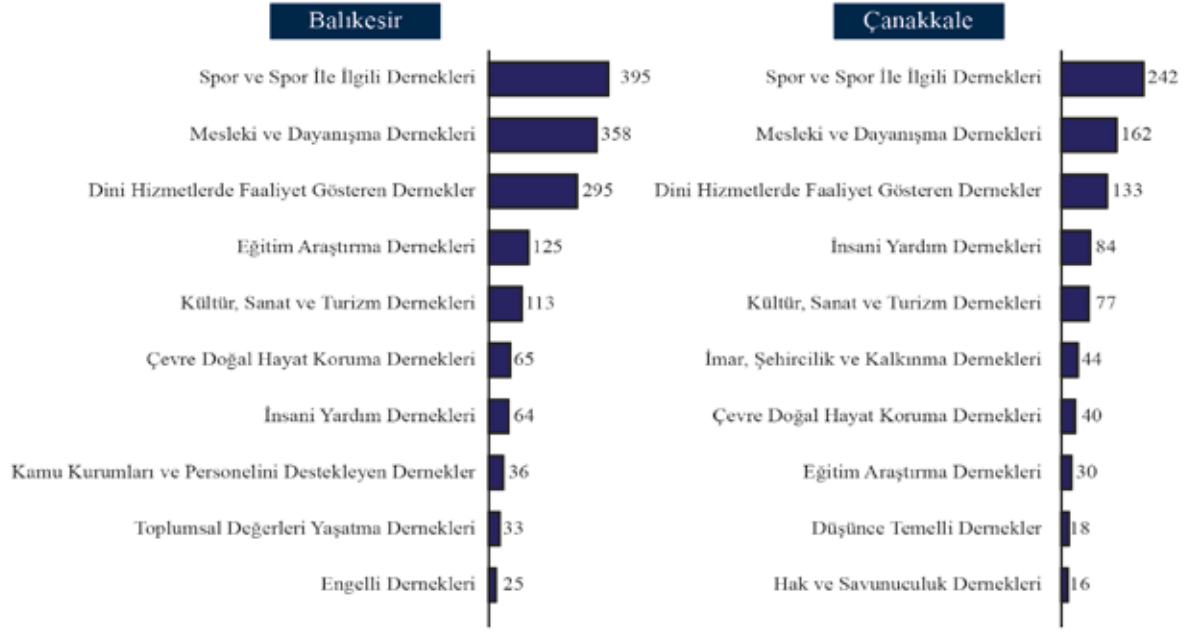
Bir ülkenin, bir bölgenin veya bir kentin gelişiminde sahip olduğu doğal kaynakların yanı sıra sahip olduğu sosyal sermaye de kalkınmada önemli bir faktördür. Sosyal sermayenin farklı tanımları olmakla birlikte sosyal sermayeye en doğru yaklaşımlardan birini, Robert Putnam geliştirmiştir. Putnam'a göre sosyal sermaye; sosyal ağlar, normlar ve güven gibi sosyal kuruluşların karşılıklı koordinasyon ve işbirliğini kolaylaştırması olarak tanımlanmaktadır.⁴⁹ Sosyal sermaye, ülkelerin ekonomik faaliyetlerinde, toplumsal hayatın etkilerini ortaya koymayı amaçlayan sosyal içerikli yeni bir iktisadi kavram olarak ortaya çıkmaktadır.

Sivil toplum örgütleri, sosyal sermayeyi besleyen unsurlardan biridir. TR22 Bölgesi'ne baktığımızda Balıkesir'de 1674, Çanakkale'de ise 925 dernek faaliyet göstermektedir. Bölgenin komşu illeri arasındaki yeri ise ortalama bir düzeyde bulunmaktadır. İzmir, Bursa, İstanbul gibi büyük kentlerde bireyler arasında toplum kuruluşlarında faaliyet gösterme durumu oldukça yüksektir. Balıkesir'in, çevre illeri Kütahya, Manisa ve Tekirdağ'dan daha fazla faal dernek sayısı olduğu görülmektedir. Çanakkale ise bölgede ve çevre illerde en düşük dernek sayısına sahip il konumundadır.

Balıkesir ve Çanakkale illerinde bulunan derneklerin gösterdikleri faaliyet alanlarına baktığımızda en fazla sporla ilgili dernek kurdukları görülmektedir. Yerel aktörler, gençlerin illerde sporla ilgilenerken topluma kazandırılmaları üzerine faaliyetlerde bulunmaktadır. Sporla ilgili dernekleri, mesleki dayanışma ve dini hizmetlerde faaliyet gösteren dernekler takip etmektedir.

⁴⁹ Milani, Carlos. 2003, "Social Capital and Local Development Theories: Lessons from the Pintadas Experience (Bahia, Brazil)", IV Conferencia Regional ISTR_LAC, 8-10 October, San José, Costa Rica.

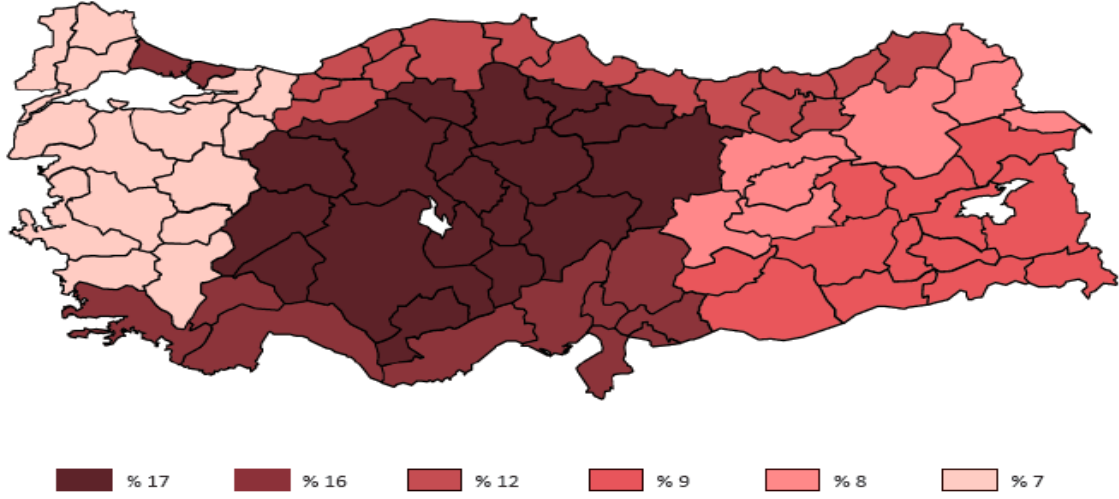

Şekil 94: TR22 Bölgesi'nde Faaliyet Alanlarına Göre Dernek Sayısı

Kaynak: DERBİS

Bölgede sosyal sermaye için önemli olan toplumsal güven olgusu zayıf düzeydedir. Ekonomistler tarafından ayrı ayrı, farklı ülke veya bölgeler için güven ölçümünde Dünya Değerler Anketi kullanılmıştır. Dünya Değerler Anketi'nin bir benzeri Bahçeşehir Üniversitesi tarafından Türkiye Değerler Atlası ismi ile 2012 senesinde gerçekleştirilmiştir. Siyaset, ekonomi, kadın, normlar, din gibi birçok konu üzerine sorular barındıran anketin sosyal sermaye çalışmalarına en fazla katkıda bulunacağı düşünülen bulgusu, toplumdaki güven seviyesini ölçen **"Genel olarak insanlara güvenilebilir"** önermesine insanların katılıp katılmadığıdır. Türkiye, dünya üzerinde güvenilebilirlikte düşük ülkeler arasında yer almış, Çanakkale ve Balıkesir illerinin de içinde bulunduğu ülkenin batısında, insanların güven oranı oldukça düşük çıkmıştır. Bu durum, mülakatlarda görülen tespitlerle de tutarlı bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Mülakatların ortak iş yapma kültürüne ilişkin kısmında, özellikle düşük teknoloji ve emek yoğunluğu yüksek sektörlerde ortaklar arasında anlaşmazlıklar çıkmasıyla ayrılıkların yaşandığı görülmüştür. Söz konusu ayrılıkların ardından bazı işletmeler iflasla karşılaşmıştır. Bu nedenle, bu durum ildeki girişimciliği de olumsuz etkilemektedir.

Şekil 95: Genel Olarak İnsanlara Güvenilebilir Diyenlerin Oranı, Türkiye Değerler Atlası, 2012

Kaynak: Bahçeşehir Üniversitesi

Sosyal sermaye, Çanakkale ve Balıkesir için büyümenin tek koşulu olarak gösterilemeye de ekonomik gelişmenin önemli bir basamağı olarak öne çıkmaktadır. TR22 Bölgesi'ni oluşturan Balıkesir ve Çanakkale'de insanlara güvenin düşük çıkması, hem sosyal hem de ekonomik ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Toplumda işbirliği, koordinasyon ve güven olgularının gelişmesi ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki olduğunu gösteren birçok çalışma bulunmaktadır. Bu iki il için sosyal sermayenin gelişmesi adına atılacak adımlar, kişilere ve kurumlara olan güveni artıracak gibi kişi ve kurumlar arasında yürütülen işlerin kolaylaşmasını ve ilerlemesini de beraberinde getirecektir. Sosyal sermayenin gelişmesi ve toplumda güvenin artması için bölgesel düzeyde atılan adımlar kadar ulusal düzeyde atılan adımlar da önemlidir. Ülkenin kurumlarına duyulan güvenin yerelde bireyler ve şirketler arasındaki güvene de yansımaları beklenmektedir.

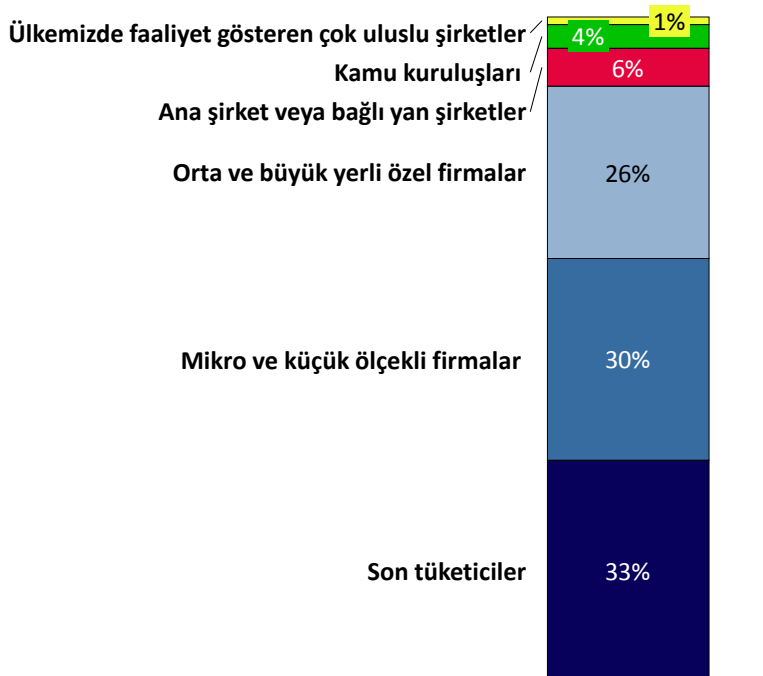

2.4. Mevcut Pazarların Analizi

2.4.1. Yurt İçi Pazarlar

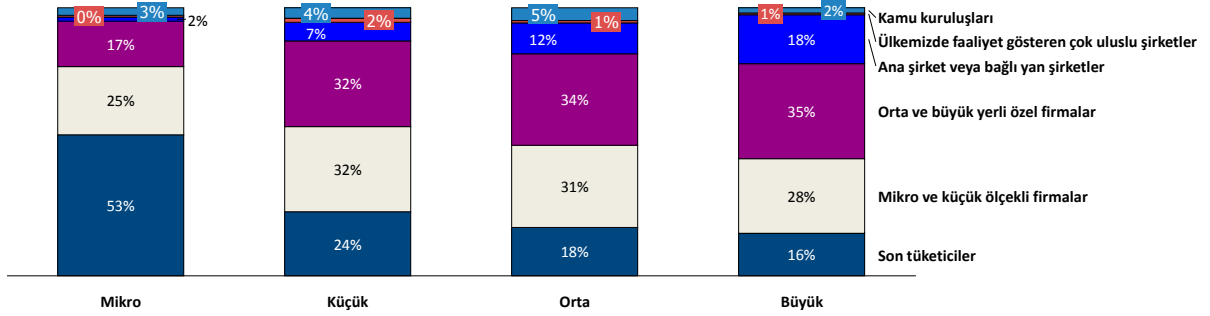
TR22 Bölgesi'nde faaliyet gösteren firmaların 2014 yılı iç piyasaya yaptığı satışlarda son tüketiciler ilk sırada yer almıştır. İç piyasaya satışlarda, firmalar satışlarının yaklaşık yüzde 26'sını orta ve büyük yerli özel firmalara yapmıştır. Firmalar, satışlarda mikro ve küçük ölçekli firmalardan sonra orta ve büyük yerli firmaları tercih etmiştir. Şekil 100'de görüldüğü gibi, satışlarda kamu kurumları ve ülkemizde faaliyet gösteren çok uluslu şirketler son sırayı almıştır.

Şekil 96: TR22 Bölgesi Firmalarının 2014 Yılı İç Piyasaya Satışları

Kaynak: Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi

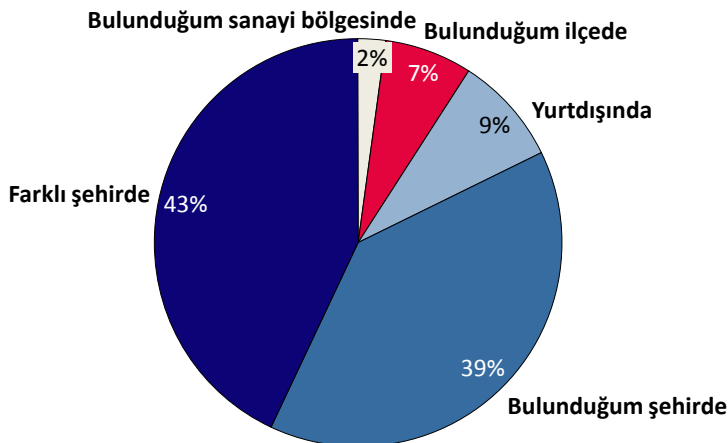
Mikro firmalar satışlarının yaklaşık yarısını son tüketicilere yaparken; küçük, orta ve büyük ölçekli firmalar kendi firma büyüklüğüne benzer firmalara satış gerçekleştirmiştir. Mikro firmaların satışlarında son tüketicilerden sonra yüzde 25 ile mikro ve küçük ölçekli firmalara yapılan satışlar gelmiştir. Küçük firmaların satışları yüzde 32 ile hem mikro ve küçük ölçekli firmalara hem de orta ve büyük ölçekli yerli firmalara yapılmıştır. Orta ve büyük ölçekli firmaların satışlarına bakıldığında satışlarda ilk sırayı orta ve büyük ölçekli yerli özel firmalar almıştır. Bunu mikro ve küçük ölçekli firmalara yapılan satışlar izlemiştir. Kamu kuruluşlarına ve çok uluslu şirketlere yapılan satışlar, tüm firmalar için son sırada yer almıştır.

Şekil 97: İç Piyasaya Satışların Firma Büyüklüğüne Göre Dağılımı

Kaynak: Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi

Firmaların ürünlerini sattıkları müşteriler ve rakipleri olan üreticiler, farklı şehirlerde bulunmaktadır. TR22 Bölgesi'nde faaliyet gösteren firmaların müşterilerinin ve aynı pazara veya bölgeye hitap eden rakiplerinin yüzde 43'ü, başta çevre iller İstanbul, İzmir ve Bursa olmak üzere farklı şehirlerde yer almıştır. Firmaların müşterilerinin ve rakiplerinin yüzde 39'u, firmaların buldukları yerde konumlanmıştır. Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketine katılan firmaların oldukça az bir kısmı ürünlerini buldukları sanayi bölgesine satmaktadır.

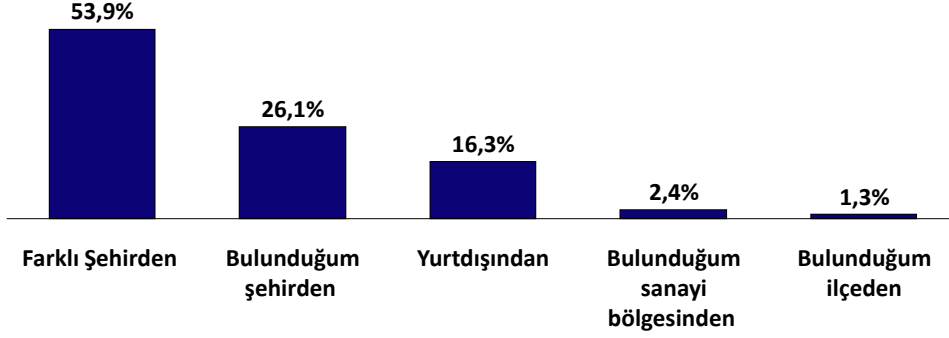

Şekil 98: Satışlarda Müşterilerin ve Rakiplerin Konumları

Kaynak: Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi

OSB'lerde faaliyet gösteren firmaların ürünlerini sattığı müşteriler ve rakipleri farklı şehirlerde bulunmaktadır. OSB'deki firmaların satışlarını yaptığı müşterilerin ve rakiplerin yüzde 53,9'u farklı şehirlerde, yüzde 26,1'i buldukları şehirlerde, yüzde 16,3'ü yurt dışında, yüzde 2,4'ü buldukları sanayi bölgesinde ve yüzde 1,3'ü buldukları ilçede yer almaktadır. Müşteri ve rakiplerin bulunduğu farklı şehirler yine çevre iller olan İstanbul, Bursa ve İzmir olmuştur. Yurt dışından olan müşteri ve rakiplerin bulunduğu ülkeler ise sırasıyla Almanya, İtalya ve Ukrayna'dır.

Şekil 99: OSB'lerde Faaliyet Gösteren Firmaların Müşterileri ve Rakiplerinin Konumları

Kaynak: Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi

2.4.2. Yurt Dışı Pazarlar

TR22 Bölgesi illeri daha çok yerel piyasaya yönelik üretim yapmaktadır. Kişi başı ihracat ve ithalat miktarları karşılaştırıldığında TR22 Bölgesi illeri sıralamada gerilemektedir.⁵⁰ Bölgenin önemli katma değer kanallarından olan gıda imalatının ise bölge ihracatından nispeten daha az pay aldığı gözlemlenmiştir. (Bkz. Tablo 18) Bu gözlemlere dayanarak TR22 Bölgesi illerinin, özellikle gıdada öncelikli olarak iç pazara yönelik üretim yaptığı, gıda imalatının girdisi olan bitkisel ve hayvansal ürünlerin de fazla işlenmeden satıldığı görülmüştür.

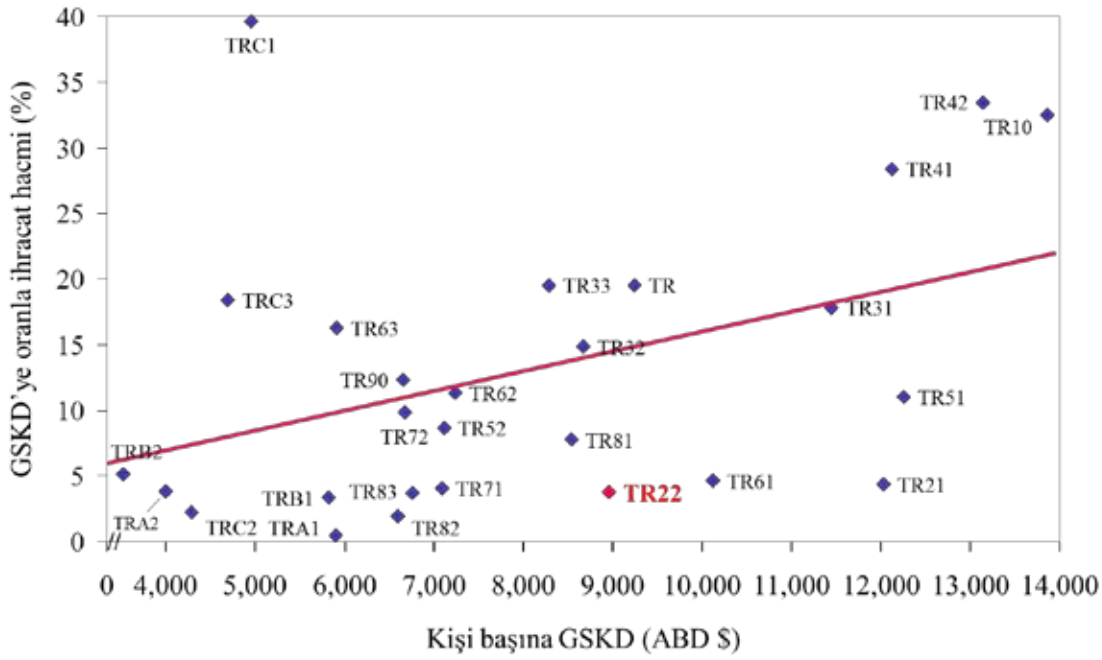
Tablo 18: TR22 Bölgesi'nin Dış Ticaretine Genel Bir Bakış

2014	Balıkesir	Çanakkale
İhracat (Milyon Dolar)	537 (23. sırada)	149 (47. sırada)
İthalat (Milyon Dolar)	512 (24. sırada)	78 (43. sırada)
Kişi Başı İhracat (Dolar)	452 (40. sırada)	291 (51. sırada)
Kişi Başı İthalat (Dolar)	431 (31. sırada)	153(42. sırada)
En çok ihraç ettiği üç ürün	1. Etler ve yenilen sakatat 2. Elektrikli makina ve cihazlar 3. Dokunabilir maddelerden hazır eşya	1.Seramik mamulleri 2. Et, balık, kabuklu hayvanlar vb. 3.Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular
En çok ithal ettiği üç ürün	1. Gıda sanayiinin kalıntı ve döküntüleri 2. Elektrikli makina ve cihazlar vb. 3. Kazanlar, makinalar vb. Hububat	1. Kazanlar, makinalar 2. Seramik mamulleri 3. Tuz; kükürt, topraklar ve taşlar; alçılar, kireçler ve çimento

Kaynak: TÜİK, TEPAV hesaplamaları

⁵⁰ Bu duruma istisna olarak Çanakkale'nin ithalat performansı gösterilebilir, il Türkiye'nin en çok ithalat yapan 43. ili iken kişi başı en çok ithalat yapan 42. ilidir.

Bölgenin dış pazarlara açıklığının düşük olduğu görülmektedir. TR22 Bölgesi'nde, kişi başına gayri safi katma değere kıyasla, ihracat oranı zayıf kalmaktadır. Bu durumun nedenlerinden biri, bölgedeki birçok firmanın satış ve dış ticaret firmalarının/birimlerinin İstanbul ve Bursa gibi kentlerde olmasıdır. Bu yüzden TR10 ve TR41 Bölgeleri'nin ihracatta dış ticarete açıklık oranı yüksek bir seviyededir. Gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlarda, özellikle gıda sektörü işletmelerinin Bandırma Limanı'na gelen gemi sayısının azlığı nedeniyle hızlı gönderim için bölge dışındaki Ambarlı ve Gemlik limanlarını tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bunda, söz konusu gıda işletmelerinin farklı ürün kollarında uzmanlaşmasının etkisi de bulunmaktadır. Gemiler, taşınan ürünlerin cinsine göre de farklılık göstermekte ve bu yüzden bütün firmalar aynı gemiyi kullanamamaktadır.

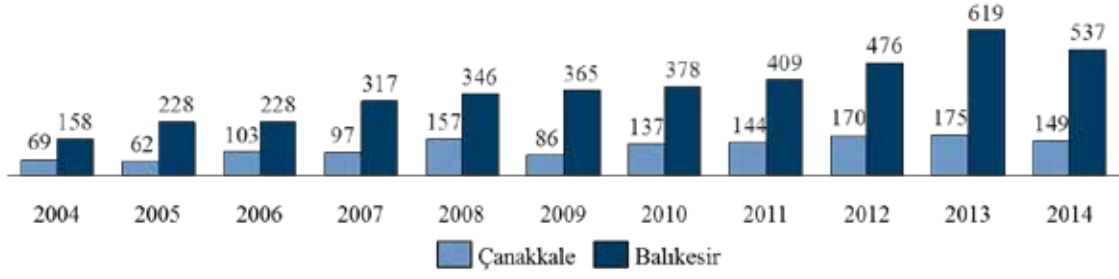

Şekil 100: Türkiye'de Düzey 2 Bölgelerinin Ticarete Açıklık Oranı Ve Kişi Başına GSKD, 2011

Kaynak: TÜİK, TEPAV hesaplamaları

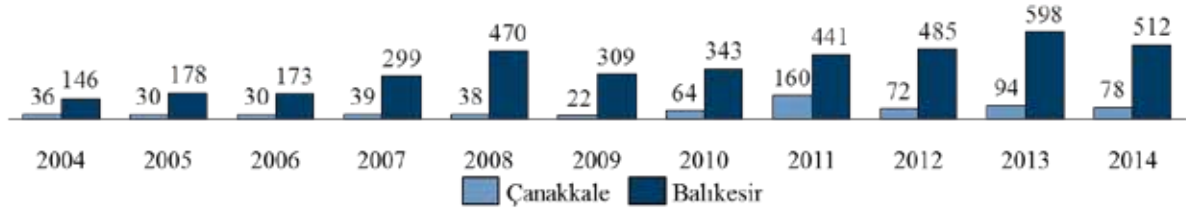
Son 10 yıllık süreçte Balıkesir'in ihracat ve ithalatının Çanakkale'ye kıyasla daha hızlı geliştiği görülmektedir. 2004-2014 yılları arasında Türkiye ihracatı yıllık ortalama yüzde 11,5 büyürken; Balıkesir'in ihracatı yüzde 13, Çanakkale'nin ihracatı ise yüzde 8 büyümeye kaydetmiştir. Balıkesir ihracatının son 10 yıllık seyrinde 2005-2006 yılları arasındaki durgunluk, büyük oranda 2005'te Manyas'ta patlak veren kuş gribi vakası ile ilgilidir. Bölgede gerçekleştirilen mülakatlarda, tavuk eti üretimi yapan firma temsilcileri, ilk kuş gribi vakasından ciddi oranda etkilendiklerini ancak sonraki vakalarda pazardaki dalgalanmaları iyi yönettiklerini ifade etmişlerdir. Bölge illerinde 2004-2014 yılları arasında ithalatın gelişim hızı da benzerdir.

Şekil 101: Yıllar İçerisinde TR22 Bölgesi'nin İhracatı, Milyon Dolar, 2004-2014

Kaynak: TÜİK, TEPAV hesaplamaları

Şekil 102: Yıllar İçerisinde TR22 Bölgesi'nin İthalatı, Milyon Dolar, 2004-2014

Kaynak: TÜİK, TEPAV hesaplamaları

Balıkesir'in ihracatında öne çıkan ürünler; gıda, elektrikli makine, metal, maden ve tekstil sektörlerine aittir. Balıkesir'de 2014 yılında en çok ihraç edilen ürün, etler ve yenilen sakatattır. Gıda sektörünün bu ürün dışında süt ürünleri, yumurtalar, tabii bal ile balıklar ve kabuklu hayvanlar ürünlerinde de yüksek ihracat değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Bölgedeki mülakatlarda, hem sektördeki hem de sektör dışındaki firma temsilcileri, bölgenin doğal kaynaklarının, bölge illerinin gıda alanında uzmanlaşmasını sağladığını ve bu sektörün gelişmesini beklediklerini ifade etmişlerdir.

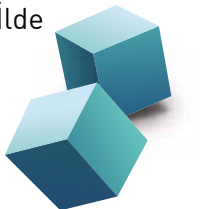
Tablo 19: Balıkesir'in En Çok İhraç Ettiği İlk 10 Ürüne İlişkin Bilgiler, 2014

HS2	Sektör	İhracat (Milyon Dolar)	Sektörün il ihracatındaki payı	Sektörün Türkiye ihracatındaki payı	Sektördeki ihracatın ildeki büyüme hızı (2004-2014)	Sektördeki ihracatın Türkiye'deki büyüme hızı (2004-2014)
2	Etler ve yenilen sakatat	99	19%	15%	29%	40%
85	Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı	70	13%	1%	23%	7%

63	Dokunabilir maddelerden hazır eşya, takımlar, kullanılmış giyim ve dokunmuş diğer eşya, paçavralar	63	12%	3%	6%	2%
87	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuarı	41	8%	0%	27%	8%
4	Süt ürünleri, yumurtalar, tabii bal, diğer yenilebilir hayvansal menşeli ürünler	33	6%	4%	34%	27%
84	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları	28	5%	0%	26%	13%
3	Balıklar, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar ve suda yaşayan diğer omurgasız hayvanlar	24	4%	4%	2%	13%
73	Demir veya çelikten eşya	24	4%	0%	26%	11%
82	Adi metallere aletler, bıçakçı eşyası ve sofrta takımları, adi metallere bunların aksam ve parçaları	21	4%	8%	20%	16%
68	Taş, alçı, çimento, amyant, mika veya benzeri maddelerden eşya	18	3%	1%	1%	10%

Kaynak: TÜİK, TEPAV hesaplamaları

Çanakkale'nin ihracatında öne çıkan ürünler Balıkesir'deki sektörlerle benzerlik gösterse de iki ilin farklı ürün gruplarında uzmanlaştıkları görülmektedir. Çanakkale'de 2014 yılında en çok ihraç edilen ürün seramik ürünleri olmuştur. Yapılan mülakatlarda, Çan ilçesindeki büyük bir üreticinin burada bir seramik kümelenmesi için gerekli tedarikçileri ve ilgili sektörleri sağladığı ve seramik alanında birkaç yatırımın bu ilçeye yapıldığı gözlemlenmiştir. İlde

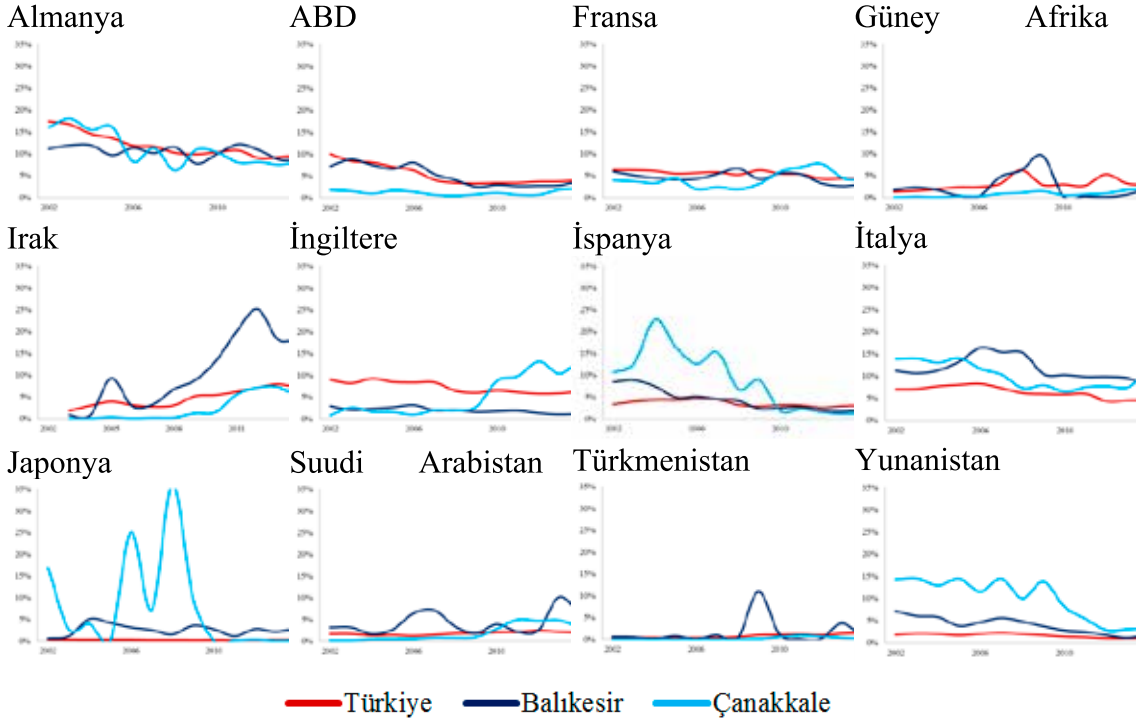
seramik dışında, Balıkesir’den farklı olarak sebze-meyveler, tuz-kükürt ve metal cevherlerinin ihracatı da yükündür. Bölge genelinde, özellikle gıda ürünlerinin işlenmemiş bir halde satılması ihracattaki önemli bir sorundur.

Tablo 20: Çanakkale’nin En Çok İhraç Ettiği İlk 10 Ürüne İlişkin Bilgiler, 2014

HS 2	Sektör	İhracat (Milyon dolar)	Sektörün il ihracatındaki payı	Sektörün Türkiye ihracatındaki payı	Sektördeki ihracatın ildeki büyüme hızı (2004-2014)	Sektördeki ihracatın Türkiye’deki büyüme hızı (2004-2014)
69	Seramik mamulleri	100,6	68%	10%	33%	5%
16	Et, balık, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar veya diğer su omurgasızlarının müstahzarları	10,3	7%	10%	7%	11%
7	Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular	7,4	5%	1%	-5%	8%
25	Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar, kireçler ve çimento	6,9	5%	0%	-4%	11%
26	Metal cevherleri, cüruf ve kül	5,2	3%	0%	13%	21%
3	Balıklar, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar ve suda yaşayan diğer omurgasız hayvanlar	4,4	3%	1%	-14%	13%
8	Yenilen meyvalar ve yenilen sert kabuklu meyvalar	2,3	2%	0%	5%	9%
4	Süt ürünleri, yumurtalar, tabii bal, diğer yenilebilir hayvansal menşeli ürünler	1,7	1%	0%	25%	27%
84	Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları	1,6	1%	0%	11%	13%
20	Sebzeler, meyvalar, sert kabuklu meyvalar ve bitkilerin diğer kısımlarından elde edilen müstahzarlar	1,5	1%	0%	-9%	8%

Kaynak: TÜİK, TEPAV hesaplamaları

Bölge illerinin ana ihracat partnerlerine gerçekleştirdikleri ihracat yıllar içerisinde dalgalanma göstermektedir. Söz konusu ülkelerin ihracat içindeki payına bakıldığında Türkiye genelinde nispeten istikrarlı değişimler görülürken bölge illerinde keskin değişimlere rastlanmaktadır. Özellikle Çanakkale'nin Japonya, İspanya ve Yunanistan'a ihracatı yıllar içerisinde hızlı değişimler göstermiştir. Bu durum, bölge illerinin özellikle gelir düzeyi yüksek ülkeler tarafından talep edilen lüks gıda ürünlerinde yoğunlaşmasıyla ilgilidir.

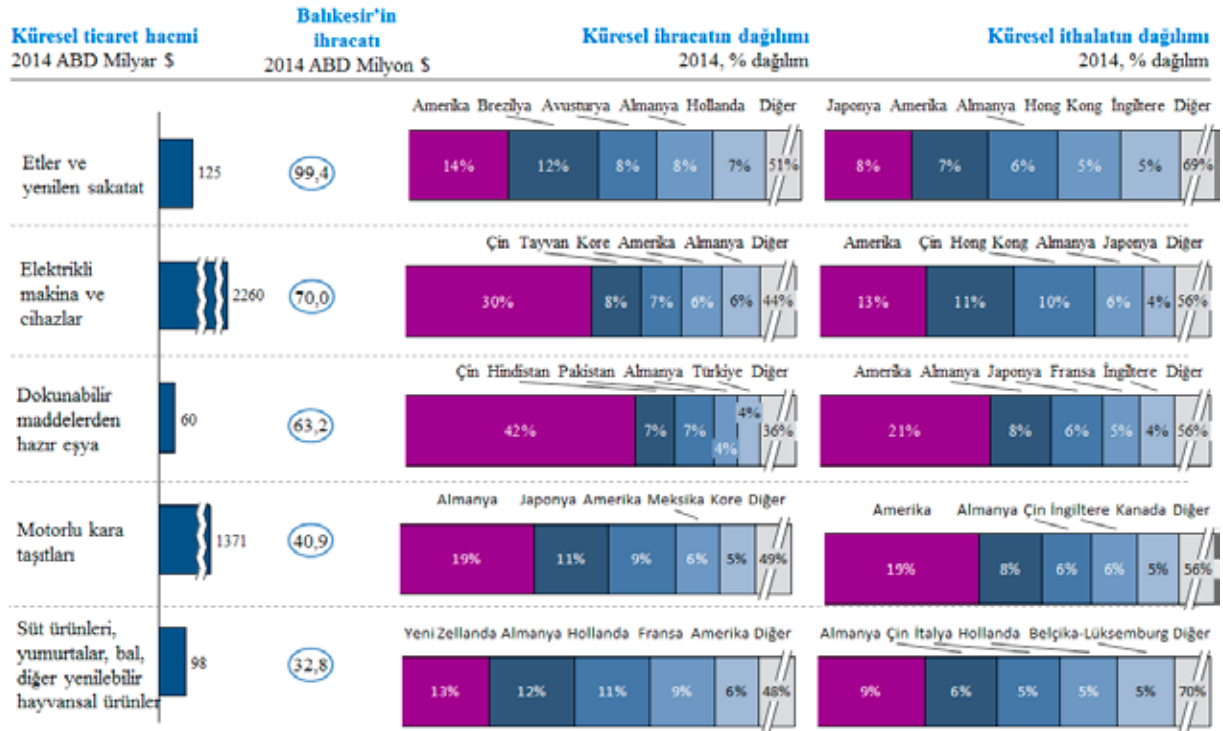

Şekil 103: Balıkesir veya Çanakkale'nin Ana İhracat Partnerlerinin Yıllar İçerisinde İhracat Sepetlerindeki Payları, Yüzde, 2002 -2014

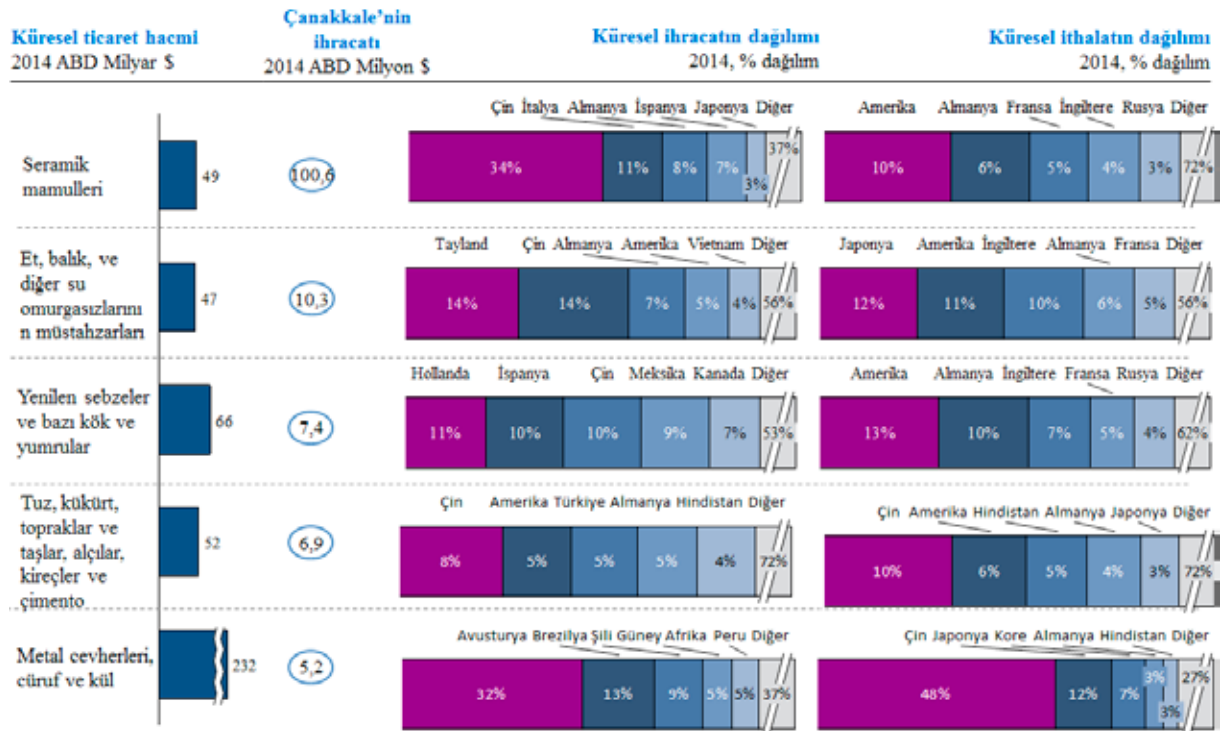
Kaynak: TÜİK, TEPAV hesaplamaları

Balıkesir'in ihracatında öne çıkan sektörler arasında yer alan elektrikli makine ve cihazlar ile motorlu kara taşıtlarının dünya ticaretinde büyük bir pazara sahip olduğu görülmektedir. 2014 yılında, Balıkesir'in en çok ihraç ettiği ilk 5 ürünü, dünyada en çok ithal ve ihraç eden ilk beş ülke, Şekil 104'de listelenmiştir. Küresel hacim açısından en büyük sektör olan elektrikli makine ve cihazları, dünya genelinde en çok Çin, Tayvan, Kore, Amerika ve Almanya tarafından ihraç edilmektedir. Elektrikli makine ve cihazları en çok ithal eden ülkeler ise Amerika, Çin, Hong Kong, Almanya ve Japonya olarak sıralanmaktadır. Elektrikli makine ve cihazların yüzde 30'u Çin tarafından ihraç edilirken benzer bir tablo dokunabilir maddelerden hazır eşya pazarında da gözlemlenmektedir. Bu pazarda Çin, küresel ihracatın yüzde 42'sini gerçekleştirmektedir. Gıda ve tekstile ilişkin küresel pazarlar ise elektrikli makine ve cihazlar ile motorlu kara taşıtlarına nispeten daha küçüktür. Balıkesir'in en çok ihraç ettiği ürünlerde genel olarak en büyük rakipleri Çin, Amerika, Almanya ve Japonya gibi ülkelerken bu ürünleri talep eden en büyük pazarlar ise yine aynı pazarlardır.

Şekil 104: Balıkesir'in En Çok İhracat Yaptığı İlk 5 Sektörde Küresel Alıcı ve Satıcı Ülkeler, 2014

Şekil 105: Çanakkale'nin En Çok İhracat Yaptığı İlk 5 Sektörde Küresel Alıcı Ve Satıcılar, 2014

Kaynak: TÜİK, BACI, TEPAV hesaplamaları

51 Detaylı bilgi için bkz. Kulaklıkaya, Ö. (2013) Modern İpek Yolu Orta Asya'nın Küresel Ekonomiye Açılan Kapısı, TEPAV Değerlendirme Notu.

2.5. Mevcut ve Potansiyel Sektörlerin Analizi

Balıkesir'in ülke geneline kıyasla gıda, kimya, metal ve makine sektörlerinin alt kollarında öne çıktığı görülmektedir. Yerelleşme katsayısı (LQ) olarak da ifade edilen uzmanlaşma göstergesi, kümelenme analizlerinde de kullanılmaktadır. Sektörün ildeki istihdamının, sektörün ülke genelindeki istihdamına bölünmesiyle elde edilen bu katsayının 1'den büyük bir değere eşit olması, ilde o sektörün ülke geneline göre daha fazla yoğunlaştığını göstermektedir. Buna göre, bölge illerinden Balıkesir'in özellikle gıda sektörünün birçok alt dalında yoğunlaşmaya sahip olduğu görülmektedir. Bunun dışında kimya, metal ve makinenin alt sektörlerinde de öne çıkan ilin, yoğunlaşmaya sahip olduğu diğer tüm alt sektörler aşağıdaki tabloda sunulmaktadır. İlde yerleşmiş bazı sektörlerin çalışan sayısının düşük olduğu görülmektedir. Örneğin, diğer damıtılmamış mayalı içeceklerin imalatı, sadece 2 kayıtlı çalışanın bulunmasına rağmen yerleşmiş gibi görülmektedir. Bu nedenle tablonun sadece yerleşme katsayısına göre değil çalışan sayısına göre de değerlendirilmesi gerekmektedir. Buna göre, gıda sektöründe kanatlı hayvan, süt ve süt ürünleri ve yağ⁵²; maden ve kimya sektöründe mermer, inorganik kimyasallar, paketlenme malzemeleri; ana metal sanayinde metalürji, metal kapı-pencere ve metal paketlenme malzemeleri ile makede motor-jeneratör-transformatör, tarım makineleri, motor ve türbin imalatı alt sektörlerinin ön planda olduğu görülmektedir. Söz konusu alt sektörlerin, genellikle ilde derinlemesine mülakatlar kapsamında ziyaret edilen büyük firmaların faaliyet gösterdiği sektörler olması dikkat çekmektedir. Bu durum, ilde küçük ve orta ölçekli firmaların kümelenmesiyle öne çıkan alt sektörlerin bulunmadığını ve il ekonomisini nispeten büyük ölçekteki firmaların domine ettiğini göstermektedir.

⁵² Fırınları da içeren ekmekek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Tablo 21: Balıkesir’de Yerelleşmiş Sektörler, 2014

Sektör	Alt Sektör
Gıda	Kümes hayvanları etlerinin işlenmesi ve saklanması
	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı
	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı
	Sıvı ve katı yağ imalatı
	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması
	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı
	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı
	Şeker imalatı
	Etin işlenmesi ve saklanması
	Balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması
	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer gıda maddelerinin imalatı
	Et ve kümes hayvanları etlerinden üretilen ürünlerin imalatı
	Dondurma imalatı
	Baharat, sos, sirke ve diğer çeşni maddelerinin imalatı
	Ev hayvanları için hazır gıda imalatı
	Margarin ve benzeri yenilebilir katı yağların imalatı
Tekstil ve hazır giyim	Giyim eşyası dışındaki tamamlanmış tekstil ürünlerinin imalatı
	Deri giyim eşyası imalatı
	Diğer teknik ve endüstriyel tekstillerin imalatı
	Halat, urgan, kınnap ve ağ imalatı
Ağaç ve ağaç ürünleri	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması
	Ahşap kaplama paneli ve ağaç esaslı panel imalatı
	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı
	Ahşap konteyner imalatı
Kimyasallar, plastik, kauçuk, diğer metalik olmayan minarel ürünler	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi
	Diğer inorganik temel kimyasal maddelerin imalatı
	Plastik torba, çanta, poşet, çuval, kutu, damacana, şişe, makara vb. paketleme malzemelerinin imalatı
	Hazır beton imalatı
	Kimyasal gübre ve azot bileşiklerinin imalatı
	Patlayıcı madde imalatı
	Çimento imalatı
	Diğer organik temel kimyasalların imalatı
	Tutkal imalatı
	Boya maddeleri ve pigment imalatı
	Beton, alçı ve çimentodan yapılmış diğer ürünlerin imalatı
	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer kimyasal ürünlerin imalatı

Ana metal sanayi	Metallerin dövülmesi, preslenmesi, baskılanması ve yuvarlanması; toz metalürjisi
	Metalden kapı ve pencere imalatı
	Metalden hafif paketleme malzemeleri imalatı
	Tel ürünleri, zincir ve yayların imalatı
	Soğuk şekillendirme veya katlama
	Nükleer yakıtların işlenmesi
	Barların soğuk çekilmesi
Makine ve elektronik	Elektrik motorlarının, jeneratörlerin ve transformatörlerin imalatı
	Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı
	Motor ve türbin imalatı (hava taşıtı, motorlu taşıt ve motosiklet motorları hariç)
	Akümülatör ve pil imalatı
	Bilgisayar ve bilgisayar çevre birimleri imalatı
	Büro makineleri ve ekipmanları imalatı (bilgisayarlar ve çevre birimleri hariç)
	Optik aletlerin ve fotografik ekipmanların imalatı
Diğer	Derinin tabaklanması ve işlenmesi; kürkün işlenmesi ve boyanması
	Mutfak mobilyalarının imalatı
	Gazetelerin basımı
	Elektrikli ekipmanların onarımı
	Demiryolu lokomotifleri ve vagonlarının imalatı
	Motosiklet imalatı
	Diğer damıtılmamış mayalı içeceklerin imalatı

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri ve TEPAV Hesaplamaları

Çanakkale'nin öne çıktığı imalat sektörlerinin üst detayda Balıkesir ile benzediği görülürken, alt sektörler bazında bir farklılaşma görülmektedir. Çanakkale'de de gıda ile diğer metalik olmayan mineral ürünlerin alt sektörlerinde uzmanlaşmanın olduğu dikkat çekmektedir. Bunun dışında, ilde bakım-onarım sektöründe Balıkesir'dekinden daha yüksek oranda bir yerleşme bulunmaktadır. Bu durumun nedeni, ilde denizcilikle ilgili faaliyetlerin Biga'daki büyük bir işletmenin etkisiyle daha gelişmiş olmasıdır. Çanakkale'de gıdanın içinde balıkçılık, süt ve süt ürünleri ile yağ⁵³; diğer metalik olmayan mineral ürünlerinde seramik, çimento ve mermer alt sektörlerinin öne çıktığı görülmektedir. Bu durum, öne çıkan alt sektörler itibarıyla bölge illerinin ayrıştığını göstermektedir. Bölge illerinin ortaklıklar geliştirebileceği alt sektörler ise süt ve süt ürünleri, yağ ve mermer sektörleridir. Bunun dışında, Çanakkale'de diğer sektörlerin altında kalan demir-çelik ve mobilya imalatında görülen yüksek istihdamın kaynağı, Biga ilçesinde bulunan iki işletmedir. Demir çelik alanında faaliyet gösteren bir işletmeyle yapılan derinlemesine mülakatta, firmanın yan sanayisini büyük ölçüde kendisinin geliştirdiği öğrenilmiştir. Bu durum, firmanın etrafında bakım-onarım dışındaki farklı sanayi kollarının gelişmemesine neden olmuştur. Bölge ilçelerinde öne çıkan sektörlerle ilişkin hesaplamalar ise Ek 3'te sunulmaktadır.

53 Fırınları da içeren ekmekek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Tablo 22: Çanakkale’de Yerelleşmiş Sektörler, 2014

Sektör	Alt Sektör	Çalışan Sayısı	Yerelleşme Katsayısı
Gıda	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	1.039	1,86
	Balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması	890	42,46
	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	714	5,77
	Sıvı ve katı yağ imalatı	291	4,71
	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	215	1,63
	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	209	2,50
	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı	116	2,59
	Üzümden şarap imalatı	68	9,90
	Et ve kümes hayvanları etlerinden üretilen ürünlerin imalatı	56	1,61
	Dondurma imalatı	33	1,78
	Baharat, sos, sirke ve diğer çeşni maddelerinin imalatı	29	1,82
Ağaç ve ağaç ürünleri	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	261	3,12
	Ahşap konteyner imalatı	101	3,64
	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	85	1,06
	Birleştirilmiş parke yer döşemelerinin imalatı	49	2,16
Kimyasallar, plastik, kauçuk, diğer metalik olmayan minarel ürünler	Seramik sıhhi ürünlerin imalatı	1.944	63,26
	Çimento imalatı	468	8,18
	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	235	1,02
	Hazır beton imalatı	196	2,59
	İnşaat amaçlı beton ürünlerin imalatı	159	1,15
	Diğer inorganik temel kimyasal maddelerin imalatı	55	3,03
	Diğer camların imalatı ve işlenmesi (teknik amaçlı cam eşyalar dâhil)	43	1,45
	Kireç ve alçı imalatı	18	1,69
	Sanayi gazları imalatı	5	1,15
Birincil formda sentetik kauçuk imalatı	1	2,37	
Bakım-Onarım	Sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu	339	2,28
	Gemilerin ve teknelerin bakım ve onarımı	143	1,90
	Makinelerin onarımı	138	1,32
	Elektrikli ekipmanların onarımı	75	1,32

Diğer	Ana demir ve çelik ürünleri ile ferro alaşımların imalatı	2.660	13,11
	Diğer mobilyaların imalatı	997	2,84
	Mutfak mobilyalarının imalatı	154	2,73
	Diğer giyim eşyalarının ve giysi aksesuarlarının imalatı	149	1,72
	Metal yapı ve yapı parçaları imalatı	125	1,09
	Gemilerin ve yüzen yapıların inşası	86	1,03
	Diğer musluk ve valf/vana imalatı	77	4,76
	Gazetelerin basımı	76	1,13
	Derinin tabaklanması ve işlenmesi; kürkün işlenmesi ve boyanması	59	1,19
	Tütün ürünlerinin imalatı	41	2,79
	Kayıtlı medyanın çoğaltılması	14	1,36
	İmitasyon (taklit) takılar ve ilgili eşyaların imalatı	8	2,57
	Kok fırını ürünlerinin imalatı	5	3,19
	Optik aletlerin ve fotografik ekipmanların imalatı	5	1,25

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri ve TEPAV Hesaplamaları

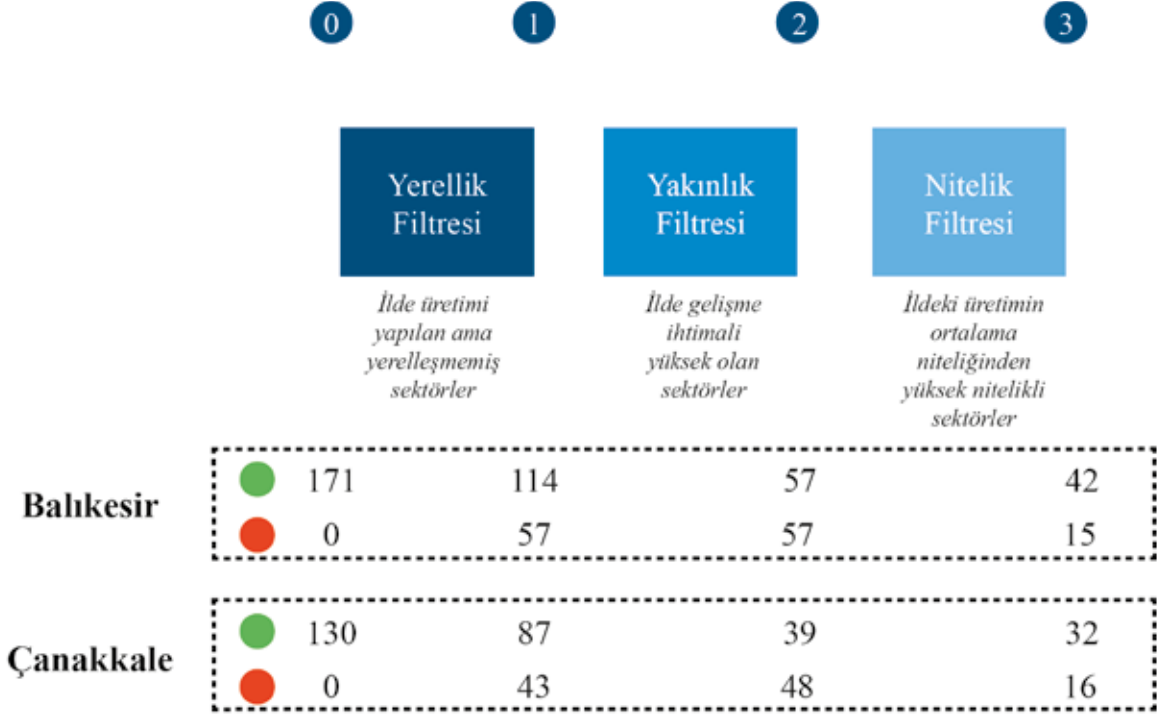
Bölge il ve ilçelerindeki potansiyel sektörlerin belirlenmesi için farklı kriterlere göre filtreler oluşturulmuştur. Çalışmada potansiyel sektörler, bölge il ve ilçelerinde gelişme ihtimali bulunan ve bu ihtimalin gerçekleşmesi halinde il ve ilçeye katkı sağlayacak sektörler olarak ele alınmıştır. Bu çerçevede; bölge il ve ilçelerinin hâlihazırda yerleşmiş sektörleri belli bir kapasiteye ulaştığı için potansiyel sektörler yerine mevcut sektörlerin analizi kapsamına dâhil edilmiştir. Bu kriterler kapsamında Zafer Kalkınma Ajansı tarafından da kullanılan üç filtre içeren bir analiz yönetimiyle bölgedeki potansiyel sektörler belirlenmiştir.⁵⁴ “Yerellik filtresi” olarak adlandırılan ilk filtrede, ilde üretimi bulunan ve hâlihazırda yoğunlaşmanın olduğu (yerleşme katsayısının 1’den büyük olduğu) sektörler elenmiştir. “Yakınlık filtresi” olarak adlandırılan ikinci filtrede ise ilde gelişme ihtimalinin düşük olduğu sektörler⁵⁵ elenmiştir. Son olarak “Nitelik filtresi” nde, ildeki mevcut ortalama niteliğin gerisindeki sektörler⁵⁶ elenmiştir. Nihai listede, ilde üretimi bulunan ancak yoğunlaşmamış, gelişme ihtimali bulunan nitelikli sektörler yer almaktadır. Bu kapsamda analiz edilen 232 imalat sanayii alt sektöründen 45’inin Balıkesir’de, 32’sinin ise Çanakkale’de potansiyel sektörler arasında yer aldığı görülmektedir.

54 Zafer Kalkınma Ajansı, TR22 Bölgesi’nin Üretim Yapısının ve Düzeyinin Tespiti ve Analizi, 2014

55 Ürün uzayı metodolojisine ilişkin teknik detaylar Ek 4’te sunulmaktadır.

56 Teknik detaylar Ek 4’te yer almaktadır.

Şekil 106: Balıkesir ve Çanakkale için Sektör Tespitindeki Adımlar

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

* Filtrelerden geçen sektörlerin sayısı yeşil kısımda, filtreden geçemeyen sektörlerin sayısı ise kırmızı kısımda belirtilmiştir.

Balıkesir'deki potansiyel sektörler ağırlıklı olarak gıda, tekstil-hazır giyim, diğer metalik olmayan mineral ürünler, ana metal ve makine-elektronik gruplarında yoğunlaşmaktadır. İlde gıdanın altında gelişme ihtimali gösteren yakınlık göstergesinin en yüksek olduğu alt sektörler; sebze-meyve suyu, alkollü içecek ve şekerli ürünlerdir. Özellikle bölge dışından büyük bir içecek firmasının bu bölgede yatırımlarının bulunması, bu potansiyelin özel sektör tarafından da görülmekte olduğunu ortaya koymaktadır. Tekstil-hazır giyimde ise iç ve dış giyim ile elyaf potansiyel alt sektörlerdir. Balıkesir, 2014 yılında Çinli tekstil firması Texhong'un yatırım gündeminde yer almış; ancak bu yatırım ertelenmiştir. İlin yeraltı kaynaklarına dayalı seramik, alçı ve cam alt sektörlerinde de yüksek potansiyeli bulunmaktadır. Ana metal sanayiinde ise metal yapı, tüp-profil ve demir-çelik alt sektörlerinde potansiyel görülmektedir. Bu iki sektörde (diğer metalik olmayan mineral ürünler ile ana metal sanayi) Balıkesir'in potansiyel alt sektörleri ile Çanakkale'de yoğunlaşma görülen alt sektörler benzeşmektedir. Bu durum, bu alanlardaki yatırımların bölgeye gelmesi halinde iki ildeki üreticilerin rekabet etme ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Makine-elektronikte ise motorlu kara taşıtları ve bazı bakım-onarım alt sektörlerinin öne çıktığı görülmektedir. Bölgedeki derinlemesine mülakatlarda birçok işletme, bakım-onarım hizmetlerini İstanbul, İzmir ve Bursa gibi merkezlerden aldığını dile getirmiştir. Ancak yapılan analizlerde, ilde bu tip hizmetlerin verildiği ve alt sektörlerin potansiyelinin olduğu görülmektedir. Potansiyel sektörlerin yer aldığı tabloda, o alt sektörde en fazla istihdama sahip 3 ilin ülke genelindeki payları da verilmiştir. Bu durum, alt sektörlerin ilde gelişebilme ihtimali hakkında bilgi vermektedir. Örneğin, potansiyel sektörlerden kahve

ve çayın işlenmesi, istihdamının yüzde 53'ünün Rize'de olması, bu alt sektörde Balıkesir'in gelişmesinin önünde ölçek ekonomileri nedeniyle bir engel olarak belirlemektedir. Balıkesir ve ilçelerinin potansiyel sektörler listesi Ek 5'te sunulmaktadır.

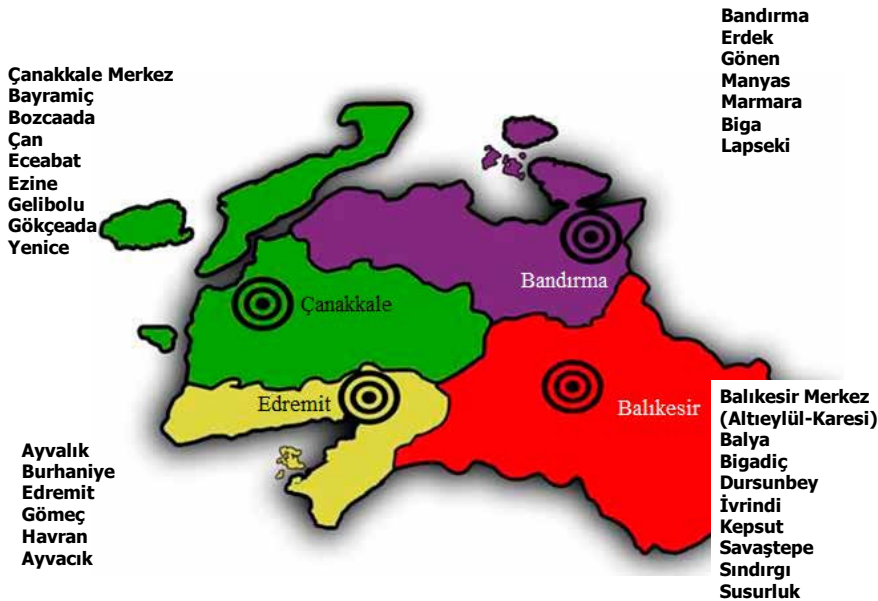
Mevcut sektörlerdeki durum gibi, Çanakkale ile Balıkesir aynı imalat sektörlerinin ayrı kollarında potansiyele sahiptir. Çanakkale'de gıda sektörünün altında, gelişme ihtimali gösteren yakınlık göstergesinin en yüksek olduğu alt sektörler, dayanıklı pastane ürünleri, kahve ve çayın işlenmesi ile hazır yemeklerdir. Ancak gıdanın altındaki birçok potansiyel alt sektörün belli illerde yoğunlaşması, Çanakkale'de gıda sektörünün gelişmesinin önündeki büyük bir engeldir. İlde 1950'lerde kurulan büyük seramik fabrikasının etkisiyle özellikle Çan ilçesinin bu sektörde gelişmesi, ildeki potansiyel sektörlerin de gelişimini buna bağlı olarak şekillendirmiştir. Kilden tuğla, karo ve inşaat malzemeleri ile seramik kaldırım ve karo taşları ve düz cam imalatı, ilin diğer metalik olmayan mineral ürünler altında gelişme potansiyeli yüksek alt sektörleridir. Özellikle seramik karo ve kaldırım ile düz cam sektörlerinin diğer illere dağılımının dengeli olduğu ve bu alt sektörlerde nispeten rekabetçi bir pazar yapısı bulunduğu görülmektedir. Bölgenin diğer potansiyel sektörlerinden makine-elektronikğin altında tarım ve ormancılık makineleri bulunmaktadır. Bu sektörün Balıkesir'de gelişmiş olması iki ili bu sektörün ayrı ürün gruplarında hareket etmeleri halinde işbirliğine götürme potansiyeline sahiptir. Çanakkale ve ilçelerinin potansiyel sektörler listesi Ek 5'te sunulmaktadır.

2.6. Mekânsal Değerlendirme ve Alt Planlama Bölgeleri

Bölgede kendine has özelliklere sahip dört alt planlama bölgesi bulunmaktadır. TR22 Bölgesi, 2014-2023 Bölge Planı'nda da belirtildiği üzere, sermaye ve kaynakları farklı merkezlerde toplanan çok merkezli büyüme eğilimindedir. Bu eğilime bağlı olarak bölgede Balıkesir Merkez (Altıeylül ve Karesi ilçeleri), Bandırma, Edremit ve Çanakkale Merkez olmak üzere dört merkez öne çıkmaktadır. İlçe detayları aşağıdaki haritada sunulan Balıkesir, Bandırma, Çanakkale ve Edremit Alt Bölgeleri bu büyüme merkezlerinin etki alanlarını oluşturmaktadır. Söz konusu alt planlama bölgelerinin, büyük ölçüde 1982'de DPT tarafından yapılan "Türkiye'de Yerleşim Merkezlerinin Kademelenmesi" çalışmasındaki 4. kademe merkezler ve etki alanlarıyla benzeşmesi dikkat çekmektedir. Bu kapsamda son 30 yıllık süreçteki en büyük değişiklik Bandırma Alt Bölgesi'nin Biga ve Lâpseki ilçelerine doğru genişlemesidir.

Şekil 107: TR22 Bölgesi Alt Bölgeleri

Kaynak: Güney Marmara Kalkınma Ajansı, TR22 Güney Marmara 2014-2023 Bölge Planı

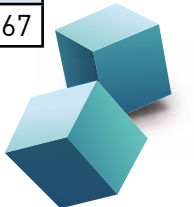
Şekil 108: Dördüncü Kademe Merkezleri ve Etki Alanları

Kaynak: DPT (1982), Türkiye’de Yerleşim Merkezlerinin Kademelenmesi

Çanakkale ve Edremit, dışarıdan göç alan alt bölgelerdir. Alt planlama bölgelerinde ikamet eden nüfus ile kayıtlı olan (memleketi söz konusu alt bölgedeki ilçelerden biri olan) nüfus kıyaslandığında Balıkesir ve Bandırma Alt Bölgesi ile Çanakkale ve Edremit Alt Bölgesi farklılaşmaktadır. Balıkesir ve Bandırma Alt Bölgelerinde ikamet edenlerin sayısı, memleketi burası olanların sayısından az iken özellikle emeklilerin yerleşme eğiliminde olduğu Çanakkale ve Edremit alt bölgelerinde tersi bir durum söz konusudur. İlçeler bazında bakıldığında Balıkesir Alt Bölgesi’nde Balıkesir Merkez’in (Altieylül ve Karesi ilçeleri) ve Bandırma Alt Bölgesi’nde Bandırma ilçesinin, alt bölgelerindeki eğilimden ayrılan şekilde dışarıdan nüfus çektiği görülmektedir.

Tablo 23: Alt Bölgelere ve İlçelere Göre İkamet Eden ve Kayıtlı Olunan Nüfus, 2014

İl	İlçe	İkamet Eden Nüfus	Kayıtlı Olunan Nüfus	Fark
Balıkesir	Altieylül	172.023	127.837	44.186
Balıkesir	Balya	13.912	44.698	-30.786
Balıkesir	Bigadiç	48.470	67.661	-19.191
Balıkesir	Dursunbey	39.411	86.633	-47.222
Balıkesir	İvrindi	34.207	66.336	-32.129
Balıkesir	Karesi	170.776	130.201	40.575
Balıkesir	Kepsut	24.180	59.828	-35.648
Balıkesir	Savaştepe	18.863	40.553	-21.690
Balıkesir	Sındırgı	35.591	79.958	-44.367

Balıkesir	Susurluk	39.929	71.706	-31.777
Balıkesir Alt Bölgesi		597.362	775.411	-178.049
Bandırma	Bandırma	145.089	96.272	48.817
Bandırma	Biga	86.483	136.338	-49.855
Bandırma	Erdek	34.676	31.214	3.462
Bandırma	Gönen	73.095	106.229	-33.134
Bandırma	Lâpseki	25.987	39.186	-13.199
Bandırma	Manyas	20.477	53.436	-32.959
Bandırma	Marmara	9.456	8.560	896
Bandırma Alt Bölgesi		395.263	471.235	-75.972
Çanakkale	Bayramiç	29.870	44.025	-14.155
Çanakkale	Bozcaada	2.754	1.862	892
Çanakkale	Çan	49.299	60.808	-11.509
Çanakkale	Çanakkale Merkez	155.657	68.886	86.771
Çanakkale	Eceabat	9.151	14.093	-4.942
Çanakkale	Ezine	32.962	40.305	-7.343
Çanakkale	Gelibolu	44.851	49.950	-5.099
Çanakkale	Gökçeada	8.644	5.240	3.404
Çanakkale	Yenice	33.945	59.437	-25.492
Çanakkale Alt Bölgesi		367.133	344.606	22.527
Edremit	Ayvacık	32.187	37.361	-5.174
Edremit	Ayvalık	69.880	48.242	21.638
Edremit	Burhaniye	57.554	34.305	23.249
Edremit	Edremit	140.161	57.850	82.311
Edremit	Gömeç	13.431	13.816	-385
Edremit	Havran	27.876	39.810	-11.934
Edremit Alt Bölgesi		341.089	231.384	109.705
Güney Marmara Bölgesi		1.700.847	1.822.636	-121.789

Kaynak: TÜİK ve TEPAV Hesaplamaları

Balıkesir Alt Bölgesi komşu Düzey 2 Bölgelere, Bandırma Alt Bölgesi İstanbul'a, Edremit Alt Bölgesi ise İzmir'e göç vermiştir. Nüfusu bölge illerine kayıtlı yaklaşık 1,8 milyon kişinin yüzde 71,4'ü TR22 Bölgesi içinde ikamet ederken; yüzde 9,7'si İstanbul, yüzde 5,2'si İzmir, yüzde 3,8'i TR41 Bölgesi ve yüzde 2,8'i TR22 Bölgesi'nde yaşamaktadır. TR22 Bölgesi içinde ikamet etme oranının en yüksek olduğu kesim, yüzde 77,7 ile Edremit ve yüzde 76,8 ile Çanakkale alt bölgeleridir. Derinlemesine mülakatlarda, bu alt bölgelerdeki kentsel yaşam kalitesinin iyi durumda olduğu ve hızla geliştiği dile getirilmiştir. Bandırma Alt Bölgesi ise nüfusu alt bölgedeki ilçelere kayıtlı olanların yüzde 19,5'inin İstanbul'da ikamet etmesiyle dikkat çekmektedir. Alt bölge içerisinde söz konusu oranın en yüksek olduğu ilçeler, yüzde 36,4 ile Marmara ve yüzde 26,7 ile Biga'dır. Nüfusu Balıkesir Alt Bölgesi'ne kayıtlı olanların ise yüzde 6,1'inin İzmir'de, yüzde 5,7'sinin TR22 Bölgesi'nde, yüzde 5,1'inin ise TR41 Bölgesi'nde yaşadığı görülmektedir. Söz konusu demografik ilişkilerin genelde komşu bölgelerle kurulduğu görülmektedir.

Örneğin, Balıkesir Alt Bölgesi'nin Bursa sınırındaki ilçelerinden Dursunbey nüfusuna kayıtlı olanların yüzde 13'ü Bursa'da ikamet ederken; söz konusu ilçelerden Susurluk'ta bu oran yüzde 9,8, Kepsut'ta ise yüzde 8,1'dir. Benzer şekilde, Edremit Alt Bölgesi'ne kayıtlı nüfusun yüzde 7,8'i İzmir'de ikamet etmektedir. Bu durum, bölgenin yakın çevresinde gelişmiş kentlerin bulunmasının, beşeri sermayenin bu kentlere göç etmesine neden olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 24: Alt Bölgelere Göre Kayıtlı Nüfusun İkamet Ettiği Bölgelerin Dağılımı, Yüzde, 2014

Bölge	Balıkesir Alt Bölgesi	Bandırma Alt Bölgesi	Çanakkale Alt Bölgesi	Edremit Alt Bölgesi	TR22 Bölge Geneli
TR22	71,4	64,3	76,8	77,7	71,4
TR10	4,9	19,5	9,6	6,2	9,7
TR21	0,7	1,4	2,8	0,7	1,3
TR31	6,1	3,8	3,3	7,8	5,2
TR32	0,8	0,7	0,7	0,8	0,8
TR22	5,7	0,7	0,5	0,8	2,8
TR41	5,1	4,2	1,8	1,3	3,8
Diğer	6,9	7,5	8,0	6,1	7,2

Kaynak: TÜİK ve TEPAV Hesaplamaları

Bölge illeri dışından nüfus çekebilme konusunda Edremit Alt Bölgesi daha başarılıdır. Bölge illerinde yaşayan yaklaşık 1,7 milyon nüfusun yüzde 76,9'unun nüfusa kayıtlı olduğu iller (memleketleri), Balıkesir ve Çanakkale'dir. Bu değerler bölge illeri dışında en yüksek olduğu bölgeler yüzde 1,8 ile İstanbul ve TR90 (Trabzon, Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu ve Rize) bölgeleri ve yüzde 1,7 ile TR22, TR41 ve TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat) bölgeleridir. İkamet eden nüfusu içinde, memleketi bölge illeri olanların payı en yüksek olan alt bölge yüzde 86 ile Balıkesir iken en az olan alt bölge, yüzde 62,6 ile Edremit'tir. Balıkesir Alt Bölgesi büyük ölçüde çevresindeki küçük ilçelerden nüfus çekerken; Edremit Alt Bölgesi'nin özellikle turizm sektöründeki gelişmişliği bölge dışından nüfus çekebilmesini sağlamıştır. Edremit Alt Bölgesi'ndeki nüfusun yüzde 4,5'inin İstanbul'a kayıtlı olması, İstanbul'da çalışanların emeklilik döneminde Körfez bölgesine yerleşmesiyle ilgilidir. Bölgede özellikle Bozcaada (yüzde 10,8), Marmara (yüzde 9,1), Edremit (yüzde 5,6), Ayvalık (yüzde 5,2) ve Erdek (yüzde 5), İstanbul'a kayıtlı nüfusun yüksek olduğu ilçelerdir. Bu durum, bölgedeki kıyı yerleşimlerin gelişmiş illerden nüfus çekebilme potansiyelini göstermektedir.

Tablo 25: Alt Bölgelere Göre İkamet Eden Nüfusun Kayıtlı Olduğu Bölgelerin Dağılımı, Yüzde, 2014

	Balıkesir Alt Bölgesi	Bandırma Alt Bölgesi	Çanakkale Alt Bölgesi	Edremit Alt Bölgesi	TR22 Bölge Geneli
TR22	86,0	77,6	74,4	62,6	76,9
TR90	0,9	2,3	2,1	2,7	1,8
TR10	0,3	1,6	1,8	4,5	1,8
TR41	1,2	2,7	1,4	1,8	1,7
TR72	0,9	1,5	1,6	3,3	1,7
TR22	1,8	1,2	1,4	2,1	1,7
Diğer	10,3	16,8	19,2	26,7	17,0

Kaynak: TÜİK ve TEPAV Hesaplamaları

3. Geleceğe Doğru

3.1. Mevcut Plan ve Stratejiler

2014-2023 yılları arasını kapsayan TR22 Güney Marmara Bölge Planı'nda 3 gelişme eksenini belirlemiştir. Bunlar; kaliteli sosyal yaşam ve nitelikli insan, yaşanabilir çevre ve mekân ile güçlü ekonomi ve rekabetçi sektörlerdir. Bölgenin 10 yıllık gelişiminde insan, çevre ve rekabetçilik öne çıkan unsurlardır. Rekabetçiliğe ilişkin ekseninde sanayi, tarım, turizm ve yenilenebilir enerji gibi sektörel önceliklerin yanı sıra kurumsallaşma, yenilikçilik ve dış ticaret gibi tematik alanlardaki öncelikler de yer almaktadır. Plan hiyerarşisine ilişkin detaylı şekle aşağıda yer verilmektedir.

Şekil 109: TR22 Güney Marmara 2014-2023 Bölge Planı Hiyerarşisi

Kaynak: Güney Marmara Kalkınma Ajansı, TR22 Güney Marmara 2014-2023 Bölge Planı

Güney Marmara Bölgesi'nin mekânsal gelişme şemasında Balıkesir Merkez (Altıeylül ve Karesi ilçeleri), Bandırma, Edremit ve Çanakkale olmak üzere dört bölge merkezi öne çıkmaktadır. Kaba şekliyle, bölgede Balıkesir Merkez, çevresindeki komşu ilçelerle; Bandırma, Balıkesir'in kuzey kıyısındaki ilçeler ve Çanakkale'den Biga ve Lâpseki ile; Edremit, Balıkesir'in Batı kıyısındaki ilçelerle; Çanakkale ise Çanakkale'nin batı kıyısında yer alan ilçelerle entegre haldedir. Sektörel açıdan; Balıkesir'in Bandırma-Lâpseki arasındaki alan sanayi, bölgenin batı kıyıları ve Erdek ilçesi turizm, geri kalan alanlar ise tarım ve tarıma dayalı sanayi yatırımlarının yönlendirileceği öncelikli bölgeler olarak belirlenmiştir. Bölge merkezlerinden Balıkesir Merkez, İzmir ve Bursa ile; Bandırma ise İstanbul ve Bursa ile etkileşim içerisindedir.

Şekil 110: TR22 Bölgesi Mekânsal Gelişme Şeması

Kaynak: Güney Marmara Kalkınma Ajansı, TR22 Güney Marmara 2014-2023 Bölge Planı

Balıkesir-Çanakkale Çevre Düzeni Planı'nda, Bölge Planı'yla uyumlu olarak Balıkesir, Çanakkale, Bandırma ve Edremit, bölge merkezi şeklinde ele alınmaktadır. Balıkesir ve Çanakkale hizmet merkezi olarak öngörülürken Bandırma sanayi, Edremit ise turizm merkezi olarak değerlendirilmektedir. Planda sektörel gelişim aksları;

- Balıkesir-Susurluk tarımsal sanayi öncelikli olmak üzere sanayi
- Bandırma-Biga sanayi
- Biga-Lâpseki tarımsal sanayi öncelikli olmak üzere sınırlı düzeyde sanayi
- Edremit Körfezi ve Güney Çanakkale nitelikli turizm ve çeşitlendirilmiş turizm
- Bandırma-Edremit eko-agro ve sağlık turizmi

şeklindedir. Bölgedeki arazi kullanımına ilişkin mekânsal kararlardaki öneriler aşağıdaki tabloda sunulmaktadır. Ayrıca bölgede; Bandırma, Balıkesir-Merkez, Çan-Mahmudiye ve Karabi-ga sanayi odaklı yerleşimler olarak planlanmış, başlıca Kentsel Servis Alanları ise Akçakaya, Balıkesir, Çanakkale, Edremit, Gönen, Kepez, Susurluk, Edremit ve Bandırma olarak belirlenmiştir. Mevcut Gökköy Lojistik Merkezi'ne ek olarak Bandırma, Lâpseki, Savaştepe ve Susurluk'ta lojistik bölge planlanmaktadır.

Tablo 26: Güney Marmara Bölgesi Önemli Arazi Kullanım Önerileri

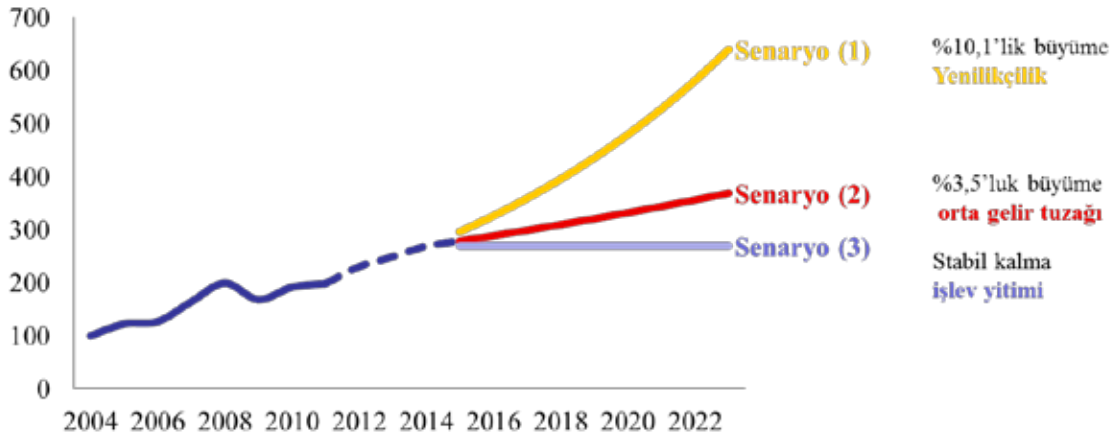
İlçe	Öneri
Balıkesir Merkez (Altıeylül ve Karesi ilçeleri)	OSB ile Edremit yolu üzerinde içerisinde küçük sanayi sitesi yapılmak üzere Kentsel Servis Alanı
Ayvalık	Altınova'nın doğusunda Organik Tarım ve Hayvancılık Bölgesi
Balya	-

Bandırma	Edincik'in güneybatısında Sanayi Alanı Şirinçavuş ve Bezirci köyleri arasındaki Sanayi Alanı için Liman
Bigadiç	Balıkesir yolu mevkiinde Kentsel Servis Alanı ile Organize Tarım ve Hayvancılık Alanı
Burhaniye	-
Dursunbey	-
Edremit	Edremit-Altınoluk aksında Kentsel Servis Alanı ile Konut Dışı Kentsel Çalışma Alanı Havaalanı yolunda Kentsel Servis Alanı, Konut Dışı Kentsel Çalışma Alanı ile Termal Kaynağa Dayalı Turizm Bölgesi
Erdek	-
Gömeç	
Gönen	Bandırma yolu üzerinde Kentsel Servis Alanı
Havran	Kentsel Servis Alanı
İvrindi	-
Kepsut	Kentsel Servis Alanı
Manyas	Kentin güneyinde Organize Tarım ve Hayvancılık Alanı
Marmara	Çınarlı Köyü güneyi kıyı kesimi Turizm Tesis Alanı
Savaştepe	Lojistik Merkez Alanı
Sındırgı	Kentin kuzeyinde Organize Tarım ve Hayvancılık Alanı
Susurluk	Kuzeye doğru yol boyunca lineer Kentsel Servis Alanı Kuzeyde Lojistik Bölge
Çanakkale Merkez	OSB yakınında Kentsel Servis Alanı
Ayvacık	-
Bayramiç	-
Biga	-
Bozcaada	Kentin batısından Depolama, Sanayi ve Konut Dışı Kentsel Çalışma Alanları
Çan	-
Eceabat	-
Ezine	Kentin güneyinde Organize Tarım ve Hayvancılık Alanı Kentin kuzey batısında Sanayi Bölgesi
Gelibolu	Kentin kuzeydoğusunda Tercihli Kullanım Alanı ve Turizm Tesis Alanı Kentin batısında Sanayi ve Depolama Alanı Kentin kuzeye doğru yol kenarında Kentsel Servis Alanı
Gökçeada	-
Lâpseki	-
Yenice	-

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2015), Balıkesir-Çanakkale Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, Plan Açıklama Raporu

3.2. Senaryolar

Geliştirilen senaryolarda, bölgenin farklı gelişme düzeylerine erişme ihtimali bulunmaktadır. Bölgedeki kişi başına gelirin gelişimine ilişkin 3 ayrı senaryo geliştirilmiştir. Bu senaryolardan ilki, yenilikçilik odağında bölgenin 2004-2011 yılları arasındaki hızlı büyüme artışının sürdürülebilir hale getirilmesidir. Böyle bir senaryoda, bölgedeki kişi başına gelirin 10 yıldan kısa bir süre içerisinde iki katına çıkabilmesi mümkündür. Ancak bunun için, bölgedeki üretim yapısındaki dönüşümün sağlanması ve katma değerli, teknoloji düzeyi yüksek sektörlerdeki üretimin ve erişebilirliğin geliştirilmesi gerekmektedir. İkinci senaryo, bölgenin hâlihazırda taşıdığı orta gelir tuzağı riskinin gerçekleşmesidir. Bu durumda bölgenin, Türkiye genelinin 10 bin dolar düzeyindeki kişi başına gelirine ulaşır burada yavaş bir hızda gelişmesi beklenmektedir. Böyle bir senaryoda ise bölgedeki üretim ve yatırımların seyri sabit bir hızda devam edecek; ancak bölge aynı rekabetçilik ve yaşam kalitesi düzeyinde kalacaktır. Üçüncü senaryo ise bölgenin ekonomik fonksiyonunu yitirmesine ilişkindir. Bölge hâlihazırda İstanbul için önemli bir gıda üretim merkezidir. Ayrıca bölgede enerji teşviklerinin yoğun bir şekilde verildiği göz önüne alındığında bölgenin, ülke genelinde bir enerji üretim merkezi olduğu da görülmektedir. Ancak, bölgenin doğal kaynaklarına bağlı olarak sağladığı bu avantajın kaybedilmesi, bölgeyi işlevsiz hale getirebilir. Örneğin, beyaz et ve deniz ürünleri üretiminde önemli bir merkez konumundaki bölgenin, bu sektörlerdeki dalgalanmalardan çabuk etkilendiği görülmektedir. Benzeri bir durum, İstanbul'a yakın başka bir bölgenin gıda ve enerji üretiminde rekabet gücünün artması halinde bölge ekonomisinin geneline yayılabilir. Bu durumda, bölge ekonomik işlevini yitirip sabit gelir düzeyinde kalacaktır.

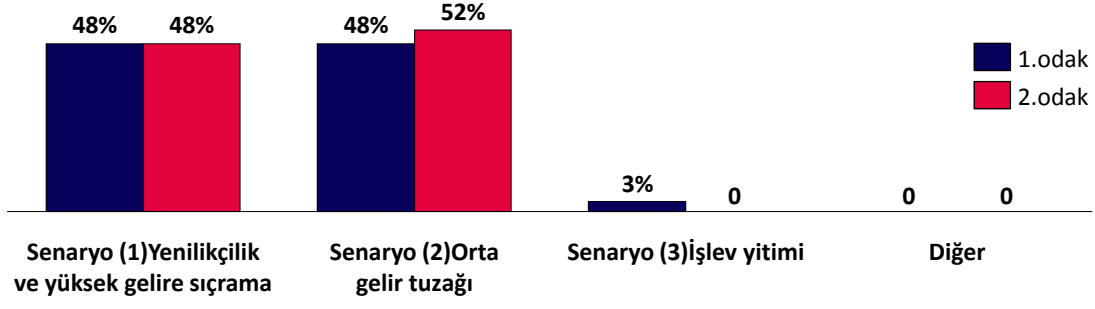
Şekil 111: TR22 Bölgesi'ndeki Kişi Başı Gelir Endeksinin Gelişimine İlişkin Senaryolar (2004=100)

Kaynak: TÜİK, Bölgesel Hesaplar ve TEPAV Hesaplamaları

Bölge paydaşları, bölgenin işlevini yitirmeyeceğini düşünürken orta gelir tuzağından çıkabileceğinden emin değildiler. 1. Odak Grup Toplantısı'nda üç senaryonun hangisinin gerçekleşeceğine ilişkin beklentiler sorulduğunda katılımcıların yüzde 48'i 1. senaryo, yüzde 48'i 2. senaryo, yüzde 3 civarı ise 3. senaryonun gerçekleşmesini beklediğini belirtmiştir. 2. Odak Grup Toplantısı'nda da benzer bir sonuç çıkmış; 2. senaryo, paydaşların yüzde 52'si, 1. senaryo ise yüzde 48'i tarafından tercih edilmiştir. Bu durum, bölge paydaşlarının, bölgenin işlev yitirmesine ihtimal vermediklerini göstermektedir. Ancak bölgede yenilikçilik odaklı büyüme

ile orta gelir tuzağından çıkamama senaryolarının gerçekleşmesine eşit ihtimal verilmektedir. Bu da bölgenin, orta gelir tuzağından çıkmak için politikalar geliştirmesine ve stratejiler uygulamasına ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

Şekil 112: 1. ve 2. Odak Grup Toplantısı Sonuçları

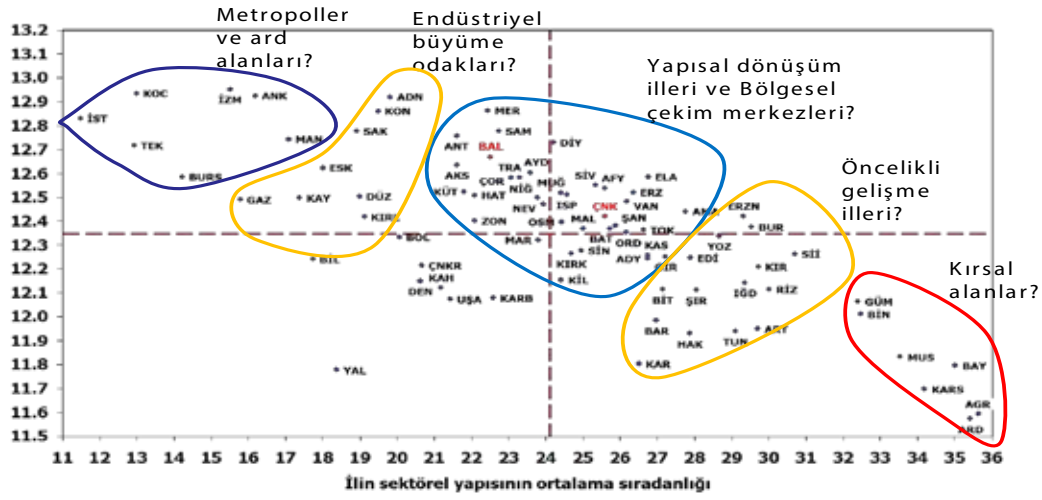
Kaynak: TR22 Bölgesi İSSEP Odak Grup Toplantıları

4. Genel Yaklaşım

Bölge içindeki farklılıklar nedeniyle, stratejinin alt planlama bölgelerine göre geliştirilmesi öngörülmektedir. Hem derinlemesine mülakatlarda hem de 1. Odak Grup Toplantısı'nda bölge içinde ve hatta aynı il içinde dahi ilçeler arasında gelişmişlik farklılıklarının olduğu dile getirilmiştir. Söz konusu farklılıklar, Hausmann ve Hidalgo tarafından geliştirilen ve detayları ekte sunulan open forest (nitelikli sıçrama kabiliyeti) ve ubiquity (sıradanlık) değişkenleri kullanılarak oluşturulan strateji matrisindeki dağılımdan da anlaşılmaktadır. Bu matrise göre, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi illerin, halihazırda sofistike sektörlerde üretim yapmaktıkları ve ayrıca daha nitelikli sektörlerde uzmanlaşma ihtimallerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Bu kümedeki illerin metropol ve art alanları olduğu anlaşılmaktadır. Anadolu Kaplanları olarak da adlandırılan Gaziantep, Konya, Kayseri gibi iller ise bir alt kategoride yer alan endüstriyel büyüme odaklarıdır. Balıkesir ve Çanakkale'nin ise birçok ilin kümelendiği yapısal dönüşüm illeri ve bölgesel çekim merkezleri kategorisinde yer alabileceği düşünülmektedir. Bölge illerinin, imalat sektöründe diğer illere göre stratejik konumlarının belirlenmesi için yapılan bu egzersizde, hem Balıkesir'in hem de Çanakkale'nin ortada yer alan kümeden sol üst kesime geçmesi için sektörel bir dönüşüme ihtiyacı olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 113: İllerin Nitelikli Sıçrama Kabiliyeti, Ortalama Sıradanlık Düzeyleri ve Olası Tipolojiler

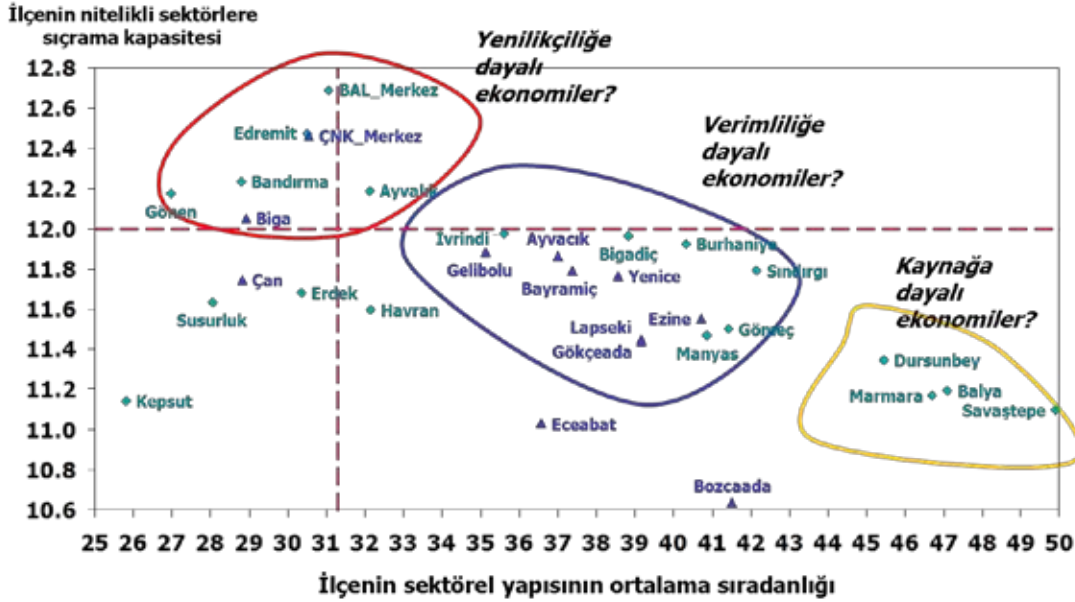
Kaynak: SGK (2014) ve TEPAV Hesaplamaları

* Dikey eksen nitelikli sıçrama kabiliyetini, yatay eksen ise ilin sıradanlık düzeyini belirtmektedir.

Güney Marmara Bölgesi'nde uygulanacak imalat sanayi stratejilerinin alt planlama bölgelerine göre farklılaşması gerekmektedir. Bu kapsamda, ilçeler bazında oluşturulan strateji matrisinde Balya, Dursunbey, Marmara ve Savaştepe ilçelerinin hem sıradan sektörlerde yoğunlaştığı hem de nitelikli sektörlere sıçrama kabiliyetinin zayıf olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, bu ilçelerde ekonominin büyük oranda doğal kaynağa bağımlı olarak gelişmesidir. Balya'da kurşun-çinko, Dursunbey'de orman ürünleri, Marmara'da mermer, Savaştepe'de ise hayvancılık ekonominin gidişatına yön vermektedir. Bir üst kategorideki ekonomilerin verimliliğe dayalı olduğu görülmektedir. Bu ilçeler düşük maliyetler ve büyükşehirlere yakınlığın etkisiyle gelişme kaydetmişlerdir. Bunun bir üst kategorisindeki Balıkesir Merkez (Altıeylül ve Karesi), Ayvalık, Bandırma, Edremit, Gönen, Çanakkale Merkez ve Biga ilçelerinin ise bölgedeki temel üretim merkezleri olduğu görülmektedir. Bu kentlerdeki firmaların rekabetteki temel araçları, yeni ürün ve süreçlere yönelmeleridir. Bu ilçelerdeki kentsel yaşam kalitesi, diğerlerine göre daha yüksektir.

Bu üçlü kategori, World Economic Forum tarafından ülkeler için önerilen ekonomi sınıflamasıyla da uyumludur. Buna göre; ilk gruptaki ilçeler kaynağa dayalı, ikinci gruptaki ilçeler verimliliğe dayalı, üçüncü gruptaki ilçeler ise yenilikçiliğe dayalı ekonomilere sahiptir.⁵⁷

57 World Economic Forum (2014), The Global Competitiveness Report 2014-2015

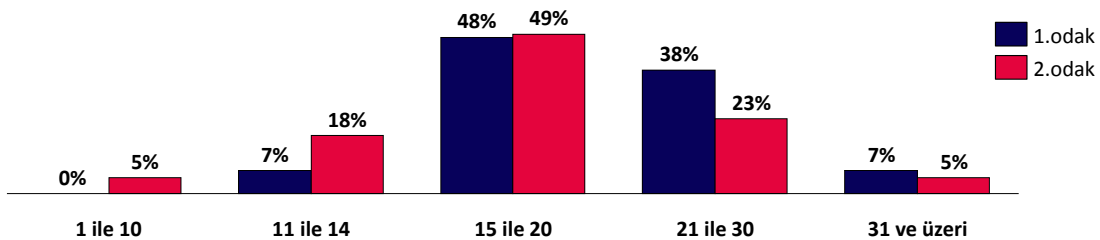
Şekil 114: TR22 Bölgesi İlçelerinin Nitelikli Sıçrama Kapiliyeti, Ortalama Sıradanlık Düzeyleri ve Olası Tipolojiler

Kaynak: SGK (2014) ve TEPAV Hesaplamaları

* Dikey eksen nitelikli sıçrama kabiliyetini, yatay eksen ise ilin sofistikasyon düzeyini belirtmektedir.

Bölge paydaşları, yeni yatırımlar sonrasında, bölgeden İSO 1000 listesine giren firma sayısında artış beklemektedir. Güney Marmara Bölgesi'nde üretim yapan firmaların yönetim merkezlerinin İstanbul'da olmasının da etkisiyle, bölgede hâlihazırda 14 firma İSO1000 listesine girerek Türkiye'deki en büyük ilk 1.000 işletme arasında yer almıştır. Bölgedeki paydaşlar, bu sayının İstanbul-İzmir Otoyolu, Gökköy Lojistik Merkezi ve Çanakkale Boğaz Köprüsü gibi yatırımların etkisiyle artmasını beklemektedir.

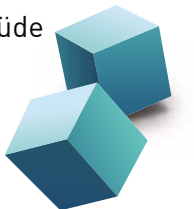
Buna göre, 1. Odak Grup Toplantısı'nda bölge paydaşlarının yüzde 93'ü bölgeden İSO 1000 listesine giren firma sayısında artış beklediğini ifade ederken bu beklentiye sahip kesimin yarısı, bu sayının 15-20 arasına çıkacağını beklediğini ifade etmiştir. 2. Odak Grup Toplantısı'nda da benzeri bir sonuç ortaya çıkmıştır. Bu durum, ilde kontrollü bir büyüme beklentisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 115: 1. ve 2. Odak Grup Toplantısı Sonuçları: Sizce Bölgenin 2023'teki İSO 1000 Listesine Giren Firma Sayısı Kaç Olacak?

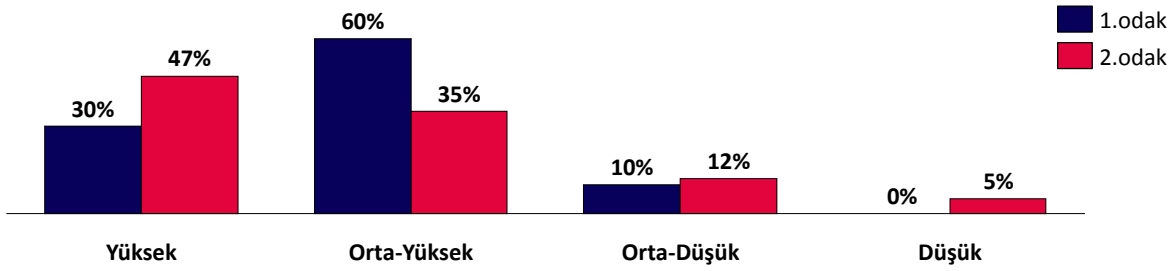
Kaynak: TR22 Bölgesi İSSEP Odak Grup Toplantıları

Bölge paydaşlarının ihracat odaklı bir büyüme öngördükleri görülmektedir. 1. Odak Grup Toplantısı'ndaki paydaşların tümünün ihracat odaklı bir büyüme öngörmeleri, büyük ölçüde

dış pazarın daha geniş olmasıyla ilgilidir. Bu çerçevede, hazırlanacak stratejinin ihracat pazarlarına odaklanması ve bu pazarlardaki eğilimlere göre şekillenmesi planlanmaktadır.

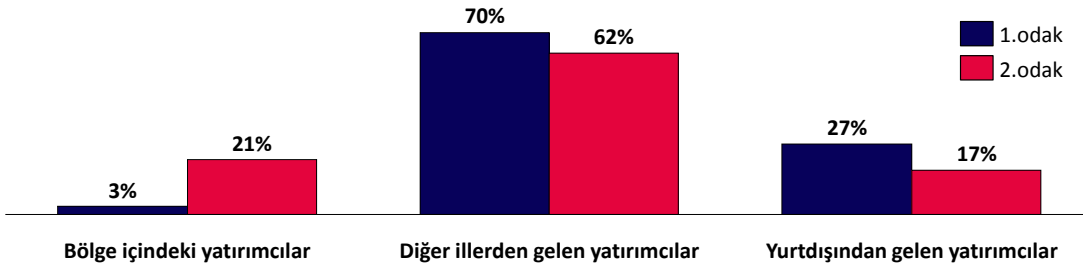
Bölgede orta-yüksek teknoloji sektörlerin gelişmesi arzu edilirken orta-düşük teknoloji sektörlerin gelişimi beklenmektedir. 1. Odak Grup Toplantısı'nda, bölge paydaşlarının yüzde 60'ı orta-yüksek, yüzde 30'u ise yüksek teknoloji sektörlerde daha hızlı bir gelişme olmasını tercih ettiğini belirtmiştir. 2. Odak Grup Toplantısı'nda ise paydaşların yüzde 47'si yüksek, yüzde 35'i ise orta-yüksek teknoloji sektörlerin daha hızlı gelişmesini istediklerini ifade etmişlerdir. Buna karşın, rasyonel beklentileri sorulduğunda paydaşların yüzde 47'si orta-düşük, yüzde 38'i ise orta-yüksek teknoloji sektörlerin gelişeceği beklentisini dile getirmişlerdir. Bu durum, bölgedeki teknolojik dönüşümün önce orta düşüğe geçiş, ardından ise orta yükseğe doğru geçiş şeklinde olacağını göstermektedir.

Şekil 116: 1. ve 2. Odak Grup Toplantısı Sonuçları: Bölgenin En Çok Hangi Teknoloji Düzeyinde Gelişim Göstermesini Arzu Edersiniz?

Kaynak: TR22 Bölgesi İSSEP Odak Grup Toplantıları

Bölgenin gelecekteki gelişiminde, daha çok il dışından gelecek yerli yatırımcıların etkili olması beklenmektedir. Derinlemesine mülakatlarda, bölge illerinde girişimciliğin zayıf olduğu belirlenmiştir. 1. Odak Grup Toplantısı'nda da bu sonuçla tutarlı olarak bölgenin önümüzdeki 10 yıllık gelişiminde bölge içindeki yatırımcıların etkili olacağını düşünenlerin oranı yüzde 3'te kalmıştır. Buna karşın, diğer illerden gelen yatırımcıların etkili olacağını düşünenlerin oranı yüzde 70'tir. Söz konusu oran, 2. Odak Grup Toplantısı'nda yüzde 62'ye düşse de açık farkla en çok tercih edilen seçenek olmuştur. Bu durum, bölgenin imalat sanayi stratejisinin bölge dışından yatırım çekmeye de odaklanması gerektiğini göstermektedir.

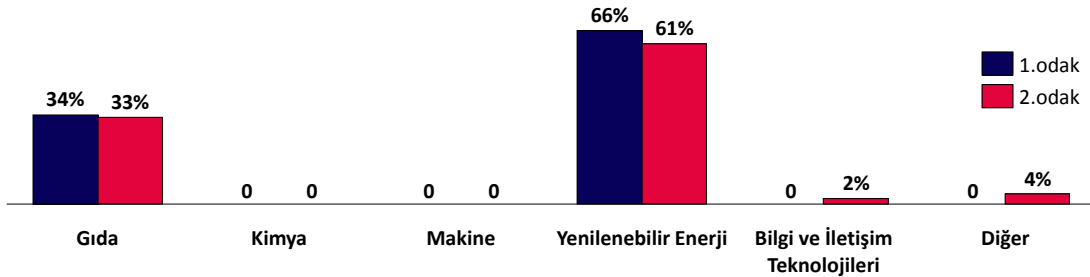
Şekil 117: 1. ve 2. Odak Grup Toplantısı Sonuçları: Bölgenin Önümüzdeki 10 Yıllık Gelişiminde Hangi Yatırımcıların Daha Etkili Olacağını Düşünüyorsunuz?

Kaynak: TR22 Bölgesi İSSEP Odak Grup Toplantıları

4.1. Stratejik Sektörler

Bölgedeki saha çalışmalarında, gelişme potansiyeli bulunan ve gelişmesi halinde bölgede gerekli ekonomik dönüşüm sürecinde kilit rol oynayabilecek sektörler tespit edilmiştir. Ürün Uzayı metodolojisiyle her ilçedeki potansiyel sektörlerin ayrı ayrı tespit edilmesinin yanında, gerçekleştirilen mülakatlarda da gelecekte hangi sektörlerin gelişme ihtimalinin olduğu ve gelişmesi gerektiği sorulmuştur. Mülakatlar sırasında görüşülen paydaşların, çoğunun faaliyet gösterdiği gıda sektörü için gelişme beklentisi olduğu anlaşılmıştır. Gıda ve tarım sektöründeki gelişmeye bağlı olarak makineleşmenin artması ve makine sektörünün de gelişim göstermesi beklenmektedir. Ayrıca bölgede eksikliği hissedilen bilgi ve iletişim sektörünün gelişimi için potansiyel tespit edilmiştir. Bunun yanında teşviklerin enerji alanında yoğunlaşması ve bölgede yenilenebilir enerji alanında da potansiyelin bulunması nedeniyle bu sektöre dair beklentiler bulunmaktadır. Son olarak Bandırma-Biga arasında planlanan kimya sektörü yatırımlarının gerçekleşmesi halinde bu sektörde de büyük bir gelişme yaşanacağı anlaşılmaktadır.

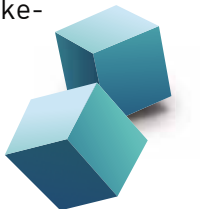
Bölgedeki paydaşlar, son 10 yılda yenilenebilir enerji sektörünün hızlı bir gelişim gösterdiğini belirtmişlerdir. 1. Odak Grup Toplantısı'nda yukarıda belirtilen beş sektörden hangilerinin daha hızlı geliştiği sorulduğunda bölge paydaşlarının yüzde 66'sı yenilenebilir enerji, yüzde 34'ü ise gıda sektörü cevabını vermiştir. 2. Odak Grup Toplantısı'nda da oranlar hemen hemen aynı düzeydedir. Bu durum, yenilenebilir enerji alanında özellikle bölge dışından gelmekte olan yatırımlardan kaynaklanmaktadır.

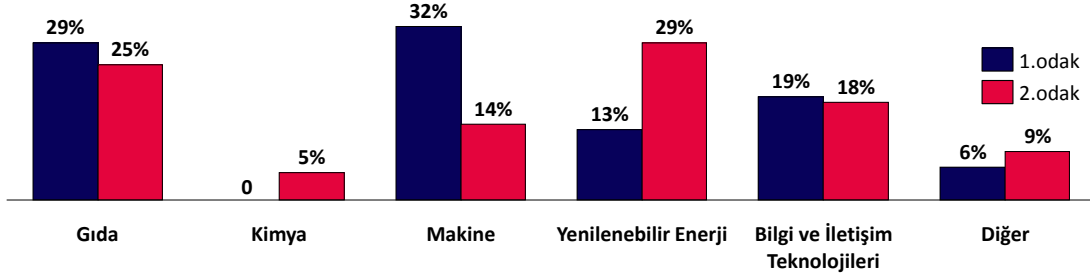

Şekil 118: 1.ve 2. Odak Grup Toplantısı Sonuçları: Bölgede Son 10 Yılda Hangi Sektör Daha Hızlı Gelişmiştir?

Kaynak: TR22 Bölgesi İSSEP Odak Grup Toplantıları

Bölgede gelişmesi arzu edilen sektörler arasında makine ve gıda öne çıkarken kimyanın gelişmesinin istenmemesi dikkat çekmektedir. 1. Odak Grup Toplantısı'nda önümüzdeki 10 yılda en çok gelişmesi istenen sektör sorulduğunda bölge paydaşlarının yüzde 32'sinin makine, yüzde 29'unun ise gıda sektörü yanıtını verdiği görülmüştür. Bölgenin yüzde 61'i, birbirini destekleyecek ve doğal kaynaklarını değerlendirecek iki sektörün daha hızlı gelişmesini istemektedir. Buna karşın, kimya sektörünün hiçbir paydaş tarafından en hızlı gelişmesi arzu edilen sektör olarak belirtilmemesi, bu sektörün bölgeye olumsuz çevresel etkilerinin olacağı beklentisiyle ilgilidir. 2. Odak Grup Toplantısı'nda ise makine sektörünün üçüncü sıraya gerileyip yenilenebilir enerjinin ilk sıraya çıkması, makine sektörünün, Çanakkale'de Balıkesir'e kıyasla daha az gelişmiş olmasıyla ilişkilendirilebilir.

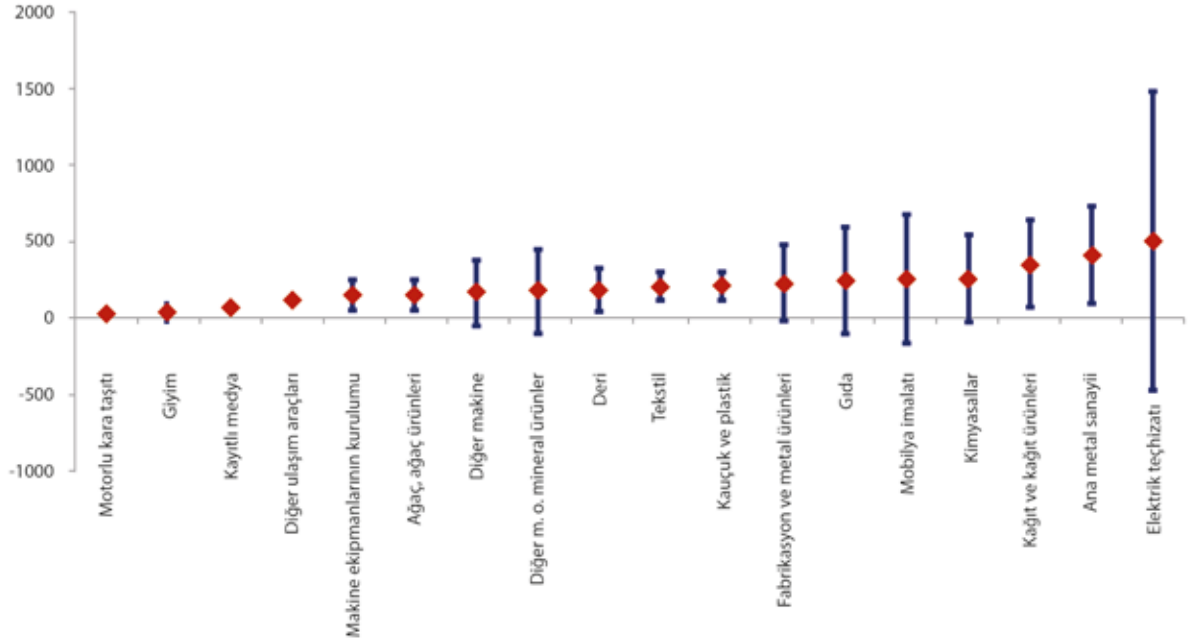
Şekil 119: 1.ve 2. Odak Grup Toplantısı Sonuçları: Bölgede Hangi Sektör Daha Hızlı Gelişmektedir?

Kaynak: TR22 Bölgesi İSSEP Odak Grup Toplantıları

4.2. Tipoloji

Firma bazlı veriler incelendiğinde bölgede sanayi sektöründeki verimliliğinin artırılması için sektör seçimi yapmanın yeterli olmadığı görülmektedir. Anket verileri sektörel boyutuyla ele alındığında elektrikli teçhizat, metal ve kimya gibi sektörlerdeki (çalışan başına) verimliliğin beklendiği gibi yüksek olduğu görülmektedir. Ancak bu sektörlerdeki verimliliğin standart sapmasının yüksek olduğu, bir başka deyişle bu sektörde olmasına karşın düşük verimlilikte üretim yapan firmaların da bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, sektör seçimiyle yapılan stratejiler yerine, strateji ve ihtiyaçları daha kapsayıcı bir şekilde firma tipolojilerine göre belirlemenin uygun olacağını ortaya koymaktadır. Zira verimlilik, teknoloji düzeyi, yenilikçilik kapasitesi gibi birtakım temalar doğrultusunda belli sektörlerle pozitif ayrımcılık göstermek, hem bu sektörlerdeki başarısız firmaları da desteklemekle sonuçlanacak hem de gıda ve tekstil gibi geleneksel ancak katma değerli üretim yapabilen sektörler dışlanmış olacaktır. Sanayi politikası literatüründe son dönemde yapılan çalışmalarda sektör seçimi yapılmasına ilişkin ciddi eleştiriler bulunmaktadır.⁵⁸ Bu nedenle, bu çalışmada firma tipolojilerine göre değişen bir sanayi politikası yaklaşımı da ortaya koyulmuştur.

⁵⁸ World Bank (2012) Does What You Export Matter? In Search of Empirical Guidance for Industrial Policies, pp. 25-33

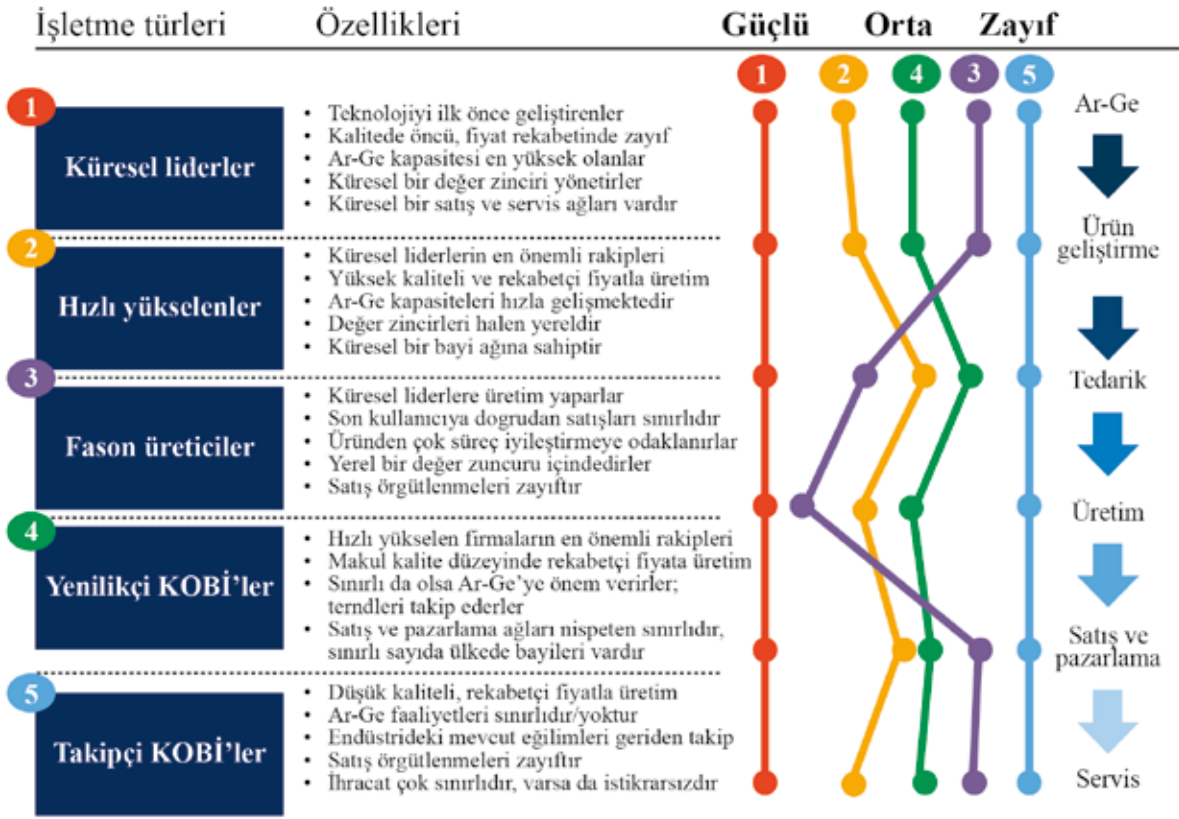
Şekil 120: Sektörlere Göre Anket Kapsamındaki Firmalarda Ortalama Ciro Değerleri ve Standart Sapmaları (Bin TL)

Kaynak: Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi, 2015

* Mikro ölçekli firmalar analize dâhil edilmemiştir.

Firma içi yetkinliklerin nasıl geliştirilebileceği, kaç tipte firma olabileceği, bunların yetkinlik açısından hangi özellikleri taşıyacağı ve bunlara yönelik özgün, odaklı destek mekanizmalarının tasarlanıp tasarlanamayacağı yönünde sorular, strateji geliştirme egzersizinin merkezinde yer alabilir. Geleneksel küçük/orta/büyük, yerli/yabancı sektörel ayrımların ötesine geçip firmaları nasıl iyi yönetildiklerine ve verimlilik artışı performanslarına dayalı olarak sınıflayabilmek mümkün olabilir. Örneğin, TEPAV tarafından yürütülen, TOBB ve Ekonomi Bakanlığı'nın desteklediği Makine Sektöründe Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Çalışmasında böyle bir firma tipolojisi çalışması yapılmış ve Makine Sektöründe beş ayrı tip firma tanımlanmıştır: (i) Küresel liderler, (ii) Hızlı yükselenler, (iii) Fason üreticiler, (iv) Yenilikçi KOBİ'ler ve (v) Takipçi KOBİ'ler. Araştırma kapsamında, her farklı işletme türünün özellikleri tanımlanmış ve Ekonomi Bakanlığı'nın söz konusu firmalara desteklerinin firma ihtiyaçlarına daha uygun hale getirilmesi sürecine katkı sunulmuştur. Böyle bir firma tipolojisini hazırlamak için, yedi farklı ilde 120'ye yakın firma ile görüşülmüştür.

Şekil 121: Makine Üreticisi Türleri ve Üreticilerin Değer Zinciri Halkalarındaki Rekabet Güçleri

Kaynak: TEPAV, Makine Sektöründe Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Projesi, İl İhtiyaç Analizi Raporları (yayımlanmayan URGE Projesi Raporu)

TR22 Bölgesi'ndeki firmalar için de benzer bir tipoloji çalışması yapılabilir ve bu sayede firmaların yetkinlik geliştirme ihtiyacı, tiplerine göre farklılaşacak şekilde belirlenebilir.

Firma, yönetim kalitesi literatüründen faydalanarak ve objektif kriterlere dayalı olarak anketten de faydalanmak suretiyle benzer bir tanımlama egzersizi yapılabilir. Şekil 128'de yer alan şemada, World Management Survey bünyesinde gerçekleştirilen saha çalışmalarında ve firma mülakatlarında, kısmen bizim de faydalandığımız çerçeve sunulmaktadır. Buradaki ölçülebilir göstergeler kullanarak TR22 Bölgesi'ndeki firmalar için farklı gruplamalar yapılabilir ve bir tipoloji oluşturabilir. Bu egzersiz, Ajansın, firmaları daha iyi tanımasına imkân sağlayabileceği gibi, firmalara verdiği desteklerin hem daha odaklı olmasına hem de daha dönüştürücü olmasına katkı sunabilir.

Yönetim Uygulamaları		18 Yönetim Boyutu
Operasyonel	Mülakat sürecine dahil edilmiş sorular	Yalın imalatın adaptasyonu
		Adaptasyon motivasyonu
		Dokümantasyon süreci
		Performans takibi
		Performans değerlendirilmesi
		Performans toplantıları
		Sonuç yönetimi
Performans	Mülakat sürecine dahil edilmiş sorular	Hedeflerin kategorileri
		Hedeflerin interkonneksiyonu
		Zaman periyodu
		Hedeflerin kapsayıcılığı
		Hedeflerin netliği
İnsan Sermayesi	Mülakat sürecine dahil edilmiş sorular	Yetenek avcılığı
		Yüksek performansın ödüllendirilmesi
		Düşük performansın relokasyonu
		Yüksek performansın terfi ettirilmesi
		Yüksek performansın cezbedilmesi
		Yüksek performansın muhafazası

Şekil 122: World Management Survey – Firma Yönetiminin Ölçülebilir Kalite Göstergeleri

Kaynak: LSE (2010) Management Matters in New Zealand – How does manufacturing measure up?

Findings from the New Zealand Management Practices and Productivity Global benchmarking project

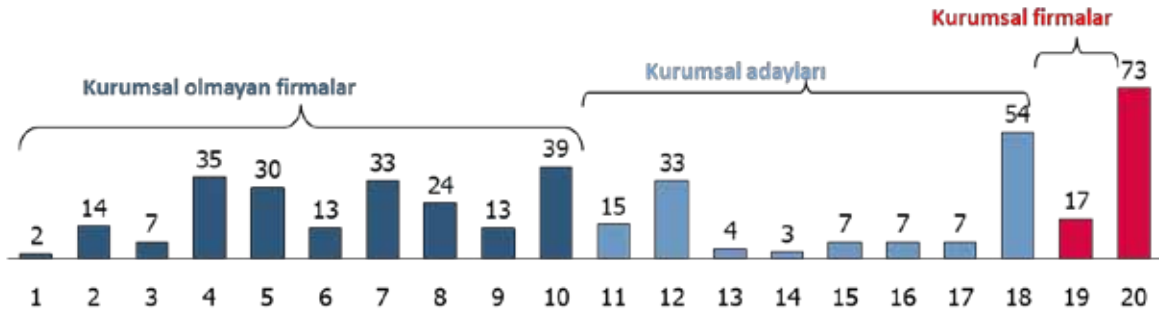
Güney Marmara Bölgesi'ndeki firmaları daha iyi anlamak ve uygun destek mekanizmaları tasarlamak amacıyla anket uygulanan 450 firmadan 430'u için kurumsallık endeksi geliştirilmiştir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, kamu politikası açısından bir "kara kutu" niteliğinde olan "firma yönetimi kalitesi" meselesinin aydınlatılmasında, böyle bir çalışmanın hem literatüre hem de uygulamaya önemli bir katkısı olacaktır. Bu kapsamda, uygulanan anketteki beş göstergeden yararlanılarak bölge firmalarındaki yönetim kalitesini temsil etmesi amacıyla kurumsallaşma düzeyleri belirlenmiştir. Söz konusu göstergeler;

- Firmanın hukuki yapısı (şahıs şirketi/diğer),
- Firma sahibi ile genel müdür arasında akrabalık,
- Firma sahibinin daha önceki iş tecrübesi,
- Performans takip sistemi,
- Genel müdürün eğitim seviyesi şeklindedir.

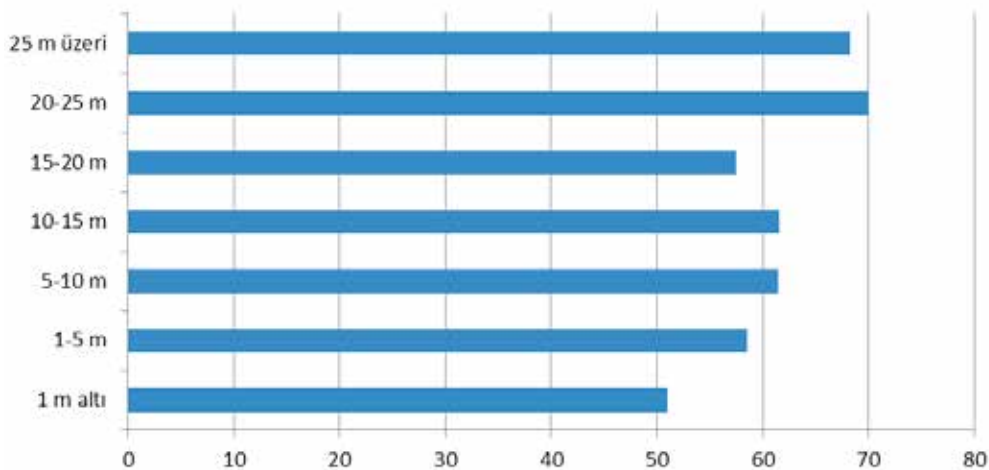
Güney Marmara Bölgesi'ndeki firmalar; kurumsal, kurumsal adayları ve kurumsal olmayan firmalar olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Bölgedeki firmalar için temel bileşenler analizi kullanılarak oluşturulan kurumsallık endeksi değerleri 1'den 20'ye kadar derecelendirilmiştir. Söz konusu derecelendirmeye göre firma sayıları aşağıda şekilde sunulmaktadır. Buna göre, derecesi 19-20 arasındaki 90 firma "kurumsal", 11-18 arasındaki 130 firma "kurumsal aday", 1-10 arasındaki 210 firma "kurumsal olmayan" olarak tanımlanmıştır.

Şekil 123: Güney Marmara Bölgesi'nde Kurumsallık Derecelerine Göre Firma Sayıları

Kaynak: Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi, 2015

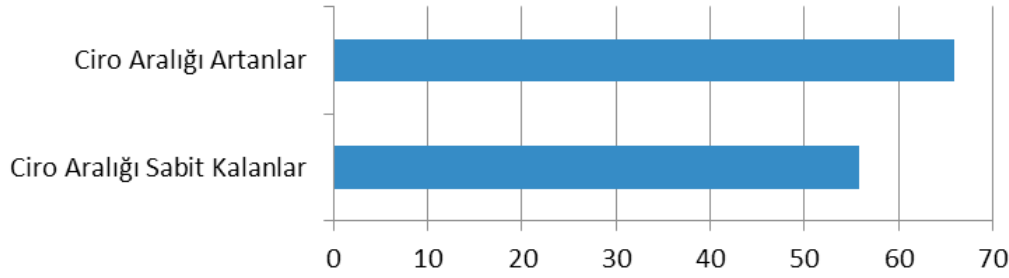
Firmaların kurumsallık düzeylerinde 1 milyon ve 20 milyon değerleri eşik gibi görünmektedir. Kurumsallık endeksinin daha rahat anlaşılabilmesi amacıyla endeks değerleri maksimum değeri 100, minimum değeri 0 olacak şekilde 100'e normalleştirilmiştir. Buna göre, ciro aralıkları bazında bakıldığında 1 milyonun altı ve üzerindeki firmaların kurumsallık düzeyleri arasında gözle görülür bir fark bulunmaktadır. Ayrıca 1-5, 5-10, 10-15 ve 15-20 milyon ciro aralığındaki firmaların kurumsallık endeksi değerleri birbirine yakın düzeydedir. Bu durum, söz konusu ciro aralıklarında firma büyüklüğü ile kurumsallaşma düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymaktadır. Yıllık cirosu 20 milyon ve üzerindeki firmalar ise daha üst bir kurumsallaşma düzeyine sahiptir.

Şekil 124: Güney Marmara Bölgesinde Ciro Aralığına Göre Ortalama Kurumsallık Endeksi Değerleri

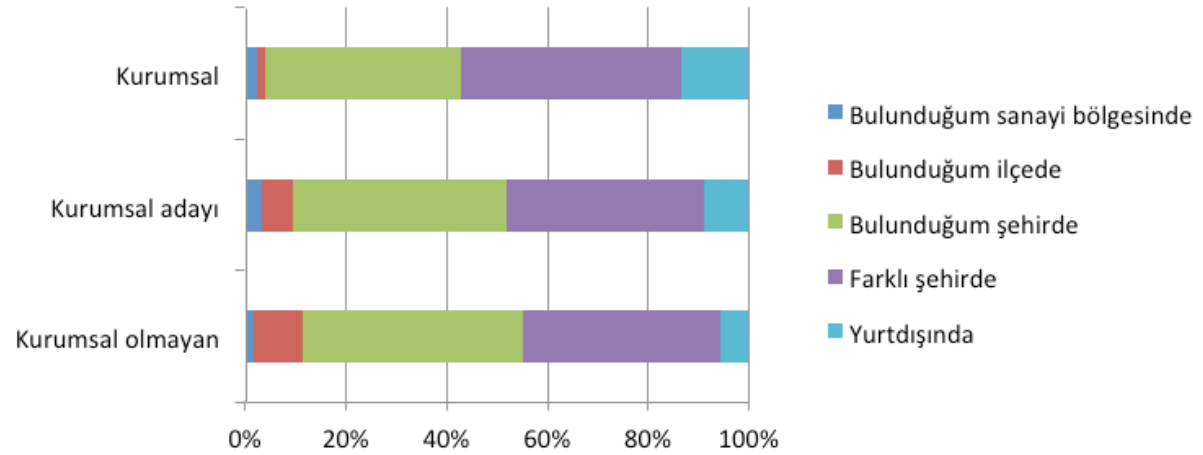
Kaynak: Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi, 2015

Kurumsallık düzeyi ile rekabet gücü arasında ciddi bir ilişki olduğu görülmektedir. 2013-2014 yılları arasında bölge firmalarının ciro aralığında olumlu yönde bir değişim olanların kurumsallık endeksi ortalama 66 iken ciro aralığı sabit kalanlarda bu değer 56'dır. Kurumsallaşma düzeyi yüksek firmalar genellikle anlamlı ölçüde büyüyen firmalar olmuştur. Ayrıca, kurumsallık düzeyine göre firmaların rakiplerinin konumlarında değişim olduğu görülmektedir. Kurumsallaşma düzeyi arttıkça firmaların farklı şehirler veya yurt dışında rakiplerinin bulunma durumu artmaktadır.

Şekil 125: Güney Marmara Bölgesinde 2013-2014 ciro aralığı değişimine göre ortalama kurumsallık endeksi değerleri

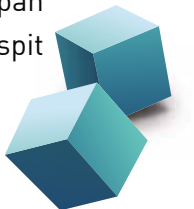
Kaynak: Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi, 2015

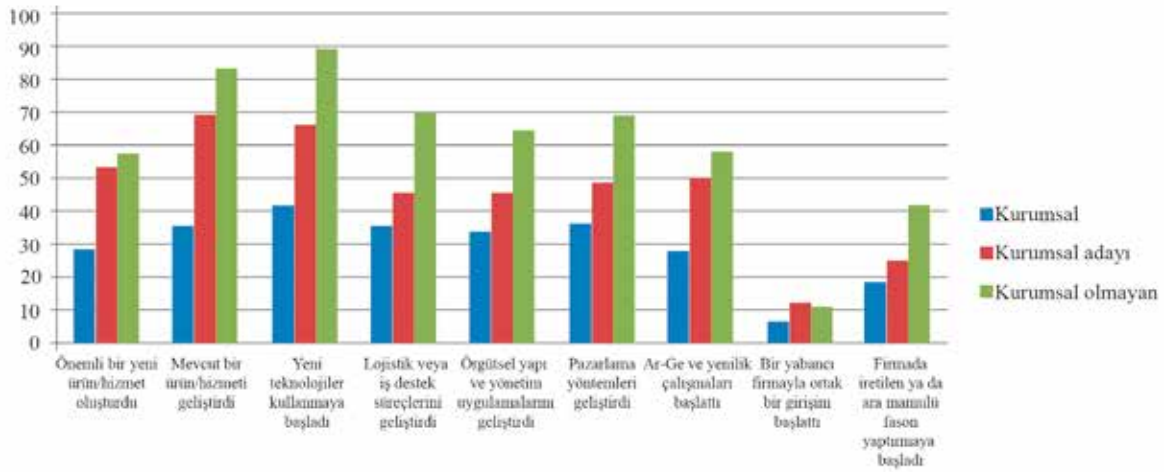
Şekil 126: Kurumsallaşma düzeylerine göre firmaların ürünlerini sattığı ve aynı pazara hitap ettiği rakiplerin buldukları konumları (Yüzde)

Kaynak: Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi, 2015

Firma bazlı desteklerin kurgulanmasında yenilik faaliyetleri, pilot bir alan olarak kullanılabilir. Firmaların kurumsallık tipolojilerine göre yenilik faaliyetlerine bakıldığında kurumsallaşma düzeyi ile yenilik faaliyetleri arasında negatif bir ilişki görülmektedir. Bu durum, kurumsallaşma düzeyi zayıf firmaların rekabet gücü performanslarındaki açığı yenilik faaliyetleriyle iyileştirmelerinden kaynaklanmaktadır. Bir yabancı firmayla ortak girişim başlatma dışındaki tüm yenilik faaliyetlerinde kurumsallık düzeyi düşük firmalar daha yüksek oranlara sahiptir. Yenilik faaliyetlerindeki düşüşün önlenmesi için kurumsallaşmış firmalara yenilik desteklerinin daha yüksek oranlarda verilmesi faydalı olacaktır. Bu desteğin örnek bir tasarımı için aşağıdaki anket sonuçları kullanılabilir. Bu kapsamda, her firma tipolojisindeki yenilik yapan firmaların oranı (X) esas alınarak 100'den çıkarılıp yenilik türlerindeki destek oranları tespit

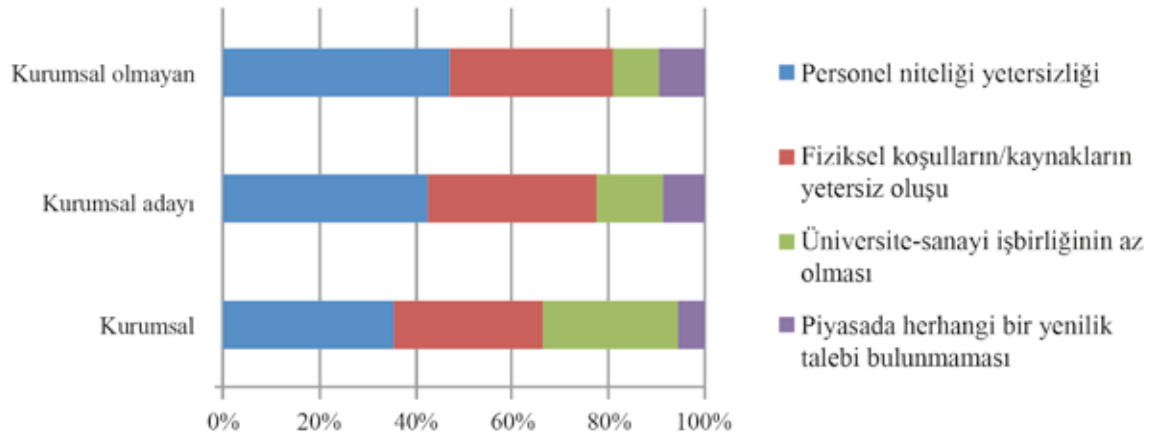

edilebilir. Örneğin, mevcut bir ürün/hizmeti geliştirme yeniliği yapacak kurumsal firmalara yüzde 64, kurumsallaşma adayı firmalara yüzde 30, kurumsallaşmamış firmalara ise yüzde 16 oranında destek sağlanabilir. Ayrıca firmaların yenilik yapmalarının önünde kurumsallaşma düzeylerine göre farklı engellerin bulunduğu görülmektedir. Kurumsal firmalar, üniversite-sanayi işbirliğinin az olmasını daha yüksek oranda belirtirken kurumsallaşma düzeyi düşük firmalarda personel niteliği yetersizliği daha çok öne çıkmaktadır. Bu nedenle, firmaların yenilik faaliyetlerindeki engelleri ortadan kaldırmak amacıyla kurumsal firmalarda üniversite ile işbirliği halinde gerçekleştirilen projelerin; kurumsal olmayan firmalarda ise işgücü becerilerini arttıracak hizmet içi eğitimlerin desteklenmesi önceliklendirilmektedir.

Şekil 127: Kurumsallaşma Düzeylerine Yenilik Türlerine Göre Firmaların Yenilik Yapma Oranı (Yüzde)

Kaynak: Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi, 2015

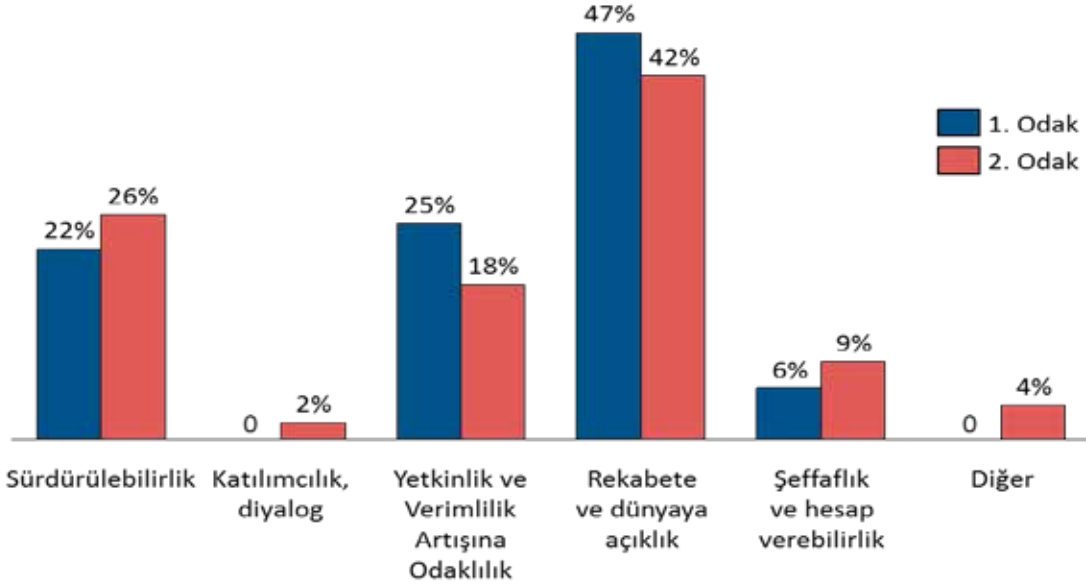

Şekil 128: Kurumsallaşma Düzeylerine Göre Firmaların Yenilik Yapmalarının Önündeki En Büyük Sorunları (Yüzde)

Kaynak: Güney Marmara İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Anketi, 2015

4.3. İlkeler

Bölge paydaşları, imalat sanayi ve dış ticaret eylem planlarında en çok rekabete ve dünyaya açıklık ilkesine uyulması konusunda uzlaşmaktadır. Her iki odak grup toplantısında bu ilke, paydaşların yüzde 40'ından fazlası tarafından tercih edilmiştir. Balıkesir'deki 1.Odak Grup Toplantısı'nda yetkinlik ve verimlilik artışına odaklılık, Çanakkale'deki 2. Odak Grup Toplantısı'nda ise sürdürülebilirliğin ikinci ilke olarak tercih edilmesi, illerin küresel rekabetçiliğin ardından gelen önceliklerinin değiştiğini ortaya koymaktadır.

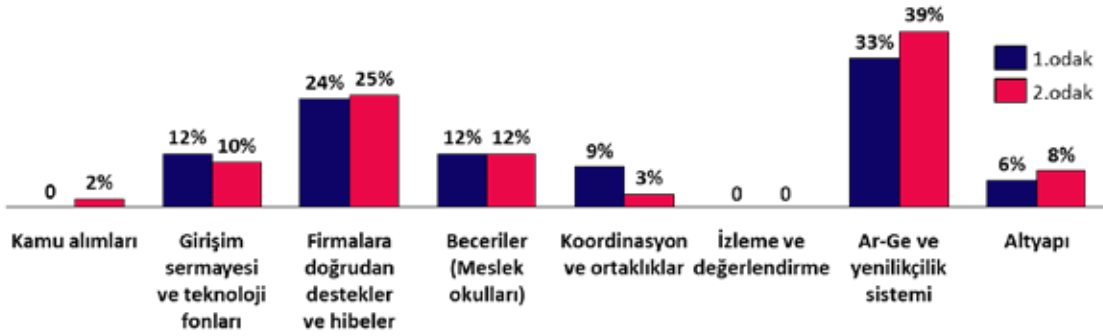
Şekil 129: 1.ve 2.Odak Grup Toplantısı Sonuçları: Sizce İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Eylem Planlarında En Çok Hangi İlkelere Uyulmalıdır?

Kaynak: TR22 Bölgesi İSSEP Odak Grup Toplantıları

4.4.Araçlar

Bölge paydaşları imalat sanayi ve dış ticaret eylem planlarında en çok Ar-Ge ve yenilikçilik sistemi ile firmalara doğrudan destek ve hibelerin verilmesi araçlarının kullanılmasında uzlaşmaktadır. Her iki odak grup toplantısında bu araçlar paydaşların yüzde 20'sinden fazlası tarafından tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlarda bölgenin, Marmara'da yer almasına karşın İstanbul, Bursa ve Kocaeli illerindeki yenilikçilik düzeyini yakalayamamış olması, bu tercihte etkili olmuştur. Bu nedenle anketteki yenilikçilikle ilgili bölümden gelen sonuçlara odaklanılmıştır. Ayrıca firmalara doğrudan destekler ve hibeler verilmesi önceliklendirilen araçlardan biri olduğu için, firma bazlı destek mekanizmalarının oluşturulmasına yönelik kurumsallık endeksi oluşturulmuştur.

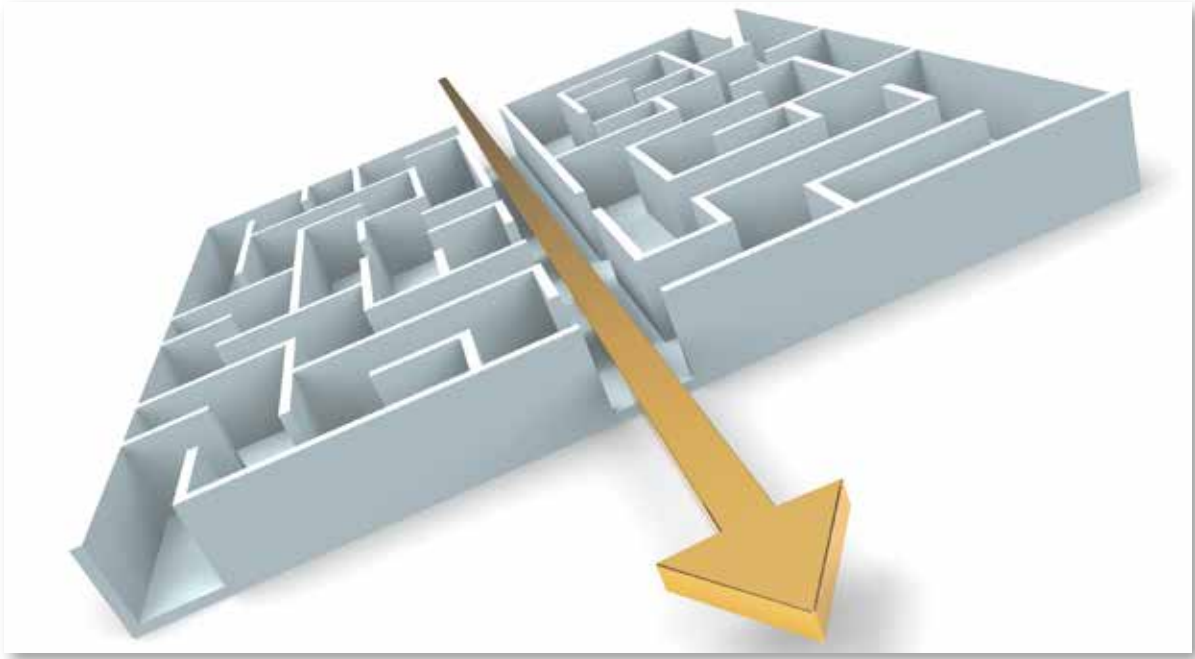

Şekil 130: 1. ve 2. Odak Grup Toplantısı Sonuçları: Sizce İmalat Sanayi ve Dış Ticaret Eylem Planlarında Kullanılması Gereken En Öncelikli Araç Hangisi Olmalıdır?

Kaynak: TR22 Bölgesi İSSEP Odak Grup Toplantıları

Alt bölgelere göre değerlendirildiğinde Bandırma'da ve Edremit'te kullanılması istenen politika araçlarının bölgedeki diğer alt bölgelerden ayrılarak birbirine benzediği görülmektedir. Söz konusu alt bölgelerde küçük ve orta ölçekli işletmelerin yoğunlaşmasından dolayı finansman sorununun fazla olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle bu alt bölgelerde girişim sermayesi ve teknoloji fonları ile firmalara doğrudan destek ve kredi verilmesi araçları öne çıkmaktadır. 2. Odak Grup Toplantısı'nda girişim sermayesi ve teknoloji kurulması fonu, bölge genelindeki paydaşların yüzde 10'u tarafından tercih edilirken bu oran, Bandırma Alt Bölgesi'nde yüzde 17, Edremit Alt Bölgesi'nde ise yüzde 22'dir. Benzer şekilde, firmalara doğrudan destek ve kredi verilmesindeki oranlar ise yüzde 25, yüzde 83 ve yüzde 44 olarak sıralanmaktadır. Ar-Ge ve yenilik sistemi ise Balıkesir Alt Bölgesi'nde yüzde 44, Çanakkale Alt Bölgesi'nde ise yüzde 46 ile öne çıkan bir politika aracıdır. Sonuçların bu yönde olması, alt bölgelerin karakteristik özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bandırma ve Edremit alt bölgelerinde nispeten daha fazla tarıma dayalı, küçük ve orta ölçekli firmalar yoğunlaştığı için, bu alt bölgelerdeki firmalarda kapasitenin geliştirilmesine öncelik verilmiştir. Balıkesir ve Çanakkale alt bölgelerinde işletme ölçekleri daha büyük ve sanayileşme düzeyi daha fazla olduğundan, bu alt bölgelerde Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri önceliklendirilmiştir. Bu nedenle, bölgede ilerleyen dönemlerde Balıkesir ve Çanakkale alt bölgeleri odağında bölgesel yenilik ekosistemi, Bandırma ve Edremit alt bölgeleri odağında ise bölgesel girişimcilik ekosistemi çalışmalarının yapılması önerilmektedir. Ayrıca, destek mekanizmalarında alt bölgeler bazında söz konusu tematik ihtisaslaşma göz önüne alınmalıdır.

5. İmalat Sanayi Eylem Planı

Üst ölçekli planlar, bölgedeki mevcut durum ve eğilimler ile bölge paydaşlarıyla gerçekleştirilen İmalat Sanayi Stratejisi ve Eylem Planı Çalıştayı doğrultusunda bir eylem planı hazırlanmıştır. İmalat Sanayi Stratejisi'nde paydaşların yüzde 46'sının tercih ettiği "Ar-Ge, yenilikçilik ve girişimcilik ortamının iyileştirilmesi", yüzde 31'inin tercih ettiği "Tarım ve tarımsal sanayide verimlilik ve markalaşmanın sağlanması" ve yüzde 17'sinin tercih ettiği "İnsan sermayesinin geliştirilmesi-İşgücü niteliğinin artırılması", en çok ağırlık verilen gelişme eksenleri olmuştur. Söz konusu gelişme eksenlerindeki eylemler ve her bir gelişme ekseninde paydaşlarla belirlenen bütçe ağırlığı önerileri aşağıda sunulmaktadır.

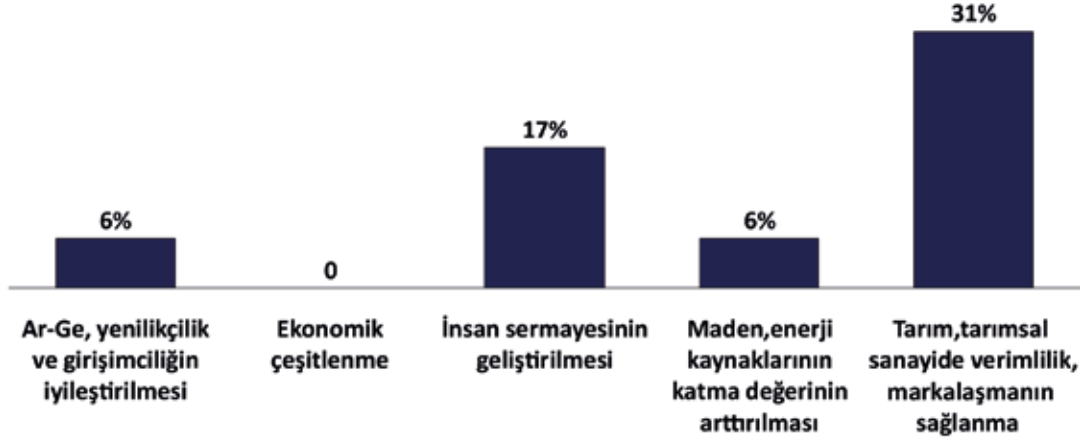
Eylem Planı'nın hazırlanması için Türkiye'de hazırlanmış ulusal ve bölgesel strateji belgelerinden yararlanılarak geniş bir envanter kullanılmıştır. Envanterin oluşturulmasında öncelikle aşağıda listelenen 26 farklı belge taranarak sanayi ve dış ticaret ile ilgili olanlardan 1.548 eylemlik uzun bir liste hazırlanmıştır. Ardından söz konusu eylemlerden temenni niteliğinde olanlar ve mevcut durum göz önüne alındığında bölgedeki uzun vadeli imalat sanayi hedeflerinde ulaşılmasında faydalı olamayacağı öngörülenler elenmiştir. Ayrıca mevcut durum ve analizlerden elde edilen bulgularla zenginleştirilen taslak eylemler beş başlıkta toplanmıştır. İSSEP çalıştayında yuvarlak masa etrafında her bir başlıktaki eylemler hakkında paydaşların fikirleri alınmış ve ekleme-değişiklik talepleri doğrultusunda nihai liste oluşturulmuştur. Son olarak her bir paydaş tarafından nihai listedeki eylemlere ellerindeki 100 TL'lik soyut kaynağı dağıtımaları istenmiştir. Paydaşların bu dağıtımını doğrultusunda her bir eylem için ortalama değerler hesaplanarak eylemlerin öncelik sırası belirlenmiştir. Eylemlerin uzun listesinin hazırlanmasında kullanılan belgeler aşağıda sunulmaktadır:

Tasarım Strateji Belgesi ve Eylem Planı

- Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı 2015-2018
- Türkiye Tekstil, Hazır Giyim ve Deri Ürünleri Sektörleri Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2015-2018
- Ulusal Coğrafi İşaret Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2015-2018
- Ulusal Geri Dönüşüm Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2014-2017
- Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2015-2018
- 2023 İhracat Stratejisi
- AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi
- Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı Strateji Planı
- Elektrik ve Elektronik Sektörü Stratejisi
- Girdi Tedarik Stratejisi
- İstanbul Sanayi Stratejisi
- Kalkınma Ajansları Bölge Planları ve Strateji Belgeleri
- KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2015-2018
- Makine Sanayi Stratejisi
- Onuncu Kalkınma Planı
- Seramik Sektörü Stratejisi
- Tekstil, Hazır Giyim ve Deri Sektörü Strateji Eylem Planı
- TR22 Güney Marmara Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı
- Türkiye Biyoteknoloji Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2015-2018
- Türkiye İlaç Sektörü Strateji Eylem Planı 2015-2018
- Türkiye Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliği (KÜSİ) Stratejisi ve Eylem Planı (2015-2018)
- Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2015-2018
- Ulusal Fikri Haklar Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2015-2018
- Ulusal Metroloji Stratejisi ve Eylem Planı 2015-2018
- Verimlilik Stratejisi ve Eylem Planı 2015-2018

Odak Grup Toplantısı Sonuçları

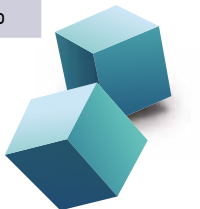
Şekil 131: Sizce İmalat Sanayi Eksenlerinden Hangisi Öncelikli Olmalıdır?

Kaynak: TR22 Bölgesi İSSEP 2. Odak Grup Toplantısı

Katılımcıların konular hakkındaki düşüncelerini ve eylemler üzerindeki önceliklendirmelerini ölçebilmek adına gerçekleştirilen çalıştayda, Ar-Ge, yenilikçilik ve girişimcilik ortamının iyileştirilmesi konusunun ele alındığı masada 9 katılımcı bilgi paylaşımında bulunmuşlardır. Katılımcılara Ar-Ge üst başlığında bölge için geliştirilen eylem planlarını önceliklendirebilmeleri için bir egzersiz önerilmiştir. Bu egzersize göre bölgede bu üst başlıkta 13 eylem planı netleştirilmiş önem sırasına göre sıralanmıştır.

TR22 Bölgesi'nde Ar-Ge, yenilikçilik ve girişimcilik ortamının mevcut durumuna ilişkin bilgilere İmalat Sanayi Stratejisi Raporu'nun Yenilik ve Öğrenme Altyapısı bölümünde değiştirilmiştir. Bu bilgiler ışığında hazırlanan eylem planlarının katılımcılar gözündeki sıralaması da dikkate alındığında Ar-Ge, yenilikçilik ve girişimcilik ortamının iyileştirilmesi konusuna özellikle eğilmesi gereken bölgeler, OSB ve üniversitelerin bulunduğu bölgeler olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle Bandırma Alt Bölgesi, Çanakkale Alt Bölgesi ve Balıkesir Alt Bölgesi'nde aşağıdaki çalışmaları yürütmek daha yerinde olacaktır.

1	Ar-Ge, yenilikçilik ve girişimcilik ortamının iyileştirilmesi	Bütçe
1.1	OSB'lerde Ar-Ge destekleri, proje yazma ve teknoloji transfer hizmetleri gibi konularda çalışacak birimler oluşturulması	28,9%
1.2	İnovasyon Festivali, Yaratıcı Düşünme Şenliği, Teknoloji ve Tasarım şenlikleri ve İnovatif Girişimcilik Yarışmaları gibi sosyal etkinliklerle yenilikçilik ve girişimciliğin öneminin artırılmaya çalışılması	16,7%
1.3	Uluslararası pazarları geniş olan ve bölgenin rekabet gücü elde edebileceği diğer yüksek teknolojili kimya, yenilenebilir enerji, ilaç, makine gibi sektörlerdeki Ar-Ge faaliyetlerinin yaygınlaştırılması	13,3%
1.4	Sanayi bölgelerinin teknolojik donanımı ve teknoloji geliştirme kapasitelerinin verimlilik unsurlarını göz önünde bulundurarak güçlendirilmesi	12,2%

1.5	İşletmelere yönelik düzenli inovasyon seminerleri ve etkinliklerinin organize edilmesi, üretimdeki en son gelişmelerin periyodik eğitimlerle anlatılması	11,1%
1.6	Üniversitelerde girişimcilik kulüplerinin geliştirilmesi	5,0%
1.7	Üniversite-Sanayi işbirliği konusunda dünyanın önde gelen ülkelerdeki modellerin incelendiği bir rapor hazırlanması	3,9%
1.8	Firmalar arası teknoloji transferi ve yenilikçilik odaklı işbirlikleri çerçevesinde sosyal ağ analizlerinin yapılması	1,7%
1.9	Araştırma, kuluçka, teknoloji transferi ve yenilik alanında çalışan diğer merkezlerin Teknoloji Geliştirme Bölgeleriyle işbirliğinin artırılması	1,7%
1.10	Yenilenebilir enerjiyle teknoloji gereksinimi	1,1%
1.11	Yenilikler bakımından sektörler arası bilgi transferinin oluşturulması	0,6%
1.12	Enerji verimli teknolojilerin ve iyi uygulama örneklerinin yaygınlaştırılması için rehber dokümanlar hazırlanması.	0,0%
1.13	Ar-Ge çalışmalarının arttırılmasına yönelik teşviklerin arttırılması	0,0%

Çalıştayda Ekonomik Çeşitlenme konusunun tartışıldığı masaya bölgeden 7 katılımcı eşlik ederek eylemlerin önceliklendirilmelerinde rol almışlardır. Gerçekleştirilen egzersiz ve beyin fırtınası sonrası TEPAV Ekibi tarafından önerilen 11 eylem kabul edilmiş, üzerine masadan bir ekleme gelmemiştir. Katılımcılar tarafından eylem planları önem sırasına koyulurken ilk iki eylemin diğer eylemlere göre daha acil olduğu ve bu eylemlere daha fazla kaynak ayrılması gerektiğine karar verilmiştir.

TR22 Bölgesi'nde Ekonomik Çeşitlenme mevcut durumuna ilişkin bilgilere İmalat Sanayi Stratejisi Raporu'nun Mevcut ve Potansiyel Sektörlerin Analizi bölümünde değinilmiştir. Derinlemesine mülakatlar, analizler ve odak grup toplantıları ile çalıştaydan edinilen bilgiler doğrultusunda, hem Balıkesir hem de Çanakkale'de öne çıkan sektörlerden ziyade, potansiyel olarak görülen ve bölgeye vizyon katacağı düşünülen sektörler de incelenmiştir. Özellikle Çanakkale Merkez Alt Bölgesi ve Edremit Alt Bölgesi'nde, doğal güzellikleri ve şehrin yaşam kalitesini bozmaması açısından bilgi iletişim teknolojileri ve yazılım gibi teknoparklar içerisinde gelişebilecek ve çevreyi kötü etkilemeyecek hafif sanayilerde çeşitlenmenin faydalı olacağı düşüncesinin yaygın olduğu tespit edilmiştir.

2	Ekonomik Çeşitlenme	Bütçe
2.1	Kümelenme çalışmalarının, altyapı ve ulaşım kolaylığı olan bölgelerde yapılmasının teşvik edilmesi	19,6%
2.2	Bölgede ülke için öncelikli alanlarda ve bölge sanayisindeki yenilikçilik düzeyini arttıracak (biyomedikal nanoteknoloji, bilişim vb.) alanlarda üretim ve hizmet sunumunun teşvik edilmesi	18,1%
2.3	Sanayide kaynak verimliliğinin arttırılmasına yönelik Ar-Ge çalışmaları ve teknoloji transferi uygulamaları yaygınlaştırılması	11,0%
2.4	Donanım ve yazılımda yerli ürünlerin teşvik edilmesine yönelik faaliyetlerin yürütülmesi	10,0%
2.5	Bölgede üretilebilecek biyoteknolojik ürünlerle ilgili bir envanter çalışması yapılarak bu ürünleri üretecek firmalara Ar-Ge ve üretim desteği sağlanması	9,6%
2.6	Bölgede iyi yönetilen işletmelerin büyüme sermayesine erişimleri için bölgesel/ sektörel odaklı yatırım fonlarının desteklenmesi	9,6%
2.7	İstanbul, İzmir ve Bursa'dan gelebilecek yatırımlarda seçici olunması için gerekli tedbirlerin alınması	9,3%
2.8	Teşviklerin, bölgede üretilen sanayi ürünlerinin talebini tetiklemesi için lobi yapılması	7,1%
2.9	Akıllı elektrik enerji şebekeleri, bunların yazılımları ve bu şebekelerde kullanılan teçhizat ile ölçme, izleme, koruma ve kontrol amaçlı kullanılan akıllı elektronik cihazların tasarımı, üretimi ve Ar-Ge çalışmalarının desteklenmesi	5,7%
2.10	Otomotiv ana sanayinin motor ve aktarma organları yatırımlarının bölgeye çekilmesine dönük projeler geliştirilmesi, gerekli özendirici mekanizmaların devreye alınması	0,0%
2.11	Küresel tedarikçi konumundaki yan sanayi firmalarının sayısının artırılması için gereken ihtiyaçların karşılanmasına dönük mekanizmalar oluşturulması	0,0%

İnsan sermayesinin geliştirilmesi ve işgücü niteliğinin artırılması başlığı ile toplanan maddede, bu hususta hazırlanan eylemlerin hangilerinin daha acil olduğu ve daha fazla kaynak ayırmaya değer olduğuna ilişkin bir beyin fırtınası gerçekleştirilmiştir. Konu özelinde TEPAV tarafından önerilen 10 eylem planının üzerine TR22 Bölgesi'nde ikamet eden katılımcılardan 4 adet eylem önerisi daha gelmiştir.

İnsan sermayesinin geliştirilmesi konusunda iş başı eğitimlerin ve meslek eğitimlerinin artırılması gibi eylemlerin öncelik bulması nedeniyle, bu başlık altındaki eylem planları TR22 Bölgesi'nin bütün alt bölgelerinde aynı öncelikte hayata geçirilmelidir. Üniversite-sanayi işbirliği, OSB'ler içerisindeki eğitim merkezlerinin nitelik ve nicelik olarak artırılması,

mezun ve akademisyenleri ile birlikte bölgede bulunan sektörleri doğrudan destekleyecek bölümlerin üniversitelerde ve meslek yüksekokullarında açılması gibi konular, alt bölgeden ziyade TR22 Bölgesi'nde sanayinin bulunduğu her bölgeyi ilgilendirmektedir. İnsan sermayesinin geliştirilmesi konusu bu rapor altında imalat sanayi odaklı olarak tartışılmış olmasına rağmen, hizmetler, tarım ve inşaat sektörlerini de etkilemektedir. Bu nedenle, konunun üzerine bölge genelinde harekete geçirilmesi beklenen eylemlere eğilimesi yerinde olacaktır. İnsan sermayesinin geliştirilmesi ve işgücü niteliğinin artırılması konusu, İmalat Sanayi Stratejisi Raporu'nda İşgücü, Beceriler ve İstihdam isimli bölümde mevcut durum ve analizler ışığında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

3	İnsan Sermayesinin geliştirilmesi/ İşgücü niteliğinin artırılması	Bütçe
3.1	Eğitimin sahada veriliyor olması, staj, işbaşı eğitimi ve uygulamalı eğitimlerin artırılması	21,7%
3.2	OSB'lerin içinde meslek yüksekokullarının kurulmasının teşvik edilmesi, meslek liselerinin kurulmasının yaygınlaştırılması	11,8%
3.3	Ortaöğretim kurumları ve üniversitelerde metalürji ve malzeme mühendisliği, gıda mühendisliği, elektrik elektronik mühendisliği gibi bölge sanayisinde öne çıkan bölümlerden bulunmayanların açılması, olanların ise akademisyen nitelik ve niceliklerinin artırılması yönünde üniversite ve sektör kuruluşları arasında işbirliklerinin geliştirilmesi	11,5%
3.4	Çalışanların aidiyet duygularının güçlendirilmesi için iş yerlerinde sosyal ortamların ve yaşam alanlarının oluşturulması	9,3%
3.5	Bilgi toplumunun geliştirilmesi yönünde bilgi teknolojileri ve uzaktan eğitim merkezlerinin kurulmasının özendirilmesi, bilgisayar okur-yazarlığının artırılması ve e-Devlet uygulamaları kullanımının yaygınlaştırılması	8,3%
3.6	Mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumlarına güncel teknolojik donanım kazandırılması	7,7%
3.7	İş sağlığı ve güvenliği bilincinin oluşturulması ve bir kültüre dönüştürülmesi	6,8%
3.8	Kariyer ofislerinin yaygınlaştırılması	4,3%
3.9	İşletmelerde çalışma ortamlarının iyileştirilmesine yönelik programların uygulamaya konulması	4,0%
3.10	Sanayi bölgelerinde kadın istihdamını artırmaya yönelik olarak kreş uygulamasının hayata geçirilmesi	3,8%
3.11	Sanayi firmalarında çalışan uygun kişilerin Üniversite, MYO ve Meslek Liselerinde ders vermeleri sağlanması	3,5%
3.12	Bölgedeki TSO ve OSB yönetim birimleri bünyesinde öncelikli olmak üzere sanayi ile ilgili paydaş kurumların personellerine yönelik gerekli kapasite geliştirme faaliyetlerinin yürütülmesi, yeni eğitim olanaklarının oluşturulması, uluslararası sertifikalı kurslar açılması	3,5%

3.13	Bölge üniversitelerinin mühendislik ve iktisadi idari bilimler fakültelerinden en başarılı 10 öğrencisinin seçilerek bu öğrencilere yabancı dil, yazılım gibi mesleki kursların burs olarak verilmesi	2,7%
3.14	Kadın girişimcilere ve genç girişimcilere yönelik eğitim ihtiyaç analizi yapılarak bireylerin girişimcilik konusundaki bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi	1,0%

Bölgenin kendine has öne çıkan ve bu nedenle üzerine ayrıca eğililmesi gereken özelliklerinden biri de maden ve enerji kaynakları konusudur. Gerçekleştirilen çalışmada, 8 katılımcının yer aldığı masa başı tartışmasında TEPAV Ekibinin bölge için önerdiği 10 eylem planına masadan 3 tane daha eklemeye gelmiştir. Eylemler arasında en önemli görülenler bölgenin yüksek potansiyeli bulunan yenilenebilir enerji ve bor hususundadır.

İmalat Strateji Raporu'nun Madencilik, Yeraltı Kaynakları ve Metalürji, Su ve Jeotermal Kaynakları ile Enerji bölümlerinde ayrıntılı bahsedildiği üzere Balıkesir ve Çanakkale, hem yeraltı kaynakları hem de yenilenebilir enerji konusunda oldukça büyük potansiyel taşımaktadır. Rüzgâr enerjisi konusunda Edremit, Çanakkale ve Bandırma Alt Bölgeleri öne çıkmaktadır. Yeraltı kaynakları ve madenler için ise iki ilde de her alt bölgede üzerine eğililmesi gerekmektedir.

4	Maden ve enerji kaynaklarından elde edilen katma değer artırılması	Bütçe
4.1	Rüzgâr, jeotermal, biyokütle gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kurum, işletme ve konutlar tarafından kullanılmasına yönelik fizibilite çalışmaları yapılması ve yenilenebilir enerji kullanımının teşvik edilmesi	16,0%
4.2	Bölgede yoğun olarak bulunan bor vb. madenlerin katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmeleri amacıyla sanayide kullanım alanlarını artıracak Ar-Ge çalışmalarının yürütülmesi	14,9%
4.3	Maden firmalarının mermer zenginleştirilmesi için destek verilmesi	13,4%
4.4	Yenilenebilir enerji sistemleri imalatıyla iştigal eden firmaların geliştirilmesi ve sayıca artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülmesi, bu alanda bölgeye yatırımcı çekilmesi ve sektörde bir küme oluşumu sağlanması	11,6%
4.5	Sanayide kullanılan elektrik enerjisinin yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılanması ve sanayi tesislerinin kendi enerjilerini üretmelerinin özendirilmesi	11,3%
4.6	Balıkesir Merkez'de Mermer Laboratuvarının kurulması	9,8%
4.7	Yerli kömürlerin elektrik üretimi amaçlı değerlendirilmesi	7,4%

4.8	OSB'lerde kurulan Enerji Yönetimi Birimlerinin (EYB) kapasitelerinin güçlendirilmesi, EYB kurulmamış OSB'lerde kurulmasının sağlanması, EYB'ler tarafından yapılan bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerine destek olunması	5,0%
4.9	Balıkesir ve Çanakkale'de maden ve enerji üzerine çalışacak dernek veya oda kurulması	2,9%
4.10	Bölgede Enerji İhtisas OSB ve Enerji İhtisas Endüstri Bölgeleri kurulması için lobi çalışmaları yapılması	4,4%
4.11	Seramik üreticileri ile makine imalatçıları arasındaki işbirliklerinin artırılmasının sağlanması	3,8%
4.12	OSB'lerde ve sanayide kullanılan elektrik enerjisinin kesintisiz ve kaliteli olarak sağlanabilmesi için gerekli altyapının sunulması ve denetimlerinin düzenli olarak yapılması.	3,7%
4.13	Elektrik Üretiminde Yerinden Üretim, Kojenerasyon ve Mikrokojenerasyon Sistemlerinin Yaygınlaştırılması	3,3%

Bölgede tarım sektörü ve tarıma dayalı sanayi sektörünün en fazla istihdam sağlayan iş-kollarını kapsamaması nedeniyle çalıştayda en fazla ilgi gören başlıklardan biri, tarım başlığı olmuştur. Çalıştayda, tarım ve tarımsal sanayide verimlilik ve markalaşmanın sağlanması konusunun ele alındığı masada 13 katılımcı bilgi paylaşımında bulunmuşlardır. Bölgeden gelen katılımcılar TEPAV'ın önerdiği 10 eyleme 4 farklı eylem önerisi daha eklemişlerdir. Eylem planları arasından en fazla önem gösterilen ve aciliyet atfedilen eylemler, sürdürülebilirlik, modern tarım teknikleri, coğrafi işaretli ürünler ve verimlilik konularında olmuştur.

Raporun Tarım ve Tarımsal Sanayi kısmında belirtildiği üzere, bitkisel üretim değeri yönünden Balıkesir ülke genelinde ağırlığını kaybetmiş Çanakkale ise bu yönden bir değişim yaşamamıştır. Bu nedenle başta Edremit Alt Bölgesi olmak üzere sanayi odaklı büyümenin daha ön plana alındığı Bandırma, Balıkesir ve Çanakkale alt bölgelerinin hepsinde tarım odaklı eylemlerin önceliklendirilmesi gerekmektedir.

5	Tarım ve tarımsal sanayide verimlilik ve markalaşmanın sağlanması	Bütçe
5.1	Tarımsal üretimde sürdürülebilirliğin sağlanması ve verimliliğin artırılması amacıyla yeni ve modern tarım tekniklerinin tanıtılması ve kullanımının yaygınlaştırılması için çiftçilere yönelik eğitim ve yayım faaliyetleri düzenlenmesi	24,5%
5.2	Hazine'nin elinde olan tarıma elverişli ama kullanılmayan arazilerin tespiti ve ekonomiye kazandırılması	14,2%

5.3	Geleneksel özellikli ürün adlarının korunmasına ilişkin analiz çalışması ve yöresel ürünlerden ulusal, bölgesel ve uluslararası markalar yaratılmasına yönelik stratejiler üretilmesi. (Örn. Ezine Peyniri)	10,0%
5.4	Turistlerin yoğun olarak kullandığı yolların kenarları ile köy ve ilçelerde bulunan yöresel tarım ürünleri pazar yerlerinin cazip hale getirilerek bu faaliyetlerin kayıt ve denetim altında devam etmesinin sağlanması	8,0%
5.5	Özel tohumculuk şirketlerinin Ar-Ge kapasitelerinin artırılması	7,8%
5.6	Yerel ziraat mühendislerinin köylere danışman olarak atanması ve köylüler ile birlikte üretime katkı sunmalarının sağlanması üzerine yürütülen projenin gerçek anlamda desteklenerek hayata geçirilmesi	7,8%
5.7	Tarım ürünlerinin üretim merkezinde işlenmesi ve paketlenmesinin teşvik edilmesi	7,4%
5.8	Üreticilerin tarım faaliyetlerinden kaynaklanan kirliliğin önlenmesi için sürdürülebilir tarım uygulamaları hakkında bilgilendirilmesi ve biyokütle atık miktarının yüksek olduğu bölgelerde hayvancılık işletmelerinin kendi enerjilerini üretmesinin teşvik edilmesi	5,4%
5.9	Besi ve tavuk çiftliklerinden çıkan atıkların değerlendirilmesi için geliştirilen uygulamaların incelenerek öneriler geliştirilmesi ve fizibilite çalışması gerçekleştirilmesi	5,1%
5.10	Gümrük Birliği'ne tarım ürünlerinin dâhil edilmesi halinde çiftçilerin hijyen, kalite vb. standartlarına hazırlık düzeylerinin artırılması	4,2%
5.11	Dünya piyasa fiyatları da dikkate alınarak soya fasulyesinin alımı ve depolanarak yeniden satılmasını sağlayacak bir mekanizma kurulması	2,7%
5.12	Çiftçi ve paydaşların arazi toplulaştırılması hakkında bilinçlendirilmesi	2,6%
3.13	Bölge üniversitelerinin mühendislik ve iktisadi idari bilimler fakültelerinin en başarılı 10 öğrencisinin seçilerek bu öğrencilere yabancı dil, yazılım gibi mesleki kursların burs olarak verilmesi	2,7%
3.14	Kadın girişimcilere ve genç girişimcilere yönelik eğitim ihtiyaç analizi yapılarak bireylerin girişimcilik konusundaki bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi	1,0%

6. Ekler

EK-1 Düzey 2 Bölgelerinde İstihdamın Sektörlere Göre Dağılımı

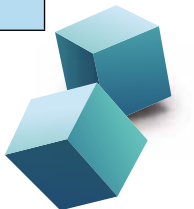
Bölge	Tarım, Ormanlık ve Balıkçılık	Madencilik ve Taşocakçılığı	İmalat	Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtımı	Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri	İnşaat	Toplan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı	Ulaştırma ve Depolama
TR10	0,0	0,0	28,2	0,3	1,0	8,8		7,6
TR21	0,0	1,7	46,0	0,4	0,6	7,3	20,5	6,0
TR22	0,0	2,3	22,5	0,7	0,4	9,5	30,8	9,4
TR31	0,0	0,4	29,8	0,0	0,9	10,0	25,1	8,0
TR32	0,0	2,3	24,3	0,6	0,5	8,9	26,3	8,4
TR22	0,0	5,4	34,1	0,0	0,8	7,1	25,1	7,4
TR41	0,0	1,0	43,8	0,4	0,9	8,0	20,8	5,9
TR42	0,0	0,0	41,5	0,3	0,7	9,0	20,8	9,0
TR51	0,0	0,9	17,1	1,3	0,7	16,5	22,4	7,4
TR52	0,1	1,1	31,0	0,3	1,0	7,6	28,3	8,6
TR61	0,0	0,7	11,0	0,6	0,4	10,5	26,6	7,9
TR62	0,1	0,9	21,0	0,4	0,9	10,5	29,9	11,0
TR63	0,0	0,6	30,7	0,0	0,2	10,6	28,6	10,5
TR71	0,1	1,0	24,7	0,5	0,7	10,9	29,7	8,7
TR72	0,0	1,6	31,6	1,0	0,5	9,8	27,4	9,1
TR81	0,0	12,6	29,1	1,0	0,9	6,2	23,0	9,6
TR82	0,0	2,0	30,5	0,7	0,4	10,7	23,6	10,3
TR83	0,0	1,1	21,8	0,7	0,5	10,5	33,7	9,3
TR90	0,0	1,1	18,5	0,5	0,3	14,1	29,4	12,5
TRA1	0,0	1,4	12,0	0,0	0,6	15,9	28,7	11,8
TRA2	0,0	0,0	9,1	0,0	0,4	12,2	35,5	17,8
TRB1	0,0	1,9	20,4	0,9	0,4	18,1	26,9	9,9
TRB2	0,0	0,7	8,6	0,7	0,7	21,6	28,8	14,6
TRC1	0,0	0,8	37,9	0,0	0,3	8,1	28,1	7,7
TRC2	0,0	0,8	9,5	0,0	0,8	18,4	28,9	9,9
TRC3	0,0	3,1	9,6	0,0	0,7	13,2	25,7	23,2
Türkiye Geneli	0,0	1,1	27,2	0,6	0,7	10,3	25,2	8,5

Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri ve TEPAV Hesaplamaları

EK-2 Üç Yıldız Kümelenme Analizine İlişkin Sonuçlar

Bölge Geneline İlişkin Sonuçlar

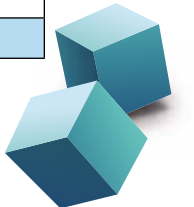
Küme Adı	Başatlık	Büyüklik	Uzmanlaşma
Tarımsal Girdi ve Hizmetler	0,6%	2,0%	1,3
Konfeksiyon	1,7%	0,4%	0,2
Elektronik Aletler	0,1%	0,3%	0,2
Otomotiv	0,8%	0,4%	0,3
Biyoeczacılık	0,1%	0,5%	0,3
Ticari Hizmetler	7,9%	1,2%	0,8
Kömür Madenciliği	1,1%	2,2%	1,4
İletişim Aletleri ve Hizmetleri	0,2%	0,8%	0,5
İnşaat Malzemeleri ve Hizmetleri	6,7%	2,1%	1,4
Dağıtım ve Elektronik Ticaret	5,7%	1,0%	0,6
Kimyasal Ürünler	0,6%	1,3%	0,9
Metal Ürünler	1,3%	1,2%	0,8
Eğitim ve Bilgi Üretimi	3,0%	1,4%	0,9
Elektrik Enerjisi Üretimi ve İletimi	1,8%	5,5%	3,6
Çevre Hizmetleri	1,7%	2,1%	1,4
Balıkçılık ve Deniz Ürünleri	1,4%	14,9%	9,7
Gıda İşleme ve Üretimi	10,6%	3,8%	2,4
Ayakkabıcılık	0,6%	1,1%	0,7
Ormancılık	1,5%	4,7%	3,1
Mobilya	2,6%	1,5%	1,0
Turizm	6,8%	2,1%	1,3
Bilişim Teknolojisi	0,2%	0,5%	0,4
Sigorta Hizmetleri	0,4%	1,5%	0,9
Mücevherat ve Kıymetli Madenler	0,0%	0,1%	0,1
Deri Ürünleri	0,0%	0,1%	0,0
Elektronik Teçhizat ve Işıklandırma	1,5%	2,0%	1,3
Hayvancılık	4,9%	12,7%	8,2
Pazarlama, Dizayn ve Yayıncılık	0,3%	0,3%	0,2
Tıbbi Cihazlar	0,2%	0,9%	0,6
Metal Madenciliği	2,2%	9,0%	5,9
Metal İşleme Endüstrisi	2,3%	0,9%	0,6
Müzik ve Ses Kayıt	0,0%	0,9%	0,6
Madencilik (Metal dışında)	2,4%	4,1%	2,7
Petrol ve Gaz Üretimi ve Taşımacılığı	0,2%	0,9%	0,6
Kağıt ve Ambalaj	0,2%	0,3%	0,2
Sahne Sanatları	0,0%	0,2%	0,1
Plastik	1,5%	0,9%	0,6
Matbaacılık	0,6%	0,8%	0,6
Üretim Teknolojisi ve Ağır Makine	2,1%	1,4%	0,9
Rekreasyonel ve Elektrikli Küçük Ürünler	0,1%	0,8%	0,5
Tekstil İmalatı	2,6%	0,5%	0,3

Tütün	0,0%	1,2%	0,8
Taşımacılık ve Lojistik	11,5%	2,0%	1,3
Kimyasal Ürünler (Ham)	1,0%	7,4%	4,8
Metal Üretimi (Ham)	4,9%	3,4%	2,2
Video Üretimi ve Dağıtım	0,0%	0,1%	0,0
Kauçuk	0,3%	0,3%	0,2
Deniz Ulaşımı	1,2%	1,7%	1,1
Kereste	2,6%	3,4%	2,2

Balıkesir'e İlişkin Sonuçlar

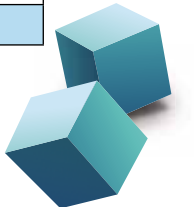
Küme Adı	Başatlık	Büyüklik	Uzmanlık
Tarımsal Girdi ve Hizmetler	0,7%	1,7%	1,6
Konfeksiyon	1,5%	0,2%	0,2
Elektronik Aletler	0,2%	0,2%	0,2
Otomotiv	1,1%	0,4%	0,4
Biyoczacılık	0,1%	0,5%	0,5
Ticari Hizmetler	5,6%	0,6%	0,5
Kömür Madenciliği	0,8%	1,1%	1,1
İletişim Aletleri ve Hizmetleri	0,1%	0,5%	0,4
İnşaat Malzemeleri ve Hizmetleri	6,4%	1,4%	1,3
Dağıtım ve Elektronik Ticaret	6,0%	0,7%	0,7
Kimyasal Ürünler	0,8%	1,3%	1,2
Metal Ürünler	1,5%	1,0%	0,9
Eğitim ve Bilgi Üretimi	2,4%	0,8%	0,7
Elektrik Enerjisi Üretimi ve İletimi	0,5%	1,0%	1,0
Çevre Hizmetleri	2,1%	1,7%	1,7
Balıkçılık ve Deniz Ürünleri	0,6%	4,3%	4,1
Gıda İşleme ve Üretimi	12,4%	3,0%	2,9
Ayakkabıcılık	0,8%	1,0%	0,9
Ormancılık	1,2%	2,6%	2,5
Mobilya	1,7%	0,7%	0,6
Turizm	6,0%	1,2%	1,2
Bilişim Teknolojisi	0,2%	0,5%	0,4
Sigorta Hizmetleri	0,5%	1,1%	1,0
Mücevherat ve Kıymetli Madenler	0,0%	0,0%	0,0
Deri Ürünleri	0,0%	0,1%	0,1
Elektronik Teçhizat ve Işıklandırma	2,2%	2,0%	1,9
Hayvancılık	6,9%	12,4%	11,7
Pazarlama, Dizayn ve Yayıncılık	0,3%	0,2%	0,2
Tıbbi Cihazlar	0,2%	0,9%	0,8
Metal Madenciliği	2,3%	6,4%	6,0
Metal İşleme Endüstrisi	2,8%	0,7%	0,7
Müzik ve Ses Kayıt	0,0%	0,9%	0,8
Madencilik (Metal dışında)	2,6%	3,0%	2,8
Petrol ve Gaz Üretimi ve Taşımacılığı	0,1%	0,3%	0,2
Kağıt ve Ambalaj	0,2%	0,3%	0,3
Sahne Sanatları	0,0%	0,1%	0,1
Plastik	1,7%	0,7%	0,6
Matbaacılık	0,6%	0,6%	0,6
Üretim Teknolojisi ve Ağır Makine	2,9%	1,3%	1,2
Rekreasyonel ve Elektrikli Küçük Ürünler	0,2%	0,6%	0,6
Tekstil İmalatı	3,6%	0,5%	0,5
Tütün	0,0%	0,0%	0,0
Taşımacılık ve Lojistik	12,4%	1,5%	1,4

Kimyasal Ürünler (Ham)	1,3%	6,9%	6,5
Metal Üretimi (Ham)	2,9%	1,4%	1,3
Video Üretimi ve Dağıtımı	0,0%	0,0%	0,0
Kauçuk	0,3%	0,2%	0,2
Deniz Ulaşımı	0,5%	0,5%	0,4
Kereste	3,0%	2,7%	2,6

Çanakkale'ye İlişkin Sonuçlar

Küme Adı	Başatlık	Büyükük	Uzmanlık
Tarımsal Girdi ve Hizmetler	0,3%	0,3%	0,7
Konfeksiyon	2,3%	0,1%	0,3
Elektronik Aletler	0,0%	0,0%	0,0
Otomotiv	0,3%	0,0%	0,1
Biyoeczacılık	0,0%	0,0%	0,0
Ticari Hizmetler	13,1%	0,6%	1,2
Kömür Madenciliği	1,7%	1,1%	2,2
İletişim Aletleri ve Hizmetleri	0,2%	0,4%	0,8
İnşaat Malzemeleri ve Hizmetleri	7,4%	0,7%	1,5
Dağıtım ve Elektronik Ticaret	5,2%	0,3%	0,6
Kimyasal Ürünler	0,0%	0,0%	0,1
Metal Ürünler	0,8%	0,2%	0,5
Eğitim ve Bilgi Üretimi	4,3%	0,6%	1,3
Elektrik Enerjisi Üretimi ve İletimi	4,8%	4,5%	9,4
Çevre Hizmetleri	0,8%	0,3%	0,7
Balıkçılık ve Deniz Ürünleri	3,1%	10,6%	22,2
Gıda İşleme ve Üretimi	6,4%	0,7%	1,5
Ayakkabıcılık	0,3%	0,1%	0,3
Ormancılık	2,1%	2,1%	4,3
Mobilya	4,7%	0,8%	1,8
Turizm	8,6%	0,8%	1,7
Bilişim Teknolojisi	0,1%	0,1%	0,2
Sigorta Hizmetleri	0,3%	0,3%	0,7
Mücevherat ve Kıymetli Madenler	0,1%	0,1%	0,2
Deri Ürünleri	0,0%	0,0%	0,0
Elektronik Teçhizat ve Işıklandırma	0,0%	0,0%	0,0
Hayvancılık	0,3%	0,2%	0,5
Pazarlama, Dizayn ve Yayıncılık	0,4%	0,1%	0,3
Tıbbi Cihazlar	0,0%	0,0%	0,0
Metal Madenciliği	2,1%	2,7%	5,6
Metal İşleme Endüstrisi	1,3%	0,1%	0,3
Müzik ve Ses Kayıt	0,0%	0,0%	0,0
Madencilik (Metal dışında)	2,2%	1,1%	2,4
Petrol ve Gaz Üretimi ve Taşımacılığı	0,4%	0,6%	1,3
Kağıt ve Ambalaj	0,1%	0,0%	0,1
Sahne Sanatları	0,0%	0,1%	0,2
Plastik	1,0%	0,2%	0,4
Matbaacılık	0,5%	0,2%	0,5
Üretim Teknolojisi ve Ağır Makine	0,5%	0,1%	0,2
Rekreasyonel ve Elektrikli Küçük Ürünler	0,1%	0,1%	0,2
Tekstil İmalatı	0,1%	0,0%	0,0
Tütün	0,1%	1,2%	2,5
Taşımacılık ve Lojistik	9,5%	0,5%	1,1

Kimyasal Ürünler (Ham)	0,2%	0,5%	1,1
Metal Üretimi (Ham)	9,3%	2,0%	4,2
Video Üretimi ve Dağıtımı	0,0%	0,1%	0,1
Kauçuk	0,5%	0,1%	0,3
Deniz Ulaşımı	2,8%	1,2%	2,5
Kereste	1,7%	0,7%	1,5

Kaynak: SGK (2014), European Commission ve TEPAV Hesaplamaları

EK-3 Bölge İlçelerinde Öne Çıkan (Yerleşmiş) Sektörler

Tablo 27: Ayvacık'ta Yerleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1910	Kok fırını ürünlerinin imalatı	5	162,76
1041	Sıvı ve katı yağ imalatı	102	84,29
2591	Çelik varil ve benzer muhafazaların imalatı	2	11,87
1610	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	19	11,59
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	27	11,13
1622	Birleştirilmiş parke yer döşemelerinin imalatı	4	9,01
1102	Üzümden şarap imalatı	1	7,43
2433	Soğuk şekillendirme veya katlama	3	5,81
1052	Dondurma imalatı	2	5,51
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	23	5,11
1061	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	8	4,87
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	53	4,83
1013	Et ve kümes hayvanları etlerinden üretilen ürünlerin imalatı	3	4,39
2511	Metal yapı ve yapı parçaları imalatı	9	4,02
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	6	3,83
2434	Tellerin soğuk çekilmesi	1	3,39
1073	Makarna, şehriye, kuskus ve benzeri unlu mamullerin imalatı	1	3,07
1811	Gazetelerin basımı	3	2,27
2014	Diğer organik temel kimyasalların imalatı	1	2,12
3312	Makinelerin onarımı	3	1,46
3109	Diğer mobilyaların imalatı	7	1,02

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 28: Aylık'ta Yerleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1104	Diğer damıtılmamış mayalı içeceklerin imalatı	2	126.08
1041	Sıvı ve katı yağ imalatı	368	66.67
2811	Motor ve türbin imalatı (hava taşıtı, motorlu taşıt ve motosiklet motorları hariç)	50	35.59
3250	Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı	106	16.53
2620	Bilgisayar ve bilgisayar çevre birimleri imalatı	6	15.10
1084	Baharat, sos, sirke ve diğer çeşni maddelerinin imalatı	9	6.36
2592	Metalden hafif paketleme malzemeleri imalatı	39	5.67
2670	Optik aletlerin ve fotografik ekipmanların imalatı	2	5.61
1411	Deri giyim eşyası imalatı	48	5.57
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	38	5.31
3315	Gemilerin ve teknelerin bakım ve onarımı	35	5.19
2059	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer kimyasal ürünlerin imalatı	8	4.93
3012	Eğlence ve spor amaçlı teknelerin yapımı	7	4.16
1071	Ekmekek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	183	3.66
3102	Mutfak mobilyalarının imalatı	18	3.57
2363	Hazır beton imalatı	24	3.54
1610	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	26	3.48
2512	Metalden kapı ve pencere imalatı	58	3.28
1061	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	22	2.94
1011	Etin işlenmesi ve saklanması	12	2.81
3314	Elektrikli ekipmanların onarımı	14	2.76
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	43	2.09
2420	Çelikten tüpler, borular, içi boş profiller ve benzeri bağlantı parçalarının imalatı	20	2.05
3317	Diğer ulaşım ekipmanlarının bakım ve onarımı	32	1.63
1622	Birleştirilmiş parke yer döşemelerinin imalatı	3	1.48
3011	Gemilerin ve yüzen yapıların inşası	11	1.48
2572	Kilit ve menteşe imalatı	3	1.32
1039	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	15	1.27
1052	Dondurma imalatı	2	1.21
2041	Sabun ve deterjan ile temizlik ve parlaticı maddelerin imalatı	5	1.18
2223	Plastik inşaat malzemesi imalatı	13	1.17

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

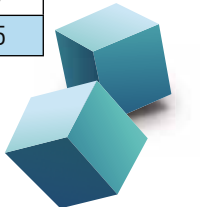
Tablo 29: Balya'da Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1102	Üzümünden şarap imalatı	2	45.97
1013	Et ve kümes hayvanları etlerinden üretilen ürünlerin imalatı	6	27.15
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	32	22.00
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	17	21.68
1061	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10	18.85
2550	Metallerin dövülmesi, preslenmesi, baskılanması ve yuvarlanması; toz metalürjisi	4	8.51
2223	Plastik inşaat malzemesi imalatı	3	3.82
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	10	2.82
2562	Metallerin makinede işlenmesi ve şekil verilmesi	8	2.22
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	1	1.97

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 30: Balıkesir Merkez'de Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
2051	Patlayıcı madde imalatı	424	36.83
3091	Motosiklet imalatı	158	20.93
2711	Elektrik motorlarının, jeneratörlerin ve transformatörlerin imalatı	2314	16.85
2550	Metallerin dövülmesi, preslenmesi, baskılanması ve yuvarlanması; toz metalürjisi	1996	13.68
2830	Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı	1228	9.60
1621	Ahşap kaplama paneli ve ağaç esaslı panel imalatı	962	8.09
2593	Tel ürünleri, zincir ve yayların imalatı	464	5.42
1392	Giyim eşyası dışındaki tamamlanmış tekstil ürünlerinin imalatı	1742	5.23
1041	Sıvı ve katı yağ imalatı	540	4.62
1091	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı	390	4.59
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	1062	4.53
2592	Metalden hafif paketleme malzemeleri imalatı	650	4.46
3020	Demir yolu lokomotifleri ve vagonlarının imalatı	272	4.00
1394	Halat, urgan, kınnap ve ağ imalatı	118	3.87
2823	Büro makineleri ve ekipmanları imalatı (bilgisayarlar ve çevre birimleri hariç)	12	3.52
1396	Diğer teknik ve endüstriyel tekstillerin imalatı	368	3.42
2369	Beton, alçı ve çimentodan yapılmış diğer ürünlerin imalatı	88	3.40
1011	Etin işlenmesi ve saklanması	300	3.33
2720	Akümülatör ve pil imalatı	64	3.31
2446	Nükleer yakıtların işlenmesi	24	3.27
2351	Çimento imalatı	306	2.85

2399	Başka yerde sınıflandırılmamış metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	100	2.56
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	380	2.53
3102	Mutfak mobilyalarının imalatı	246	2.33
1061	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	366	2.33
2670	Optik aletlerin ve fotografik ekipmanların imalatı	16	2.15
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	872	2.03
1610	Ağaçların biçilmesi ve planlanması	290	1.86
2512	Metalden kapı ve pencere imalatı	684	1.85
2312	Düz camın şekillendirilmesi ve işlenmesi	104	1.83
2821	Fırın, ocak (sanayi ocakları) ve brülör (ocak ateşleyicileri) imalatı	60	1.74
2433	Soğuk şekillendirme veya katlama	82	1.66
1712	Kağıt ve mukavva imalatı	100	1.62
2651	Ölçme, test ve seyrüsefer amaçlı alet ve cihazların imalatı	30	1.56
2362	İnşaat amaçlı alçı ürünlerin imalatı	22	1.52
3314	Elektrikli ekipmanların onarımı	154	1.45
2920	Motorlu kara taşıtları karoseri (kaporta) imalatı; treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	160	1.41
2223	Plastik inşaat malzemesi imalatı	322	1.39
1910	Kok fırını ürünlerinin imalatı	4	1.36
1811	Gazetelerin basımı	170	1.35
2361	İnşaat amaçlı beton ürünlerin imalatı	348	1.35
3319	Diğer ekipmanların onarımı	10	1.33
1624	Ahşap konteyner imalatı	68	1.31
3317	Diğer ulaşım ekipmanlarının bakım ve onarımı	534	1.31
1052	Dondurma imalatı	44	1.27
1089	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer gıda maddelerinin imalatı	162	1.25
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	1302	1.25
2363	Hazır beton imalatı	174	1.23
2620	Bilgisayar ve bilgisayar çevre birimleri imalatı	10	1.20
2932	Motorlu kara taşıtları için diğer parça ve aksesuarların imalatı	784	1.14
2790	Diğer elektrikli ekipmanların imalatı	76	1.12
2222	Plastik torba, çanta, poşet, çuval, kutu, damacana, şişe, makara vb. paketleme malzemelerinin imalatı	322	1.02
1629	Diğer ağaç ürünleri imalatı; mantardan, saz, saman ve benzeri örme malzemelerinden yapılmış ürünlerin imalatı	50	1.02
2599	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer fabrikasyon metal ürünlerin imalatı	406	1.01

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

* SGK verilerinin adapte edilmemiş olmasından dolayı Altıeylül ve Karesi ilçeleri 12 Kasım 2012 tarihli 6360 sayılı kanunundan önceki haliyle Balıkesir'in Merkez ilçesi olarak alınmıştır.

Tablo 31: Bandırma'da Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1012	Kümes hayvanları etlerinin işlenmesi ve saklanması	3289	84,19
2013	Diğer inorganik temel kimyasal maddelerin imalatı	707	70,68
2015	Kimyasal gübre ve azot bileşiklerinin imalatı	264	30,18
1020	Balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması	294	25,43
1091	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı	271	10,96
2014	Diğer organik temel kimyasalların imalatı	117	8,83
2830	Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı	242	6,63
1041	Sıvı ve katı yağ imalatı	156	4,58
1061	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	156	3,38
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	320	2,53
3314	Elektrikli ekipmanların onarımı	78	2,49
2446	Nükleer yakıtların işlenmesi	5	2,33
2511	Metal yapı ve yapı parçaları imalatı	138	2,19
2120	Eczacılığa ilişkin ilaçların imalatı	93	2,16
3320	Sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu	172	2,10
2620	Bilgisayar ve bilgisayar çevre birimleri imalatı	5	2,04
2790	Diğer elektrikli ekipmanların imalatı	40	2,00
2529	Metalden diğer tank, rezervuar ve konteynerler imalatı	26	1,76
2822	Kaldırma ve taşıma ekipmanları imalatı	40	1,59
2363	Hazır beton imalatı	66	1,58
2020	Haşere ilaçları ve diğer zirai-kimyasal ürünlerin imalatı	5	1,44
2829	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer genel amaçlı makinelerin imalatı	58	1,43
3311	Fabrikasyon metal ürünlerin onarımı	21	1,40
1729	Kağıt ve mukavvadan diğer ürünlerin imalatı	13	1,40
1089	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer gıda maddelerinin imalatı	51	1,34
1039	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	94	1,29
1052	Dondurma imalatı	13	1,27
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	74	1,08
2369	Beton, alçı ve çimentodan yapılmış diğer ürünlerin imalatı	8	1,06

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 32: Bayramiç'te Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	292	68,55
2899	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer özel amaçlı makinelerin imalatı	25	16,65
1041	Sıvı ve katı yağ imalatı	23	10,83
1082	Kakao, çikolata ve şekerleme imalatı	35	7,70
1624	Ahşap konteyner imalatı	5	5,24
2892	Maden, taş ocağı ve inşaat makineleri imalatı	4	3,99
1622	Birleştirilmiş parke yer döşemelerinin imalatı	3	3,85
1610	Ağaçların biçilmesi ve planlanması	10	3,48
1811	Gazetelerin basımı	6	2,59
2016	Birincil formda plastik ham maddelerin imalatı	3	2,55
2014	Diğer organik temel kimyasalların imalatı	2	2,42
2830	Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı	5	2,20
1061	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	6	2,08
3101	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	17	1,93
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	14	1,77
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	34	1,76
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	4	1,45
2920	Motorlu kara taşıtları karoseri (kaporta) imalatı; treyler römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	3	1,43
1020	Balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması	1	1,39

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 33: Biga'da Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
2410	Ana demir ve çelik ürünleri ile ferro alaşımların imalatı	2654	35,02
2814	Diğer musluk ve valf/vana imalatı	67	11,08
2013	Diğer inorganik temel kimyasal maddelerin imalatı	53	7,83
1200	Tütün ürünlerinin imalatı	41	7,47
1091	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı	116	6,93
3109	Diğer mobilyaların imalatı	906	6,90
2352	Kireç ve alçı imalatı	17	4,28
3102	Mutfak mobilyalarının imalatı	88	4,18
2319	Diğer camların imalatı ve işlenmesi (teknik amaçlı cam eşyalar dâhil)	40	3,63
1061	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	111	3,55
2011	Sanayi gazları imalatı	5	3,08
1511	Derinin tabaklanması ve işlenmesi; kürkün işlenmesi ve boyanması	56	3,04
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	117	2,53
2363	Hazır beton imalatı	71	2,50
1039	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	123	2,49
1013	Et ve kümes hayvanları etlerinden üretilen ürünlerin imalatı	30	2,30
2331	Seramik karo ve kaldırım taşları imalatı	20	2,21
2599	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer fabrikasyon metal ürünlerin imalatı	164	2,04
1920	Rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	23	1,92
2593	Tel ürünleri, zincir ve yayların imalatı	31	1,84
2573	El aletleri, takım tezgâhı uçları, testere ağızları vb. imalatı	35	1,50
2222	Plastik torba, çanta, poşet, çuval, kutu, damacana, şişe, makara vb. paketleme malzemelerinin imalatı	91	1,45
2530	Buhar jeneratörü imalatı, merkezi ısıtma sıcak su kazanları (boylerleri) hariç	3	1,32
3101	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	125	1,31
1011	Etin işlenmesi ve saklanması	21	1,18

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 34: Bigadiç'te Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1091	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı	51	24,91
1396	Diğer teknik ve endüstriyel tekstillerin imalatı	48	18,42
1011	Etin işlenmesi ve saklanması	35	16,02
1061	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	49	12,81
1039	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	47	7,77
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	47	4,48
1610	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	17	4,45
1392	Giyim eşyası dışındaki tamamlanmış tekstil ürünlerinin imalatı	32	4,00
2223	Plastik inşaat malzemesi imalatı	22	3,89
2445	Demir dışı diğer metallerin üretimi	2	2,98
2361	İnşaat amaçlı beton ürünlerin imalatı	18	2,85
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	9	2,46
1413	Diğer dış giyim eşyaları imalatı	147	2,22
2932	Motorlu kara taşıtları için diğer parça ve aksesuarların imalatı	37	2,21
2512	Metalden kapı ve pencere imalatı	15	1,66
3102	Mutfak mobilyalarının imalatı	4	1,55
3314	Elektrikli ekipmanların onarımı	4	1,54
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	39	1,52
2550	Metallerin dövülmesi, preslenmesi, baskılanması ve yuvarlanması; toz metalürjisi	5	1,48
2015	Kimyasal gübre ve azot bileşiklerinin imalatı	1	1,38
2453	Hafif metallerin dökümü	3	1,37
2211	İç ve dış lastik imalatı; lastiğe sırt geçirilmesi ve yeniden işlenmesi	3	1,31
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	7	1,24
3101	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	14	1,20

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 35: Bozcaada'da Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1102	Üzümünden şarap imalatı	26	1182,77
1622	Birleştirilmiş parke yer döşemelerinin imalatı	1	13,80
1013	Et ve kümes hayvanları etlerinden üretilen ürünlerin imalatı	1	8,96
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	14	7,81
1039	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	1	2,36
1413	Diğer dış giyim eşyaları imalatı	5	1,08

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 36: Burhaniye'de Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1092	Ev hayvanları için hazır gıda imalatı	6	64,33
1041	Sıvı ve katı yağ imalatı	194	56,79
1052	Dondurma imalatı	19	18,54
1039	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	112	15,29
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	28	6,32
1085	Hazır yemeklerin imalatı	12	5,78
2363	Hazır beton imalatı	22	5,24
1629	Diğer ağaç ürünleri imalatı; mantardan, saz, saman ve benzeri örme malzemelerinden yapılmış ürünlerin imalatı	7	4,84
1811	Gazetelerin basımı	18	4,83
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	148	4,78
1610	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	21	4,54
2223	Plastik inşaat malzemesi imalatı	24	3,50
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	42	3,30
2512	Metalden kapı ve pencere imalatı	29	2,65
2362	İnşaat amaçlı alçı ürünlerin imalatı	1	2,33
2361	İnşaat amaçlı beton ürünlerin imalatı	15	1,96
1107	İçecek, mineral suyu vb. imalatı	5	1,91
2599	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer fabrikasyon metal ürünlerin imalatı	18	1,51
2311	Düz cam imalatı	3	1,49
3313	Elektronik veya optik ekipmanların onarımı	2	1,47
2899	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer özel amaçlı makinele- rin imalatı	3	1,24
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	8	1,17

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 37: Çan'da Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
2342	Seramik sıhhi ürünlerin imalatı	1944	352,43
1624	Ahşap konteyner imalatı	80	16,07
2017	Birincil formda sentetik kauçuk imalatı	1	13,19
2813	Diğer pompaların ve kompresörlerin imalatı	16	4,71
1610	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	65	4,33
2369	Beton, alçı ve çimentodan yapılmış diğer ürünlerin imalatı	8	3,25
1011	Etin işlenmesi ve saklanması	27	3,14
2453	Hafif metallerin dökümü	24	2,78
2511	Metal yapı ve yapı parçaları imalatı	41	2,00
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	81	1,96
2920	Motorlu kara taşıtları karoseri (kaporta) imalatı; treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	20	1,83
3299	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalatlar	12	1,56
3091	Motosiklet imalatı	1	1,50
3312	Makinelerin onarımı	26	1,39
2821	Fırın, ocak (sanayi ocakları) ve brülör (ocak ateşleyicileri) imalatı	4	1,21
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	17	1,18
3320	Sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu	27	1,01

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 38: Çanakkale Merkez'de Yerelleşmiş Sektörler, 2014

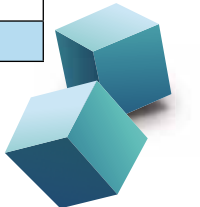
NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1020	Balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması	649	172,57
3213	İmitasyon (taklit) takılar ve ilgili eşyaların imalatı	8	14,32
3102	Mutfak mobilyalarının imalatı	70	6,91
2670	Optik aletlerin ve fotografik ekipmanların imalatı	4	5,59
2363	Hazır beton imalatı	76	5,58
2361	İnşaat amaçlı beton ürünlerin imalatı	121	4,88
1820	Kayıtlı medyanın çoğaltılması	9	4,87
1052	Dondurma imalatı	16	4,82
1610	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	72	4,80
1071	Ekmekek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	435	4,33
2821	Fırın, ocak (sanayi ocakları) ve brülör (ocak ateşleyicileri) imalatı	14	4,22
1811	Gazetelerin basımı	50	4,14
2814	Diğer musluk ve valf/vana imalatı	10	3,44
2811	Motor ve türbin imalatı (hava taşıtı, motorlu taşıt ve motosiklet motorları hariç)	9	3,19

1622	Birleştirilmiş parke yer döşemelerinin imalatı	12	2,95
1072	Peksimet ve bisküvi imalatı; dayanıklı pastane ürünleri ve dayanıklı kek imalatı	90	2,90
3314	Elektrikli ekipmanların onarımı	29	2,85
2332	Fırınlanmış kilden tuğla, karo ve inşaat malzemeleri imalatı	32	2,70
2591	Çelik varil ve benzer muhafazaların imalatı	4	2,59
1039	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	60	2,53
3240	Oyun ve oyuncak imalatı	5	2,48
1624	Ahşap konteyner imalatı	11	2,21
2441	Değerli metal üretimi	4	2,16
2223	Plastik inşaat malzemesi imalatı	48	2,16
2229	Diğer plastik ürünlerin imalatı	59	2,05
2341	Seramik ev ve süs eşyaları imalatı	10	2,03
3312	Makinelerin onarımı	37	1,97
3317	Diğer ulaşım ekipmanlarının bakım ve onarımı	73	1,86
2311	Düz cam imalatı	12	1,84
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	26	1,81
2351	Çimento imalatı	18	1,75
3320	Sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu	46	1,72
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	63	1,53
3091	Motosiklet imalatı	1	1,50
2511	Metal yapı ve yapı parçaları imalatı	29	1,42
3313	Elektronik veya optik ekipmanların onarımı	6	1,36
1041	Sıvı ve katı yağ imalatı	15	1,35
1723	Kağıt kırtasiye ürünleri imalatı	2	1,29
2512	Metalden kapı ve pencere imalatı	45	1,27
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	27	1,22
2014	Diğer organik temel kimyasalların imalatı	5	1,16
2434	Tellerin soğuk çekilmesi	3	1,11
2611	Elektronik bileşenlerin imalatı	13	1,01

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 39: Dursunbey’de Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1610	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	358	102,55
1622	Birleştirilmiş parke yer döşemelerinin imalatı	23	24,34
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	41	12,28
1419	Diğer giyim eşyalarının ve giysi aksesuarlarının imalatı	30	8,30
1061	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	21	6,01
1392	Giyim eşyası dışındaki tamamlanmış tekstil ürünlerinin imalatı	40	5,47
1082	Kakao, çikolata ve şekerleme imalatı	22	3,99

1811	Gazetelerin basımı	9	3,20
1629	Diğer ağaç ürünleri imalatı; mantardan, saz, saman ve benzeri örme malzemelerinden yapılmış ürünlerin imalatı	3	2,75
1052	Dondurma imalatı	2	2,59
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	11	2,13
1011	Etin işlenmesi ve saklanması	4	2,00
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	38	1,63

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 40: Eceabat'ta Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1102	Üzümden şarap imalatı	34	250,82
1419	Diğer giyim eşyalarının ve giysi aksesuarlarının imalatı	148	86,61
1084	Baharat, sos, sirke ve diğer çeşni maddelerinin imalatı	8	25,60
1041	Sıvı ve katı yağ imalatı	25	20,52
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	23	9,41
2341	Seramik ev ve süs eşyaları imalatı	5	9,21
1020	Balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması	1	2,42
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	25	2,26
2361	İnşaat amaçlı beton ürünlerin imalatı	6	2,20

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 41: Edremit'te Yerelleşmiş Sektörler, 2014

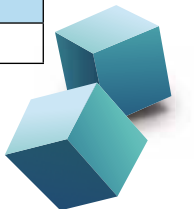
NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
2431	Barların soğuk çekilmesi	7	17,59
3091	Motosiklet imalatı	10	16,35
3102	Mutfak mobilyalarının imalatı	143	15,43
1041	Sıvı ve katı yağ imalatı	150	14,80
2823	Büro makineleri ve ekipmanları imalatı (bilgisayarlar ve çevre birimleri hariç)	4	13,48
1610	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	179	13,04
2014	Diğer organik temel kimyasalların imalatı	29	7,35
1624	Ahşap konteyner imalatı	32	7,03
2620	Bilgisayar ve bilgisayar çevre birimleri imalatı	5	6,85
2059	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer kimyasal ürünlerin imalatı	20	6,71
2363	Hazır beton imalatı	83	6,66
2611	Elektronik bileşenlerin imalatı	76	6,48
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	67	5,10
1032	Sebze ve meyve suyu imalatı	12	4,44

1811	Gazetelerin basımı	43	3,89
1621	Ahşap kaplama paneli ve ağaç esaslı panel imalatı	38	3,74
2319	Diğer camların imalatı ve işlenmesi (teknik amaçlı cam eşyalar dâhil)	17	3,51
3317	Diğer ulaşım ekipmanlarının bakım ve onarımı	121	3,37
3101	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	140	3,34
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	302	3,29
2446	Nükleer yakıtların işlenmesi	2	3,14
2512	Metalden kapı ve pencere imalatı	100	3,08
2670	Optik aletlerin ve fotografik ekipmanların imalatı	2	3,06
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	115	3,05
1411	Deri giyim eşyası imalatı	48	3,03
2433	Soğuk şekillendirme veya katlama	13	3,01
2221	Plastik tabaka, levha, tüp ve profil imalatı	89	2,83
2041	Sabun ve deterjan ile temizlik ve parlatici maddeler imalatı	21	2,69
1629	Diğer ağaç ürünleri imalatı; mantardan, saz, saman ve benzeri örme malzemelerinden yapılmış ürünlerin imalatı	11	2,56
2223	Plastik inşaat malzemesi imalatı	50	2,46
3311	Fabrikasyon metal ürünlerin onarımı	10	2,24
2562	Metallerin makinede işlenmesi ve şekil verilmesi	170	1,82
1107	İçecek, mineral suyu vb. imalatı	13	1,68
1622	Birleştirilmiş parke yer döşemelerinin imalatı	6	1,61
3319	Diğer ekipmanların onarımı	1	1,52
3211	Madeni para basımı	1	1,50
3313	Elektronik veya optik ekipmanların onarımı	6	1,49
2410	Ana demir ve çelik ürünleri ile ferro alaşımların imalatı	48	1,44
3320	Sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu	30	1,23
2361	İnşaat amaçlı beton ürünlerin imalatı	27	1,19
2352	Kireç ve alçı imalatı	2	1,15
1039	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	22	1,01

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 42: Erdek'te Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1039	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	138	38,70
3315	Gemilerin ve teknelerin bakım ve onarımı	67	33,00
2593	Tel ürünleri, zincir ve yayların imalatı	16	13,19
1041	Sıvı ve katı yağ imalatı	18	10,82
1811	Gazetelerin basımı	12	6,62
1411	Deri giyim eşyası imalatı	13	5,01
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	58	3,85
2442	Alüminyum üretimi	6	3,19

2550	Metallerin dövülmesi, preslenmesi, baskılanması ve yuvarlanması; toz metalürjisi	6	3,00
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	18	2,91
3011	Gemilerin ve yüzen yapıların inşası	6	2,68
3102	Mutfak mobilyalarının imalatı	4	2,63
2892	Maden, taş ocağı ve inşaat makineleri imalatı	2	2,55
3012	Eğlence ve spor amaçlı teknelerin yapımı	1	1,97
1011	Etin işlenmesi ve saklanması	2	1,55
2562	Metallerin makinede işlenmesi ve şekil verilmesi	18	1,17
3250	Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı	2	1,04

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 43: Ezine’de Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
2351	Çimento imalatı	450	101,79
3320	Sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu	226	19,67
1041	Sıvı ve katı yağ imalatı	89	18,66
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	161	16,83
3312	Makinelerin onarımı	63	7,80
3314	Elektrikli ekipmanların onarımı	28	6,39
1013	Et ve kümes hayvanları etlerinden üretilen ürünlerin imalatı	12	4,45
1820	Kayıtlı medyanın çoğaltılması	2	2,51
2363	Hazır beton imalatı	12	2,05
1102	Üzümünden şarap imalatı	1	1,88
2821	Fırın, ocak (sanayi ocakları) ve brülör (ocak ateşleyicileri) imalatı	2	1,40
1011	Etin işlenmesi ve saklanması	5	1,35
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	56	1,29
2352	Kireç ve alçı imalatı	1	1,22

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 44: Gelibolu’da Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
3315	Gemilerin ve teknelerin bakım ve onarımı	143	27,90
1020	Balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması	28	19,64
1622	Birleştirilmiş parke yer döşemelerinin imalatı	23	14,94
1414	İç giyim eşyası imalatı	174	11,23
3011	Gemilerin ve yüzen yapıların inşası	63	11,13
1052	Dondurma imalatı	14	11,12
1102	Üzümünden şarap imalatı	5	10,70

1031	Patatesin işlenmesi ve saklanması	12	8,79
1061	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	44	7,73
2363	Hazır beton imalatı	32	6,20
2441	Değerli metal üretimi	4	5,71
1041	Sıvı ve katı yağ imalatı	21	5,00
1813	Basım ve yayım öncesi hizmetler	4	3,92
1413	Diğer dış giyim eşyaları imalatı	246	2,49
1610	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	14	2,46
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	12	2,21
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	27	1,73
1013	Et ve kümes hayvanları etlerinden üretilen ürünlerin imalatı	4	1,69
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	62	1,63
3311	Fabrikasyon metal ürünlerin onarımı	3	1,62
1811	Gazetelerin basımı	7	1,53
1812	Diğer matbaacılık	13	1,13

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

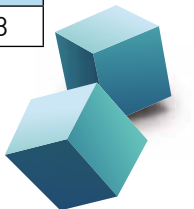
Tablo 45: Gökçeada'da Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1041	Sıvı ve katı yağ imalatı	11	33,41
1102	Üzümden şarap imalatı	1	27,29
1610	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	10	22,41
1622	Birleştirilmiş parke yer döşemelerinin imalatı	2	16,56
2592	Metalden hafif paketleme malzemeleri imalatı	4	9,74
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	26	8,70
1011	Etin işlenmesi ve saklanması	2	7,84
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	5	4,08
2211	İç ve dış lastik imalatı; lastiğe sırt geçirilmesi ve yeniden işlenmesi	1	3,75
2561	Metallerin işlenmesi ve kaplanması	1	2,65
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	1	2,34
1413	Diğer dış giyim eşyaları imalatı	13	1,68
3109	Diğer mobilyaların imalatı	2	1,07

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 46: Gömeç'te Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1041	Sıvı ve katı yağ imalatı	117	127,47
1013	Et ve kümes hayvanları etlerinden üretilen ürünlerin imalatı	24	46,27
2059	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer kimyasal ürünlerin imalatı	11	40,77
1102	Üzümden şarap imalatı	2	19,58

2512	Metalden kapı ve pencere imalatı	16	5,45
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	5	4,20
1622	Birleştirilmiş parke yer döşemelerinin imalatı	1	2,97
1089	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer gıda maddelerinin imalatı	3	2,92
2433	Soğuk şekillendirme veya katlama	1	2,55
1610	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	3	2,41
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	16	1,92
2790	Diğer elektrikli ekipmanların imalatı	1	1,85
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	6	1,76
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	3	1,63

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 47: Gönen’de Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
2811	Motor ve türbin imalatı (hava taşıtı, motorlu taşıt ve motosiklet motorları hariç)	304	84,52
2052	Tutkal imalatı	110	68,86
2012	Boya maddeleri ve pigment imalatı	86	59,22
1511	Derinin tabaklanması ve işlenmesi; kürkün işlenmesi ve boyanması	427	37,76
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	596	21,03
1061	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	364	18,99
2593	Tel ürünleri, zincir ve yayların imalatı	69	6,69
1042	Margarin ve benzeri yenilebilir katı yağların imalatı	2	6,36
1091	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı	62	6,04
2893	Gıda, içecek ve tütün işleme makineleri imalatı	29	4,85
2899	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer özel amaçlı makinelerin imalatı	44	4,40
1039	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	132	4,36
2592	Metalden hafif paketleme malzemeleri imalatı	61	3,46
1419	Diğer giyim eşyalarının ve giysi aksesuarlarının imalatı	61	3,08
1011	Etin işlenmesi ve saklanması	23	2,10
1414	İç giyim eşyası imalatı	103	1,97
2529	Metalden diğer tank, rezervuar ve konteynerler imalatı	12	1,96
2920	Motorlu kara taşıtları karoseri (kaporta) imalatı; treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	27	1,94
1411	Deri giyim eşyası imalatı	41	1,86
2829	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer genel amaçlı makinelerin imalatı	30	1,78
2219	Diğer kauçuk ürünleri imalatı	36	1,41

1089	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer gıda maddelerinin imalatı	22	1,39
2910	Motorlu kara taşıtlarının imalatı	56	1,33
2361	İnşaat amaçlı beton ürünlerin imalatı	40	1,26
1013	Et ve kümes hayvanları etlerinden üretilen ürünlerin imalatı	10	1,25
2446	Nükleer yakıtların işlenmesi	1	1,12
2550	Metallerin dövülmesi, preslenmesi, baskılanması ve yuvarlanması; toz metalürjisi	18	1,06
3314	Elektrikli ekipmanların onarımı	13	1,00

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

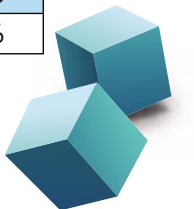
Tablo 48: Havran'da Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1041	Sıvı ve katı yağ imalatı	271	114,70
1039	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	162	31,97
1052	Dondurma imalatı	7	9,88
2830	Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı	18	7,11
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	25	5,28
2433	Soğuk şekillendirme veya katlama	5	4,96
1084	Baharat, sos, sirke ve diğer çeşni maddelerinin imalatı	2	3,30
2015	Kimyasal gübre ve azot bileşiklerinin imalatı	2	3,30
1062	Nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı	1	2,73
2041	Sabun ve deterjan ile temizlik ve parlaticı maddeler imalatı	4	2,20
1411	Deri giyim eşyası imalatı	7	1,90
3314	Elektrikli ekipmanların onarımı	4	1,84
2822	Kaldırma ve taşıma ekipmanları imalatı	3	1,72
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	30	1,40
2223	Plastik inşaat malzemesi imalatı	6	1,27

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 49: İvrindi'de Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1092	Ev hayvanları için hazır gıda imalatı	9	239,06
2894	Tekstil, giyim eşyası ve deri üretiminde kullanılan makinelerin imalatı	22	59,86
3103	Yatak imalatı	32	50,70
1052	Dondurma imalatı	13	31,43
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	66	23,87
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	21	11,75
2445	Demir dışı diğer metallerin üretimi	3	9,13
1610	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	13	6,96

2363	Hazır beton imalatı	11	6,49
2592	Metalden hafif paketleme malzemeleri imalatı	11	6,40
1811	Gazetelerin basımı	9	5,99
1392	Giyim eşyası dışındaki tamamlanmış tekstil ürünlerinin imalatı	21	5,36
3311	Fabrikasyon metal ürünlerin onarımı	3	4,93
3102	Mutfak mobilyalarının imalatı	6	4,76
2420	Çelikten tüpler, borular, içi boş profiller ve benzeri bağlantı parçalarının imalatı	10	4,11
2451	Demir döküm	6	3,77
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	43	3,44
1089	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer gıda maddelerinin imalatı	4	2,59
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	11	2,14
2599	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer fabrikasyon metal ürünlerin imalatı	9	1,88
1419	Diğer giyim eşyalarının ve giysi aksesuarlarının imalatı	3	1,55
2550	Metallerin dövülmesi, preslenmesi, baskılanması ve yuvarlanması; toz metalürjisi	2	1,21
1061	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	2	1,07

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 50: Kepsut'ta Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1392	Giyim eşyası dışındaki tamamlanmış tekstil ürünlerinin imalatı	295	29,17
1399	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer tekstillerin imalatı	69	16,29
1011	Etin işlenmesi ve saklanması	28	10,15
1310	Tekstil elyafının hazırlanması ve bükülmesi	236	9,97
1396	Diğer teknik ve endüstriyel tekstillerin imalatı	14	4,25
1330	Tekstil ürünlerinin bitirilmesi	95	3,51
1411	Deri giyim eşyası imalatı	19	3,42
2830	Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı	9	2,36
2453	Hafif metallerin dökümü	5	1,80
1610	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	5	1,04

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 51: Lâpseki'de Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1020	Balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması	209	403,09
2446	Nükleer yakıtların işlenmesi	1	10,40
1061	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	20	9,65
1622	Birleştirilmiş parke yer döşemelerinin imalatı	4	7,14
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	21	6,86
1041	Sıvı ve katı yağ imalatı	5	3,27
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	40	2,89
1621	Ahşap kaplama paneli ve ağaç esaslı panel imalatı	4	2,61
2041	Sabun ve deterjan ile temizlik ve parlatici maddeler imalatı	3	2,55
1013	Et ve kümes hayvanları etlerinden üretilen ürünlerin imalatı	2	2,32
2222	Plastik torba, çanta, poşet, çuval, kutu, damacana, şişe, makara vb. paketleme malzemelerinin imalatı	6	1,44
3101	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	9	1,42
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	2	1,01

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 52: Manyas'ta Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1039	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	134	46,00
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	58	21,29
2013	Diğer inorganik temel kimyasal maddelerin imalatı	8	20,05
1011	Etin işlenmesi ve saklanması	17	16,15
1061	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	28	15,19
2841	Metal işleme makinelerinin imalatı	5	13,24
1091	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı	11	11,15
1089	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer gıda maddelerinin imalatı	7	4,60
1411	Deri giyim eşyası imalatı	9	4,24
1629	Diğer ağaç ürünleri imalatı; mantardan, saz, saman ve benzeri örme malzemelerinden yapılmış ürünlerin imalatı	2	3,48
1811	Gazetelerin basımı	4	2,70
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	28	2,27
3313	Elektronik veya optik ekipmanların onarımı	1	1,85
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	8	1,58

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 53: Marmara'da Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1102	Üzümünden şarap imalatı	10	72,30
2370	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	220	47,57
3311	Fabrikasyon metal ürünlerin onarımı	6	10,94
1622	Birleştirilmiş parke yer döşemelerinin imalatı	4	8,78
3314	Elektrikli ekipmanların onarımı	4	3,50
1011	Etin işlenmesi ve saklanması	3	3,11
1039	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	6	2,25
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	3	1,86
3102	Mutfak mobilyalarının imalatı	2	1,76
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	17	1,51

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 54: Savaştepe'de Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1052	Dondurma imalatı	11	72,43
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	50	49,24
1061	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	19	27,66
1091	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı	9	24,48
2223	Plastik inşaat malzemesi imalatı	6	5,91
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	21	4,57
2593	Tel ürünleri, zincir ve yayların imalatı	1	2,71
1011	Etin işlenmesi ve saklanması	1	2,55
2512	Metalden kapı ve pencere imalatı	3	1,85

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 55: Sındırgı'da Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
3319	Diğer ekipmanların onarımı	2	27,58
2599	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer fabrikasyon metal ürünlerin imalatı	58	14,94
2512	Metalden kapı ve pencere imalatı	44	12,33
1392	Giyim eşyası dışındaki tamamlanmış tekstil ürünlerinin imalatı	34	10,73
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	9	6,23
1091	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı	5	6,17

2363	Hazır beton imalatı	8	5,83
1811	Gazetelerin basımı	6	4,93
1039	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	11	4,60
2223	Plastik inşaat malzemesi imalatı	8	3,57
1411	Deri giyim eşyası imalatı	6	3,45
1061	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	5	3,30
1310	Tekstil elyafının hazırlanması ve bükülmesi	24	3,24
1610	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	4	2,65
2593	Tel ürünleri, zincir ve yayların imalatı	2	2,46
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	24	2,37
1011	Etin işlenmesi ve saklanması	2	2,31
3311	Fabrikasyon metal ürünlerin onarımı	1	2,03
3317	Diğer ulaşım ekipmanlarının bakım ve onarımı	5	1,26

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 56: Susurluk'ta Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1012	Kümes hayvanları etlerinin işlenmesi ve saklanması	737	49,85
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	830	32,11
1081	Şeker imalatı	466	27,74
1039	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	590	21,35
1042	Margarin ve benzeri yenilebilir katı yağların imalatı	3	10,47
1013	Et ve kümes hayvanları etlerinden üretilen ürünlerin imalatı	71	9,75
1091	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı	46	4,92
1011	Etin işlenmesi ve saklanması	38	3,81
1085	Hazır yemeklerin imalatı	29	3,70
1511	Derinin tabaklanması ve işlenmesi; kürkün işlenmesi ve boyanması	30	2,91
2550	Metallerin dövülmesi, preslenmesi, baskılanması ve yuvarlanması; toz metalürjisi	30	1,94
1411	Deri giyim eşyası imalatı	33	1,64
1052	Dondurma imalatı	6	1,55
2752	Elektriksiz ev aletlerinin imalatı	1	1,05
1624	Ahşap konteyner imalatı	6	1,04
2812	Akışkan gücü ile çalışan ekipmanların imalatı	17	1,02

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

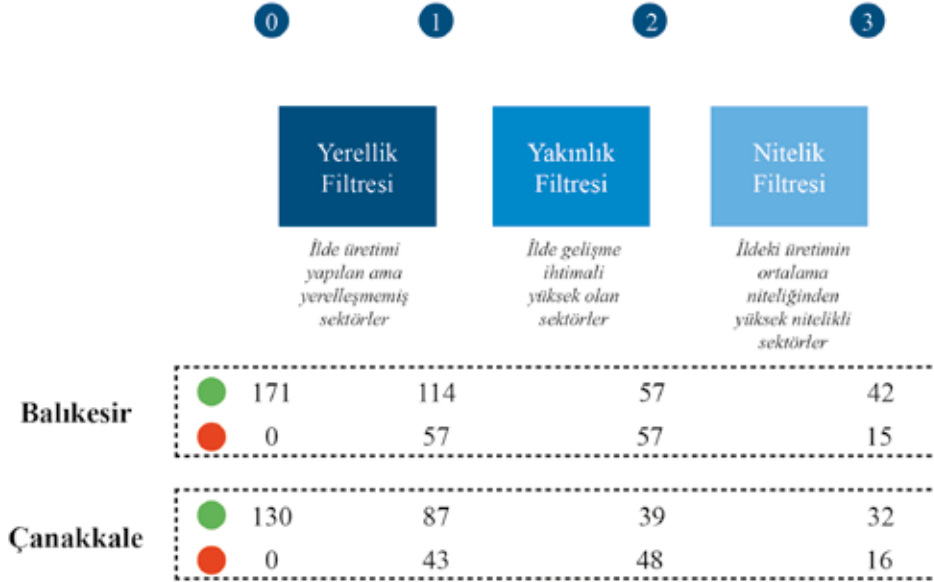
Tablo 57: Yenice’de Yerelleşmiş Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Çalışan Sayısı	LQ Endeksi
1084	Baharat, sos, sirke ve diğer çeşni maddelerinin imalatı	20	73,15
1610	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	59	40,85
2015	Kimyasal gübre ve azot bileşiklerinin imalatı	7	25,56
1051	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	38	17,77
1820	Kayıtlı medyanın çoğaltılması	3	16,85
1039	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	26	11,37
3314	Elektrikli ekipmanların onarımı	10	10,21
1621	Ahşap kaplama paneli ve ağaç esaslı panel imalatı	10	9,36
1623	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	10	7,24
2363	Hazır beton imalatı	5	3,81
1061	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	5	3,46
2219	Diğer kauçuk ürünleri imalatı	6	3,11
1072	Peksimet ve bisküvi imalatı; dayanıklı pastane ürünleri ve dayanıklı kek imalatı	8	2,68
1071	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	23	2,38
2221	Plastik tabaka, levha, tüp ve profil imalatı	7	2,11
1391	Örgü (triko) veya tığ işi (kroşe) kumaşların imalatı	1	1,52
2599	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer fabrikasyon metal ürünlerin imalatı	4	1,08
3102	Mutfak mobilyalarının imalatı	1	1,03

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

EK-4 Ürün Uzayı Metodolojisi

Potansiyel sektörler, (i) İl veya ilçede mevcut durumda üretimi olan ancak yerelleşmemiş, (ii) İldeki üretim becerileriyle geçişin nispeten kolay olduğu, (iii) İlin ortalama niteliğini artıracak sektörler olarak ele alınmıştır. Potansiyel sektörlerin analizinde, sayılan özellikleri sağlamayan ürünler elenmiştir. Ürünlerin geçmiş olduğu filtreleme süreci Şekil 138’te özetlenmiştir.

Şekil 132: Balıkesir ve Çanakkale için Sektör Tespitindeki Adımlar

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

* Filtrelerden geçen sektörlerin sayısı yeşil kısımda, filtreden geçemeyen sektörlerin sayısı ise kırmızı kısımda belirtilmiştir.

Yerelleşmiş (geleneksel) sektörlerin gelişim için politika desteğine ihtiyaç duymayacakları varsayılmıştır. İlde yapılacak yeni yatırımların, hâlihazırda ilin güçlü olduğu sektörlerle yoğunlaşması yerine dönüşüm sağlayabilecek geleneksel olmayan sektörlerle yoğunlaşması hedeflenmiştir. Bu nedenle yerellik filtresinde, ilde üretimi yapılan ama yerelleşmemiş/gelenekselleşmemiş (LQ endeksi 1’den küçük) sektörler tutulmuştur.⁵⁹

Mevcut sektörlerden potansiyel sektörlerle geçişin kısa dönemde sağlanabilmesi için, potansiyel ve mevcut sektörlerin ortak beceri setlerini kullanması gerekir. Bazı sektörler gerektirdikleri ortak beceri setlerinden dolayı aynı anda bir bölgede rekabetçi olarak var olabilir. Farklı bir örnekle somutlaştırmak gerekirse cevizin yetiştiği toprakta badem de yetişebilir. Bu ortaklık, aslında yetişmek için benzer miktarda güneş, nem veya farklı faktörlere ihtiyaç duymaktan gelmektedir. İmalat sanayinde de benzer üretim faktörlerine, birikimlerine ihtiyaç duyan birbirlerine daha yakın olan sektörler vardır.⁶⁰ Yakınlık filtresinde, ildeki üretim kaynaklarıyla yeni sektörde üretime başlamanın ne kadar olası olduğu analiz edilmiştir. Sektörler

⁵⁹ Bölge illeri ve ilçelerindeki yerelleşmiş sektörlerin tam listesi için Ek 3’e bakınız.

⁶⁰ Hausmann ve Klinger. (2006).

arası yakınlığı hesaplamak için bir bölgenin iki sektörde de rekabetçi olarak üretim yapmasının ne kadar olası olduğu hesaplanır. Daha sonrasında, ilde var olan sektörlerin, ili hangi sektörlerle yakın hale getirdiği hesaplanır. Sonuçta ilin bir sektördeki yoğunluğu (Density)⁶¹ ne kadar yüksekse ilde bu sektörün gelişme ihtimali de o kadar yüksek olacaktır. Yakınlık filtresi ile ildeki sektörel yoğunlukların ortalaması eşik kabul edilip bu eşiğin üstünde olan sektörlerle odaklanılmıştır.

Yatırım yapılacak sektörlerin niteliği, ilin ortalama nitelik düzeyinin üzerindeyse bu sektörler ilin ortalama niteliğini arttıracaktır. Nitelik filtresinde, bu katkıyı sağlamayan sektörler elenmiştir. Nitelik düzeyi ise Hidalgo ve Hausmann (2009)'da tanıtilen "Ubiquity" (Ubiq) değişkeni ile hesaplanmıştır. Ubiq değişkeninde ise sektörde rekabetçi olarak üretim yapan il sayısına bakılır. Eğer bu sayı çok ise sektöre sıradan bir sektör denir.

Kullanılan filtreleme yönteminin yapısı gereği, bazı ilçeler için potansiyel sektörlerin tespiti mümkün olmamıştır. Balıkesir'in Balya, Bigadiç, Kepsut, Savaştepe ve Sıngırdı; Çanakkale'nin Bozcaada, Gökçeada ve Lâpseki ilçeleri için potansiyel sektörler tespit edilememiştir. Bu ilçeler, az sayıda imalat sektöründe üretim yaptıkları için filtreleme sürecine dâhil olan sektör sayıları yetersiz kalmıştır. Ayrıca, sektör sayısının azlığı, yakın olunan sektör sayısını da azaltmıştır. Filtreleme süreci neticesinde bu ilçeler için bir hedef sektör listesi elde edilmemiş olsa da sektörel çeşitlenmenin bu ilçeler için birincil ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır.

Balıkesir ve Çanakkale için farklı alt kollarda gıda, tekstil, kimyasal, metal ve makine imalatı potansiyel arz etmektedir. Özetlemek gerekirse potansiyel sektörler, (i) Bölge imalatında geleneksel olmayan, (ii) Bölgedeki beceri setleri ile geçişin kolay olduğu (iii) Bölgenin niteliğini arttıracak ürünleri kapsamaktadır.

TR22 Bölgesi'nin imalat ve dış ticaret eksenli olarak geliştirilmesine yönelik, (i) İmalatta ve özel olarak tarım ve gıda sanayi değer zincirinde hangi sektörlerin potansiyel arz ettiği ve (ii) Mevcut sektörler için hangi pazarların önceliklendirilmesi gerektiği

(i) kriter - filtre analizleri ve

(ii) ürün uzayı analizlerinin kesişimi ile bulunmuştur.

TR22 Bölgesi'nin yapısal dönüşümü için potansiyel arz eden sektörlerin ve pazarların teşhisinde, sektörleri ve pazarları birden fazla ölçüte göre sınıma esasına dayanan filtreleme yöntemi kullanılmıştır. İzlenen aşamalı süreçte rekabet gücü, çeşitlilik, nitelik, yakınlık, potansiyel arz etme gibi farklı özellikler, farklı araçlardan faydalanarak ölçülmüştür.

⁶¹ Hausmann ve Klöngler. (2006).

Ek-4.1. Rekabet Gücünün Ölçülmesi

Sektörün bir ildeki yoğunluğunu ya da ilin sektördeki rekabet gücünü ölçmek için “Yerellik Katsayısı” (Location Quotient - LQ)’ndan faydalanılmıştır. Haig, (1926)’da tanıtilen LQ, New York’taki imalat sanayiinin mekânsal yoğunlaşmalarını ölçmek için geliştirilmiş bir değişkendir.⁶² LQ, Türkçeye “Yerellik Katsayısı” ya da “Yerelleşme Katsayısı” olarak çevrilebilir. LQ, E_{ik} i ilinde k sektöründeki istihdamı, E_i ilindeki toplam istihdamı, E_{Tk} k sektöründe Türkiye’deki toplam istihdamı ve E_T Türkiye’deki toplam istihdamı göstermek üzere aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$LQ_{ik} = (E_{ik}/E_i)/(E_{Tk}/E_T)$$

Bir ilin veya ilçenin, bir sektördeki LQ endeksi sonucunun 1’den büyük olması, söz konusu sektörün ilin toplam istihdamından aldığı payın, ülkenin toplam istihdamından aldığı paydan büyük olduğu anlamına gelir. Dolayısıyla bu sektör, söz konusu il/ilçe için geleneksel, yerleşmiş sektör olarak kabul edilir. Aynı sektörel kodlamada istihdam verilerini dünyadaki tüm ülkeler için bulmak mümkün olmadığından, LQ hesabında referans bölge olarak Türkiye, alt bölge olarak da iller ya da ilçeler kullanılmıştır.

Felsefi temelleri Ricardo (1817)’de tartışılmış Balassa, (1965)’te yaygın olarak kullanılmaya başlanmış olan RCA (Açığa Vurulmuş Mukayeseli Üstünlük–Revealed Comparative Advantage) ve LQ benzer şekillerde hesaplanır.^{63,64} Aradaki temel fark, RCA’nin ihracat verilerine; LQ’nun ise istihdam verilerine dayanmasıdır.

Küresel pazarın rekabetçiliğinin tespitinde ise o ürünü en çok ihraç eden beş ülkenin, toplam ihracatın ne kadarını yaptığına bakılır. Ürünün dış ticaret pazarının konsantrasyonunda, benzer bir şekilde bir ülkenin ithalatındaki konsantrasyona da bakmak mümkündür. Belirli bir ülkenin belirli bir ürünü en çok ithal ettiği beş ülkenin, toplam sektörel ithalatında ne kadarlık bir paya sahip olduğuna bakılarak ithalatta ne kadar konsantre bir pazarın olduğu bulunur.

Ticaret yoğunluğu endeksi (Trade intensity index) iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin yoğunluk seviyesini gösterir. Bu gösterge, RCA ile benzer bir göstergedir. Fakat RCA ürünlere odaklanırken; TII, ihracat pazarlarına odaklanır. Bu endeks, i ülkesinin j ülkesine ihracatının, i’nin toplam ihracatındaki payının j’nin tüm ithalatının toplam dünya ihracatındaki payına oranlanmasıyla elde edilir. TII, X_{ij} i ülkesinin j ülkesine olan ihracatı, X_i i ülkesinin toplam ihracatı, M_j j ülkesinin toplam ithalatı ve M_d dünyadaki toplam ithalat olmak üzere aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$TII_{ij} = (X_{ij}/X_i) / (M_j/M_d)$$

62 Haig, R. M. (1926). “Towards an Understanding of Metropolis”. Quarterly Journal of Economics, 40:1, 402-34.

63 Ricardo, D. (1817). “On the Principles of Political Economy and Taxation”. John Murray, London.

64 Balassa, B. (1965). “Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage”. The Manchester School of Economic and Social Studies, 1965, Vol. 119, 93-123.

Ek-4.2. Çeşitliliğin Ölçülmesi

Bir ilin üretim yapısının ortalama niteliğini tespit etmek için öncelikle, o ilin faaliyet gösterdiği sektörlerin niteliği ölçülür. Ubiquity ve PRODY, bu amaç için kullanılacak farklı iki araçtır. Bu araçları kullanarak il için ortalama nitelik değerleri Average Ubiquity ve EXPY ile bulunur. İhracat verileri ile küresel analizlerde kullanılan bu iki araç, ilçe düzeyinde istihdam verileri ile kullanılmak için adapte edilmiştir.

Hausmann, Hwang ve Rodrik (2006), sektörlerin niteliğini ölçmek için, ülkelerin kişi başına milli gelirlerini de hesaba katan ve adına “PRODY” denen bir değişken geliştirmiştir.⁶⁵

PRODY, bir sektördeki zenginliği ya da sektörün göreceli teknolojik içeriğini ölçen bir değişkendir. Örnek olarak jet motoru ve ekmek sektörlerini verirsek jet motoru sektörünün PRODY değerinin, ekmek sektörününkinden daha yüksek olması gerekir. Jet motoru genellikle zengin ülkelerin, ekmek ise çeşitli gelir kategorilerinden ülkelerin rekabetçi olarak üretim yapabildiği sektörlerdir. Bu nedenle jet motoru, ekmeğe göre daha teknoloji yoğun ya da zengin bir sektördür. Bir sektörün PRODY değeri, sektörde ihracat yapan ülkelerin kişi başına milli gelirlerinin, ülkelerin söz konusu sektördeki RCA değerleriyle ağırlıklandırılmış toplamıdır. X_{ik} ülkesinin k sektöründeki ihracatı, X_i i ülkesinin toplam ihracatı ve Y_i i ülkesinin kişi başına milli geliri olmak üzere PRODY, aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$PRODY_k = \sum_i \frac{\left(\frac{X_{ik}}{X_i}\right)}{\sum_i \frac{X_{ik}}{X_i}} Y_i.$$

İl verileriyle PRODY hesaplamak için Türkiye referans bölge olmak kaydıyla 81 ilin ihracat ve kişi başına katma değer verilerine ihtiyaç vardır. İllerin GSYH değerleri 2001 yılından sonra hesaplanmadığı için, günümüz standartlarında sektörlerin niteliklerini temsil edecek il bazında PRODY hesaplamak mümkün değildir. Bu nedenle İBBS Düzey 2 Bölgelerinin 2011 yılı kişi başına katma değer verileri kullanılmıştır. TÜİK tarafından yayımlanan il bazında ihracat verileri, firmaların merkezlerinin adreslerine dayanmaktadır ve bu nedenle illerin ihracatını tam olarak göstermemektedir. Bu sorunu çözmek için bölgesel veriyle PRODY hesabında ihracat verisi yerine istihdam verisi kullanılmıştır.

Sektörel çeşitliliği ölçmede kullanılacak araçlardan sektörel rekabet gücünü hesaba katan tek değişken, Hidalgo ve Hausmann (2009)'da tanıtılan “Diversification (Div)” değişkenidir.⁶⁶ Son dönemde uluslararası ticaret literatürüne katkıları ve değişkeni geliştiren akademisyenlerden biri olması nedeniyle, bu değişken Türkçeye “Hausmann Çeşitlilik Değişkeni” olarak çevrilebilir. Div, ilin RCA değeri 1'den büyük olan sektörlerinin sayısıdır. Değişkenin değerinin büyümesi, ilin referans bölgedeki diğer ekonomilere göre rekabetçi şekilde çeşitlendiği anlamına gelmektedir. Div, aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$M_{ik} = \begin{cases} 1 & \text{eğer } RCA_{ik} > 1 \\ 0 & \text{eğer } RCA_{ik} \leq 1 \end{cases} \quad Div_i = \sum_k M_{ik}.$$

⁶⁵ Hausmann, R., J. Hwang ve D. Rodrik (2006). “What You Export Matters”. CEPR Discussion Papers 5444, Centre for Economic Policy and Research, London.

⁶⁶ Hidalgo, C., R. Hausmann (2009). “The Building Blocks of Economic Complexity”. PNAS, 106:26, 10570-575.

Ubiq değişkeni ise temelde bir sektörde rekabetçi olarak üretim yapabilen ülke sayısının çok olmasını, bu sektörün sıradan olduğu varsayımına dayandırır. Böyle bir sektörde üretim yapmak için gereken üretim becerileri her ülkede bulunabilen cinstendir. O halde, niteliği yüksek bir sektörde üretim yapabilmek için gerekli becerilere sahip ülke sayısı da azdır. Örneğin, ekmek sektöründe üretim yapmak için gereken becerilerle jet motoru üretmek için gerekenler aynı değildir. Jet motoru üretmek için gereken bilgi ve beceriler, ekmek sektörünün gerektirdiklerine göre daha karmaşık olduğundan jet motoru sektöründe rekabetçi olarak üretim yapabilen ülke sayısı oldukça azdır. Buna karşın, hemen hemen her ülke ekmek sektöründe üretim yapabilir. Bu fikri temel alan ve Hidalgo ve Hausmann (2009)'da tanıtilan "Ubiquity (Ubiq)" değişkeni, sektörde RCA değeri 1'den büyük olarak ihracat yapan ülke sayısıdır. Sektörün sıradanlık değeri arttıkça niteliği düşmektedir. Türkçeye "Sıradanlık" olarak çevrilebilecek Ubiq, aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$M_{ik} = \begin{cases} 1 & \text{eğer } RCA_{ik} > 1 \\ 0 & \text{eğer } RCA_{ik} \leq 1 \end{cases} \text{ Ubiq}_k = \sum_i M_{ik}$$

İl bazında istihdam verisi kullanılarak Ubiq hesaplanmak istendiğinde RCA yerine LQ kullanılabilir. Bu durumda Ubiq, aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$m_{ik} = \begin{cases} 1 & \text{eğer } LQ_{ik} > 1 \\ 0 & \text{eğer } LQ_{ik} \leq 1 \end{cases} \text{ Ubiq}_k = \sum_i m_{ik}$$

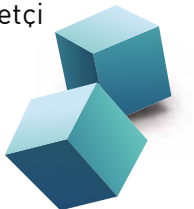
Ubiq değişkenini temel alarak il için ortalama sıradanlığı ölçen değişkenin adı "Average Ubiquity (Avg_ubiq)" dir. İlin rekabetçi olarak üretim yaptığı sektörlerin sıradanlıkları ne kadar düşükse ilin ortalama niteliğinin o kadar yüksek olması beklenmektedir. Ortalama sıradanlık değişkeni, ilin rekabetçi olarak ihracat yaptığı sektörlerin Ubiq değerlerinin aritmetik ortalamasıdır. Diğer bir ifadeyle ortalama sıradanlık, rekabetçi olarak ihracat yapılan sektörlerin sıradanlıkları toplamının, ilin Div skoruna oranıdır. Türkçeye "Ortalama Sıradanlık" olarak çevrilebilecek Avg_ubiq, aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$M_{ik} = \begin{cases} 1 & \text{eğer } RCA_{ik} > 1 \\ 0 & \text{eğer } RCA_{ik} \leq 1 \end{cases} \text{ Avg_ubiq}_i = \frac{1}{\text{Div}_i} \sum_k M_{ik} * \text{Ubiq}_k$$

Ek-4.3. Sektörel Yakınlığın Ölçülmesi

Bir ilin mevcut üretim yapısı, o ilin sahip olduğu girdilerin ya da üretim becerilerinin bir göstergesidir. Proximity, Density ve Open Forest gibi değişkenler, ilin üretim becerilerini analiz ederek ilin hangi yönlere sıçrama yapabileceğini göstermektedir.

Bir ilin mevcut üretim becerileriyle bir sektörde rekabetçi üretim yapmaya ne kadar uzakta olduğunu hesaplamak için, öncelikle sektörlerin, kullandıkları üretim becerileri açısından birbirlerine ne kadar yakın olduklarını bilmek gerekmektedir. Bu düşünce tarzı, ilin ortalama niteliğini hesaplayabilmek için sektörlerin nitelik değerlerine ihtiyaç duymaya benzerdir. Bu ihtiyacı gidermek için tasarlanan Proximity, sektörler arasındaki yakınlığı ölçmektedir. Proximity değerlerini kullanarak hesaplanan Density ise illerin sektörlerde rekabetçi üretim yapmaya ne kadar uzakta olduğunu gösteren araçtır.

Benzer üretim becerileri gerektiren sektörlerin bir ekonomide aynı anda rekabetçi olarak var olma ihtimalleri daha yüksektir. Örneğin, televizyon üretimi ile bilgisayar ekranı üretimi benzer beceriler gerektirdiğinden, televizyon üretilen bir ilde bilgisayar ekranının da üretilmesi beklenmektedir. Diğer taraftan petrol gibi kendine has ve diğer sektörlerle ortak üretim becerisi oldukça az olan bir sektör için durum farklıdır. Hausmann ve Klinger (2006)'da⁶⁷ yer alan "Proximity (ϕ)" değişkeni, benzer üretim becerileri gerektiren sektörlerden birinde rekabet gücün yüksekse diğerinde de rekabet gücün yüksek olabilir varsayımına dayanarak iki sektör arasındaki yakınlığı ölçmektedir. Daha teknik bir ifadeyle Proximity, bir sektörde rekabet gücü yüksek şekilde ihracat yapan bir ülkenin diğer bir sektörde de rekabet gücü yüksek şekilde ihracat yapabilme ihtimalini ölçmektedir. Bu ihtimal arttıkça sektörler arasındaki yakınlık artmaktadır. Bu araç, Türkçeye "Sektörler arası yakınlık" şeklinde çevrilebilir. i ülkeyi, k ve l ise sektörleri temsil etmek üzere Proximity, aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$M_{ik} = \begin{cases} 1 & \text{eğer } RCA_{ik} > 1 \\ 0 & \text{eğer } RCA_{ik} \leq 1 \end{cases} \quad \phi_{kl} = \min\{P(M_k|M_l), P(M_l|M_k)\}.$$

Bir ülkenin hâlihazırda üretim yaptığı sektörlerdeki rekabet gücü ve sektörler arasındaki yakınlık kullanılarak ülkenin herhangi bir sektörde rekabet gücü yüksek ihracat yapma ihtimali hesaplanabilmektedir. Adına "Density (ω)" denen ve yine Hausmann ve Klinger (2006)'da tanıtilan değişken, Proximity ve RCA değişkenlerini kullanarak bir ülkenin bir sektöre olan yakınlığını ölçmektedir. Density, yoğunluk manasına gelse de Türkçeye "Sektöre olan yakınlık" şeklinde çevrilmesi daha uygun olabilir. k', k dışında kalan tüm sektörleri temsil etmek üzere Density, aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$M_{ik'} = \begin{cases} 1 & \text{eğer } RCA_{ik'} > 1 \\ 0 & \text{eğer } RCA_{ik'} \leq 1 \end{cases} \quad \omega_{ik} = \frac{\sum_{k'} \phi_{kk'} * M_{ik'}}{\sum_{k'} \phi_{kk'}}$$

İl bazında analiz yapmak için Proximity ve Density araçları, RCA yerine LQ ve ülkeler yerine iller kullanılarak hesaplanmıştır.

Bir ülkenin mevcut sektörel yapısından dönüşebileceği yeni sektörel yapının niteliği, hem ülkenin üretim yaptığı sektörlerle hem de bu sektörlerdeki rekabet gücüne bağlıdır. Hausmann ve Klinger (2006)'da tanıtilan "Open Forest (OF)" değişkeni, ülkenin rekabet gücü yüksek olan sektörlerinin diğer sektörlerle olan yakınlıklarını ve bu sektörlerin niteliklerini dikkate alarak ülkenin dönüşebileceği sektörel yapının ortalama niteliğini hesaplamaktadır. Diğer bir ifadeyle Open Forest, nitelik ve yakınlık değişkenlerinin sentezlenmesiyle elde edilen ve gelecekteki olası nitelik düzeyini gösteren bir değişkendir. Dolayısıyla, Open Forest değeri büyük olan bir ilin, üretiminin ortalama niteliğinde ve gelirinde yüksek artış elde etmesi beklenir. Bu değişken Türkçeye "Açık Orman" ya da "Genişleme Sahası" şeklinde çevrilebilir. i ülkeyi, k ve l ise farklı sektörleri temsil etmek üzere, Open Forest aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$OF_i = \sum_k \sum_l \left[\frac{\phi_{kl}}{\sum_k \phi_{kl}} (1 - M_{il}) M_{ik} Prody_l \right].$$

⁶⁷ Hausmann, R. ve B. Klinger (2006). "Structural Transformation and Patterns of Comparative Advantage in the Product Space", Center for International Development, Harvard University, Working Paper No.128.

Çeşitli değişkenlerin sentezlenmesiyle elde edilen Açık Orman, bileşenleri olan değişkenler il verileriyle hesaplandığında iller için sonuç vermektedir. İl bazında veriler kullanıldığından, hem ilin dönüşebileceği sektörel yapıyı hem de bu yapının niteliğini, Türkiye'deki 81 ilin mevcut üretim yapısı ve bu illerin zenginliği belirlemektedir.

İlleri, "Açık Orman" skorlarının logaritmasıyla EXPY değerlerinin logaritmasına göre dört gruba ayıran grafiğe "strateji matrisi" denmektedir. Strateji matrisinde EXPY yerine ortalama sıradanlık değişkeni de kullanılabilir. Ancak, EXPY ile ortalama sıradanlık ters yönlü değişkenler olduğundan böyle bir kullanımda, matristeki bölgeler yer değiştirmektedir.

Üretim yapıları ve sıçrama kabiliyetleri farklı olan illerin kalkınma önceliklerinin de farklı olacağı düşünüldüğünde strateji matrisi, ihtiyaç duydukları sanayi politikalarına göre illeri dört gruba ayırmaktadır. Hem mevcut durumdaki ortalama niteliği yüksek hem de genişleme sahasında nitelikli sektörler olan iller için yönlendirici politikalara ihtiyaç yoktur. Bu gruptaki iller, iktisadi açıdan hangi yöne giderlerse gitsinler niteliği yüksek üretim yapmaya devam edeceklerdir. Mevcut niteliği düşük ama genişleme sahasında niteliği yüksek sektörleri olan illerin yönlendirici politikalara ihtiyacı olacaktır. Bu gruptaki iller, niteliği yüksek sektörlerle sıçrama potansiyellerini kullanmamaktadır. Yönlendirici politikalar yardımıyla bu tür illerin ortalama niteliğini yükseltmek mümkündür. Mevcut niteliği yüksek olup genişleme sahasında niteliği yüksek sektör bulunmayan iller, niş diyebileceğimiz, niteliği yeterince yüksek olsa da diğer nitelikli sektörlerle pek bağlantılı olmayan sektörlerin geliştiği illerdir. Böyle illerin nitelikli sıçrama yapma ihtimalleri düşük olduğundan, yerleşik sektörlerinde rekabet güçlerini arttıracak şekilde desteklenmeleri, uygun bir politika olarak düşünülebilir. Hem mevcut niteliği hem de nitelikli sıçrama ihtimali düşük olan iller ise üretim yapmak için yeterli beceriye sahip olmayan illerdir. Bu illerde öncelikle üretim faaliyetlerinin hız kazanmasını sağlayacak kapasite inşasına ihtiyaç vardır.

EK-5 Bölge İl ve İlçelerinde Ürün Uzaı Metodolojisine Göre Belirlenmiş Potansiyel Sektörler

Tablo 58: Ayrılık İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
1089	Başka yerde sınıflandırılmamış diğır gıda maddelerinin imalatı	18.79%	29
1413	Diğır dış giyim eşyaları imalatı	18.39%	28
1072	Peksimet ve bisküvi imalatı; dayanıklı pastane ürünleri ve dayanıklı kek imalatı	17.46%	21
3101	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	17.32%	23
2511	Metal yapı ve yapı parçaları imalatı	16.38%	27
2599	Başka yerde sınıflandırılmamış diğır fabrikasyon metal ürünlerin imalatı	16.36%	27
2311	Düz cam imalatı	15.36%	24
3109	Diğır mobilyaların imalatı	15.28%	23
1392	Giyim eşyası dışındaki tamamlanmış tekstil ürünlerinin imalatı	14.85%	17
1085	Hazır yemeklerin imalatı	14.82%	24

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 59: Ayrılık İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
1072	Peksimet ve bisküvi imalatı; dayanıklı pastane ürünleri ve dayanıklı kek imalatı	13.59%	21
2599	Başka yerde sınıflandırılmamış diğır fabrikasyon metal ürünlerin imalatı	12.61%	27

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 60: Balıkesir Merkez İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
1081	Şeker imalatı	37%	30
3101	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	34%	23
1413	Diğır dış giyim eşyaları imalatı	32%	28
1820	Kayıtlı medyanın çoğaltılması	32%	24
2511	Metal yapı ve yapı parçaları imalatı	31%	26
3320	Sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu	31%	24
1414	İç giyim eşyası imalatı	31%	27
3312	Makinelerin onarımı	30%	24

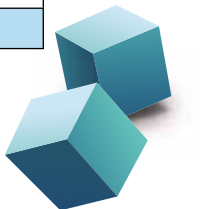
1082	Kakao, çikolata ve şekerleme imalatı	30%	23
1072	Peksimet ve bisküvi imalatı; dayanıklı pastane ürünleri ve dayanıklı kek imalatı	30%	21
1419	Diğer giyim eşyalarının ve giysi aksesuarlarının imalatı	30%	22
3311	Fabrikasyon metal ürünlerin onarımı	30%	23
1085	Hazır yemeklerin imalatı	30%	24
3109	Diğer mobilyaların imalatı	29%	24
2311	Düz cam imalatı	29%	23
2221	Plastik tabaka, levha, tüp ve profil imalatı	29%	23
1083	Kahve ve çayın işlenmesi	28%	9
1310	Tekstil elyafının hazırlanması ve bükülmesi	28%	21
2420	Çelikten tüpler, borular, içi boş profiller ve benzeri bağlantı parçalarının imalatı	28%	18
1073	Makarna, şehriye, kuskus ve benzeri unlu mamullerin imalatı	28%	18
2059	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer kimyasal ürünlerin imalatı	27%	18
3313	Elektronik veya optik ekipmanların onarımı	27%	17
2529	Metalden diğer tank, rezervuar ve konteynerler imalatı	27%	19
2521	Merkezi ısıtma radyatörleri (elektrikli radyatörler hariç) ve sıcak su kazanları (boylerleri) imalatı	26%	20
3103	Yatak imalatı	26%	16
1411	Deri giyim eşyası imalatı	26%	16
1399	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer tekstillerin imalatı	26%	18
2211	İç ve dış lastik imalatı; lastiğe sırt geçirilmesi ve yeniden işlenmesi	25%	11
2451	Demir döküm	25%	16
2441	Değerli metal üretimi	25%	17
1330	Tekstil ürünlerinin bitirilmesi	25%	14
2562	Metallerin makinede işlenmesi ve şekil verilmesi	24%	18
3299	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalatlar	24%	13

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

* SGK verilerinin adapte edilmemiş olmasından dolayı Altıeylül ve Karesi ilçeleri 12 Kasım 2012 tarihli 6360 sayılı kanunundan önceki haliyle Balıkesir'in Merkez ilçesi olarak alınmıştır.

Tablo 61: Bandırma İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
2920	Motorlu kara taşıtları karoseri (kaporta) imalatı; treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	19.11%	26
2433	Soğuk şekillendirme veya katlama	18.90%	27
2362	İnşaat amaçlı alçı ürünlerin imalatı	17.84%	28
1624	Ahşap konteyner imalatı	17.66%	20
3312	Makinelerin onarımı	17.59%	25

2599	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer fabrikasyon metal ürünlerin imalatı	17.46%	27
2331	Seramik karo ve kaldırım taşları imalatı	17.39%	26
2670	Optik aletlerin ve fotografik ekipmanların imalatı	16.65%	19
2221	Plastik tabaka, levha, tüp ve profil imalatı	16.40%	23
3109	Diğer mobilyaların imalatı	16.26%	23
3101	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	16.25%	23
1413	Diğer dış giyim eşyaları imalatı	16.21%	28
3020	Demir yolu lokomotifleri ve vagonlarının imalatı	16.19%	22
1082	Kakao, çikolata ve şekerleme imalatı	16.14%	23
2059	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer kimyasal ürünlerin imalatı	16.07%	18
3313	Elektronik veya optik ekipmanların onarımı	16.00%	18
1411	Deri giyim eşyası imalatı	15.60%	16
1072	Peksimet ve bisküvi imalatı; dayanıklı pastane ürünleri ve dayanıklı kek imalatı	15.56%	21

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 62: Bayramiç İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
2512	Metalden kapı ve pencere imalatı	13.25%	36
1413	Diğer dış giyim eşyaları imalatı	11.83%	28
2511	Metal yapı ve yapı parçaları imalatı	10.92%	27
2599	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer fabrikasyon metal ürünlerin imalatı	10.67%	27

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 63: Biga İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
1413	Diğer dış giyim eşyaları imalatı	14.80%	28
2015	Kimyasal gübre ve azot bileşiklerinin imalatı	14.13%	20
2511	Metal yapı ve yapı parçaları imalatı	14.03%	27
2830	Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı	13.92%	27
2920	Motorlu kara taşıtları karoseri (kaporta) imalatı; treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	13.91%	26
1419	Diğer giyim eşyalarının ve giysi aksesuarlarının imalatı	13.84%	22
3312	Makinelerin onarımı	13.72%	25
1624	Ahşap konteyner imalatı	13.69%	20
1052	Dondurma imalatı	13.57%	27
1085	Hazır yemeklerin imalatı	13.56%	24
3320	Sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu	13.23%	25

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 64: Burhaniye İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
3317	Diğer ulaşım ekipmanlarının bakım ve onarımı	18.93%	39
1089	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer gıda maddelerinin imalatı	16.20%	29
1072	Peksimet ve bisküvi imalatı; dayanıklı pastane ürünleri ve dayanıklı kek imalatı	15.55%	21
2433	Soğuk şekillendirme veya katlama	14.85%	27
3320	Sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu	14.60%	25
3109	Diğer mobilyaların imalatı	14.57%	23
3312	Makinelerin onarımı	14.35%	25
2511	Metal yapı ve yapı parçaları imalatı	14.25%	27

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

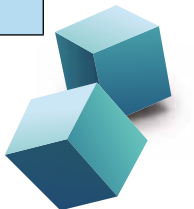
Tablo 65: Çan için Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
1020	Balık, kabuklu deniz hayvanları ve yumuşakçaların işlenmesi ve saklanması	10.47%	20
2599	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer fabrikasyon metal ürünlerin imalatı	10.32%	27
2433	Soğuk şekillendirme veya katlama	10.20%	27
1072	Peksimet ve bisküvi imalatı; dayanıklı pastane ürünleri ve dayanıklı kek imalatı	9.79%	21
2892	Maden, taş ocağı ve inşaat makineleri imalatı	9.62%	16

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 66: Çanakkale Merkez İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
2433	Soğuk şekillendirme veya katlama	25.62%	27
1413	Diğer dış giyim eşyaları imalatı	25.42%	28
2920	Motorlu kara taşıtları karoseri (kaporta) imalatı; treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	24.82%	26
2599	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer fabrikasyon metal ürünlerin imalatı	24.00%	27
3109	Diğer mobilyaların imalatı	23.64%	23
2830	Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı	23.21%	27
2319	Diğer camların imalatı ve işlenmesi (teknik amaçlı cam eşyalar dâhil)	23.10%	25

3101	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	23.06%	23
1082	Kakao, çikolata ve şekerleme imalatı	22.61%	23
1085	Hazır yemeklerin imalatı	21.84%	24
2013	Diğer inorganik temel kimyasal maddelerin imalatı	20.82%	16
3250	Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı	20.72%	13
2892	Maden, taş ocağı ve inşaat makineleri imalatı	20.57%	16
2221	Plastik tabaka, levha, tüp ve profil imalatı	20.28%	23
1412	İş giysisi imalatı	19.98%	14

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 67: Dursunbey İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
3314	Elektrikli ekipmanların onarımı	10.69%	38
1413	Diğer dış giyim eşyaları imalatı	9.88%	28

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 68: Eceabat İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
1413	Diğer dış giyim eşyaları imalatı	6.20%	28

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 69: Edremit İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
1052	Dondurma imalatı	28.49%	27
1089	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer gıda maddelerinin imalatı	28.49%	29
1072	Peksimet ve bisküvi imalatı; dayanıklı pastane ürünleri ve dayanıklı kek imalatı	26.08%	21
1413	Diğer dış giyim eşyaları imalatı	25.87%	28
2511	Metal yapı ve yapı parçaları imalatı	25.62%	27
2599	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer fabrikasyon metal ürünlerin imalatı	25.19%	27
3109	Diğer mobilyaların imalatı	24.40%	23
2830	Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı	24.08%	27
2311	Düz cam imalatı	23.35%	24
1419	Diğer giyim eşyalarının ve giysi aksesuarlarının imalatı	23.26%	22
1082	Kakao, çikolata ve şekerleme imalatı	22.88%	23
2015	Kimyasal gübre ve azot bileşiklerinin imalatı	22.43%	20

2420	Çelikten tüpler, borular, içi boş profiller ve benzeri bağlantı parçalarının imalatı	21.17%	18
1073	Makarna, şehriye, kuskus ve benzeri unlu mamullerin imalatı	20.40%	18

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 70: Erdek İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
1089	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer gıda maddelerinin imalatı	9.58%	29

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 71: Ezine İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
1039	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	13.52%	36
2512	Metalden kapı ve pencere imalatı	11.00%	36

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 72: Gelibolu İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
1072	Peksimet ve bisküvi imalatı; dayanıklı pastane ürünleri ve dayanıklı kek imalatı	12.66%	21

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 73: Gönen İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
3101	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	16.39%	23
3109	Diğer mobilyaların imalatı	14.74%	23
2221	Plastik tabaka, levha, tüp ve profil imalatı	14.71%	23
1082	Kakao, çikolata ve şekerleme imalatı	14.46%	23

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 74: Havran İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
1413	Diğer dış giyim eşyaları imalatı	9.51%	28
1392	Giyim eşyası dışındaki tamamlanmış tekstil ürünlerinin imalatı	8.99%	17

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 75: İvrindi İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
3101	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	14.76%	23

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 76: Manyas İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
3101	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	8.27%	23
3320	Sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu	7.95%	25
2599	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer fabrikasyon metal ürünlerin imalatı	7.92%	27

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 77: Marmara İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
3317	Diğer ulaşım ekipmanlarının bakım ve onarımı	9.21%	39
2512	Metalden kapı ve pencere imalatı	8.42%	36
1413	Diğer dış giyim eşyaları imalatı	7.81%	28

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 78: Susurluk İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
2592	Metalden hafif paketleme malzemeleri imalatı	10.56%	21
2830	Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı	10.02%	27

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Tablo 79: Yenice İçin Belirlenen Potansiyel Sektörler, 2014

NACE Rev.2 4 basamak	NACE Kodu Tanımı	Yakınlık	Sektör Sıradanlığı
3101	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	11.56%	23
3109	Diğer mobilyaların imalatı	10.48%	23
3320	Sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu	10.21%	25

Kaynak: SGK 2014 Aralık verileri, TEPAV hesaplamaları

Kaynakça

1. Arslan, İ. , "Tanzimat'tan Cumhuriyete Bir Maden Şehri: Balya (1839-1923) ", **International Journal of Social Science**, 3 (2), 2010, s.43.
2. Bahçeşehir Üniversitesi, **Türkiye Değerler Atlası**, 2012.
3. Balassa, B. (1965). "Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage". **The Manchester School of Economic and Social Studies**, 1965, Vol. 119, 93-123.
4. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, **Türkiye 81 İl Sanayi Durum Raporu**, 2014.
5. **Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü**, UNWTO, www.unwto.org
6. Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı, **TR41 Bölgesi İlleri Kümelenme Analizleri**, 2012.
7. **BUTEKOM**, www.butekom.org
8. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, **Balıkesir-Çanakkale Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, Plan Açıklama Raporu**, 2015.
9. **DERBİS**, www.derbis.dernekler.gov.tr
10. DPT, **Türkiye'de Yerleşim Merkezlerinin Kademelenmesi**, 1982.
11. Dış Ticaret Müsteşarlığı, Küme Haritalama, Analiz ve Kümelenme Yol Haritaları - Sentez Raporu, 2009
12. ESO, **Türkiye'nin şehirleri Sürdürülebilirlik Araştırması**, 2011, <http://www.eso.org.tr/>
13. European Commission, **European Cluster Observatory Report: Methodology and Findings Report for Correlation Analysis between Cluster Strength and Competitiveness Indicators**, 2014
14. European Commission, **European Cluster Observatory Report: Methodology and Findings Report for**
15. **Eurostat**, <http://ec.europa.eu/eurostat>
16. Genç, S. , "XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Karesi Sancağında Hububat Üretimi Ticareti ve İstanbul'un İlaşesine Katkısı", Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, 2005, s: iv.
17. Giz, A. , **İslimiye Çuha Fabrikası**, İSOD, 3 (27), 1968 s: 15-16.
18. Güney Ege Kalkınma Ajansı, **TR32 Düzey II Bölgesi'nde Kümelenme Yaklaşımı**, 2011
19. Güney Marmara Kalkınma Ajansı, **TR22 Güney Marmara 2014-2023 Bölge Planı**
20. GÜROL, Mehmet. , "Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Çağdaş Uygulama Biçimleri ve Teknopark Modeli», Doktora Tezi, Elazığ, Fırat Üniversitesi, 1993
21. Haig, R. M., "Towards an Understanding of Metropolis". **Quarterly Journal of Economics**, 1926, 40/1, 402-34.
22. Eraslan, H. , "Türkiye'de Kümelenme Projeleri ve Uygulamaları", Vezir Consulting, 2012.
23. Hausmann, R. ve B. Klinger, "**Structural Transformation and Patterns of Comperative Advantage in the Product Space**", Center for International Development, Harvard University, Working Paper No.128. , 2006.
24. Hausmann, R. ve B. Klinger. "**Structural Transformation and Patterns of Comperative Advantage in the Product Space**" Center for International Development, Harvard University, Working Paper No.128. , 2006
25. Hausmann, R. , J. Hwang ve D. Rodrik, "**What You Export Matters**" CEPR Discussion Papers 5444, Centre for Economic Policy and Research, London, 2006.
26. Herfindahl, O, "**Concentration in the Steel Industry**", Doktora tezi, 1950

27. Hidalgo, C. , R. Hausmann, “**The Building Blocks of Economic Complexity**”. PNAS, 106:26, 10570-575. 2009.
28. Hirschman, A. , “**National Power and the Structure of Foreign Trade**”, University of California Press,155-62. , 1945.
29. İŞKUR, **İşgücü Piyasası Araştırma Raporu (İPA)**, 2014
30. İzmir Kalkınma Ajansı, **İzmir İli ve İlçelerinin Kümelenme Stratejilerini Geliştirmeye Yönelik**
- 31. İstatistik sel Analiz Çalışması**, 2009
32. Karpat, K. , “**Osmanlı Nüfusu 1830-1914, TÜİK ve TEPAV Hesaplamaları**”, 2010
33. **Komili Resmi Web Sitesi**: <http://www.komili.com.tr/html/general/komili.html>
34. **KOSGEB**, <http://www.kosgeb.gov.tr>
35. Kulaklıkaya, Ö. , “**Modern İpek Yolu Orta Asya'nın Küresel Ekonomiye Açılan Kapısı**”, TEPAV Değerlendirme Notu. 2013
36. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı, **TR82 Bölgesi 3 Yıldız Küme Analiz Çalışması**, 2014
37. LSE, Management Matters in New Zealand – “**How Does Manufacturing Measure Up? Findings from the New Zealand Management Practices and Productivity Global Benchmarking Project**”, 2010.
38. Marshall, A. “**Principals of Economics, Book IV, Chapter X**”, Macmillan and Co., Ltd., 8th Edition, London, 1920.
39. McKinsey Global Institute, “**Manufacturing the Future: The Next Era of Global Growth and Innovation**”
40. Melitz, M. J. , “**When and How Should Infant Industries be Protected?** Harvard University, Cambridge. 2004.
41. Porter, M. , Location, “**Competition, and Economic Development: Local Clusters in a Global**
- 42. Economy**” Economic Development Quarterly, 2000.
43. Milani, Carlos, “**Social Capital and Local Development Theories: Lessons from the Pintadas Experience**
- 44. (Bahia, Brazil)**”, IV Conferencia Regional ISTR_LAC, 8-10 October, San José, Costa Rica, 2003.
45. OECD, “**Directorate For Science, Technology And Industry, STAN Indicators**” (2005 edition) 1980-2003, S. 25, 2005.
46. OECD, “**High-Growth Enterprises: What Governments Can Do to Make a Difference**”, OECD Studieson
47. SMEs and Entrepreneurship, OECD Publishing, 2010.
48. OECD, **360 Türkiye Raporu**
49. OECD & Eurostat, “**Oslo Kılavuzu: Yenilik Verilerinin Toplanması ve Yorumlanması için İlkeler**”, 2005.
50. OECD, **Statistics on Employment in High - Tech Sectors, EU-28 and Selected Countries**, 2013
- 51. Onuncu Kalkınma Planı, İmalat Sanayiinde Dönüşüm Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, 2014.
52. Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, **Yozgat İmalat Sanayi Raporu**, 2013.
53. Porter, M. E. , “**The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance**” NY: Free
54. Press, 1985.

55. PwC, **“The World in 2050: Will the Shift in Global Economic Power Continue?”**, 2015.
56. Ricardo, D. , **“On the Principles of Political Economy and Taxation”**, John Murray, London, 1817.
57. Rowthorn, Robert ve Ramana Ramaswany. , **“Deindustrialization - Its Causes and Implications”** IMF, 1997.
58. Sercan Bozkurtoğlu. , **“Kümelenme Modeli ve Türkiye’de Kümelenme Çalışmaları”**, İzmir Ticaret Odası, s:16, 2013.
59. SGK, **Aralık 2014 verileri**.
60. Şahbaz Ussal, **“Sanayisizleşme: Türkiye ekonomisindeki son tehlikeli eğilim mi? ”**, TEPAV, 2011
- 61. T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bilim ve Teknoloji Genel Müdürlüğü.**
- 62. T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi, 2015-2018**
- 63. “Teknopark Modeli”**, Doktora Tezi, Elazığ, Fırat Üniversitesi, 1993
- 64. TEPAV Türkiye 100 Araştırması**, www.tepav.org.tr
65. TEPAV, **Makine Sektöründe Rekabetçiliğın Geliştirilmesi Projesi, İl İhtiyaç Analizi Raporları (yayınlanmayan URGE Projesi Raporu)**
- 66. TOBB Sanayi Veri Tabanı**, <http://sanayi.tobb.org.tr/>
- 67. TUBİTAK**, www.tubitak.gov.tr
- 68. TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri**, www.tuik.gov.tr
69. TÜİK, **“Sera Gazı Emisyon Envanteri”**, www.tuik.gov.tr, 2013.
70. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği 50. Yıl Yayınları, **Teknoloji: Teknoloji Transfer Mekanizmaları ve Bu Kapsamda Üniversite – Sanayi İşbirliği**, Ankara, web: <http://www.tmmob.org.tr>, 2004.
- 71. Türk Patent Enstitüsü (TPE)**, www.tpe.gov.tr/
72. Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, **Türkiye İmalat Sanayiinin Analizi (2005-2010 Dönemi, 22 Ana Sektör İtibariyle)**, 2012
73. UNDP, **Beceri seti analizi**
74. UNDP, **Rekabet Odaklı Bölgesel Kalkınma Gündeminin Geliştirilmesi**
75. UNEP, **Driving a Green Economy through public finance and fiscal policy reform**, <http://www.unep.org/greeneconomy/>, 2010
76. UNIDO, **Industrial Development Report 2013, Sustaining Employment Growth: The Role of Manufacturing and Structural Change**, 2013
- 77. University Ranking by Academic Performance (URAP)**
78. World Bank, **Does What You Export Matter? In Search of Empirical Guidance for Industrial Policies**, pp.25-33, 2012
79. World Economic Forum, **The Global Competitiveness Report 2014-2015.** , 2014.
80. World Economic Forum. , **The Global Competitiveness Report 2014–2015.** Geneva: WEF. , 2014.
81. Yaşar, O, **“1913 ve 1915 Yılları Sanayi Sayımı İstatistiklerine Göre Osmanlı Devleti’nde Tarıma Dayalı Sanayiler”**, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı 40, s:52, 2003.
82. Yeldan, E. , Taşçı, K. , Voyvoda, E. ve Özsan, M.E. , **“Orta Gelir Tuzağından Çıkış: Hangi Türkiye?”**, Cilt 1: Makro/Bölgesel/Sektörel Analiz, 2012.
83. Zafer Kalkınma Ajansı, **TR22 Bölgesi’nin Üretim Yapısının ve Düzeyinin Tespiti ve Analizi**, 2014

Bölgenin destek noktası

Güney Marmara Kalkınma Ajansı
Paşaalanı Mahallesi A. Gaffar Okkan Caddesi No: 36 A Karesi-Balıkesir / Türkiye

 /GMKAjansi

 /GMKAjansi

 /guzel_marmara

 /GMKATV

www.gmka.gov.tr

 :+90 266 246 10 00

 :+90 266 246 17 00

 : iletisim@gmka.gov.tr